

Strona główna>Postępowanie sądowe>Sprawy cywilne>Przeprowadzanie dowodów

Przeprowadzanie dowodów

Przy wszczynaniu postępowania sądowego niezwykle istotne jest przedstawienie sądowi materiałów dowodowych, aby wykazać zasadność roszczenia.

Aby uzyskać szczegółowe informacje krajowe, należy kliknąć na flagę kraju.

Przeprowadzanie dowodów w postępowaniu cywilnym nie ogranicza się do terytorium jednego państwa członkowskiego. Czasami może się okazać, że konieczne jest przeprowadzenie dowodu w innym państwie członkowskim niż to, w którym zamieszkuje powód. Konieczne może się okazać na przykład przesłuchanie świadków lub biegłych w innym państwie członkowskim, sąd może być również zmuszony do zbadania miejsca zdarzenia w innym państwie członkowskim. W zakresie transgranicznego przeprowadzania dowodów na terytorium Unii Europejskiej współpracę sądową między sądami w państwach członkowskich w dziedzinie przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych i handlowych reguluje [rozporządzenie \(WE\) nr 1206/2001](#) z dnia 28 maja 2001 r.

Powiązane strony

[Przeprowadzanie dowodu – powiadomienia dokonane przez państwa członkowskie oraz wyszukiwarka pomagająca w ustaleniu właściwego sądu lub organu](#)

[Przeprowadzenie dowodu w drodze wideokonferencji](#)

[Przewodnik w sprawie stosowania rozporządzenia o przeprowadzaniu dowodów](#) (308 Kb)

[Praktyczny przewodnik: Wykorzystanie wideokonferencji do przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych i handlowych](#) (1810 Kb)

Ostatnia aktualizacja: 21/01/2019

Stroną zarządza Komisja Europejska. Informacje na tej stronie nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Komisji Europejskiej, nie ponosi ona również odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane czy odniesienia na niej zawarte. Więcej informacji na temat praw autorskich odnoszących się do stron UE znajduje się na stronie „Informacje prawne”.

Przeprowadzanie dowodów - Belgia

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

W belgijskim systemie prawnym istnieje podział na prawo cywilne i prawo handlowe. Prawo handlowe to prawo szczególne stosowane w odniesieniu do przedsiębiorców, natomiast prawo cywilne to prawo powszechne stosowane w odniesieniu do wszystkich podmiotów.

Przepisy prawa dowodowego w prawie cywilnym zawiera art. 1315 i nast. kodeksu cywilnego (Burgerlijk Wetboek/Code Civil). Katalog środków dowodowych w prawie cywilnym jest zamknięty i zawiera ściśle określone dowody (szczegółowe informacje zawarto w pkt 5a poniżej).

Przepisy prawa dowodowego w prawie handlowym są uregulowane w art. 25 kodeksu handlowego (Wetboek van Koophandel/ Code de commerce).

Najistotniejszą cechą prawa dowodowego w prawie handlowym jest otwarty katalog środków dowodowych i swoboda ich doboru. Art. 25 kodeksu handlowego stanowi: „Niezależnie od środków dowodowych dopuszczalnych w prawie cywilnym istnienie zobowiązań handlowych można również udowodnić na podstawie zeznań świadków we wszystkich przypadkach, w których sąd uzna to za dopuszczalne, poza wyjątkami mającymi zastosowanie w sytuacjach szczególnych. Przeprowadzenie transakcji zakupu i sprzedaży można udowodnić na podstawie przyjętej faktury, niezależnie od innych środków dowodowych dopuszczalnych w prawie handlowym”.

Kwestie procesowe związane z dowodami w sprawach cywilnych i handlowych reguluje art. 870 i nast. kodeksu postępowania sądowego (Gerechthelijk Wetboek/Code judiciaire). Zgodnie z art. 876 kodeksu postępowania sądowego sąd musi rozstrzygnąć spór zgodnie z regułami dowodowymi mającymi zastosowanie do danego rodzaju sporu, w zależności od tego, czy chodzi o spór w sprawie cywilnej czy handlowej.

Dowody na istnienie okoliczności faktycznych oraz dowody potwierdzające twierdzenia bądź zarzuty muszą zostać przedstawione przez stronę, która się na nie powołuje. Strona dochodząca wykonania zobowiązania musi wykazać jego istnienie. Natomiast strona, która występuje o zwolnienie ze zobowiązania, musi przedstawić dowód realizacji płatności lub dowód na istnienie okoliczności faktycznej potwierdzającej, że została ona zwolniona z tego zobowiązania (art. 1315 kodeksu cywilnego). W postępowaniu sądowym każda ze stron musi przedstawić dowody na istnienie okoliczności faktycznych, na których opiera swoje roszczenia (art. 870 kodeksu postępowania sądowego – *actori incumbit probatio*). Następnie strona przeciwna może obalić moc dowodową przedstawionych okoliczności faktycznych, o ile jest to możliwe i dopuszczalne.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Dopuszcza się możliwość udowodnienia wszystkich faktów, jeżeli nie zagraża to naruszeniu porządku publicznego i bezpieczeństwa narodowego. Istnieją trzy ograniczenia dotyczące prawa do przedstawiania dowodów w toku postępowania. Po pierwsze, dowodzony fakt musi być istotny dla sprawy. Po drugie, dowodzony fakt musi przyczynić się do wydania przez sąd rozstrzygnięcia zgodnego z żądaniem powoda. Po trzecie, dowód na potwierdzenie danego faktu musi być dopuszczalny – nie może on naruszać prywatności, tajemnicy zawodowej czy poufności korespondencji.

Domniemania zasadniczo mogą być obalone przez stronę przeciwną. Jedynymi domniemaniami, których nie można obalić, są domniemania prawne niewzruszalne (*iuris et de iure*); przedstawianie dowodów w celu ich obalenia jest wręcz niezgodne z prawem. Domniemania prawne wzruszalne (*iuris tantum*) mogą być obalone przez dowody przeciwnie. Środki dowodowe dopuszczalne w tym celu są określone w prawie cywilnym, zaś prawo handlowe nie zawiera żadnych regulacji w tym zakresie.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Sąd musi być przekonany o słuszności argumentów przedstawionych przez strony. Sąd należy przekonać na podstawie dowodów i ich wiarygodności. Jeżeli sąd dojdzie do wniosku, że przedstawiony argument może ułatwić rozstrzygnięcie sporu oraz że argument ten w sposób wiarygodny odzwierciedla okoliczności faktyczne danej sprawy, przyzna temu argumentowi moc dowodową. Argument można uznać za dowód wyłącznie w przypadku, gdy sąd przyznał mu moc dowodową.

Moc dowodowa jest do pewnego stopnia pojęciem subiektywnym, podczas gdy dowód jako taki ma ściśle obiektywny charakter. Status dowodowy zależy od wymaganego poziomu wiarygodności dowodu. Środek dowodowy uznaje się z mocy prawa za dowód wyłącznie w przypadku, gdy cechuje się on wystarczającym poziomem wiarygodności, ponieważ sąd nie dysponuje swobodą uznania w tej kwestii. Sytuacja taka dotyczy dowodu z dokumentu. Jeżeli sąd zinterpretuje treść dokumentu pozyskanego zgodnie z prawem w sposób niezgodny z jego faktycznym brzmieniem, stanowi to naruszenie statusu dowodowego dokumentów urzędowych. Strona przegrywająca może powołać się na tę okoliczność jako podstawę skargi kasacyjnej do Sądu Kasacyjnego.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Strona występująca z danym twierdzeniem musi być w stanie je udowodnić. W niektórych przypadkach sędzia może nakazać stronie, aby skorzystała z określonego środka dowodowego, na przykład złożenia oświadczenia pod przyrzeczeniem (art. 1366 kodeksu cywilnego). Sąd może, pod ściśle określonymi warunkami, żądać od strony złożenia oświadczenia pod przyrzeczeniem w celu uzależnienia rozstrzygnięcia sporu od takiego oświadczenia albo po prostu w celu ustalenia wysokości kwoty, którą należy zasądzić.

Sąd może przesłuchać strony i zarządzić przesłuchanie świadków, chyba że jest to zabronione na mocy obowiązujących przepisów (art. 916 kodeksu postępowania sądowego). Sąd może również zlecić sporządzenie opinii biegłego w celu ustalenia konkretnych okoliczności faktycznych lub uzyskania porady wymagającej wiedzy specjalistycznej (art. 962 kodeksu postępowania sądowego).

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Wniosek o przeprowadzenie dowodu musi złożyć jedna ze stron w ramach powództwa głównego lub interwencji ubocznej. Następnie sąd wydaje postanowienie, w którym może uwzględnić lub oddalić wniosek dowodowy, uzasadniając podjętą decyzję.

W przypadku porównania charakteru pisma (art. 883 kodeksu postępowania sądowego) lub podejrzenia fałszerstwa dokumentu (art. 895 kodeksu postępowania sądowego) sąd może nakazać stronom, aby stawiły się przed sądem (wraz z pełnomocnikami procesowymi lub bez takich pełnomocników) celem przedstawienia wszelkich aktów notarialnych, dokumentów i przedmiotów, co do których istnieje podejrzenie, że mogły zostać sfałszowane. Sąd może rozpatrzyć sprawę niezwłocznie lub może zarządzić skierowanie jej do sekretariatu sądu, a następnie przeprowadzić własne dochodzenie lub zasięgnąć opinii biegłego. Na koniec sąd wydaje orzeczenie w sprawie porównania charakteru pisma lub podejrzenia fałszerstwa.

Jeżeli strona złoży wniosek o przeprowadzenie dowodu z zeznań jednego świadka lub większej ich liczby, sąd może zezwolić na przedstawienie takiego dowodu, jeżeli jest on dopuszczalny (art. 915 kodeksu postępowania sądowego). O ile obowiązujące przepisy nie stanowią inaczej, sąd może zarządzić przesłuchanie świadka. Świadców wzywa sekretarz sądowy na co najmniej osiem dni przed terminem przesłuchania. Świadcowie składają przyrzeczenie, po czym są przesłuchiwanymi indywidualnie przez sędziego. Sąd może zadawać świadkowi pytania z urzędu lub na wniosek jednej ze stron. Z zeznań świadka sporządza się protokół, który jest następnie odczytywany i – w razie konieczności – korygowany i uzupełniany, po czym przesłuchanie świadka uznaje się za zakończone.

Sąd może zlecić sporządzenie opinii biegłego w celu rozstrzygnięcia sporu lub uniknięcia postępowania spornego. Opinia taka może dotyczyć wyłącznie ustaleń faktycznych lub porad wymagających wiedzy specjalistycznej (art. 962 kodeksu postępowania sądowego). Biegły przeprowadza zleczone mu czynności pod nadzorem sądu. Strony przekazują biegłemu wszystkie wymagane dokumenty i spełniają jego wszystkie uzasadnione żądania. Biegły musi przedstawić swoją opinię w terminie wyznaczonym w postanowieniu sądu. Jeżeli opinia biegłego będzie sprzeczna z silnym przekonaniem sądu, sąd nie jest zobowiązany do jej uwzględnienia.

Sąd może, z urzędu lub na wniosek stron, nakazać przeprowadzenie oględzin na miejscu (art. 1007 kodeksu postępowania sądowego). Oględziny, przy których strony mogą, ale nie muszą być obecne, są przeprowadzane przez sędziego, który zarządził ich przeprowadzenie, lub przez osobę urzędowo wyznaczoną do ich przeprowadzenia. Po zakończeniu oględzin sporządza się sprawozdanie urzędowe zawierające opis wszystkich podjętych czynności i poczynionych ustaleń, które przekazuje się następnie stronom.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd nigdy nie jest zobowiązany do przyjęcia złożonego przez stronę wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu. Jeżeli jednak zostanie przekazany wniosek o pomoc sądową, wówczas sąd musi przeprowadzić dowód, o którym mowa we wniosku (art. 873 kodeksu postępowania sądowego).

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

W prawie cywilnym przewidziano pięć rodzajów środków dowodowych: dowody z dokumentów, zeznania świadków, domniemania, przyznanie się przez strony oraz oświadczenia pod przyrzeczeniem (art. 1366 kodeksu cywilnego).

Dowód z dokumentu (art. 1317 kodeksu cywilnego) może zostać wniesiony w postaci dokumentu urzędowego albo dokumentu prywatnego. Dokument urzędowy jest to dokument, który został sporządzony w formie przewidzianej w ustawie przez właściwego urzędnika państwowego (na przykład notariusza lub urzędnika stanu cywilnego) i który jest uznawany przez strony i osoby trzecie za dowód rozstrzygający, przy czym dowód ten potwierdza istnienie zawartych w nim ustaleń. Zatwierdzony dokument prywatny, który został podpisany przez wszystkie odpowiednie strony i który został sporządzony w liczbie egzemplarzy odpowiadającej liczbie stron, jest uznawany przez strony za dowód rozstrzygający. W przypadku gdy wartość przedmiotu sporu przekracza 375 euro, dokument musi mieć formę aktu notarialnego lub dokumentu prywatnego (art. 1341 kodeksu cywilnego).

Zeznania świadków (art. 1341 kodeksu cywilnego) w celu obalenia lub uzupełnienia treści dokumentów pisemnych nie są dopuszczalne. Jednak w przypadku, gdy jedynymi dostępnymi dowodami pisemnymi są dowody *prima facie* lub gdy przedstawienie dowodu z dokumentu nie jest możliwe, dopuszcza się możliwość przeprowadzenia dowodu z zeznań świadków.

Domniemania (art. 1349 kodeksu cywilnego) to wnioski ustanowione w przepisach prawa lub wyciągnięte przez sąd na podstawie faktu powszechnie znanego w celu ustalenia faktu nieznanego. Domniemania nie mogą mieć wyższej mocy dowodowej niż treść dokumentów pisemnych, ale mogą – podobnie jak zeznania świadków – uzupełniać dowody *prima facie* oraz zastępować dowody z dokumentów, których nie udało się przedstawić.

Do przyznania się przez stronę (art. 1354 kodeksu cywilnego) może dojść w kontekście sądowym albo pozasądowym. Przyznanie się w kontekście sądowym oznacza złożenie przez stronę lub przez jej upoważnionego pełnomocnika oświadczenia przed sądem, na które można powołać się przeciwko tej stronie. Przyznanie się w kontekście pozasądowym nie podlega żadnym wymogom proceduralnym.

Jedna ze stron może zobowiązać drugą stronę do złożenia oświadczenia pod przyrzeczeniem (przyrzeczenie rozstrzygające – art. 1357 kodeksu cywilnego) lub może zarządzić je sąd. W przypadku przyrzeczenia rozstrzygającego oświadczenie uznaje się za dowód przemawiający wyłącznie na korzyść lub niekorzyść osoby, która je złożyła.

Kwestia dowodów w sprawach handlowych (art. 25 kodeksu handlowego) nie jest uregulowana, ale w przypadku umowy sprzedaży istnieje szczególny rodzaj dowodu, mianowicie faktura z potwierdzeniem zapłaty. Przedsiębiorca może zawsze wykorzystać fakturę z potwierdzeniem zapłaty jako ważny dowód, podczas gdy inne dokumenty pisemne, jeżeli mają służyć jako dowód, muszą pochodzić od strony przeciwnej.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego zeznania świadków uznaje się za niezależny środek dowodowy; aspekty proceduralne związane z przeprowadzaniem tego dowodu są omówione w kodeksie postępowania sądowego. Opinia biegłego stanowi wyłącznie jeden ze sposobów umożliwiających uzyskanie dowodu i jest regulowana przepisami kodeksu postępowania sądowego. Strony mogą zwracać się do sądu o powołanie świadków, nie mogą jednak wyznaczać biegłych z własnej inicjatywy. Uprawnienie to przysługuje wyłącznie sądowi.

Dowody z dokumentów mają moc dowodową i sąd ma obowiązek uwzględnić ich treść, nie obejmuje to jednak opinii biegłych i przygotowanych przez nich ekspertyz. Jeżeli opinia lub ekspertyza biegłego stoi w sprzeczności z przekonaniem sędziego, nie jest on zobowiązany do ich uwzględnienia (art. 962 kodeksu postępowania sądowego).

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Uregulowane środki dowodowe podlegają pewnej hierarchii. Za najważniejsze uznaje się przyznanie się strony i oświadczenie pod przyrzeczeniem. Dowód z dokumentu zawsze zajmuje wyższe miejsce w hierarchii niż zeznania świadków i domniemania. Dokumenty urzędowe (akty notarialne) stanowią rozstrzygający dowód potwierdzający ustalenia między stronami oraz względem osób trzecich, natomiast dokument prywatny, który został dopuszczony jako dowód, stanowi dowód rozstrzygający potwierdzający wyłącznie ustalenia między stronami. Na zeznania świadków i domniemania można powoływać się jedynie w przypadku, gdy dowody z dokumentów są niekompletne lub gdy przedstawienie dowodu z dokumentu potwierdzającego istnienie zobowiązania jest niemożliwe.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

W zależności od tego, czy dany stan faktyczny podlega prawu cywilnemu czy handlowemu, prawo dowodowe jest mniej lub bardziej ściśle uregulowane. Zgodnie z prawem cywilnym, gdy wartość przedmiotu sporu przekracza 375 euro, dokument musi mieć formę aktu notarialnego lub dokumentu prywatnego (art. 1341 kodeksu cywilnego). Jedynie takie dokumenty są dopuszczalne jako dowód; zeznania świadków i domniemania są niedopuszczalne. Natomiast w sprawach handlowych zeznania świadków i domniemania są dopuszczalne, jeżeli mają na celu obalenie lub uzupełnienie treści dokumentów.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Przesłuchania świadków odbywają się na wniosek stron lub jeżeli sąd tak zarządzi (art. 915–916 kodeksu postępowania sądowego).

Przesłuchanie świadków reguluje art. 923 i nast. kodeksu postępowania sądowego.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Jeżeli świadek wezwany do złożenia zeznań powołuje się na zgodne z prawem podstawy odmowy składania zeznań, kwestię tę rozstrzyga sąd. Za uzasadnioną podstawę odmowy składania zeznań uznaje się m.in. zobowiązanie świadka do zachowania tajemnicy zawodowej (art. 929 kodeksu postępowania sądowego).

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Osoba wezwana do sądu w charakterze świadka ma obowiązek stawienia się w sądzie. W przypadku niestawiennictwa sąd, na wniosek jednej ze stron, może wezwać taką osobę do stawienia się w sądzie przez doręczenie jej wezwania przez komornika sądowego (art. 925 kodeksu postępowania sądowego).

Osoba wezwana na świadka, która nie stawia się w sądzie, podlega karze grzywny (art. 926 kodeksu postępowania sądowego).

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Zeznania świadka są nieważne, jeżeli składa je osoba niezdolna do bycia świadkiem (art. 961 pkt 1 kodeksu postępowania sądowego).

Małoletniego poniżej piętnastego roku życia nie można przesłuchiwać pod przyrzeczeniem. Wszystkie składane przez niego oświadczenia mają wyłącznie charakter informacyjny (art. 931 zdanie pierwsze kodeksu postępowania sądowego).

Małoletni ma prawo do wysłuchania przez sędziego we wszelkich dotyczących go sprawach związanych z wykonywaniem władzy rodzicielskiej, miejscem zamieszkania i prawem członków rodziny do osobistej styczności z dzieckiem. Mimo że o wysłuchaniu decyduje sąd, małoletni może odmówić składania zeznań (art. 1004/1 kodeksu postępowania sądowego).

Zstępni nie mogą zostać przesłuchani w sprawach, w których stroną są ich wstępni (art. 931 zdanie drugie kodeksu postępowania sądowego).

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Strony nie mogą zwracać się do świadków bezpośrednio ani przerywać im i każdorazowo muszą kierować swoje wypowiedzi do sędziego (art. 936 kodeksu postępowania sądowego). Sędzia może, z urzędu albo na wniosek strony, zadawać świadkowi wszelkie pytania, które pomogą wyjaśnić lub uzupełnić materiał dowodowy (art. 938 kodeksu postępowania sądowego).

Dopuszczalne są zeznania pośrednie; nie jest to sprzeczne z żadnymi przepisami ustawowymi ani z żadną zasadą prawną. Ponadto zgodnie z art. 924 kodeksu postępowania sądowego, w przypadku gdy świadek nie może stawić się przed sądem osobiście, sędzia może podjąć decyzję o przeprowadzeniu dowodu w miejscu faktycznego pobytu świadka.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Dowody uzyskane w sposób niezgodny z prawem nie mogą zostać wykorzystane w postępowaniu. Wydając orzeczenie, sędzia nie może zatem wziąć takich dowodów pod uwagę. Dowody uzyskane z naruszeniem prywatności, tajemnicy zawodowej lub poufności korespondencji zostały uzyskane w sposób niezgodny z prawem i w związku z tym są niedopuszczalne.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Dokumenty pisemne pochodzące od strony nie mogą zostać wykorzystane jako dowód na korzyść tej strony. Jedynie w prawie handlowym faktura (przyjęta przez klienta) poświadczająca dokonanie sprzedaży jest dopuszczalna jako dowód, który przedsiębiorca może przedstawić, aby dowieść swoich racji, mimo iż dokument ten pochodzi od tego przedsiębiorcy. Jako dowód transakcji między przedsiębiorcami sąd może dopuścić prawidłowo prowadzone księgi rachunkowe.

Przyznanie się to złożenie przez stronę lub przez jej pełnomocnika oświadczenia przed sądem. Oświadczenie takie stanowi dowód rozstrzygający przeciwko osobie, która je złożyła.

Ostatnia aktualizacja: 29/10/2019

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Bułgaria

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Aby twierdzenie strony zostało uznane przez sąd, strona twierdząca musi je udowodnić za pośrednictwem wszelkich dopuszczalnych środków dowodowych przewidzianych przez prawo. Oznacza to, że istnieje grupa różnego rodzaju czynności procesowych podzielonych na kategorie w zależności od etapu postępowania sądowego.

W art. 153 kodeksu postępowania cywilnego (GPK) ustanowiono obowiązek udowodnienia wszelkich spornych faktów mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy oraz związków między tymi faktami, zaś w art. 154 GPK nałóżono na każdą ze stron obowiązek ustalenia faktów, na których opierają się jej twierdzenia i zarzuty.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Zgodnie z obecnie obowiązującym prawem krajowym dowodzenia nie wymagają fakty, co do których istnieje domniemanie prawne. Takie domniemania mogą zostać obalone we wszystkich przypadkach, z wyjątkiem przypadków, w których jest to zakazane przez prawo (art. 154 ust. 2 GPK). Ponadto dowodu nie wymagają fakty powszechnie znane i znane sądowni urzędowo, na które sąd musi zwrócić uwagę stron (art. 155 GPK). W związku z tym na początku rozprawy sąd musi sporządzić wykaz faktów wymagających udowodnienia, wskazując strony zobowiązane do przeprowadzenia dowodu oraz określając, na kim spoczywa ciężar dowodu. Sąd rozpatruje również wnioski dowodowe złożone przez strony oraz dopuszcza przeprowadzenie istotnych, dopuszczalnych i koniecznych dowodów (art. 146 GPK).

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Fakty, na których oparte są twierdzenia stron, należy udowodnić za pomocą odpowiednich środków dowodowych przewidzianych przez prawo. Sąd musi ocenić każdy dowód, aby ustalić jego wagę dla sprawy (np. różnica między dokumentem urzędowym a prywatnym).

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

W toku postępowania dowody przeprowadza się na pisemny wniosek strony lub na wniosek zgłoszony ustnie podczas rozprawy zgodnie z zasadą dyspozycyjności.

Jeżeli jednak sąd uzna, że określone dowody są istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, może postanowić o ich przeprowadzeniu z urzędu.

We wniosku dowodowym strona wskazuje fakty oraz środki dowodowe, za pomocą których zostaną one udowodnione.

We wniosku o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka strona musi podać pytania, jakie zostaną zadane świadkowi, jego imię i nazwisko oraz adres, a także wnioskowaną przez stronę datę przesłuchania świadka.

Wniosek o przesłuchanie strony przeciwnej musi zawierać pytania, jakie zostaną zadane stronie przeciwnej.

We wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego należy wskazać zakres wiedzy specjalistycznej biegłego, przedmiot opinii biegłego oraz jej cel.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

W przypadku uwzględnienia wniosku dowodowego sąd wydaje postanowienie, wyznaczając termin na przeprowadzenie dowodu. Bieg tego terminu rozpoczyna się w dniu rozprawy, podczas której został wyznaczony, również w przypadku strony, która nie stawiała się przed sądem pomimo prawidłowego wezwania.

Zgodnie z art. 131 ust. 3 GPK oraz z art. 127 ust. 2 GPK strony mają obowiązek wskazać dowody oraz konkretne okoliczności, które udowadniają na podstawie tych dowodów, a także przedstawić wszystkie dowody z dokumentów, jakimi dysponują, w chwili składania wniosku oraz w chwili otrzymania odpowiedzi strony przeciwnej.

Zgodnie z art. 158 GPK, jeżeli zajdzie wątpliwość lub zaistnieje szczególna przeszkoda utrudniająca zgromadzenie określonych dowodów, sąd może wyznaczyć termin na zgromadzenie dowodów i przystąpić do rozpoznania sprawy bez takich dowodów w przypadku ich nieprzedstawienia w wyznaczonym terminie. Dowód można przeprowadzić na późniejszym etapie postępowania, pod warunkiem że nie doprowadzi to do nadmiernej przewlekłości postępowania.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd może odrzucić wniosek dowodowy w drodze specjalnego postanowienia, jeżeli fakty, które strona chce udowodnić, nie mają istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy oraz w przypadku uchybienia terminu złożenia wniosku dowodowego. W przypadku złożenia przez stronę szeregu wniosków o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka w celu ustalenia danego faktu sąd może uwzględnić jedynie niektóre ze złożonych wniosków. W przypadku nieustalenia spornego faktu sąd wzywa pozostałych świadków (art. 159 GPK).

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

W kodeksie postępowania cywilnego przewidziano następujące środki dowodowe:

zeznania świadków uregulowane przepisami art. 163–174;

przesłuchanie stron;

potwierdzenie konkretnego faktu;

odpowiedzi na konkretne pytania;

wyjaśnienia stron uregulowane przepisami art. 175–177 GPK;

dowody z dokumentów uregulowane przepisami art. 178–194 GPK:

dokumenty urzędowe;

dokumenty prywatne.

Dowód z dokumentów mogą przedstawić obydwie strony, jego przedstawienie może jednak również zarządzić sąd. Dowód z dokumentów można przedstawić w wersji papierowej lub elektronicznej. W tym ostatnim przypadku sąd może zarządzić przedstawienie dokumentu w wersji elektronicznej oprócz jego wersji papierowej. Jeżeli strona przedstawia kopię dokumentu, sąd może jej nakazać przedstawienie również jego oryginału (art. 183 GPK).

Dokumenty przedstawia się co do zasady w języku bułgarskim. W przypadku przedstawienia dokumentów w języku obcym należy do nich dołączyć ich dokładne poświadczone tłumaczenie na język bułgarski.

Zgodnie z art. 187 GPK jeżeli sąd może bez trudu uzyskać dokumenty w formie papierowej, wystarczy wskazać miejsce, w którym zostały one opublikowane.

Sąd może nakazać stronom lub osobom trzecim niebędącym uczestnikami postępowania przedstawienie określonych dowodów z dokumentów. Zgodnie z art. 190 i 192 GPK każda ze stron może wystąpić z takim wnioskiem do sądu, który rozstrzyga o dopuszczalności wniosku w świetle wszystkich dostępnych dowodów. Aby uzyskać dowód z dokumentów od osoby trzeciej, należy złożyć do sądu odpowiedni wniosek na piśmie. Odpis wniosku udostępnia się odpowiedniej osobie trzeciej.

Chociaż na stronach ciąży obowiązek prawny polegający na przedstawieniu dowodów, mogą one odmówić jego wykonania, jeżeli dokument dotyczy życia osobistego ich samych lub członka ich rodziny lub jeżeli przedstawienie dowodu naraziłoby je na hańbę lub odpowiedzialność karną. W tej sytuacji w przypadku spełnienia określonych przesłanek sąd może nakazać stronie przedstawienie wyciągu z tego dokumentu.

Zgodnie z prawem krajowym strony mogą zaprzeczyć prawdziwości dokumentu przedstawionego przez stronę przeciwną, lecz najpóźniej do chwili otrzymania odpowiedzi na pozew. W przypadku przeprowadzenia dowodu z dokumentu podczas rozprawy należy go zakwestionować przed zakończeniem rozprawy. Jeżeli strona przeciwna oświadczy, że chce wykorzystać zakwestionowany dokument, sąd zleca badanie jego prawdziwości. Ciężar dowodu spoczywa na stronie zaprzeczającej prawdziwości dokumentu. Jeżeli zakwestionowany dokument nie jest opatrzony podpisem strony zaprzeczającej jego prawdziwości, ciężar dowodu spoczywa na stronie, która przedstawiła dokument. Po zakończeniu badania prawdziwości zakwestionowanego dokumentu sąd rozstrzyga o jego prawdziwości lub fałszywości. Sąd może uwzględnić to ustalenie w swoim orzeczeniu w sprawie (art. 193 i 194 GPK);

dowody z opinii biegłych uregulowane przepisami art. 195–203 GPK:

Sąd powołuje biegłych na wniosek stron lub z urzędu. Biegli wydają opinię na co najmniej tydzień przed wyznaczonym terminem rozprawy, podczas której dowód z opinii biegłego ma zostać dopuszczony.

W przypadku podważenia wniosków zawartych w opinii biegłego sąd może powołać kolejnego biegłego lub kolejnych biegłych. Sąd może również zwrócić się do biegłego o wyjaśnienie wydanej opinii lub o wydanie drugiej opinii w danej kwestii;

dowody z oględzin rzeczy i osób uregulowane przepisami art. 204–206 GPK:

Sąd może – na wniosek stron lub z urzędu – zarządzić oględziny ruchomości lub nieruchomości lub oględziny osób z udziałem świadków i wyznaczonych przez sąd biegłych lub bez ich udziału.

Oględziny rzeczy i osób stanowią metody gromadzenia i oceny dowodów. Przeprowadza je sąd w pełnym składzie, przy czym można delegować to zadanie na rzecz sądu lub inny sąd.

Sąd powiadamia strony o terminie i miejscu oględzin. Z oględzin sporządza się protokół, w którym wskazuje się ustalenia dokonane podczas oględzin, wyjaśnienia przedstawione przez biegłych oraz zeznania złożone przez świadków przesłuchanych na miejscu oględzin.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Sąd przeprowadza dowód z zeznań świadków poprzez ich przesłuchanie. Zeznania świadków składane na piśmie są niedopuszczalne. Opinię biegłego składa się na piśmie na co najmniej tydzień przed wyznaczonym terminem rozprawy, a następnie zostaje ona odczytana w sądzie i dopuszczona jako dowód. Sąd i strony mogą zadawać biegłym pytania.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Zgodnie z krajowym prawem procesowym nie przypisuje się niektórym rodzajom dowodów większej wagi niż innym. Sąd ocenia każdy z dowodów oddzielnie, jak również wszystkie dowody łącznie, podczas oceny ustalonych faktów, które stanowią podstawę prawną powództwa.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

W niektórych przypadkach wyraźnie określonych w przepisach, na przykład w przypadku ustalenia dokonania czynności prawnych, w odniesieniu do których zastrzeżono formę pisemną, dopuszczalny jest wyłącznie dowód z dokumentów. Nie dopuszcza się możliwości przeprowadzenia dowodu z zeznań świadków w następujących przypadkach: zakwestionowania treści dokumentu urzędowego; ustalenia okoliczności, które należy potwierdzić dowodami wyłącznie w formie pisemnej; ustalenia zawarcia umów, których wartość przekracza kwotę 5000 BGN, chyba że umowę zawarto między małżonkami, wstępnymi lub zstępnymi w linii prostej, krewnymi do czwartego stopnia pokrewieństwa lub powinowatymi do drugiego stopnia powinowactwa; rozliczenia zobowiązań pieniężnych zaciągniętych na piśmie; ustalenia zawarcia pisemnych umów, których stroną jest strona wnosząca o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka, uczestnicząca w ich sporządzeniu, a także zmiany lub rozwiązania tych umów; zakwestionowania treści dokumentu urzędowego pochodzącego od strony.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Nikt nie może odmówić złożenia zeznań, chyba że został wyraźnie wyłączony z tego obowiązku na mocy przepisów.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Oprócz pełnomocników stron lub mediatorów w sporze następujące osoby mogą odmówić złożenia zeznań: wstępni lub zstępni stron w linii prostej pokrewieństwa, rodzeństwo, powinowaci w pierwszym stopniu powinowactwa, małżonkowie, byli małżonkowie lub osoby pozostające w konkubinacie (art. 166 GPK). Sąd ocenia zeznania świadka w świetle wszystkich okoliczności sprawy, biorąc pod uwagę wszelki interes, jaki świadek może mieć w rozstrzygnięciu danej sprawy.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Zgodnie z art. 163 GPK świadkowie mają obowiązek stawienia się przed sądem i złożenia zeznań. Jeżeli świadek posiada uzasadnione powody, by odmówić złożenia zeznań lub udzielenia odpowiedzi na niektóre pytania, musi podać te powody sądowi na piśmie przed rozpoczęciem rozprawy, podczas której ma złożyć zeznania, przedstawiając konieczne dowody potwierdzające (art. 167 GPK). Niezastosowanie się do wezwania do stawienia się przed sądem i niestawiennictwo przed sądem podlega karze grzywny, przy czym sąd może również zarządzić przymusowe doprowadzenie świadka przez policję sądową.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Wszystkie osoby, z wyjątkiem wymienionych w pkt 6 B, mogą składać zeznania, w tym osoby, które nie mają zdolności do czynności prawnych lub są zainteresowane wynikiem sporu. Sąd ocenia zeznania świadka, biorąc pod uwagę jego brak zdolności do czynności prawnych lub jego interes prawny w danej sprawie.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Sąd dopuszcza dowód z zeznań świadków na wniosek stron lub z urzędu. Wezwanie do stawienia się przed sądem doręcza się świadkowi na adres podany przez stronę wnoszącą o dopuszczenie dowodu z jego zeznań. Jeżeli adres jest błędny, sąd wyznacza stronie termin podania nowego adresu.

Każdy świadek, którego prawidłowo wezwano i który stawia się przed sądem, zostaje przesłuchany oddzielnie w obecności stron. Sąd może przesłuchać jednego świadka wielokrotnie. Sąd ocenia zeznania świadka w świetle wszystkich pozostałych dowodów zgromadzonych w sprawie. Zgodnie z art. 170 GPK przed przesłuchaniem świadka sąd poucza go o odpowiedzialności za składanie fałszywych zeznań i zadaje mu pytania dotyczące jego osoby. Jeżeli sąd ma ku temu uzasadnione przesłanki, może przesłuchać świadka przed wyznaczonym terminem rozprawy lub przeprowadzić przesłuchanie poza budynkiem sądu. Strony wzywa się do stawiennictwa na przesłuchaniu. W kodeksie postępowania cywilnego nie przewidziano możliwości przesłuchania świadka w drodze wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych. Jeżeli dowody należy zgromadzić w innym okręgu sądowym, sąd może delegować to zadanie na rzecz sądu rejonowego (*rayonen sad*) (art. 25 GPK).

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Dowody uzyskane w sposób niezgodny z prawem lub których fałszywość udowodniono w wyniku zaprzeczenia prawdziwości dokumentów nie są brane pod uwagę przy wydawaniu orzeczenia. Tego rodzaju dowody można wykluczyć z materiały dowodowej w sprawie. Ta sama procedura ma zastosowanie w przypadku uznania przedstawionego dowodu za niemający istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Sąd może dopuścić dowód z przesłuchania stron, jeżeli zostanie ono przeprowadzone zgodnie z procedurą określoną w art. 176 GPK, tj. jeżeli sąd nakazał stronie osobiste stawiennictwo i złożenie zeznań dotyczących okoliczności sprawy.

Ostatnia aktualizacja: 11/02/2020

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w

tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Czechy

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Ciężar dowodu wynika z tzw. obowiązku przedstawienia zarzutu i jest zasadniczo określony w przepisie prawnym, na podstawie którego można dochodzić określonego prawa przed sądem; w szczególności jest to zbiór okoliczności faktycznych, które należy ustalić w konkretnej sprawie. Kodeks postępowania cywilnego stanowi, że każda strona ma obowiązek przedstawienia dowodów na poparcie swoich twierdzeń, który określa się mianem „ciężaru dowodu”. Co do zasady ciężar dowodu spoczywa na każdym, kto powołuje się na fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia konkretnej sprawy.

Wszystkie strony muszą wywiązać się – w odpowiednim zakresie – z obowiązku przedstawienia zarzutów i udowodnienia swoich twierdzeń. Jeżeli fakty, na które powołuje się strona, oraz proponowane dowody są niekompletne, sąd ma obowiązek pouczyć o tym stronę.

Jeżeli sąd uzna, że fakty, na które powołuje się jedna ze stron, nie zostały udowodnione w postępowaniu procesowym, musi pouczyć stronę o obowiązku przedstawienia dowodów na poparcie wszystkich twierdzeń oraz o tym, że w przypadku uchybienia temu obowiązkowi strona może przegrać sprawę. Sąd ma jednak obowiązek pouczyć o tym stronę wyłącznie podczas rozprawy, a nie w pismach sądowych doręczanych stronom (np. w wezwaniu do stawienia się przed sądem).

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Dowodu nie wymagają fakty powszechnie znane (tj. fakty znane dużej grupie osób w konkretnym miejscu i w konkretnym czasie) lub znane sądowi urzędowo, jak również przepisy opublikowane lub ogłoszone w dzienniku urzędowym Republiki Czeskiej (*Sbírka zákonů*). Sąd może ustalić treść przepisów prawa obcego, badając je samodzielnie, zasięgając opinii Ministra Sprawiedliwości na wniosek sądu lub zasięgając opinii biegłego bądź występując z wnioskiem o pomoc prawną z mocy umów międzynarodowych. Wszystkie te fakty można obalić, składając wniosek dowodowy.

W przepisach można ustanowić domniemania dotyczące określonych kategorii faktów. Istnieją domniemania wzruszalne, które można obalić dowodem przeciwnym, oraz stanowiące wyjątek domniemania niewzruszalne, których nie można obalić takim dowodem. W przypadku domniemania wzruszalnego sąd uznaje dany fakt za udowodniony, jeżeli w toku postępowania żadna ze stron nie przedstawi dowodów obalających domniemanie, a zatem dowodzących faktów przeciwnych. W przypadku niektórych domniemań wzruszalnych dowód przeciwny można przedstawić wyłącznie w terminie ustawowym.

Sąd jest związany orzeczeniami właściwych organów o stwierdzeniu popełnienia przestępstwa, wykroczenia lub innego naruszenia prawa administracyjnego, które podlegają karze na mocy przepisów szczególnych, a także orzeczeniami stwierdzającymi, kto popełnił dany czyn. Sąd jest również związany orzeczeniami dotyczącymi stanu cywilnego. Sąd nie jest jednak związany orzeczeniem stwierdzającym popełnienie przestępstwa lub orzeczeniem stwierdzającym, kto popełnił dany czyn, jeżeli orzeczenie wydano w toku postępowania przyspieszonego prowadzonego na miejscu zdarzenia. Żadne inne orzeczenia wydane w postępowaniu karnym ani decyzje stwierdzające naruszenie przepisów prawa administracyjnego nie są wiążące dla sądu.

Szczególny rodzaj domniemania wzruszalnego dotyczy twierdzeń strony, jakoby była ona bezpośrednio lub pośrednio dyskryminowana ze względu na płeć, rasę, wyznanie lub z innych przyczyn. Ciężar dowodu spoczywa wówczas na stronie przeciwnej, która musi udowodnić, że strona nie padła ofiarą dyskryminacji.

Dokumenty wydane przez sądy Republiki Czeskiej lub inne organy państwowe w ramach ich właściwości oraz dokumenty uznane za urzędowe na mocy przepisów potwierdzają, że w braku dowodów przeciwnych stanowią one zarządzenie lub oświadczenie organu, który wydał dany dokument, oraz potwierdzają prawdziwość faktów w nich poświadczonych lub potwierdzonych. W przypadku udowadniania faktów za pomocą dokumentów urzędowych ciężar dowodu spoczywa na stronie, która pragnie zaprzeczyć prawdziwości takich dokumentów. W przypadku wykorzystywania dokumentów prywatnych ciężar dowodu spoczywa natomiast na stronie, która się na nie powołuje. Jeżeli strona udowadnia twierdzenie za pomocą dokumentu prywatnego, a strona przeciwna zaprzeczy jego prawdziwości lub prawidłowości, ciężar dowodu przechodzi z powrotem na stronę postępowania, która przedstawiła ten dowód, i musi ona następnie udowodnić swoje twierdzenia w inny sposób.

Co do zasady zbieżne twierdzenia stron nie wymagają dowodu, a sąd uznaje je za swoje ustalenia.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

W postępowaniu sądowym stosuje się zasadę swobodnej oceny dowodów, tj. w przepisach nie wyznaczono dla sądu konkretnych terminów na uznanie faktu za udowodniony bądź nie. Kodeks postępowania cywilnego stanowi, że „sąd dokonuje swobodnej oceny dowodów, oceniając każdy dowód oddzielnie oraz wszystkie dowody łącznie z punktu widzenia wzajemnych zależności między nimi; sąd należyście uwzględni wszystkie elementy mające istotne znaczenie dla sprawy, w tym fakty powołane przez strony”.

Sąd wydaje orzeczenie w oparciu o dokonane ustalenia. Pod pojęciem ustaleń rozumiane są fakty, co do których sąd nie powziął żadnych umotywowanych ani uzasadnionych wątpliwości.

Co do zasady jeżeli ocena dowodów doprowadzi do wniosku, że nie można potwierdzić ani zaprzeczyć prawdziwości twierdzenia, orzeczenie będzie niekorzystne dla strony, na której spoczywał ciężar udowodnienia prawdziwości twierdzeń.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

W postępowaniu procesowym sąd co do zasady przeprowadza dowody wyłącznie na wniosek stron. Sąd może jednak postanowić o nieprzeprowadzeniu określonych dowodów, w szczególności jeżeli uzna dany fakt za udowodniony. Sąd może również przeprowadzić dowód niebędący przedmiotem wniosku stron, jeżeli jest to konieczne dla ustalenia faktów oraz wynika z akt sprawy. Jeżeli strony nie przedstawią dowodów na poparcie swoich twierdzeń, sąd opiera swoją ocenę faktów na przeprowadzonych dowodach. Sąd może również uznać zbieżne twierdzenia stron za swoje ustalenia.

Z kolei w postępowaniu nieprocesowym, tj. w sprawach, w których sąd może wszcząć postępowanie z urzędu, jak również w niektórych innych rodzajach postępowań, w celu ustalenia faktów sąd musi również przeprowadzić dowody niebędące przedmiotem wniosku stron.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Sąd przeprowadza dowód na rozprawie. W uzasadnionych przypadkach sąd może zwrócić się do innego sądu o przeprowadzenie dowodu lub przewodniczący składu orzekającego upoważniony przez członków składu orzekającego może przeprowadzić dowód poza rozprawą (zależy to również od rodzaju dowodu itd.). Strony mają prawo być obecne przy przeprowadzaniu dowodu. Wyniki przeprowadzonego dowodu należy zawsze podać do wiadomości po zakończeniu rozprawy. Strony mają prawo do przedstawienia uwag na temat każdego przeprowadzonego dowodu.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Zależy to od sądu, który przeprowadza dowód. Postanowienie sądu o nieprzeprowadzeniu wnioskowanej czynności dowodowej musi być należyście uzasadnione. Co do zasady sąd nie przeprowadzi dowodu, który w jego opinii nie pomoże w wyjaśnieniu sprawy (tj. aby zapobiec niepotrzebnemu przeprowadzaniu dowodu), ani dowodu, który wymagałby poniesienia nieproporcjonalnych do wartości przedmiotu sporu wydatków, lub w przypadku braku

możliwości ustalenia wartości przedmiotu sporu. Aby sąd mógł jednoznacznie ocenić, jakie dowody należy przeprowadzić, strony mają obowiązek złożyć wnioski dowodowe, tj. wskazać imiona i nazwiska świadków oraz podać ich inne dane osobowe, a także wskazać twierdzenia, w przedmiocie których świadek proponowany przez stronę, będzie składał zeznania. Strony mają również obowiązek wskazania dowodów z dokumentów lub określenia przedmiotu opinii biegłego.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Jako dowód można wykorzystać wszystkie środki służące ustaleniu faktów sprawy. Obejmują one w szczególności przesłuchanie świadków, opinie biegłego, sprawozdania i oświadczenia organów oraz osób fizycznych i prawnych, akty notarialne i protokoły komorników sądowych oraz inne dokumenty, oględziny i przesłuchanie stron.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Każda osoba fizyczna niebędąca stroną postępowania ma obowiązek stawić się przed sądem na wezwanie i złożyć zeznania w charakterze świadka. Świadek składa zeznania dotyczące swoich doświadczeń i obserwacji. Ma obowiązek mówienia prawdy i niezatajania żadnych faktów. Świadczenie mają prawo do odmowy złożenia zeznań wyłącznie wówczas, gdy ich złożenie naraziłoby świadków lub ich bliskich na ryzyko odpowiedzialności karnej; sąd rozstrzyga, czy powody odmowy złożenia zeznań są uzasadnione. Na początku przesłuchania sąd ustala tożsamość świadka oraz okoliczności mogące wpłynąć na jego wiarygodność. Świadców należy również pouczyć o wadze składanych zeznań, o ich prawach i obowiązkach oraz o odpowiedzialności karnej za założenie fałszywych zeznań. Przewodniczący składu orzekającego zwraca się do świadka o opisanie wszystkiego, co mu wiadomo na temat sprawy. Sędzia zadaje następnie pytania niezbędne do uzupełnienia i wyjaśnienia zeznania. Pytania mogą również zadawać członkowie składu orzekającego oraz – za zgodą przewodniczącego składu orzekającego – strony i biegli.

Przeprowadzanie dowodu za pośrednictwem biegłych ma inny charakter, głównie dlatego, że w większości przypadków biegli sporządzają opinię, a następnie zazwyczaj przedstawiają ustne wyjaśnienia dotyczące sporządzonej opinii. Dowód z opinii biegłego przeprowadza się wówczas, gdy jest to konieczne do oceny okoliczności wymagających wiedzy eksperckiej biegłego. Opinia biegłego składa się z trzech części: ustaleń, w których biegły opisuje okoliczności, które zbadał; opinii zawierającej ocenę biegłego (wniosków biegłego) oraz klauzuli biegłego. Co do zasady biegli odpowiadają na konkretne pytania sformułowane przez sąd, chyba że opinia podlega wymogom ustawowym (w szczególności w obszarze prawa spółek). Biegłych powołuje sąd z listy biegłych i tłumaczy ustnych (prowadzonej przez sądy okręgowe (*krajské soudy*)). Biegli mają prawo do otrzymania wynagrodzenia za sporządzenie oceny lub opinii biegłego, jeżeli odpowiednie przepisy tak stanowią.

Przewodniczący składu orzekającego może nakazać stronie lub innej osobie stawienie się przed biegłym, okazanie mu koniecznych przedmiotów, przedstawienie koniecznych wyjaśnień, poddanie się badaniu lekarskiemu lub badaniu krwi bądź dokonanie lub poddanie się określonej czynności, jeżeli jest to konieczne w celu wydania opinii biegłego.

Opinię biegłego może również przedstawić strona postępowania. Jeżeli opinia biegłego przedstawiona przez stronę postępowania zawiera wszystkie elementy ustawowe oraz klauzulę biegłego zawierającą oświadczenie, że jest on świadomy konsekwencji wydania opinii umyślnie niezgodnej z prawdą, dowód przeprowadza się w taki sposób, jakby była to opinia biegłego zlecona przez sąd. Sąd umożliwia biegłemu, do którego jedna ze stron zwróciła się o wydanie opinii, zapoznanie się z aktami sprawy lub w inny sposób zaznajomienie się z informacjami niezbędnymi do sporządzenia opinii.

Świadczenie zeznają co do faktów, których byli naoczni obserwatorami, natomiast biegli wydają opinie wyłącznie w kwestiach, w których ocena faktów zależy od konkretnej wiedzy eksperckiej. Wnioski biegłego nie podlegają ocenie sądu co do ich poprawności; sąd ocenia natomiast, na ile opinia jest przekonująca pod względem jej kompletności w odniesieniu do ustalonych wymogów, wewnętrznej spójności oraz zgodności z innymi przeprowadzonymi dowodami.

Przeprowadzenie dowodu z dokumentu polega na odczytaniu dokumentu lub jego części lub podaniu jego treści do wiadomości przez przewodniczącego składu orzekającego podczas rozprawy. Przewodniczący składu orzekającego może nakazać stronie będącej w posiadaniu dokumentu, z którego konieczne jest przeprowadzenie dowodu, przedstawienie tego dokumentu lub może uzyskać ten dokument od innego sądu, organu lub od innej osoby prawnej.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Nie istnieje hierarchia stosowanych metod, chociaż niektóre środki dowodowe można stosować wyłącznie wówczas, gdy przeprowadzenie dowodów przewidzianych w przepisach stanie się niemożliwe (co do zasady w przypadku różnych dokumentów, w odniesieniu do których zastrzeżono formę pisemną pod rygorem nieważności, można zastosować inne środki dowodowe, np. przesłuchanie świadków, wyłącznie w określonych sytuacjach, na przykład w przypadku zniszczenia dokumentów). W postępowaniu procesowym sąd może zarządzić przeprowadzenie dowodu z przesłuchania strony w zakresie jej twierdzeń wyłącznie wówczas, gdy spornego faktu nie można udowodnić za pomocą innych środków (z wyjątkiem zgody na przesłuchanie). Pozostałe dowody mają zatem charakter nadrzędny.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

W niektórych przypadkach przepisy mogą przewidywać, które dowody należy przeprowadzić w danej sprawie (np. w postępowaniu dotyczącym zgody na zawarcie związku małżeńskiego należy przesłuchać oboje nupturientów).

Pewne fakty można udowodnić wyłącznie w określony sposób, np. nakaz zapłaty na podstawie weksla lub czeku może zostać wydany wyłącznie po okazaniu oryginału weksla, postanowienia o umorzeniu weksla lub innego dokumentu; orzeczenie można wyegzekwować wyłącznie po okazaniu orzeczenia opatrzonego klauzulą wykonalności itd.).

Do powstania określonych obowiązków lub praw rzeczowych (zwłaszcza w odniesieniu do nieruchomości) prawo wymaga zawarcia umowy na piśmie, co z kolei determinuje metodę przeprowadzenia dowodu.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Tak, każdy ma obowiązek prawny stawiennictwa przed sądem na wezwanie i złożenia zeznań w charakterze świadka; świadkowie nie mogą być reprezentowani przez żadną inną osobę. Świadczenie, którzy wywiążą się z obowiązku złożenia zeznań, są uprawnieni do otrzymania zwrotu wydatków pieniężnych i wynagrodzenia za utratę zarobku.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Świadczenie mają prawo do odmowy złożenia zeznań wówczas, gdy ich złożenie naraziłoby świadków lub ich bliskich na ryzyko odpowiedzialności karnej; sąd rozstrzyga, czy powody odmowy złożenia zeznań są uzasadnione. Sąd musi również uszanować ustawowy obowiązek świadków dotyczący zachowania poufności informacji niejawnych chronionych na mocy przepisów szczególnych lub innych obowiązków zachowania poufności przewidzianych w przepisach lub uznanych przez państwo (np. faktów zawartych w dokumentacji medycznej pacjenta, objętych tajemnicą lekarską, tajemnicą bankową itp.). W tych przypadkach osobę można przesłuchać wyłącznie wówczas, gdy przesłuchiwany został zwolniony z tego obowiązku przez właściwy organ lub osobę, w której interesie ustanowiono ten obowiązek.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Wywiązanie się przez świadka z obowiązku stawiennictwa można wyegzekwować poprzez jego przymusowe doprowadzenie do sądu przez policję Republiki Czeskiej lub – w wyjątkowych przypadkach – przez nałożenie grzywny.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Co do zasady nie istnieje żadna kategoria osób, których nie można wezwać do złożenia zeznań; istnieją jednak pewne rodzaje faktów, w których przedmiocie określone osoby nie mogą składać zeznań (zob. pkt. 2.9).

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Wyłącznie sędzia (przewodniczący składu orzekającego) jest uprawniony do przesłuchania świadka i to on prowadzi przesłuchanie. Pozostali członkowie składu orzekającego oraz inne strony lub biegli mogą zadawać świadkowi dalsze pytania wyłącznie za zgodą przewodniczącego składu orzekającego; przewodniczący składu orzekającego może odrzucić konkretne pytanie, jeżeli jest to na przykład pytanie sugerujące, podstępne, niewłaściwe lub bezużyteczne.

Wykorzystywanie nowoczesnych technologii (w tym wideokonferencji) umożliwiających przesłuchanie świadka na odległość jest dopuszczalne w sądach wyposażonych w niezbędne urządzenia techniczne.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Tak. Jeżeli strona przedstawia na poparcie swoich twierdzeń dowody, które uzyskała lub zgromadziła z naruszeniem powszechnie obowiązujących przepisów, oraz jeżeli uzyskanie lub zgromadzenie dowodów wiązało się z naruszeniem praw innej osoby fizycznej lub prawnej, sąd nie przeprowadza takiego dowodu ze względu na jego niedopuszczalność.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Sąd może zarządzić przeprowadzenie dowodu z przesłuchania stron, jeżeli spornego faktu nie można udowodnić w inny sposób, oraz za zgodą strony, która ma zostać przesłuchana. Zasada ta nie ma zastosowania w postępowaniu nieprocesowym, tj. w postępowaniu, które sąd może wszcząć z urzędu (zob. pkt 2.1), oraz w postępowaniu rozwodowym lub w postępowaniu w przedmiocie rozwiązania, stwierdzenia nieważności lub ustalenia nieistnienia związku partnerskiego. Za środek dowodowy uznaje się wyłącznie przesłuchanie stron, które sąd zarządził odrębnie jako dowód w postępowaniu w celu udowodnienia podnoszonych faktów.

Ostatnia aktualizacja: 16/09/2020

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Niemcy

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Co do zasady w postępowaniu cywilnym każda strona ma obowiązek udowodnić, że zostały spełnione przesłanki normy prawnej przemawiającej na jej korzyść. Z tego względu rozkład ciężaru dowodu często opiera się na prawie cywilnym materialnym, ponieważ prawo to określa podstawy roszczenia, normy pomocnicze (*Hilfsnormen*) oraz wnoszenie zarzutów i sprzeciwów. Jeżeli spełniona jest norma prawna wskazująca, że zgłoszone roszczenie jest skutkiem prawnym sytuacji faktycznej (np. zawarcia umowy sprzedaży), obowiązek przedstawienia tych faktów i – jeżeli strona przeciwna zgłosi wobec nich sprzeciw – ciężar ich udowodnienia spoczywa zasadniczo na stronie zgłaszającej roszczenie na ich podstawie (np. roszczenie o zapłatę ceny zakupu). Z kolei strona przeciwna musi uprawdopodobnić i udowodnić, że jest uprawniona do zgłaszania wszelkich przeciwstawnych lub zarzutów (np. do dochodzenia wykonania). Jeżeli po wyczerpaniu wszystkich środków dowodowych dopuszczalnych w postępowaniu nadal istnieją wątpliwości dotyczące zasadniczej okoliczności faktycznej, konieczne jest ustalenie, na kim spoczywa ciężar dowodu. Strona, na której zgodnie z przepisami spoczywa ciężar udowodnienia faktu, co do którego istnieją wątpliwości, przegrywa sprawę, jeżeli nie dopełni tego obowiązku.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

W prawie niemieckim przewidziano różne formy ułatwień dowodowych, włącznie z przeniesieniem ciężaru dowodu. W szczególności przewidziano:

1. Przeniesienie ciężaru dowodu

W postępowaniu cywilnym ciężar dowodu można przenieść, co oznacza odwrócenie podstawowej zasady, zgodnie z którą ciężar udowodnienia faktu spoczywa na stronie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne. Przeniesienie ciężaru dowodu skutkuje tym, że to strona przeciwna ma obowiązek udowodnić nieprawdliwość faktu, który przemawia na korzyść strony zgłaszającej roszczenie. Przykładowo § 476 kodeksu cywilnego (*Bürgerliches Gesetzbuch*) zawiera przepis dotyczący przeniesienia ciężaru dowodu w prawie umów sprzedaży („Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od chwili przejścia ryzyka ujawni się poważna wada, domniemywa się, że przedmiot sprzedaży był wadliwy już w chwili przejścia ryzyka, chyba że domniemanie to jest sprzeczne z naturą rzeczy lub wady”). W takim przypadku to nie kupujący ma obowiązek udowodnić, że wada istniała już w chwili wydania rzeczy, lecz to na sprzedawcy spoczywa ciężar udowodnienia, że taka wada wówczas nie występowała.

2. Ułatwienie dowodowe

a) Zasada domniemania prawnego (*gesetzliche Vermutung*) stanowi, że w niektórych okolicznościach (przesłanka domniemania) z mocy prawa zakłada się istnienie wynikających z nich okoliczności, które przyjmuje się za podstawę oceny prawnej. Domniemania prawne stanowią ułatwienie dowodowe dla strony, która ma obowiązek przedstawić i udowodnić wyłącznie fakty, na których opiera się domniemanie. Zgodnie z § 292 kodeksu postępowania cywilnego (*Zivilprozessordnung* – ZPO) domniemanie prawne można obalić dowodem przeciwnym. Domniemania prawne mogą dotyczyć faktów, czego przykładem jest domniemanie przekazania wierzycielowi hipotecznego listu zastawnego (*Hypothekenbrief*) na podstawie faktu, że wierzyciel jest w jego posiadaniu (§ 1117 ust. 3 kodeksu cywilnego). Domniemania mogą również dotyczyć praw, czego przykładem jest domniemanie, że posiadacz aktu poświadczenia dziedziczenia ma status spadkobiercy (§ 2365 kodeksu cywilnego).

b) Domniemanie faktyczne (*tatsächliche Vermutung*) występuje wtedy, gdy sąd – na podstawie własnego doświadczenia lub opinii biegłego – może uznać za ustalone nieudowodnione fakty, jeżeli wniosek taki można wyprowadzić z innych ustalonych faktów (👉 dowód pośredni). Można na przykład wnioskować, że skoro temperatura w określonym czasie była zdecydowanie powyżej 0°C, to z doświadczenia życiowego wynika, że nie mogła wówczas wystąpić gołota i dana osoba nie mogła się poślizgnąć – jest to domniemanie faktyczne. Strona przeciwna może zakwestionować domniemanie w oparciu o fakty, które powodują powstanie poważnych wątpliwości co do tego, czy dane zdarzenie wystąpiłoby w następstwie normalnego biegu zdarzeń.

3. W orzecznictwie w coraz szerszym zakresie definiuje się ciężar dowodu w oparciu o zasadę słuszności i sprawiedliwego wyważenia interesów w określonych obszarach ryzyka. Poniżej przedstawiono najistotniejsze przykłady.

Odpowiedzialność za produkt (§ 823 ust. 1 kodeksu cywilnego)

Ciężar dowodu co do produktu wadliwego, naruszenia dóbr prawnie chronionych oraz związku przyczynowego pomiędzy tymi dwoma elementami spoczywa na stronie poszkodowanej. Z drugiej strony na producencie spoczywa obowiązek udowodnienia, że spełnił swoje zobowiązania w zakresie organizacji, zapewnienia instrukcji obsługi, nadzoru po wprowadzeniu do obrotu i zapobiegania zagrożeniom, w związku z czym nie można mu przypisać żadnej winy. Obowiązek udzielania informacji i porad

W przypadku niedotrzymania zobowiązania umownego lub przedumownego w zakresie udzielania informacji i porad na stronie naruszającej takie zobowiązanie spoczywa ciężar udowodnienia, że szkoda została poniesiona również w przypadku dotrzymania zobowiązania przez tę stronę.

Domniemywa się, że strona poszkodowana postąpiłaby zgodnie z otrzymanymi informacjami.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

W § 286 kodeksu postępowania cywilnego ustanowiono podstawową zasadę prawa procesowego cywilnego, jaką jest swobodna ocena dowodów (*Freiheit der Beweiswürdigung*). Zgodnie z tą zasadą sąd orzeka o prawdziwości lub nieprawdziwości faktu po uwzględnieniu całego przewodu oraz wniosków wyciągniętych z wszelkich przeprowadzonych dowodów.

Samo wykazanie znacznego lub wysokiego stopnia prawdopodobieństwa nie jest równoznaczne z wystarczającym udowodnieniem prawdziwości danego faktu, choć z drugiej strony nie jest konieczne wykluczenie wszelkich wątpliwości. Wymagany jest stopień pewności, który jest wystarczający w praktyce i który zmniejsza pozostałe wątpliwości, niekoniecznie całkowicie je wykluczając.

Wyjątek od wymaganego standardu dowodowego stosuje się w przypadkach, gdy zgodnie z ustawą wystarczy uprawdopodobnienie faktów – dowody *prima facie* (np. w przypadku środków tymczasowych). Twierdzenie uznaje się za uprawdopodobnione, jeżeli istnieje znaczne prawdopodobieństwo, że jest ono zgodne z prawdą. Strony nie są obowiązane korzystać z formalnych środków dowodowych w celu uprawdopodobnienia faktu (do tej kategorii należą zeznania świadków, dokumenty, oględziny, opinie biegłych i przesłuchanie stron). Dopuszczalne jest na przykład także złożenie oświadczenia pod przysięgą (§ 294 kodeksu postępowania cywilnego).

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Zgodnie z zasadą stosowaną w postępowaniu cywilnym strony samodzielnie przedstawiają fakty i dowody na ich potwierdzenie. Sąd nie może sam przedstawić materiału dowodowego i oprzeć na nim wyroku. Sąd ma natomiast obowiązek udzielać informacji i porad zgodnie z § 139 kodeksu postępowania cywilnego.

W niektórych przypadkach sąd może wyjątkowo przeprowadzić dowód z urzędu, co jest sprzeczne z zasadą kontrydiktoryjności, przy czym wyjątki takie powinny być uzasadnione koniecznością przedstawienia faktów przez strony i nie mogą być stosowane w celu samego zbadania stanu faktycznego.

Sąd może zatem z urzędu zarządzić przeprowadzenie oględzin oraz sporządzenie opinii i konsultację biegłego (§ 144 kodeksu postępowania cywilnego), przedstawienie dokumentów (§ 142) i dodatkowe przesłuchanie strony (§ 448). Sąd może również przesłuchać stronę z urzędu (§ 448). Do udowodnienia faktu niezbędna jest jednak pewna doza wstępnego prawdopodobieństwa.

W postępowaniach nieprocesowych i w niespornych sprawach rodzinnych (tj. niepodlegających przepisom kodeksu postępowania cywilnego dotyczącym przeprowadzania dowodu) zasadę przeprowadzania czynności wyjaśniających z urzędu stosuje się na mocy § 26 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i o postępowaniu nieprocesowym (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit – FamFG*). Oznacza to, że sąd samodzielnie, tj. z urzędu, ustala fakty mające znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy i – w razie powstania wątpliwości co do prawdziwości niektórych faktów – gromadzi dowody według własnego uznania. W tym zakresie sąd nie jest ograniczony wnioskami o przeprowadzenie dowodu wniesionymi przez strony.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Formalne przeprowadzenie dowodu

Jeżeli strony nie zgadzają się co do faktów, zgodnie z kodeksem postępowania cywilnego następuje formalne przeprowadzenie dowodu, co umożliwia przeprowadzenie dowodu z następujących środków dowodowych: opinie biegłych, oględziny, dokumenty, zeznania świadków i przesłuchania stron (zob. poniżej). Po przedstawieniu dowodów przez stronę sąd zarządza przeprowadzenie dowodu co do faktów, które wymagają udowodnienia. Zasadniczo odbywa się to bez szczególnych formalności w trakcie rozprawy lub w drodze postanowienia o dopuszczeniu dowodu zgodnie z § 358 kodeksu postępowania cywilnego. Zgodnie z § 359 kodeksu w postanowieniu o dopuszczeniu dowodu oznacza się sporne fakty, co do których ma zostać przeprowadzony dowód, dowód, który ma zostać przeprowadzony, wraz ze wskazaniem imion i nazwisk świadków i biegłych, którzy mają zostać przesłuchani, lub strony, która ma zostać przesłuchana, jak również oznacza się stronę powołującą się na takie dowody.

Przeprowadzenie dowodu odbywa się zgodnie z właściwymi przepisami (§§ 355–484 kodeksu postępowania cywilnego). W szczególności należy przestrzegać zasady bezpośredniego przeprowadzenia dowodu (§ 355) i udziału stron (§ 357).

Pierwsza z tych zasad stanowi, że dowód należy przeprowadzić bezpośrednio przed składem sędziowskim rozpoznającym sprawę, ponieważ to on dokonuje oceny dowodu. Jedyny wyjątek dotyczy sytuacji, w której zgodnie z ustawą odpowiedzialność za przeprowadzenie dowodu może zostać przeniesiona na członka składu sędziowskiego (§ 361 kodeksu postępowania cywilnego) lub inny sąd (§ 362). Zgodnie z zasadą udziału stron strony mają prawo do obecności w trakcie przesłuchania świadków, a także do zadawania pytań świadkom (§ 397).

Zgodnie z § 285 kodeksu postępowania cywilnego wyniki przeprowadzonych dowodów są następnie omawiane podczas rozprawy. Zgodnie z § 286 kodeksu sąd ustala okoliczności faktyczne sprawy w oparciu o wszystkie ustalenia poczynione w trakcie postępowania, w tym przeprowadzone dowody; sąd dokonuje tego w drodze swobodnej oceny.

Nieformalne przeprowadzenie dowodu

W odróżnieniu od formalnego przeprowadzenia dowodu nieformalne przeprowadzenie dowodu umożliwia ustalenie faktów za pomocą wszelkich środków dowodowych, które sąd uzna za niezbędne, w dużej mierze bez konieczności spełnienia wymogów formalnych. Zgodnie z § 284 kodeksu postępowania cywilnego nieformalne przeprowadzenie dowodu w postępowaniu cywilnym jest możliwe wyłącznie za zgodą stron.

Jeżeli w postępowaniu podlegającym ustawie o postępowaniu w sprawach rodzinnych i o postępowaniu nieprocesowym nie wniesiono, zgodnie z § 30 ust. 2 i 3 tej ustawy, o formalne przeprowadzenie dowodu na mocy przepisów kodeksu postępowania cywilnego, sąd przeprowadza dowód w odpowiedni sposób zgodnie z § 29 ust. 1 ustawy. Strony mogą powołać się na niektóre dowody w sądzie, ale to sąd z urzędu i według własnego uznania określa konieczność, zakres i metodę przeprowadzenia dowodu.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Wniosek dowodowy może zostać odrzucony ze względów proceduralnych lub zgodnie z przepisami dotyczącymi dowodów, gdy:

fakty nie wymagają udowodnienia, tj. zostały już udowodnione, są powszechnie znane lub bezsporne;

fakty są nieistotne, tj. nie mogą w żaden sposób wpłynąć na wyrok;

środki dowodowe są niewłaściwe, by udowodnić dany fakt (sytuacja taka występuje rzadko, ponieważ nie można ocenić dowodu przed jego przeprowadzeniem);

uzyskanie dowodu jest niemożliwe;

dowody są niedopuszczalne, np. na skutek nadużycia polegającego na wysuwaniu nieuzasadnionych twierdzeń lub obowiązku zachowania poufności przez świadków (o ile świadkowie nie zostali z takiego obowiązku zwolnieni);

przeprowadzenie dowodu uzależnione jest od uznania sądu, np. w przypadku ustalania wysokości odszkodowania w trybie § 287 kodeksu postępowania cywilnego;

fakty zostały ustalone w toku innego postępowania w sposób wiążący dla obydwu stron;

wniosek nie został wniesiony w terminie (§ 296 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego);

przeprowadzenie dowodu jest utrudnione przez przeszkodę o nieokreślonym czasie trwania, upłynął przewidziany termin bądź postępowanie uległo opóźnieniu z innych przyczyn (§ 356 kodeksu postępowania cywilnego).

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Wyróżnia się pięć rodzajów środków dowodowych w ramach formalnego przeprowadzenia dowodu:

Oględziny, §§ 371–372a kodeksu postępowania cywilnego

Polegają na bezpośrednim badaniu dowodu przez sąd przy pomocy zmysłów w celach dowodowych. Mimo wprowadzającego w pewnym stopniu w błąd pojęcia *Augenschein*, czyli „badanie wzrokowe”, oględziny mogą obejmować także badanie przy pomocy zmysłu dotyku, węchu, słuchu i smaku. W związku z tym przedmiotem oględzin mogą być również nagrania dźwiękowe i wizualne oraz nośniki danych.

Zeznania świadków, §§ 373–401 kodeksu postępowania cywilnego

Świadkowie mogą zeznawać w sprawie wydarzeń z przeszłości, które zaobserwowali. Świadkiem może być wyłącznie osoba niebędąca stroną w sporze. Jeżeli do zrozumienia faktów konieczna jest wiedza specjalistyczna, mówimy o instytucji świadka posiadającego wiedzę specjalistyczną (*sachverständiger Zeuge*, § 414 kodeksu postępowania cywilnego); przykładem jest oświadczenie lekarza pogotowia występującego w sprawie obrażeń odniesionych w trakcie wypadku.

Opinie biegłych; §§ 402–414 kodeksu postępowania cywilnego

Biegły (*Sachverständiger*) dostarcza sądowi wiedzy specjalistycznej niezbędnej do oceny faktów. Biegli nie ustalają faktów. Oczekuje się od nich przedstawienia oceny wyłącznie w oparciu o fakty im przedstawione (*Anschlussstatsachen*).

Biegły może zostać poproszony o przedstawienie swoich wniosków wyłącznie wówczas, gdy do ustalenia faktów konieczna jest wiedza specjalistyczna. Przykładem jest diagnoza lekarska.

Opinię biegłego sporządzoną na prywatne zamówienie jednej ze stron dopuszcza się tylko w drodze wyjątku i wyłącznie za zgodą obu stron.

Dowody z dokumentów, §§ 415–444 kodeksu postępowania cywilnego

W rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego dokumentami są oświadczenia w formie pisemnej, które mogą dostarczyć dowodów potwierdzających kwestionowane twierdzenia strony. Jeżeli chodzi o wartość dowodową, zgodnie z prawem dokumenty urzędowe (§§ 415, 417 i 418 kodeksu) i dokumenty prywatne (§ 416) mają różną wartość dowodową.

Przesłuchanie stron, §§ 445–455 kodeksu postępowania cywilnego

Przesłuchanie stron ma charakter pomocniczy wobec innych środków dowodowych i jest dopuszczalne wyłącznie na potrzeby przedstawienia dowodu głównego (§ 445 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego). Co do zasady wyłącznie strona, na której spoczywa ciężar dowodu, może wnieść o przesłuchanie strony przeciwnej (§ 445 ust. 1). W innym przypadku przesłuchanie strony jest możliwe wyłącznie za zgodą strony przeciwnej lub sądu.

W ramach nieformalnego przeprowadzenia dowodu sąd może przeprowadzić niezbędny dowód w sposób, który uważa za stosowny. Przeprowadzając czynności wyjaśniające, sąd może postanowić o przeprowadzeniu dowodu bez konieczności wydania specjalnego postanowienia w tym przedmiocie.

Formalne środki dowodowe obejmują np. oficjalne informacje organów, nieformalną komunikację telefoniczną lub pisemną, nagrania audio i wideo oraz zapisy danych. Wyniki przeprowadzenia dowodu protokołuje się zgodnie z § 29 ust. 3 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i o postępowaniu nieprocesowym.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Wszystkie dowody mają równy status ze względu na zasadę, że sąd w ocenie dowodów kieruje się swobodą uznania; nie występują żadne różnice pod względem mocy dowodowej. Jedyne różnice wiążą się z metodą przeprowadzania dowodów.

Świadkowie

Każdy ze świadków musi być przesłuchiwany indywidualnie i pod nieobecność świadków, którzy mają zeznawać później (§ 394 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego). Świadkowie składający sprzeczne zeznania mogą zostać skonfrontowani (§ 394 ust. 2).

Przed przesłuchaniem świadków poucza się o konieczności mówienia prawdy oraz o możliwości zobowiązania ich do złożenia przyrzeczenia w dalszym toku postępowania (§ 395 ust. 1). Świadkowie zostają najpierw poproszeni o podanie danych osobowych (§ 395 ust. 2), a następnie przesłuchani na okoliczność sprawy (§ 396). Sąd dokłada starań, aby zeznania świadków pozostawały w związku z kwestią, w odniesieniu do której są przesłuchiwani. Może również zadawać świadkom dodatkowe pytania w celu wyjaśnienia niektórych kwestii lub uzyskania pełnego zeznania.

Strony mają prawo być obecne w trakcie przesłuchania świadków i mogą zadawać im pytania. Zasadniczo w postępowaniu, w którym obowiązuje przymus adwokacki, same strony mogą wyłącznie przedkładać pytania, które mają zostać zadane świadkom, podczas gdy zastępca procesowy może przesłuchiwać świadka bezpośrednio (§ 397).

Zasady, którym podlega przesłuchanie świadków, stosuje się również w przypadku świadków posiadających wiedzę specjalistyczną oraz przy przesłuchiowaniu samych stron (§§ 402 i 451).

Dokumenty

Co do zasady dowody z dokumentów przedstawia się poprzez złożenie dokumentu. Jeżeli strona przedstawiająca dowody nie posiada danego dokumentu, a jest on w posiadaniu strony przeciwnej lub osoby trzeciej, strona przedstawiająca dowody może wystąpić z wnioskiem, aby strona przeciwna lub osoba trzecia zostały wezwane do jego złożenia (§§ 421 i 428 kodeksu postępowania cywilnego). Obowiązek przedstawienia dokumentów jest wymogiem prawa cywilnego i ma zastosowanie w przypadku, gdy osoba przedstawiająca dowód może wezwać stronę przeciwną lub osobę trzecią do zwrotu lub złożenia danego dokumentu (§ 422). Aby przepis ten miał zastosowanie, muszą istnieć względy *prima facie* (§ 424 ust. 5 zdanie drugie). Dokumentami w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego są ekspertyzy i opinie biegłych.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Zgodnie z zasadą wynikającą z § 286 kodeksu postępowania cywilnego, według której sąd dokonuje oceny dowodów wedle własnego uznania, wszystkie środki dowodowe mają równy status. Podstawę oceny sądu stanowi cały zebrany materiał dowodowy. Wyłącznie w wyjątkowych przypadkach sąd jest zobowiązany do przestrzegania wiążących reguł dowodowych, np. dotyczących mocy dowodowej protokołu postępowania zgodnie z § 165 kodeksu postępowania cywilnego, wyroku zgodnie z § 314 lub innych dokumentów zgodnie z §§ 415–418.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Nie, co do zasady w kodeksie postępowania cywilnego nie określa się obowiązkowego środka dowodowego dla udowodnienia określonych faktów.

W niektórych rodzajach postępowania przewidziano jednak wyjątki. W przypadku postępowania związanego z dokumentami i weksłami roszczenie można udowodnić wyłącznie poprzez przedstawienie dokumentów, a dowody dotyczące wszelkich pozostałych faktów są dopuszczalne wyłącznie w formie dokumentów lub przesłuchania stron (§§ 592 i nast. kodeksu).

Zgodnie z ustawą o postępowaniu w sprawach rodzinnych i o postępowaniu nieprocesowym w niektórych postępowaniach, które wymagają szeroko zakrojonej interwencji w celu ochrony praw podstawowych, sąd ma obowiązek uzyskania opinii biegłego, np. przed ustanowieniem kuratora na podstawie § 280 ustawy lub przed zastosowaniem środka polegającego na umieszczeniu w zakładzie zamkniętym (*Unterbringungsmaßnahme*) na podstawie § 312 ustawy.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Wszyscy świadkowie podlegający jurysdykcji sądów niemieckich, którzy zostali należycie wezwani, mają obowiązek stawić się na rozprawie oraz złożyć zeznanie i przyrzeczenie.

Obowiązek świadka polegający na składaniu zeznań obejmuje również obowiązek sprawdzenia własnej wiedzy w oparciu o dokumenty oraz odświeżenia własnej pamięci (§ 378 kodeksu postępowania cywilnego). Świadkowie nie mają obowiązku ustalania faktów, które są im nieznanne.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

W kodeksie postępowania cywilnego rozróżnia się prawo świadka do odmowy składania zeznań z przyczyn osobistych (§ 383 kodeksu postępowania cywilnego) oraz z przyczyn obiektywnych (§ 384). Prawo świadka do odmowy składania zeznań na podstawie § 383 kodeksu postępowania cywilnego wynika z więzi rodzinnych świadka lub obowiązku zachowania tajemnicy służbowej, co ma służyć uniknięciu konfliktu interesów.

Prawo świadka do odmowy składania zeznań z przyczyn osobistych dotyczy narzeczonych (pkt 1), małżonków (pkt 2) oraz zarejestrowanych partnerów (pkt 2a) w trakcie trwania oraz po zakończeniu związku małżeńskiego lub partnerskiego. Osoby, które są lub były ze stroną spokrewnione albo spowinowaczone w linii prostej bądź są lub były ze stroną spokrewnione do trzeciego stopnia lub spowinowaczone do drugiego stopnia w linii bocznej, również mają prawo do odmowy składania zeznań (pkt 3). Pokrewieństwo w linii bocznej oznacza więzi, które nie wynikają z linii prostej, lecz opierają się na pochodzeniu od tej samej osoby trzeciej. Stopień pokrewieństwa lub powinowactwa określa się według liczby urodzeń następujących między osobami.

Zgodnie z § 383 ust. 1 pkt 4 kodeksu postępowania cywilnego osoby duchowne oraz osoby, które zajmują lub zajmowały się zawodowo przygotowaniem, produkcją lub dystrybucją czasopism bądź programów radiowych i telewizyjnych (pkt 5), a także osoby, którym z racji urzędu, stanowiska lub zawodu powierzane są informacje, które ze względu na ich charakter lub obowiązujące przepisy nie mogą być ujawniane (pkt 6), również nie są zobowiązane do składania zeznań.

Prawo świadka do odmowy składania zeznań z przyczyn zawodowych obejmuje wszelkie informacje znane wyżej wymienionym osobom z racji zajmowanej przez nie szczególnej pozycji.

Prawo świadka do odmowy składania zeznań zgodnie z § 384 kodeksu postępowania cywilnego ma natomiast chronić świadka przed negatywnymi konsekwencjami konieczności składania zeznań. Świadek uprawniony do odmowy składania zeznań na podstawie tego artykułu ma wyłącznie prawo odmówić odpowiedzi na konkretne pytania, ale nie może odmówić złożenia zeznań w ogóle.

Prawo do odmowy składania zeznań zgodnie z § 384 dotyczy pytań, które w razie udzielenia odpowiedzi naraziłyby świadka lub osobę, z którą łączą go więzi rodzinne określone w § 383 kodeksu, na bezpośrednie szkody finansowe (pkt 1), utratę dobrego imienia bądź ryzyko wszczęcia postępowania karnego lub administracyjnego (pkt 2). Świadkowie nie muszą również odpowiadać na pytania, gdyby wymagało to od nich ujawnienia tajemnicy handlowej lub tajemnicy przedsiębiorstwa (pkt 3).

W § 385 kodeksu postępowania cywilnego uregulowano niektóre wyjątki od opisanych powyżej praw świadków do odmowy składania zeznań. Szczególnie istotny jest przepis § 385 ust. 2, na podstawie którego zwalnia się osoby duchowne oraz osoby objęte wymogiem zachowania milczenia wynikającym z prawa materialnego zgodnie z § 383 ust. 1 pkt 6 z obowiązku zachowania milczenia i w związku z tym przywraca się im obowiązek składania zeznań.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Tak. W przypadku niestawiennictwa świadka, który został należycie wezwany, sąd wymierza grzywnę administracyjną w trybie § 380 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego, a w przypadku jej nieuiszczenia zamienia ją na karę pozbawienia wolności. Zgodnie z § 6 ust. 1 ustawy wprowadzającej kodeks karny (*Einführungsgesetz zum Strafgesetzbuch*) wysokość grzywny wynosi od 5 do 1 000 euro, zaś zgodnie z § 6 ust. 2 tej samej ustawy wymiar kary pozbawienia wolności wynosi od jednego dnia do sześciu tygodni. Świadkowie ponoszą również koszty powstałe na skutek ich niestawiennictwa.

W przypadku powtórnego niestawiennictwa świadka może on zostać doprowadzony na rozprawę pod przymusem zgodnie z § 380 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego, a równolegle wymierza się wobec niego karę administracyjną. Nie dochodzi do zastosowania tych środków, jeżeli świadek przedstawi w terminie stosowne usprawiedliwienie swojej nieobecności. Jeżeli usprawiedliwienie nie zostanie dostarczone w terminie, świadek ma obowiązek udowodnić, że nie ponosi odpowiedzialności za zwłokę (§ 381 kodeksu).

W przypadku gdy świadek odmawia złożenia zeznań lub przyrzeczenia bez podania przyczyny lub podaje przyczynę, która ostatecznie zostaje uznana za nieistotną, mogą wobec niego zostać zastosowane w trybie § 390 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego te same środki co wobec świadka, który nie stawia się na wezwanie bez wyjaśnienia. Jeżeli świadek powtórnie odmawia stawiennictwa, można wnieść o jego zatrzymanie w celu skłonienia go do złożenia zeznań, przy czym zatrzymanie takie odbywa się wyłącznie na czas rozprawy (§ 390 ust. 2 kodeksu).

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Nie, co do zasady nie wyłącza się jednostek z uczestnictwa w postępowaniu w charakterze świadka. W postępowaniu w charakterze świadka może wziąć udział każda osoba, niezależnie od wieku czy zdolności do czynności prawnych, której dojrzałość pozwala na obserwowanie faktów oraz zrozumienie dotyczących ich pytań i udzielenie odpowiedzi na te pytania.

Nie istnieją szczególne zasady dotyczące osób, które poniosły wcześniej odpowiedzialność karną za umyślne składanie fałszywych zeznań lub krzywoprzysięstwo.

W charakterze świadka nie może jednak występować osoba uczestnicząca bezpośrednio w postępowaniu jako strona lub pełnomocnik procesowy strony. Wyjątek stosuje się w przypadku współuczestników sporu w odniesieniu do faktów, które dotyczą wyłącznie innych współuczestników sporu. W niektórych okolicznościach w charakterze świadka wystąpić może pełnomocnik, o ile przedmiot przesłuchania wykracza poza zakres spraw objętych stosunkiem pełnomocnictwa. Kurator może na przykład zeznawać na temat faktów niemających związku z jego obowiązkami w postępowaniu, którego stroną jest osoba znajdująca się pod jego kuratelą.

Odpowiedni moment, by określić zdolność do składania zeznań w charakterze świadka, stanowi przesłuchanie.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Świadków przesłuchuje sędzia lub sędziowie. Przesłuchanie świadków można również powierzyć jednemu członkowi składu sędziowskiego rozpoznającego sprawę lub innemu sądowi, w szczególności jeżeli można od początku założyć, że skład sędziowski będzie w stanie właściwie ocenić środki dowodowe bez konieczności czynnego uczestnictwa w przeprowadzeniu dowodu.

Każdego ze świadków przesłuchuje się osobno i pod nieobecność świadków, którzy mają zeznawać później (§ 394 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego). Świadczeni składający sprzeczne zeznania mogą zostać skonfrontowani (§ 394 ust. 2).

Strony mają prawo być obecne w trakcie przesłuchania świadków i mogą zadawać im pytania. Zasadniczo w postępowaniu, w którym obowiązuje przymus adwokacki, same strony mogą wyłącznie przedkładać pytania, które mają zostać zadane świadkom, podczas gdy zastępca procesowy może przesłuchiwać świadka bezpośrednio (§ 397).

Przesłuchanie świadka za pośrednictwem wideokonferencji jest dopuszczalne za zgodą sądu i na wniosek (co najmniej) jednej ze stron, zgodnie z § 128a ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Co do zasady w postępowaniu cywilnym nie przewidziano przepisów, na podstawie których sąd nie może wykorzystać konkretnego dowodu. Jedynym wyjątkiem jest sytuacja, w której sąd nie może uwzględniać wyroków, które zostały lub mają zostać usunięte z Centralnego Rejestru Federalnego (§ 51 ustawy o Centralnym Rejestrze Federalnym – Bundeszentralregistergesetz).

Zakaz wykorzystania dowodu przez sąd w postępowaniu cywilnym może wynikać z orzecznictwa Federalnego Trybunału Konstytucyjnego (Bundesverfassungsgericht) i ma zastosowanie w przypadkach, gdy przeprowadzenie dowodu stanowiłoby niezgodne z prawem naruszenie konstytucyjnych praw podstawowych strony kwestionującej dowód, w szczególności godności ludzkiej i ogólnych dóbr osobistych, oraz gdy wykorzystanie dowodu nie może być uzasadnione w drodze wyjątku. Należy ocenić wagę korzyści i interesów przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności konkretnej sprawy.

Przykładowo zgodnie ze wspomnianym orzecznictwem sąd nie może zasadniczo wykorzystać dowodu uzyskanego na przykład poprzez potajemne nagranie dźwiękowe, wykorzystanie zminiaturyzowanych nadajników, mikrofonów kierunkowych lub aparatów komunikacji wewnętrznej w celu podsłuchiwania rozmów, a także wykorzystać jako dowód pozyskanych w sposób niezgodny z prawem dokumentów osobistych, takich jak pamiętniki czy korespondencja prywatna.

We wszystkich takich sytuacjach w drodze wyjątku w oparciu o wyważenie sprzecznych interesów w poszczególnych przypadkach może zostać jednak podjęta decyzja o wykorzystaniu dowodów uzyskanych w sposób nielegalny, o ile nie narusza to istotnych obszarów życia prywatnego.

Decyzję o tym, czy należy wykluczyć dowody uzyskane wskutek naruszenia przepisów procesowych, podejmuje się odrębnie w odniesieniu do poszczególnych zasad. Uchybienia procesowe dotyczące sposobu prowadzenia rozprawy można naprawić zgodnie z § 295 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego. Na przykład przesłuchanie określonej strony w charakterze świadka jest uchybieniem procesowym, które można naprawić – dowód można wykorzystać, o ile strony odstąpią od zastosowania danej zasady ogólnej lub nie zgłoszą zarzutu uchybienia procesowego do momentu zamknięcia rozprawy. Uchybienie polegające na niepowiadomieniu świadka o przysługującym mu prawie do odmowy zeznań również można naprawić zgodnie z § 295 ust. 1 kodeksu.

Nie ma jednak możliwości odstąpienia od stosowania norm służących interesowi publicznemu (§ 295 ust. 2). Dotyczy to wszelkich kwestii, które sąd musi uwzględnić z urzędu, takich jak wymogi procesowe, dopuszczalność apelacji oraz wyłączenie sędziów.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Jak wyjaśniono w pkt 2.4, w określonych okolicznościach przesłuchanie stron może być dopuszczalne jako środek dowodowy. Ocena takiego dowodu zależy od uznania sądu (§ 286 kodeksu postępowania cywilnego).

Ostatnia aktualizacja: 07/09/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Estonia

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Kwestie związane z ciężarem dowodu reguluje art. 230 kodeksu postępowania cywilnego (tsiviilkohtumenetluse seadustik), który stanowi, że strony mają obowiązek udowodnić fakty, na których opierają swoje roszczenia i zastrzeżenia, chyba że odpowiednie przepisy stanowią inaczej. Ponadto strony mogą się porozumieć co do podziału ciężaru dowodu w inny sposób niż przewidziano przepisami prawa oraz uzgodnić charakter dowodów potwierdzających określone fakty, chyba że odpowiednie przepisy stanowią inaczej. Sąd może przeprowadzić dowód z urzędu w sprawie małżeńskiej, sprawie o ustalenie ojcostwa, sporze dotyczącym interesów dziecka lub postępowaniu wszczętym na wniosek, chyba że odpowiednie przepisy stanowią inaczej.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Fakt uznany przez sąd za powszechnie znany nie wymaga udowodnienia. Fakt, o którym wiarygodne informacje można uzyskać ze źródeł spoza postępowania, może zostać uznany przez sąd za powszechnie znany. Ponadto strona nie musi udowadniać prawdziwości twierdzenia dotyczącego faktu, jeżeli strona przeciwna przyzna ten fakt. Przyznanie oznacza bezwarunkowe i wyraźne uznanie twierdzenia dotyczącego faktu w formie pisemnego oświadczenia przekazanego sądowi lub zgłoszonego w trakcie rozprawy, jeżeli takie uznanie zostanie wpisane do protokołu. Przyznanie można wycofać wyłącznie za zgodą strony przeciwnej lub jeżeli strona je wycofująca wykaże, że twierdzenie dotyczące istnienia lub nieistnienia faktu jest niezgodne z prawdą lub że uznanie wynikało z nieprawidłowej interpretacji danej okoliczności faktycznej. W takich przypadkach nie uznaje się faktu za przyznany. Domniemywa się przyznanie, dopóki druga strona nie zakwestionuje wprost twierdzenia dotyczącego okoliczności faktycznych, a z innych twierdzeń strony nie wynika w sposób oczywisty zamiar zakwestionowania faktu.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Zgodnie z prawem sąd ocenia wszystkie dowody pod każdym możliwym kątem w dokładny i obiektywny sposób, a następnie orzeka, w zgodzie z własnym sumieniem, czy dane twierdzenie przedstawione przez uczestnika postępowania można uznać za dowiedzione czy też nie, biorąc pod uwagę między innymi treść wszelkich ustaleń między stronami dotyczących przedstawiania dowodów.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Mimo że art. 236 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego stanowi, że co do zasady zainteresowane strony powinny wystąpić do sądu z wnioskiem dowodowym, w art. 230 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego przewidziano przypadki, w których sąd może przeprowadzić dowód z urzędu.

W szczególności sąd może przeprowadzić dowód z urzędu w sprawie małżeńskiej, sprawie o ustalenie ojcostwa, sporach dotyczących interesów dziecka lub postępowaniu wszczętym na wniosek, chyba że odpowiednie przepisy stanowią inaczej.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Jeżeli do oceny materiału dowodowego konieczne jest przeprowadzenie dodatkowych dowodów, sąd wyda postanowienie dowodowe, które zostanie doręczone uczestnikom postępowania. Jeżeli konieczne jest przeprowadzenie dowodu na obszarze nieobjętym właściwością miejscową sądu prowadzącego postępowanie w danej sprawie, sąd rozpoznający sprawę może złożyć wniosek o pomoc prawną do sądu właściwego miejscowo dla miejsca, w którym dowód ma zostać przeprowadzony, zwracając się do tego sądu o wydanie postanowienia w sprawie przeprowadzenia czynności procesowej. Ponadto dopuszcza się możliwość przeprowadzenia dowodu poza terytorium Estonii.

Po wydaniu postanowienia dowód przeprowadza się zgodnie z przepisami regulującymi kwestie związane z przeprowadzaniem dowodów ustanowionymi w rozdziałach 27–32 kodeksu postępowania cywilnego, w zależności od rodzaju dowodu.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd może odrzucić wniosek dowodowy, jeżeli:

dowód nie ma znaczenia dla sprawy (w szczególności jeżeli fakt nie wymaga udowodnienia lub jeżeli sąd uzna, że przedstawiono już wystarczająco dużo dowodów na poparcie danej okoliczności faktycznej);

zgodnie z prawem lub ustaleniem poczynionym przez strony dany fakt musi zostać udowodniony za pomocą dowodów określonego rodzaju lub w określonej formie, a mimo to wystąpiono z wnioskiem o przeprowadzenie dowodu innego rodzaju lub w innej formie;

dowód jest niedostępny – dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy dane szczegółowe świadka lub miejsce przechowywania dokumentu są nieznanne, lub sytuacji, w której znaczenie danego dowodu dla danej sprawy jest nieproporcjonalne do czasu niezbędnego do jego przeprowadzenia lub wszelkich innych trudności, które należałoby przezwyciężyć;

wniosek dowodowy został złożony zbyt późno;

konieczność przeprowadzenia dowodu nie została należyście nieuzasadniona;

uczestnik postępowania, który wystąpił z wnioskiem dowodowym, nie wywiązał się z obowiązku wniesienia z wyprzedzeniem opłaty wymaganej przez sąd na pokrycie kosztów poniesionych w trakcie przeprowadzania dowodu.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Zgodnie z art. 229 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego za dowód w sprawie cywilnej uznaje się wszelkie informacje mające formę procesową przewidzianą prawem, na podstawie których sąd, zgodnie z procedurą przewidzianą prawem, ustala, czy miały miejsce fakty, na których oparte są roszczenia i zastrzeżenia stron, oraz inne fakty istotne dla należytego rozstrzygnięcia sprawy.

Zgodnie z ust. 2 dowodami mogą być zeznania świadków, oświadczenia uczestników postępowania złożone pod przysięgą, dokumenty, dowody rzeczowe, oględziny lub opinia biegłego. W ramach postępowania wszczętego na wniosek i postępowań uproszczonych sąd może również uznać inne rodzaje dowodów, np. oświadczenie uczestnika postępowania, które nie zostało złożone pod przysięgą, za wystarczające do udowodnienia faktów.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

1) Zeznania świadków

Zgodnie z art. 251 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego każdy, kto może posiadać wiedzę o faktach istotnych dla sprawy, może zostać przesłuchany w charakterze świadka, chyba że osoba taka jest uczestnikiem postępowania lub reprezentuje uczestnika postępowania w sprawie. Świadkowie są zobowiązani do udzielenia informacji na temat faktów, które bezpośrednio zaobserwowali. Osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się w sądzie i złożyć przed sądem zgodne z prawdą zeznania dotyczące posiadanej wiedzy na temat faktów. Zamiast wezwania do stawienia się na rozprawie świadkowie mogą otrzymać wezwanie do złożenia pisemnych zeznań, jeżeli stawienie się przed sądem stanowiłoby nadmierne obciążenie dla świadka i jeżeli sąd uzna, że pisemne zeznania będą wystarczającym dowodem, biorąc pod uwagę treść pytań i cechy osobiste danego świadka. Sąd może również wykorzystać protokół przesłuchania z innego postępowania sądowego, jeżeli wyraźnie uprości to postępowanie i można założyć, że sąd będzie w stanie ocenić wartość dowodową takiego protokołu w niezbędnym zakresie bez konieczności bezpośredniego przesłuchania świadka.

Każdego świadka przesłuchuje się osobno i świadkowie, którzy nie składali jeszcze zeznań, nie mogą być obecni na sali sądowej w trakcie rozprawy. Jeżeli sąd ma powody by przypuszczać, że świadek pod wpływem strachu lub z innego powodu nie mówi w sądzie prawdy w obecności uczestnika postępowania, lub jeżeli uczestnik postępowania wpływa na zeznania świadka, przerywając mu lub posługując się innymi środkami, sąd może usunąć taką osobę z sali sądowej na czas przesłuchania świadka. W takim przypadku po powrocie uczestnika postępowania na salę sądową zeznania świadka zostają mu odczytane, po czym uczestnik postępowania będzie miał prawo przesłuchać świadka. Jeżeli zeznania świadków są ze sobą sprzeczne, sąd może przesłuchać danego świadka kilkakrotnie w ramach jednej rozprawy sądowej.

W przypadku złożenia pisemnych zeznań uczestnicy postępowania mają prawo przekazać pytania dla świadków na piśmie za pośrednictwem sądu. Sąd dokonuje wyboru pytań, na które świadek będzie musiał odpowiedzieć. W razie konieczności sąd może wezwać świadka na rozprawę celem złożenia ustnych zeznań.

Jeżeli świadek nie może stawić się w sądzie z uwagi na chorobę, podeszły wiek, niepełnosprawność lub z jakiegokolwiek innej uzasadnionej przyczyny, sąd może zarządzić przesłuchanie świadka w miejscu jego zamieszkania.

Sąd bada dowody bezpośrednio (art. 243 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego). Aby zweryfikować wiarygodność pisemnych zeznań świadka, sąd może zastosować różnego rodzaju metody wyszczególnione w art. 262 ust. 1 i 8 kodeksu postępowania cywilnego, np. zgodnie z ust. 1 sąd ustala tożsamość świadka i wykonywany przez niego zawód, poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania, związek ze sprawą oraz związki z uczestnikami postępowania. Przed złożeniem zeznań przez świadka sąd poucza go o obowiązku mówienia prawdy oraz o procedurze mającej zastosowanie w przypadku odmowy składania zeznań; zgodnie z ust. 8 sąd może, w razie konieczności, zadawać dodatkowe pytania w trakcie całego przesłuchania w celu wyjaśnienia lub uzupełnienia zeznań lub ustalenia źródła wiedzy posiadanej przez świadka.

2) Opinia biegłego

Jeżeli wyjaśnienie okoliczności istotnych dla sprawy wymaga skorzystania ze specjalistycznej wiedzy eksperckiej, sąd ma prawo zarządzić sporządzenie opinii biegłych na wniosek uczestnika postępowania. Aby uzyskać pewność w kwestii przepisów obowiązujących poza terytorium Republiki Estońskiej, prawa międzynarodowego lub prawa precedensowego (common law), sąd może zarządzić sporządzenie opinii biegłego w kwestiach prawnych na wniosek uczestnika postępowania lub z urzędu. Przepisy w zakresie przesłuchiwanie świadków stosuje się przy przesłuchiwanie świadków dysponujących specjalistyczną wiedzą ekspercką w celu wykazania, że doszło do wystąpienia okoliczności lub zdarzenia, których prawidłowa interpretacja wymaga specjalistycznej wiedzy eksperckiej. Jeżeli uczestnik postępowania przekazał sądowi pisemną opinię sporządzoną przez osobę dysponującą specjalistyczną wiedzą ekspercką, a osoba taka nie jest przesłuchiwana w charakterze świadka, opinie tego rodzaju traktuje się jak dowód z dokumentu. Zamiast zarządzić sporządzenie opinii biegłego, sąd może wykorzystać opinię biegłego sporządzoną na żądanie sądu w ramach innego postępowania sądowego lub opinię biegłego sporządzoną na żądanie organu prowadzącego dochodzenie w sprawie będącej przedmiotem postępowania karnego lub postępowania w sprawie

o wykroczenie, jeżeli uprości to postępowanie i można założyć, że sąd będzie w stanie ocenić użyteczność opinii biegłego w niezbędnym zakresie bez konieczności zarządzania sporządzenia nowej opinii biegłego. W takim przypadku biegłemu można zadać dodatkowe pytania lub wezwać go do stawienia się przed sądem w celu przesłuchania.

Opinię biegłego sporządza biegły z zakresu medycyny sądowej lub inna wykwalifikowana osoba zatrudniona w państwowym instytucie medycyny sądowej, oficjalnie certyfikowany biegły lub inna wyznaczona przez sąd osoba dysponująca specjalistyczną wiedzą ekspercką. Sąd może powołać daną osobę w charakterze biegłego, jeżeli dysponuje ona wiedzą i doświadczeniem wymaganym do sporządzenia opinii. Jeżeli opinia może zostać sporządzona przez oficjalnie certyfikowanego biegłego, inne osoby powołuje się wyłącznie w należycie uzasadnionym przypadku. Jeżeli strony dojdą do porozumienia w sprawie biegłego, sąd może powołać taką osobę w charakterze biegłego, jeżeli będzie ona w stanie wystąpić w charakterze biegłego zgodnie z prawem. Uczestnicy postępowania mają prawo do zadawania biegłemu pytań za pośrednictwem sądu. Sąd ustala, które pytania wymagają uwzględnienia w opinii biegłego. Sąd musi wskazać powody odrzucenia wszelkich tego rodzaju pytań. Biegli są zobowiązani do przekazania swojej opinii sądowi w formie pisemnej, chyba że sąd zarządzi jej sporządzenie w formie ustnej lub, za zgodą biegłego, w innej formie. Opinia biegłego powinna zawierać szczegółowy opis wszelkich przeprowadzonych analiz, wniosków wyciągniętych na ich podstawie oraz uzasadnione odpowiedzi na pytania sądu.

Biegli są zobowiązani do sporządzenia prawidłowej i uzasadnionej opinii dotyczącej zadanych im pytań. W celu wydania opinii biegły może zbadać wszelki niezbędny materiał dowodowy zebrany w sprawie, uczestniczyć w procesie badania dowodów przez sąd oraz zwrócić się do sądu o przekazanie materiałów referencyjnych i dodatkowych informacji.

Opinię biegłego ujawnia się na rozprawie. Biegły przedstawia swoją opinię na rozprawie sądowej, chyba że została ona sporządzona na piśmie lub w formie, który można odtworzyć na piśmie. Sąd może wezwać biegłego, który sporządził opinię na piśmie lub w formie, który można odtworzyć na piśmie, do stawienia się na rozprawie w celu przesłuchania. Sąd może również wezwać biegłego, który przedstawił swoją opinię na rozprawie, jeżeli jedna z zainteresowanych stron złoży odpowiedni wniosek w tym zakresie.

Po zapoznaniu się z opinią biegłego uczestnicy postępowania mogą zadawać mu pytania w trakcie rozprawy w celu wyjaśnienia niezrozumiałych fragmentów opinii, pod warunkiem że biegły został wezwany do stawienia się przed sądem. Pytania mogą również zostać zgłoszone do sądu z wyprzedzeniem – w takim przypadku pytania zostaną przekazane biegłemu przez sąd. Sąd oddali wszelkie pytania, które uzna za nieistotne lub wykraczające poza zakres kompetencji biegłego.

Przepisy regulujące kwestie związane z przesłuchiowaniem świadków stosuje się również przy przesłuchiowaniu biegłych.

3) Dowód pisemny

Dowód z dokumentu może mieć formę dokumentu pisemnego lub jakiegokolwiek innego dokumentu lub podobnego nośnika danych, który został utrwalony w formie zdjęcia, materiału filmowego, dźwiękowego, elektronicznego lub innego, zawiera informacje o faktach mających istotne znaczenie dla rozpoznania sprawy i może zostać przedstawiony na rozprawie w formie umożliwiającej zapoznanie się z jego treścią.

Pisma urzędowe i korespondencję osobistą, orzeczenia wydane w innych sprawach oraz opinie wszelkich osób dysponujących specjalistyczną wiedzą ekspercką, które zostały przekazane sądowi przez uczestników postępowania, również uznaje się za dokumenty.

Wszelkie przedkładane dokumenty pisemne powinny być dokumentami oryginalnymi lub duplikatami. Jeżeli uczestnicy postępowania przedłożą dokumenty oryginalne wraz z duplikatem, sąd może zwrócić im dokumenty oryginalne i załączyć zatwierdzony przez sędziego duplikat dokumentu do akt sprawy. Na wniosek osób przedkładających dokumenty pisemne oryginalne dokumenty załączone do akt sprawy mogą zostać zwrócone po uprawomocnieniu się wyroku sądowego i zakończeniu postępowania. Duplikat jest przechowywany w aktach. Sąd może wyznaczyć termin na zbadanie przedłożonego dokumentu, po którego upływie będzie zobowiązany do zwrócenia dokumentu. W takim przypadku w aktach sprawy zachowuje się duplikat dokumentu. Jeżeli dokument został przedłożony w postaci duplikatu, sąd ma prawo zażądać przekazania oryginalnego dokumentu lub uzasadnienia okoliczności uniemożliwiających przedłożenie oryginalnego dokumentu. Jeżeli żądania sądu nie zostaną spełnione, sąd musi ocenić wartość dowodową duplikatu dokumentu.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

W postępowaniu cywilnym stosuje się ogólną zasadę swobodnej oceny dowodów, choć zasada ta może zostać poddana ograniczeniom za zgodą stron postępowania. W szczególności art. 232 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego stanowi, że żaden dowód nie ma z góry ustalonej wagi dla sądu, chyba że strony postanowią inaczej. W związku z powyższym strony, działając w porozumieniu, mogą przypisać decydującą wagę określone mu materiałowi dowodowemu.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Tak. Z przepisów prawa lub ustaleń stron może wynikać, że określony fakt można udowodnić wyłącznie za pomocą dowodu określonego rodzaju lub w określonej formie.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Tak. Zgodnie z art. 254 kodeksu postępowania cywilnego osoba wezwana do sądu w charakterze świadka ma obowiązek stawić się na rozprawie i złożyć przed sądem zgodne z prawdą zeznania na temat znanych jej faktów.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Prawo do odmowy złożenia zeznań w charakterze świadka mają następujące osoby:

zstępni i wstępni powoda lub pozwanego;

siostra, siostra przyrodnia, brat lub brat przyrodni powoda lub pozwanego lub małżonek lub były małżonek siostry, siostry przyrodniej, brata lub brata przyrodniego powoda lub pozwanego;

ojczym/macocha lub rodzice zastępczy lub pasierb/pasierbica lub dziecko objęte pieczęcią zastępczą powoda lub pozwanego;

rodzic adopcyjny lub dziecko przysposobione powoda lub pozwanego;

małżonek lub konkubent/konkubina powoda lub pozwanego oraz rodzice małżonka lub konkubenta/konkubiny, nawet po rozwiązaniu stosunku małżeńskiego lub konkubinatu.

Świadek może również odmówić składania zeznań, jeżeli zeznania mogą obciążyć jego samego lub jedną z wymienionych powyżej osób w związku z przestępstwem lub wykroczeniem.

Świadek ma prawo odmówić składania zeznań dotyczących wszelkich faktów objętych przepisami ustawy o tajemnicach państwowych i informacjach niejawnych państw trzecich (riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus).

Każda osoba przetwarzająca informacje do celów dziennikarskich ma prawo odmówić składania zeznań dotyczących jakichkolwiek faktów, jeżeli złożenie tego rodzaju zeznań umożliwiłoby zidentyfikowanie osoby będącej źródłem tych informacji.

Niezależnie od przypadków opisanych powyżej, świadek nie może odmówić składania zeznań dotyczących:

faktu przeprowadzenia oraz treści transakcji, do której poświadczenia został wezwany;

faktu narodzin lub śmierci członka rodziny;

faktu dotyczącego stosunku majątkowego powstałego na gruncie stosunku regulowanego przepisami prawa rodzinnego;

czynności związanej ze spornym stosunkiem prawnym, którą świadek podjął samodzielnie jako poprzednik prawny lub pełnomocnik strony.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Tak. Jeżeli świadek odmówi złożenia zeznań bez uzasadnionej przyczyny, sąd może nałożyć na niego karę grzywny lub zarządzić zatrzymanie świadka na okres nieprzekraczający 14 dni. Świadka należy bezzwłocznie zwolnić, jeżeli złoży zeznania lub jeżeli postępowanie w danej sprawie zakończy się lub przesłuchanie świadka nie będzie już konieczne.

Ponadto świadek jest zobowiązany do poniesienia kosztów procesowych spowodowanych odmową złożenia zeznań bez uzasadnionej przyczyny.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

W art. 256 kodeksu postępowania cywilnego wskazano osoby, których nie można przesłuchiwać w charakterze świadków. W szczególności nie dopuszcza się możliwości przesłuchiwania duchownych związku wyznaniowego zarejestrowanego w Estonii ani ich personelu pomocniczego, a także przyjmowania zeznań od takich osób w zakresie, w jakim dotyczą one informacji zawierzonych im w ramach sprawowania opieki duszpasterskiej. Następujące osoby nie mogą występować jako świadkowie bez zgody osoby, w interesie której nałożono na nie obowiązek zachowania poufności:

pełnomocnicy w sprawach cywilnych lub administracyjnych, obrońcy w sprawach karnych i sprawach o wykroczenia oraz notariusze w odniesieniu do faktów, o których dowiedzieli się, wykonując swoje obowiązki zawodowe;

lekarze, farmaceuci lub inni pracownicy służby zdrowia w odniesieniu do faktów zawierzonych im przez pacjenta, uwzględniając fakty dotyczące pochodzenia, sztucznego zapłodnienia, rodziny lub stanu zdrowia danej osoby;

inne osoby, które z uwagi na wykonywany zawód lub prowadzoną działalność zawodową lub gospodarczą uzyskały dostęp do informacji poufnych, których zgodnie z obowiązującymi przepisami nie mogą ujawnić.

Członkowie wykwalifikowanego personelu pomocniczego wyżej wymienionych osób nie mogą być przesłuchiwani w charakterze świadków bez zgody osoby, w interesie której nałożono na nich obowiązek zachowania poufności.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

W art. 262 kodeksu postępowania cywilnego ustanowiono procedurę przesłuchiwania świadków. Sąd rozpoczyna przesłuchanie świadka od wyjaśnienia celu przesłuchania, zwracając się do świadka o ujawnienie wszelkich znanych mu informacji na temat przedmiotu przesłuchania. Następnie uczestnicy postępowania mają prawo zadawać świadkowi pytania za pośrednictwem sądu. Za zgodą sądu uczestnicy postępowania mogą również zadawać pytania bezpośrednio.

Sąd oddala wszelkie pytania naprowadzające oraz pytania, które nie są istotne dla sprawy, a także wszelkie pytania zadawane w celu ujawnienia nowych faktów, które nie zostały jeszcze przedstawione, jak również pytania powtarzające się. W razie konieczności sąd ma prawo zadawać dodatkowe pytania na dowolnym etapie przesłuchania w celu wyjaśnienia lub uzupełnienia zeznań lub ustalenia źródła wiedzy świadka.

Zgodnie z art. 350 kodeksu postępowania cywilnego sąd może przeprowadzić rozprawę w formie konferencji procesowej, tak aby umożliwić udział w postępowaniu uczestnikom postępowania lub ich pełnomocnikom lub doradcom znajdującym się w innym miejscu oraz wykonywanie przez nich czynności procesowych w czasie rzeczywistym z takiego miejsca. W ramach konferencji procesowej dopuszcza się możliwość przesłuchania świadka lub biegłego znajdujących się w innym miejscu, a uczestnik postępowania znajdujący się w innym miejscu może zadawać im pytania.

W trakcie rozprawy sądowej zorganizowanej w formie konferencji procesowej musi zostać zagwarantowane prawo każdego uczestnika postępowania do składania pism procesowych i wniosków i przedstawiania stanowisk w sprawie pism procesowych i wniosków złożonych przez innych uczestników postępowania w technicznie bezpieczny sposób, a warunki pozwalające prowadzić rozprawę w taki sposób, by umożliwić transmisję obrazu i dźwięku w czasie rzeczywistym z miejsca, w którym znajdują się uczestnicy postępowania, którzy nie są obecni na sali sądowej, i vice versa, muszą zostać zabezpieczone technicznie. Za zgodą stron i świadka, a w przypadku wszczęcia postępowania na wniosek – za zgodą samego świadka, świadek może zostać przesłuchany telefonicznie w trakcie konferencji procesowej. Minister Sprawiedliwości może ustanowić konkretne wymagania techniczne dotyczące przeprowadzania rozprawy sądowej w formie konferencji procesowej.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Zgodnie z art. 238 ust. 3 pkt 1 kodeksu postępowania cywilnego sąd może omówić przyjęcia dowodu i może odrzucić dowód, który został uzyskany w drodze przestępstwa lub w sposób związany z bezprawnym naruszeniem prawa podstawowego.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Zgodnie z art. 267 kodeksu postępowania cywilnego strona, której nie udało się udowodnić za pomocą innych dowodów faktu, do udowodnienia którego została zobowiązana, lub która nie przedstawiła żadnych innych dowodów, ma prawo złożyć wniosek o przesłuchanie strony przeciwnej lub osoby trzeciej pod przysięgą w celu udowodnienia takiego faktu. W przypadku osoby prawnej dopuszcza się możliwość przesłuchania jej przedstawiciela pod przysięgą. Sąd może również przesłuchać pod przysięgą stronę zobowiązaną do przekazania dowodów dotyczących spornego faktu, jeżeli jedna ze stron wystąpi z wnioskiem w tym zakresie, a strona przeciwna wyrazi na to zgodę.

Niezależnie od wniosków przedłożonych przez strony i podziału ciężaru dowodu, sąd może z urzędu przesłuchać pod przysięgą jedną stronę albo obydwie strony, jeżeli w oparciu o przebieg wcześniejszego postępowania i przedstawione dowody sąd nie jest w stanie zająć stanowiska w sprawie prawdziwości danego faktu, który ma zostać udowodniony. Sąd może również z urzędu przesłuchać stronę pod przysięgą bez uzyskania zgody strony przeciwnej, jeżeli strona zobowiązana do przekazania dowodów wyrazi chęć złożenia oświadczeń pod przysięgą.

W postępowaniu uproszczonym i w postępowaniu wszczętym na wniosek sąd może również uznać oświadczenie przedstawione przez uczestnika postępowania, które nie zostało złożone pod przysięgą, za wystarczające do udowodnienia danego faktu, chyba że z przepisów regulujących dany rodzaj postępowania w szczególności wynika, że dopuszczalne są wyłącznie oświadczenia uczestników postępowania złożone pod przysięgą. Orzeczenie w sprawie nie może zostać wydane na podstawie jakiegokolwiek oświadczenia strony, które nie zostało złożone pod przysięgą.

Ostatnia aktualizacja: 05/01/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Irlandia

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Ciężar udowodnienia konkretnego twierdzenia spoczywa zasadniczo na stronie, która podnosi dane twierdzenie. Przykładowo w sprawie o niedbalstwo ciężar udowodnienia niedbalstwa spoczywa na powodzie, zaś ciężar udowodnienia przyczynienia się powoda do powstania własnej szkody przez niedochowanie należytej ostrożności (*contributory negligence*) spoczywa na pozwanym. Co do zasady ciężar udowodnienia faktów koniecznych do ustalenia podstawy powództwa spoczywa na powodzie, zaś ciężar wykazania dowodów przeciwnych spoczywa na pozwanym, przy czym w przypadku wytoczenia przez pozwanego powództwa wzajemnego na pozwanym będzie spoczywał ciężar dowodu w odniesieniu do takiego twierdzenia. W pewnych przypadkach wymogi ustawowe nakładają jednak ciężar dowodu na pozwanego. Na przykład w sprawach o niesprawiedliwe zwolnienie z pracy ciężar dowodu spoczywa na pozwanym pracodawcy, tj. pracodawca musi wykazać, że istniały uzasadnione przesłanki zwolnienia. [Zob. [ustawa z 1977 r. o niesprawiedliwych zwolnieniach z pracy](#) z późniejszymi zmianami].

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Nie jest konieczne udowodnianie faktów uznanych. Sędziowie mogą polegać na swojej wiedzy ogólnej lub uwzględnić fakty jednoznacznie ustalone, powszechnie znane lub notoryjne, a zatem udowodnianie takich faktów nie jest konieczne. W przepisach ustanowiono określone domniemania, które można obalić dowodem przeciwnym. Obejmują one domniemanie ojcostwa męża matki, ważności małżeństwa, zdolności umysłowej osób pełnoletnich oraz uznanie za zmarłego po upływie 7 lat od dnia zaginięcia osoby pomimo podjęcia wszelkich niezbędnych czynności w celu jej odnalezienia. Zasada *res ipsa loquitur* (rzecz mówi sama za siebie) ma zastosowanie w przypadku przyjęcia domniemania niedbalstwa w sytuacji, w której wykazano, że w chwili wypadku jego przyczyna znajdowała się pod kontrolą pozwanego, jego pracowników lub przedstawicieli oraz że z okoliczności wypadku wynika, iż w normalnym toku wydarzeń do wypadku by nie doszło, gdyby osoby sprawujące kontrolę dołożyły należytej staranności. Powołanie się na paremię *res ipsa loquitur* powoduje przeniesienie ciężaru dowodu na pozwanego, który musi wykazać, że nie dopuścił się niedbalstwa. Ciężar udowodnienia związku przyczynowego nadal spoczywa jednak na powodzie. Należy zauważyć, że powód nie musi powoływać się na doktrynę *res ipsa loquitur* ani wskazywać jej w pozwie, aby móc powołać się na nią podczas rozprawy, jeżeli z okoliczności faktycznych bezsprzecznie wynika, iż ma ona zastosowanie.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

W postępowaniu cywilnym sąd przychyli się do stanowiska strony, jeżeli strona przekona sąd do swojej wersji wydarzeń poprzez uprawdopodobnienie. Jeżeli zatem strona nie przekona sądu, że jej wersja wydarzeń jest bardziej prawdopodobna niż wersja strony przeciwnej, przegra sprawę. Jest to elastyczne kryterium i sądy będą zasadniczo wymagać przedstawienia większej liczby dowodów w niektórych przypadkach, takich jak zarzut popełnienia nadużycia finansowego, ze względu na powagę zarzutu.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Środki dowodowe w postępowaniu cywilnym obejmują udostępnienie dokumentów (*discovery*), ujawnienie (*disclosure*) i zeznania świadków.

Udostępnienie: W sprawach rozpatrywanych przez Wysoki Trybunał (High Court) udostępnienie dokumentów odbywa się na pisemny wniosek o dobrowolne udostępnienie dokumentów skierowany przez jedną ze stron do strony przeciwnej. Sąd zarządzi udostępnienie wyłącznie wówczas, gdy strona przeciwna nie udostępniła dobrowolnie dokumentów, odmówiła ich udostępnienia lub zignorowała wniosek o udostępnienie. [Zob. [Regulamin sądów wyższej instancji](#) (*Rules of the Superior Courts*), zarządzenie 31, zasada 12, z późniejszymi zmianami]. Wszystkie dokumenty, o których udostępnienie wnioskuje strona, muszą być istotne i konieczne do ustalenia faktów mających znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Można również zwrócić się o udostępnienie dokumentów przez osobę niebędącą stroną postępowania.

Ujawnienie: Każda strona postępowania dotyczącego szkód na osobie musi ujawnić stronie przeciwnej – bez konieczności składania wniosku do sądu – wszelkie opinie medyczne sporządzone przez biegłych, którzy zostaną wezwani do stawiania się przed sądem w charakterze świadków. [Zob. [Regulamin sądów wyższej instancji](#) (*Rules of the Superior Courts*), zarządzenie 39, zasada 46, z późniejszymi zmianami]. Obydwie strony muszą się również wymienić listami imion i nazwisk oraz adresów wszystkich świadków, którzy mają zostać wezwani, a powód musi dostarczyć pełne zestawienie wszystkich roszczeń szczególnych lub wydatków własnych związanych ze szkodą lub krzywdą, których dotyczy roszczenie.

Świadkowie: Strony nie potrzebują zezwolenia sądu na powołanie dowodu z zeznań świadka na poparcie swoich twierdzeń, z wyjątkiem postępowań wpisywanych do rejestru handlowego (Commercial List) prowadzonego przez Wysoki Trybunał, w przypadku których strona, która pragnie powołać dowód z zeznań świadka, musi dostarczyć opatrzone podpisem oświadczenie świadka zawierające treść jego zeznań oraz wezwać świadka do złożenia ustnych zeznań podczas rozprawy. Jeżeli strona nie przedstawi oświadczenia świadka przed terminem rozprawy w postępowaniu wpisywanym do rejestru handlowego prowadzonego przez Wysoki Trybunał, nie może ona powołać świadka bez zgody sądu. Sąd posiada również szerokie kompetencje w zakresie kontroli dopuszczonych dowodów oraz może wykluczyć dowody, które w przeciwnym razie byłyby dopuszczalne lub które ograniczają możliwość przesłuchania świadka powołanego przez stronę przeciwną (*cross-examination*). W określonych okolicznościach strona może również wnieść do sądu o wydanie postanowienia dopuszczającego złożenie przez świadka zeznań pod przyrzeczeniem odebranych przez przesłuchującego przed rozprawą sądową. Rolą sędziego jest co do zasady wysłuchanie wszystkich dowodów przedstawionych przez strony, bez przeprowadzania czynności wyjaśniających. Co do zasady sędzia nie ma prawa powoływać świadków bez zgody stron, z wyjątkiem spraw dotyczących obrazy sądu lub określonych postępowań dotyczących opieki nad dziećmi. Sędzia ma również prawo odwołać świadka powołanego uprzednio przez stronę.

Biegli: Strony co do zasady nie potrzebują zgody sądu na powołanie dowodu z opinii biegłego na poparcie swoich twierdzeń. W przypadku zamiaru powołania dowodu z opinii biegłego strony powinny wymienić się wszelkimi opiniami biegłego przed rozpoczęciem rozprawy. W postępowaniu wpisywanym do rejestru handlowego prowadzonym przez Wysoki Trybunał sędzia może – w toku postępowania przedsądowego – polecić biegłym wzajemne konsultacje w celu ustalenia kwestii, w odniesieniu do których zamierzają złożyć zeznania, osiągnięcia porozumienia co do dowodów, które zamierzają przedstawić w odniesieniu do tych kwestii, a także rozważenia wszelkich kwestii, na które sędzia może zwrócić ich uwagę. Sąd może polecić odnośnym biegłym sporządzenie protokołu w celu jego wspólnego złożenia urzędnikowi rejestrowemu i doręczenia stronom, który to protokół zawiera informacje na temat wyniku spotkań i konsultacji z biegłymi. Wyniki takich konsultacji z biegłymi nie są wiążące dla stron. [Zob. [Regulamin sądów wyższej instancji](#) (*Rules of the Superior Courts*), zarządzenie 63A, zasada 6 ust. 1 ppkt (ix)].

Sąd może z urzędu powołać biegłego jako „doradcę” (*assessor*) w celu pomocy sądowi w rozstrzygnięciu sprawy. Sąd może polecić doradcy sporządzenie opinii, których odpis doręcza się stronom, oraz stawienie się na rozprawie w celu udzielenia porady lub pomocy sądowi.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Udostępnienie: Sąd może wydać postanowienie nakazujące udostępnienie dokumentów wyłącznie wówczas, gdy strona, do której się o to zwrócono, nie dokonała lub odmówiła dobrowolnego udostępnienia lub zignorowała wniosek w tym przedmiocie. Jeżeli sąd nakazuje udostępnienie dokumentów, strona, które o nie wniosła, otrzyma zatem co do zasady zwrot kosztów złożenia wniosku. Jeżeli sąd nakaże stronie postępowania udostępnienie określonych dokumentów, do rozporządzania którymi jest ona uprawniona lub które znajdują się w jej posiadaniu, musi ona udostępnić kopie tych dokumentów stronie przeciwnej. Strona zastosuje się do postanowienia nakazującego udostępnienie dokumentów przez złożenie oświadczenia z mocą przysięgi (*affidavit*)

o udostępnieniu, wskazującego odpowiednie dokumenty jako dowody dołączone do oświadczenia. Niezastosowanie się do postanowienia nakazującego udostępnienie dokumentów może doprowadzić do oddalenia powództwa lub odrzucenia odpowiedzi na pozew w celu zapewnienia, by strony postępowania zastosowały się do postanowień nakazujących udostępnienie.

Świadkowie: Strony nie potrzebują zgody sądu na powołanie dowodu z zeznań świadka na poparcie swoich twierdzeń. Jeżeli sąd zarządzi przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka przed rozprawą (*deposition*), świadek złoży zeznania ustnie przed wyznaczonym przez sąd przesłuchującym. Przesłuchanie zostanie przeprowadzone w taki sposób jak na rozprawie, przy zachowaniu pełnej możliwości przesłuchania świadka przez stronę przeciwną oraz sporządzeniu protokołu przesłuchania.

Biegli: Strony co do zasady nie potrzebują zgody sądu na powołanie dowodu z opinii biegłego na poparcie swoich twierdzeń. Biegli mogą sporządzać pisemne opinie, w których wskazują dokonane ustalenia oraz dokonują bezstronnej oceny. W przypadku sporządzenia opinii biegłych strony powinny się nimi wymienić przed rozpoczęciem rozprawy. Zobowiązanie biegłego wobec sądu jest nadrzędne względem jakichkolwiek zobowiązań wobec którejkolwiek ze stron postępowania, chociaż wynagrodzenie biegłego pokrywa strona zlecająca przygotowanie opinii.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd może odrzucić wniosek dowodowy strony, jeżeli uzna, że dowód ten jest nieistotny, zbędny lub niedopuszczalny. Zgodnie z tzw. zasadą najlepszego dowodu (*best evidence rule*) należy powoływać się na najlepsze i najbardziej bezpośrednie dowody w celu udowodnienia faktu, a w braku najlepszych dowodów należy uwzględnić ich brak. Przykładowo najlepszym dowodem potwierdzającym treść danego pisma jest samo pismo, a nie składanie ustnych zeznań dotyczących jego treści. Co do zasady dopuszczalne są wszystkie dowody mające znaczenie dla któregoś z faktów. Niektóre dowody są jednak niedopuszczalne, takie jak poufna korespondencja (na przykład dowód z poufnej korespondencji między klientem a prawnikiem zwanym *solicitor*). O dopuszczalności dowodu w każdym przypadku postanawia zatem sędzia.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Fakty można udowodnić, przedstawiając dowody na ich poparcie, powołując się na domniemania oraz wnioski wynikające z dowodów, a także poprzez uwzględnienie przez sąd określonych powszechnie znanych faktów. W postępowaniu cywilnym można się powoływać na takie dowody jak: zeznania świadków, dowody z dokumentów oraz dowody rzeczowe. Dokumenty mogą obejmować dokumenty w formie papierowej, dane komputerowe, zdjęcia i nagrania dźwiękowe.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Co do zasady świadkowie składają zeznania ustnie podczas rozprawy, na której proszeni są o potwierdzenie prawdziwości i dokładności swoich twierdzeń. Biegli składają zeznania w formie opinii na piśmie, chyba że sąd zarządzi inaczej. W opinii biegłego należy wskazać wnioski, fakty i założenia, na których się ona opiera, a także treść poleceń otrzymanych przez biegłego. Sąd rozstrzygnie, czy konieczne jest również stawiennictwo biegłego na rozprawie w celu złożenia ustnych zeznań.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Sądowi przysługuje szeroki zakres swobody uznania, jeżeli chodzi o wagę lub wiarygodność, jaką należy przypisać poszczególnym dowodom. Przykładowo dowód ze słyszenia – chociaż może być dopuszczalny w postępowaniu cywilnym – często ma mniejszą wagę niż dowód bezpośredni, w szczególności jeżeli do złożenia zeznań można było wezwać samego twierdzącego.

Niektóre dokumenty i zapisy są uznawane za autentyczne. Przykładowo dokumentację przedsiębiorstw i organów publicznych uznaje się za autentyczną w przypadku jej poświadczenia przez pracownika przedsiębiorstwa lub organ publiczny, natomiast powołanie się na różne rodzaje dokumentów urzędowych (takie jak ustawy, rozporządzenia, zarządzenia, traktaty i protokoły sądowe) polega na przedstawieniu ich wydruków lub poświadczonych odpisów, bez konieczności powoływania się na żadne dodatkowe dowody.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Niektóre czynności prawne wymagają formy pisemnej, a zatem w celu udowodnienia ich dokonania wymagany jest dowód z dokumentu. Przykładem mogą być umowy sprzedaży gruntów.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Co do zasady jeżeli świadek posiada istotne informacje, może zostać wezwany do stawiennictwa przed sądem celem złożenia zeznań. Strona, która pragnie zapewnić stawiennictwo świadka na rozprawie, przygotowuje wezwanie świadka do stawienia się przed sądem celem złożenia zeznań. Wezwanie do stawienia się przed sądem, które zostało wydane przez sąd i prawidłowo doręczone, zobowiązuje świadka do stawiennictwa na rozprawie. Świadka, który nie zastosuje się do wezwania do stawienia się przed sądem, uznaje się za winnego obraży sądu.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Ogólna zasada, zgodnie z którą świadka posiadającego istotne informacje można wezwać do stawienia się przed sądem celem złożenia zeznań, nie ma zastosowania do zagranicznych władców i członków ich rodzin, zagranicznych przedstawicieli dyplomatycznych i urzędników konsularnych, przedstawicieli określonych organizacji międzynarodowych oraz sędziów zawodowych i przysięgłych w odniesieniu do ich działalności w tym charakterze. W postępowaniu cywilnym małżonkowie i krewni stron mogą zostać wezwani do stawienia się przed sądem celem złożenia zeznań. Świadek ma obowiązek udzielenia odpowiedzi na pytanie, z wyjątkiem sytuacji, w której spowodowałoby to naruszenie jego wolności od samooskarżenia. Innymi słowy, świadek ma obowiązek udzielenia odpowiedzi na pytanie, chyba że może udowodnić, iż istnieją uzasadnione powody, by obawiać się, że odpowiedź będzie miała dla niego charakter obciążający.

Świadkowie, od których można co do zasady wymagać złożenia zeznań, mają jednak prawo do nieudostępnienia do wglądu niektórych dokumentów oraz do odmowy odpowiedzi na niektóre pytania w oparciu o przysługujący im przywilej. Do głównych rodzajów przywilejów należą: poufność wymiany informacji między prawnikiem a klientem, poufność korespondencji wymienianej przez strony podczas próby polubownego rozwiązania sporu („*without prejudice*” *communication*) oraz wspomniana powyżej wolność od samooskarżenia.

Można również odmówić przedstawienia dowodu w oparciu o klauzulę interesu publicznego, jeżeli jego przeprowadzenie byłoby sprzeczne z interesem publicznym. Dowody, które mogą być objęte wspomnianą klauzulą, obejmują dowody związane z bezpieczeństwem narodowym, stosunkami dyplomatycznymi, funkcjonowaniem instytucji rządowych na szczeblu centralnym, dobrem dziecka, ściganiem przestępstw oraz ochroną informatorów. Ponadto dziennikarze nie są zobowiązani do ujawniania swoich źródeł, chyba że ich ujawnienie jest konieczne ze względu na interes wymiaru sprawiedliwości, bezpieczeństwa narodowego lub w celu zapobiegania zakłóceniom porządku lub przestępstwom.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Świadek, który odmawia złożenia zeznań, otrzymawszy wezwanie do stawienia się przed sądem, może zostać skazany na karę pozbawienia wolności za obrazę sądu do chwili oczyszczenia się z tego zarzutu lub na karę grzywny. Niezastosowanie się przez świadka do wezwania do stawienia się przed sądem stanowi w praktyce niezastosowanie się do postanowienia sądu, a zatem każda odmowa złożenia zeznań może zostać uznana za obrazę sądu.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

W postępowaniu cywilnym sąd nie dopuszcza dowodu z zeznań osób pełnoletnich, jeżeli nie są one w stanie zrozumieć treści przyrzeczenia lub nie są w stanie złożyć racjonalnych zeznań. Sąd może nie dopuścić dowodu z zeznań dziecka, jeżeli nie jest ono w stanie zrozumieć obowiązku mówienia prawdy lub nie rozumie w wystarczający sposób powodów składania zeznań, przy czym kwestię tę rozstrzyga konkretny sędzia prowadzący postępowanie.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Świadkowie są przesłuchiwani w pierwszej kolejności przez stronę powołującą, a następnie przez prawnika zwanego *barrister* strony przeciwnej. W toku przesłuchania świadka przez stronę przeciwną dopuszczalne jest zadawanie pytań sugerujących. Czasami świadek może zostać ponownie przesłuchany przez stronę, która go pierwotnie powołała, po zakończeniu jego przesłuchania przez stronę przeciwną. Sędzia również może zadawać pytania świadkowi, na przykład aby uzyskać wyjaśnienia dotyczące określonych kwestii.

W niektórych przypadkach przewidziano możliwość składania zeznań przez świadków za pośrednictwem transmisji telewizyjnej na żywo. W postępowaniu dotyczącym dobra dziecka lub osoby cierpiącej na zaburzenia psychiczne sąd może odebrać zeznania dziecka za pośrednictwem transmisji telewizyjnej na żywo, a pytania można zadawać dziecku za pośrednictwem pośrednika. Świadek może złożyć zeznania za pośrednictwem transmisji telewizyjnej na żywo również wówczas, gdy zamieszkuje poza jurysdykcją Irlandii.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Dowody zgromadzone w sposób niezgodny z prawem niekoniecznie są niedopuszczalne. Są one dopuszczalne, jeżeli mają istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, jednak sędziemu prowadzącemu postępowanie przysługuje swoboda ich wykluczenia. Jeżeli sędzia prowadzący postępowanie uzna, że klauzula porządku publicznego wymaga wykluczenia danego dowodu, nie dopuści on tego dowodu nawet wówczas, gdy ma on istotne znaczenie dla ustalenia okoliczności faktycznych sprawy.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Dowód z przesłuchania stron postępowania jest dopuszczalny w tym samym zakresie co dowód z zeznań osób trzecich.

Łącza do powiązanych stron internetowych

<https://www.courts.ie/>

Ostatnia aktualizacja: 08/03/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Grecja

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

W kwestiach dotyczących dowodów prawo greckie opiera się na zasadzie kontrydiktoryjności (*archi tis diáthesis*). Oznacza to, że sąd działa wyłącznie na wniosek strony i orzeka na podstawie twierdzeń dotyczących faktów, które przedstawiły i udowodniły strony, oraz na podstawie zgłoszonych przez nie wniosków. Czynności procesowe są dokonywane na wniosek strony, chyba że prawo stanowi inaczej. Każda strona ma obowiązek udowodnić wyłącznie te fakty, które mają znaczenie dla wydania wyroku w sprawie i które są niezbędne do poparcia jej pozwu lub pozwu wzajemnego. Wniosek nieoparty dowodami zostanie odrzucony.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Jeżeli prawo wymaga udowodnienia faktu, można przedstawić dowody przeciwne, chyba że przepisy stanowią inaczej. Fakty, które są na tyle powszechnie znane, że nie można mieć zasadnych wątpliwości co do ich prawdziwości, lub które sąd zna z innego postępowania, są automatycznie uznawane za dopuszczalne i nie wymagają dowodu. Sąd z urzędu dopuszcza wnioski wynikające z doświadczenia życiowego, bez konieczności ich udowodnienia. Sąd z urzędu dopuszcza również prawo, zwyczaje i praktyki stosowane w innych państwach, ale jeśli ich nie zna, może nakazać przedstawienie dowodów.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Sąd dokonuje swobodnej oceny materiału dowodowego i decyduje według własnego uznania o tym, czy składane oświadczenia są prawdziwe.

W postanowieniu sąd przedstawia uzasadnienie swoich wniosków. Jeżeli w prawie określono, że do rozstrzygnięcia danej kwestii wystarczy samo uprawdopodobnienie, np. w przypadku zastosowania tymczasowych środków ochrony prawnej (*asfalistiká métra*), sąd nie ma obowiązku stosować przepisów regulujących przeprowadzanie dowodu, dopuszczalnych form środków dowodowych i mocy dowodowej, ale może wziąć pod uwagę wszystko, co uważa za właściwe, w celu wydania opinii co do prawdziwości faktów.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Zgodnie z podstawową zasadą dowody powołują i dostarczają strony. Sąd może jednak z urzędu nakazać przedstawienie wszelkich dowodów dopuszczonych przez prawo, nawet jeżeli strona nie wniosła o ich przeprowadzenie.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Po przeprowadzeniu dowodów sąd orzeka co do istoty sprawy, chyba że uzna, że dowody były niewystarczające – w takim przypadku może nakazać przedstawienie nowych dodatkowych dowodów.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Jeżeli sąd stwierdzi, że istniejące dowody są wystarczające, lub jeżeli strona nie przedstawiła ich w terminie ustawowym.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Środki dowodowe przewidziane w kodeksie postępowania cywilnego (Kódika Politikis Dikonomías) obejmują: zeznania, oględziny, opinie biegłych, dokumenty, przesłuchanie stron, oświadczenia świadków, domniemania faktyczne i oświadczenia z mocą przysięgi.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Biegli (*pragmatognómones*) zapewniają sądowi pomoc, wydając opinię na temat kwestii wskazanych przez sąd. Jeżeli zachodzi taka potrzeba, sąd wymaga, by biegli byli obecni przy wszystkich lub niektórych czynnościach sądowych. Każdy sąd prowadzi listę biegłych. Sposób sporządzania i prowadzenia list określają rozporządzenia wydawane na wniosek Ministra Sprawiedliwości. Sąd rozpoznający sprawę udziela biegłym niezbędnych wskazówek co do sposobu wykonywania ich zadań, w szczególności określa a) czy uważa za konieczne, aby byli oni obecni na jakimkolwiek etapie postępowania sądowego,

oraz b) czy biegły ma przedstawić swoją opinię w sądzie czy też jedynie ją sporządzić. O ile sąd rozpoznający sprawę nie postanowi inaczej, te same uprawnienia przysługują innemu sądowi, który na podstawie wniosku lub odesłania dokonuje czynności sądowej związanej z opinią biegłego, lub sędziemu delegowanemu (*entetalménos dikastís*). W przypadku opinii na piśmie sąd wyznacza termin, w którym biegli muszą wydać opinię. Sędzia lub – jeżeli sąd orzeka w składzie wieloosobowym – przewodniczący składu sędziowskiego może przedłużyć termin na wniosek biegłych, bez konieczności uprzedniego wezwania stron do stawienia się przed sądem, jeżeli biegli uznają, że wyznaczony termin jest niewystarczający do przygotowania opinii. W przypadku większej liczby biegłych przeprowadzają oni wszystkie czynności niezbędne do sporządzenia opinii biegłych i wspólnie sporządzają pisemną opinię. W tym celu spotykają się na zaproszenie jednego z nich. W pisemnej opinii biegli muszą wskazać wszystkie przeprowadzone przez siebie działania, przedstawić uzasadnione stanowisko każdego z nich i złożyć swoje podpisy. Jeżeli przy sporządzaniu opinii nie ma obecnych wszystkich biegłych lub któryś z biegłych odmawia jej podpisania, w opinii zamieszcza się stosowną informację na ten temat. Biegli lub osoba upoważniona przez nich do tego celu składają pisemną opinię w sekretariacie sądu, który ich powołał, co zostaje zaprotokołowane. Jeżeli opinia została złożona w sekretariacie sądu, który działa na podstawie wniosku lub odesłania sądu, w którym sędzia delegowany wykonuje swoje funkcje, niezwłocznie przesyła się ją do sekretariatu sądu rozpoznającego sprawę. Sąd ma zawsze swobodę uznania w ocenie opinii biegłych.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Przyznanie ustne lub pisemne (*omología*) dokonane przez stronę w sądzie lub przed sędzią delegowanym stanowi rozstrzygający dowód przeciwko stronie przyznającej; przyznania dokonane poza sądem podlegają, jak wszystkie inne dowody, swobodnej ocenie przez sąd.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Umowy i czynności o charakterze zbiorowym nie mogą zostać udowodnione za pomocą zeznań świadków, jeżeli kwota transakcji jest wyższa niż 20 000 EUR; ponadto dowód z zeznań świadków jest niedopuszczalny jako dowód przeciwny względem dowodów z dokumentów, nawet jeżeli kwota transakcji jest niższa niż 2 mln GRD lub 20 000 EUR. Dowody z zeznań świadków są jednak dopuszczalne w następujących przypadkach: a) gdy dokument o mocy dowodowej przedstawia szcążkowe dowody, które wskazują na prawdopodobieństwo, że transakcja została rzeczywiście zawarta (tzw. początek dowodu na piśmie (*archí éngrafis apódeixis*)); b) gdy dokumentu nie można przedstawić z przyczyn fizycznych lub moralnych; c) jeżeli zostanie wykazane, że dokument został sporządzony, ale został przypadkowo utracony; d) jeżeli dowody z zeznań świadków są uzasadnione z uwagi na charakter transakcji lub szczególne okoliczności, w których ją zawarto, szczególnie jeżeli dotyczą stosunków handlowych.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Każdy wezwany w charakterze świadka musi stawić się w sądzie i zeznać co do faktów, o których mu wiadomo. Osobę, która nie stawia się w sądzie bez uzasadnionej przyczyny, sąd obciąży kosztami poniesionymi w związku z jej nieobecnością, a nawet może ją ukarać grzywną.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Prawo do odmowy składania zeznań w charakterze świadków mają następujące osoby: 1) duchowni, adwokaci, notariusze, lekarze, farmaceuci, pielęgniarki, położne, asystenci tych osób oraz pełnomocnik strony – w odniesieniu do faktów, o których dowiedzieli się, wykonując swój zawód; 2) osoby, które pozostają ze stronami w stosunku pokrewieństwa, powinowactwa lub przysposobienia do trzeciego stopnia w linii prostej lub bocznej, chyba że pozostają one w takim samym stosunku ze wszystkimi stronami, a także małżonkowie i byli małżonkowie oraz nupturieni. Ponadto świadek nie ma obowiązku przedstawiać w swoich zeznaniach: 1) faktów, które mogą narażać świadka lub jego bliskiego na odpowiedzialność karną w rozumieniu art. 401 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego lub które mogą narażać świadka lub jego bliskiego na hańbę; oraz 2) faktów objętych tajemnicą zawodową.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Świadek, który stawia się w sądzie, ale odmówi składania zeznań, mimo że ma taki obowiązek, może zostać ukarany przez sąd grzywną.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Następujące osoby nie mogą zostać przesłuchane w charakterze świadka:

kapłani, w odniesieniu do wszystkiego, czego dowiedzieli się podczas spowiedzi;

osoby, które podczas wydarzeń będących przedmiotem sprawy cierpiały na poważne zakłócenie czynności psychicznych, uniemożliwiające im zrozumienie tych wydarzeń lub przekazanie zdobytych wiadomości na temat faktów;

osoby, które podczas wydarzeń będących przedmiotem sprawy cierpiały na zaburzenie psychiczne skutecznie ograniczające ich możliwość oceny sytuacji i które będą lub są w takim stanie w momencie składania zeznań;

adwokaci, notariusze, lekarze, farmaceuci, pielęgniarki, położne, asystenci tych osób oraz pełnomocnik strony – w odniesieniu do faktów, które zostały im powierzone lub o których dowiedzieli się podczas wykonywania swojego zawodu oraz które są objęte tajemnicą, chyba że osoba, która powierzyła im te wiadomości i względem której osoby te mają obowiązek zachowania tajemnicy, zezwoli im na złożenie zeznań;

urzędnicy służby cywilnej i personel wojskowy w służbie czynnej – w odniesieniu do faktów, które muszą zachować w poufności, chyba że właściwy minister zezwoli na ich przesłuchanie;

osoby, które mają interes w rozstrzygnięciu procesu w określony sposób.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Przed przesłuchaniem świadek składa przyrzeczenie (składając przysięgę o charakterze wyznaniowym lub świeckim). Świadkowie są przesłuchiwani oddzielnie i mogą zostać skonfrontowani z innymi świadkami lub stronami jedynie wtedy, gdy zostanie to uznane za konieczne. Świadkowie składają zeznania ustnie. Świadkowie muszą wskazać, w jaki sposób powzięli wiadomość na temat przedstawionych przez siebie informacji, a w przypadku dowodów ze słyszenia muszą wskazać osobę, która przekazała im takie informacje. Sąd może oddalić pytania zadawane świadkom przez strony lub ich pełnomocników, jeżeli te pytania są wyraźnie bezcelowe lub nieistotne, oraz zarządza zakończenie przesłuchania świadka, gdy stwierdzi, że świadek przekazał wszystkie posiadane informacje na temat dowodzonych faktów. W niektórych przypadkach sąd może – z urzędu lub na wniosek strony – zarządzić przesłuchanie w trybie wideokonferencji. Sąd rozpatruje taki wniosek pod kątem ustaleniu, czy wykorzystanie technologii jest niezbędne do skutecznego przeprowadzenia postępowania. Biorąc pod uwagę okoliczności sprawy, sąd może uwzględnić wniosek o wideokonferencję, nakazując jednocześnie zastosowanie dodatkowych zabezpieczeń w celu zapewnienia sprawnego przebiegu postępowania. Sąd, urzędnik sądowy i inne osoby uczestniczące w wideokonferencji muszą znajdować się we właściwych pomieszczeniach przed zaplanowanym czasem połączenia. Sąd decyduje w każdej sprawie z osobna, czy sędzia powinien uczestniczyć w przesłuchaniu na odległość. Sprzęt obsługuje sędzia lub upoważniony personel sądu. W przypadku organu konsularnego sprzęt obsługuje osoba upoważniona przez szefa przedstawicielstwa. Przesłuchanie w trybie wideokonferencji odbywa się zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego, które regulują daną czynność procesową. Sąd określa liczbę osób, które mogą przebywać w pomieszczeniach podczas wideokonferencji. Sąd prowadzi przesłuchanie i udziela niezbędnych wskazówek osobom znajdującym się w obu miejscach. Każdy członek składu sędziowskiego lub uczestnik postępowania ma prawo zadawać pytania obecnym stronom, świadkom i biegłym za zgodą sędziego prowadzącego przesłuchanie. W ustaleniu tożsamości osoby przesłuchiwanej na odległość sędziemu wspomaga urzędnik sądowy lub inna uprawniona przez

konsula osoba w miejscu, z którym nawiązano zdalne połączenie. O zakończeniu wideokonferencji decyduje sędzia prowadzący przesłuchanie. Przesłuchanie świadków, biegłych i stron w trybie wideokonferencji uznaje się za przeprowadzone przed sądem i ma taką samą moc dowodową jak przesłuchanie na sali rozpraw.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Sąd może ocenić jedynie dowody legalne. Pojęcie „legalności” dowodów (*nómima endeiktiká mésa*) obejmuje sposób uzyskania dowodów. Dowody uzyskane z naruszeniem prawa są dowodami nielegalnymi i nie są uwzględniane przez sąd.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Tak, przesłuchanie stron jest dopuszczalnym środkiem dowodowym.

Ostatnia aktualizacja: 14/11/2018

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Hiszpania

1 Ciężar dowodu

Aby prawo zostało uznane przed sądem, konieczne jest udowodnienie podnoszonych twierdzeń. Oznacza to konieczność dokonania czynności procesowej, której etapy i harmonogram są uregulowane.

Strony postępowania muszą udowodnić fakty, na które się powołują i na których opierają swoje twierdzenia. W związku z tym powód musi udowodnić fakty przedstawione w pozwie, natomiast pozwany musi być w stanie udowodnić fakty, które zapobiegają skutkom prawnym faktów przedstawionych w pozwie bądź je unieważniają lub osłabiają.

Strona, na której spoczywa ciężar dowodu, ponosi negatywne skutki braku dowodu. W związku z tym jeżeli przed wydaniem wyroku lub postanowienia strona nie udowodni faktów, na które się powołuje, sąd oddali jej twierdzenia. Aby ustalić, która strona poniesie skutki nieudowodnienia określonego faktu, sąd uwzględni łatwość, z jaką każda ze stron może udowodnić ten fakt.

Istotne jest, aby każdy, kto chce dochodzić swoich praw w sądzie, przeanalizował najpierw szanse na udowodnienie swoich twierdzeń, tak aby uniknąć marnotrawstwa czasu i pieniędzy (koszty sądowe) w sytuacji, gdyby nie było to możliwe. W tym celu należy posiadać pewną wiedzę, nawet bardzo ogólną i podstawową, na temat zasad regulujących etap dowodowy postępowania.

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Etap dowodowy postępowania jest uregulowany w prawie hiszpańskim w tomie II tytuł I rozdziały V i VI (art. 281 i 386) kodeksu postępowania cywilnego (*Ley de Enjuiciamiento Civil*) (ustawa nr 1/2000 z dnia 7 stycznia 2000 r.). Kodeks postępowania cywilnego zawiera ogólne uwagi na temat dowodów w sekcji XI wprowadzenia (technicznie nazywanej „preambułą” (*exposición de motivos*)), które mogą być interesujące dla każdego, kto chce się dowiedzieć, w jaki sposób ustawodawca hiszpański postrzega etap dowodowy postępowania.

W niektórych postępowaniach istnieją szczególne zasady przeprowadzania dowodów, które stanowią odstępstwo od przepisów ogólnych i dotyczą m.in. postępowań z udziałem małoletnich lub rodzin. Dowód można przeprowadzić również w sądzie drugiej instancji (*Juzgado de Segunda Instancia*). Ma to miejsce zwykle w przypadku, gdy nie można przeprowadzić dowodu w sądzie pierwszej instancji (*Juzgado de Primera Instancia*) z przyczyn niezależnych od wnioskodawcy.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Tradycyjnie na poziomie teoretycznym rozróżnia się dowód dotyczący faktów i dowód dotyczący prawa, chociaż w praktyce prawa nie trzeba udowadniać, ponieważ sąd je zna. Wyjątkiem jest prawo obce, które może wymagać udowodnienia. Dowód dotyczący prawa obcego reguluje ustawa o międzynarodowej współpracy prawnej w sprawach cywilnych (*Ley de cooperación jurídica internacional en materia civil*), zgodnie z którą sąd może zażądać przedstawienia sprawozdań na temat kwestii z zakresu prawa obcego, zazwyczaj za pośrednictwem hiszpańskiego organu centralnego. Jeżeli prawo obce nie zostanie udowodnione, zastosowane może zostać prawo hiszpańskie, jednak sąd korzysta z tej możliwości wyłącznie w drodze wyjątku.

Nie wymagają dowodu fakty całkowicie i powszechnie znane lub przyznane przez strony, chyba że przedmiot postępowania pozostaje poza kontrolą stron, jak w przypadku postępowania dotyczącego zdolności osób do czynności prawnych, pochodzenia dziecka, małżeństwa i małoletnich.

Domniemania ustanowione przez prawo zwalniają stronę z nich korzystającą z konieczności udowodnienia domniemanego faktu. W razie istnienia domniemań dowody przeciwne są dopuszczone, chyba że jest to wyraźnie zabronione przez prawo. Domniemania prawne obejmują domniemanie współwłasności majątku nabytego osobno lub wspólnie przez małżonków po zawarciu małżeństwa, chyba że można udowodnić, że dane składniki majątku należą wyłącznie do jednego z małżonków, domniemanie, że małżonkowie mieszkają razem, oraz domniemanie, że zaginiony żył do czasu uznania go za zmarłego.

Ogólnie rzecz biorąc, brak odpowiedzi pozwanego na pozew i jego niestawiennictwo nie zwalniają pozwanego z ciężaru udowodnienia faktów na poparcie jego twierdzeń. Istnieją jednak wyjątki, w których w wyniku braku sprzeciwu ze strony pozwanego sąd wydaje orzeczenie na korzyść powoda. Dotyczy to np. postępowania w sprawie drobnych roszczeń i postępowania w sprawie eksmisji z powodu braku płatności.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Strony muszą udowodnić fakty, na jakie powołują się w swoich pozwach i odpowiedziach na pozew, zaś sąd musi ocenić te fakty w świetle okoliczności danej sprawy, mając na względzie wszystkie przeprowadzone dowody i ich charakter (np. dokument urzędowy nie ma takiej samej wartości dowodowej jak zeznanie jednej ze stron). W orzeczeniu sąd musi przedstawić ocenę dowodów i przyczyny, na których opiera swoje wnioski. Poza dowodami bezpośrednimi istnieją również dowody pośrednie, które oznaczają, że po przyznaniu lub pełnym udowodnieniu jednego faktu sąd może uznać, że inny fakt również jest prawdziwy, jeżeli istnieje między nimi ścisły i bezpośredni związek. W swoim orzeczeniu sąd musi wskazać logikę, którą się kierował, ustalając związek między faktem udowodnionym a faktem domniemanym.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Zgodnie z zasadą dyspozycyjności (*principio dispositivo*), mającą zastosowanie do postępowań cywilnych, strony muszą przedstawić przed sądem dowody, na które chcą się powołać w postępowaniu. Sąd może jednak z urzędu postanowić, że niektóre dowody można przeprowadzić wyłącznie w przypadkach

określonych w prawie. W związku z tym jeżeli na posiedzeniu wstępnym w postępowaniu zwykłym sąd uzna, że dowody przedstawione przez strony są niewystarczające, aby wyjaśnić sporne fakty, może pouczyć o tym strony, a także może wskazać dowody, które strony mogą przedstawić na poparcie danego faktu.

W postępowaniu dotyczącym zdolności osób do czynności prawnych, pochodzenia dziecka, małżeństwa i małoletnich sąd może – bez względu na dowody wnioskowane przez strony lub prokuraturę – przeprowadzić każdy dowód, który uważa za niezbędny do wydania orzeczenia w sprawie, w zależności od rodzaju danego postępowania.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

W postępowaniu uproszczonym (*juicio verbal*) (w przypadku roszczeń o wartości do 6000 EUR) sąd, po otrzymaniu wniosku dowodowego i dopuszczeniu dowodów, przystępuje do przeprowadzania dowodu na rozprawie.

W postępowaniu zwykłym (w przypadku roszczeń o wartości powyżej 6000 EUR), po dopuszczeniu dowodów na posiedzeniu wstępnym (na którym rozstrzyga się również kwestie procesowe) sąd wyznacza datę posiedzenia i do tego czasu przeprowadzenie dowodów zostaje odroczone. Sąd wzywa do stawienia się: strony wezwane w celu złożenia zeznań, świadków, których obecności strony nie mogą zapewnić, i biegłych, jeżeli strony chcą uzyskać wyjaśnienie dotyczące sporządzonych opinii; ponadto sąd kieruje wezwania do instytucji przechowujących dokumenty, których strony nie mogły załączyć do pozwu lub odpowiedzi na pozew, jeżeli strony wskazały archiwa, w których znajdują się dokumenty. Wszelkie dowody, których nie trzeba przeprowadzać na rozprawie (np. oględziny), przeprowadza się przed rozprawą. Jeżeli jedynymi dowodami dopuszczonymi na posiedzeniu wstępnym są dokumenty i jeżeli nie złożono wobec nich sprzeciwu lub jeżeli przedstawia się opinię biegłego, a żadna strona nie wnioskowała o obecność biegłego na posiedzeniu wstępnym, sąd wyda orzeczenie po posiedzeniu wstępnym, bez konieczności wyznaczenia terminu posiedzenia.

Co do zasady, dowody przeprowadza ten sam sędzia lub sąd, który rozpatruje sprawę, nawet jeżeli świadek nie ma miejsca pobytu w jego okręgu i musi odbyć podróż do siedziby sądu w dniu, w którym ma stawić się przed sądem (świadek ma jednak prawo ubiegać się o odszkodowanie od strony, która wniosła o jego przesłuchanie, zgodnie z ustaleniami sekretarza sądowego i bez uszczerbku dla późniejszego prawa tej strony do dochodzenia odszkodowania od strony przeciwnej, jeżeli sąd zarządzi pokrycie kosztów sądowych przez tę stronę przeciwną). W wyjątkowych przypadkach, np. jeżeli odległość do przebycia jest znaczna, można wnieść o pomoc prawną w celu złożenia zeznań w sądzie właściwym ze względu na miejsce zamieszkania świadka. W takim przypadku do tego sądu kieruje się wniosek o pomoc prawną (na szczeblu krajowym) lub korzysta się z mechanizmu ustanowionego w przepisach w zakresie międzynarodowej współpracy sądowej, w zależności od tego, gdzie mają być złożone zeznania. Jeżeli stosuje się wyżej wymieniony mechanizm, strony muszą przekazać na piśmie pytania, które mają zostać zadane. Coraz częściej stosuje się wideokonferencje – w takich przypadkach nie trzeba wcześniej przygotować pytań. Wystarczy wnieść o przeprowadzenie wideokonferencji do sądu właściwego dla miejsca, w którym ma ona zostać przeprowadzona.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Nie zostaną dopuszczone dowody dotyczące faktów bezspornych, dowody, które nie mają znaczenia dla sprawy, lub dowody, które zgodnie z określonymi racjonalnymi zasadami i kryteriami nie przyczynią się do wyjaśnienia spornych faktów. W żadnym wypadku sąd nie dopuści dowodów uzyskanych w sposób niezgodny z prawem, sprzecznych z prawami podstawowymi lub w przypadku których uzyskania potrzebna jest pomoc sądu, a są to dokumenty dostępne dla stron.

Co do zasady dowody należy przedstawić na rozprawie w postępowaniu uproszczonym lub na posiedzeniu wstępnym. Dowody przedstawione po terminie nie zostaną dopuszczone.

W postępowaniu dotyczącym zdolności do czynności prawnych, spraw rodzinnych i małoletnich po złożeniu pozwu i odpowiedzi na pozew można przedstawić nowe fakty; można to uczynić również w sądzie drugiej instancji w przypadku wniesienia apelacji od wyroku lub odpowiedzi na apelację.

W takich przypadkach można przedstawić nowe dowody, pod warunkiem że nie rozpoczął się jeszcze bieg terminu na wydanie wyroku. W innych postępowaniach, jeżeli upłynął okres na przedstawianie twierdzeń i pojawił się nowy istotny fakt, strony mogą zgłosić ten fakt sądowi na piśmie, a także wnieść o przeprowadzenie dowodu, jeżeli strona przeciwna nie uzna tego faktu.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

W postępowaniu sądowym można stosować następujące środki dowodowe: przesłuchanie stron; dokumenty urzędowe; dokumenty prywatne; opinie biegłych; oględziny przeprowadzane przez sąd; zeznania świadków; środki służące do odtwarzania mowy, dźwięków i obrazu, urządzenia umożliwiające przechowywanie, odzyskiwanie i odtwarzanie mowy lub pisma, danych, liczb i działań matematycznych przeprowadzanych w celach rachunkowości lub innych celach, które mają znaczenie dla postępowania.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

ZEZNANIA ŚWIADKÓW: w pozwie lub odpowiedzi na pozew nie trzeba wymieniać świadków, ponieważ w postępowaniu uproszczonym każda strona musi stawić się w wyznaczonym dniu wraz z osobami, które mają zeznawać na rozprawie. Strony muszą wystąpić do sądu o wezwanie świadków, których obecności nie były w stanie zapewnić, i nakazanie im stawienia się przed sądem w terminie trzech dni od otrzymania wezwania. W postępowaniu zwykłym świadków identyfikuje się na posiedzeniu wstępnym, na którym poza kwestiami procesowymi ustalone są sporne fakty oraz przedstawiane są i dopuszczane dowody na ich poparcie.

Zeznania świadków zawsze składane są ustnie w dniu posiedzenia (podobnie jest w przypadku wyjaśnień biegłych, które uważa się za konieczne). Od tej zasady przesłuchiwanie świadków istnieje jednak jeden wyjątek: gdy konieczne jest przesłuchanie osób prawnych lub podmiotów publicznych w sprawie faktów istotnych dla sprawy, ale nie trzeba przeprowadzać indywidualnych przesłuchań osób fizycznych. Wówczas zamiast ustnego zeznania podmiot otrzymuje wykaz pytań, na które strony chciałyby otrzymać odpowiedź i które sędzia uważa za istotne. Odpowiedź udzielana jest na piśmie.

OPINIE BIEGŁYCH: biegli zawsze wydają swoje opinie na piśmie. Po przedstawieniu opinii i zapoznaniu się z opinią drugiej strony – strony muszą postanowić, czy jest konieczne, aby biegły stawił się na rozprawie w celu udzielenia niezbędnych wyjaśnień.

Jeżeli strony chcą powołać się na dowód z opinii biegłego, muszą do swojego pozwu lub odpowiedzi na pozew załączyć opinię biegłego, na której opierają swoje twierdzenia, chyba że nie jest to możliwe – wówczas strony muszą wskazać, z jakich opinii zamierzają skorzystać. Ponadto strony muszą przedstawić opinie jak najszybciej, a w każdym razie na pięć dni przed rozpoczęciem posiedzenia wstępnego w postępowaniu zwykłym lub pięć dni przed rozprawą w przypadku postępowania uproszczonego. Strony mogą jednak wnieść o wyznaczenie biegłego sądowego w momencie składania pozwu lub odpowiedzi na pozew – wówczas opinia zostanie przygotowana w późniejszym terminie (zazwyczaj w okresie między posiedzeniem wstępnym a rozprawą, jednak z wystarczającym wyprzedzeniem, tak aby strony mogły się z nią zapoznać przed rozprawą).

Istnieje również osoba pełniąca funkcję świadka-biegłego (*testigo-perito*), tj. świadek, który jest w stanie przedstawić informacje dotyczące kwestii technicznych związanych z postępowaniem. Zwykle świadkowi-biegłemu przygotowują sprawozdania składane wraz z pozwem lub odpowiedzią na pozew jako dowód z dokumentu, a nie jako dowód z opinii biegłego.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Tak. Dokumenty urzędowe w pełni potwierdzają fakt, czyn lub sytuację, które w nich opisano, a także datę sporządzenia dokumentów oraz tożsamość notariuszy i osób, które uczestniczyły w ich sporządzeniu. Jeżeli kwestionowana jest prawdziwość dokumentu urzędowego, sprawdza się go i porównuje z oryginałem, bez względu na to, gdzie on się znajduje. Nie naruszając powyższego, pełny dowód prawny stanowią również poniższe dokumenty, w przypadku których nie ma konieczności sprawdzania lub porównywania ich z innymi dokumentami, chyba że istnieje dowód przeciwny lub jeżeli jest możliwe porównanie pisma odrębnego: stare dokumenty urzędowe, w odniesieniu do których nie ma protokołów notarialnych, i wszelkie dokumenty urzędowe, których oryginały zaginęły lub w odniesieniu do których nie istnieją żadne rejestry, co uniemożliwia sprawdzenie lub porównanie. Prywatne dokumenty również stanowią pełny dowód w postępowaniu, chyba że są one kwestionowane przez stronę, na której niekorzyść przemawiają. Jeżeli kwestionuje się dokument prywatny, strona, która przedstawiła ten dokument, może wnieść o porównanie go z odręcznie napisanym dokumentem lub innym środkiem dowodowym, który można zastosować w celu sprawdzenia autentyczności dokumentu. Jeżeli nie można dowieść autentyczności dokumentu prywatnego, zostanie przeprowadzona ocena zgodnie z zasadami rozsądnego krytycyzmu, które mają zastosowanie również w ocenie pozostałych przeprowadzanych dowodów. Jeżeli dokument, którego autentyczność została zakwestionowana, okaże się autentyczny, strona, która zakwestionowała ten dokument, może otrzymać nakaz nie tylko pokrycia poniesionych w związku z tym kosztów, ale także zapłacenia grzywny. Ponadto jeżeli pozostałe dowody nie wskazują inaczej, sąd uzna za prawdziwe wszystkie fakty, które strona uznała w oświadczeniach stron, pod warunkiem że strona ta osobiście uczestniczyła w tych faktach i jeżeli ich przyznanie przemawia w całości na niekorzyść tej strony.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Co do zasady nie istnieje przepis, który wskazywałby, jakie dowody należy wykorzystać w celu udowodnienia określonych faktów, ale logika wskazuje, że np. w przypadku roszczenia pieniężnego wynikającego ze stosunków handlowych między stronami istnienie lub uregulowanie długu ustala się przede wszystkim na podstawie dowodów z dokumentów. Opinie biegłych są wymagane, jeżeli do oceny faktów lub okoliczności, które są istotne dla sprawy, lub do uzyskania większej pewności na ich temat niezbędna jest wiedza naukowa, artystyczna, techniczna lub praktyczna.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Wezwani świadkowie mają obowiązek stawienia się na rozprawie lub posiedzeniu, na które zostali wezwani. Niedopełnienie tego obowiązku podlega karze grzywny w wysokości 180–600 EUR, nałożonej po upływie terminu pięciu dni, w którym świadkowie ci mogą zostać przesłuchani. W razie powtórnego niestawiennictwa świadka kara nie ogranicza się już tylko do grzywny – zachowanie świadka może zostać uznane za obrazę sądu, o czym świadkowie są pouczeni na początku postępowania.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Ogólna zasada, zgodnie z którą świadkowie mają obowiązek zeznawać, nie ma zastosowania do świadków, którzy ze względu na swój status lub zawód muszą zachować w tajemnicy fakty, co do których mają być przesłuchiwani. W takim przypadku świadkowie ci muszą wskazać tę okoliczność i ją uzasadnić, zaś sąd, uwzględniając przyczyny odmowy złożenia zeznań, orzeknie w sprawie dalszego przesłuchania tych świadków i może ich zwolnić z obowiązku odpowiadania na zadane pytania. Zwolnienie świadka z obowiązku odpowiadania na pytania musi zostać odnotowane w protokole.

Jeżeli świadek twierdzi, że fakty, co do których ma zeznawać, dotyczą kwestii prawnie uznanej lub sklasyfikowanej jako poufna, sąd – jeżeli uzna to za konieczne ze względu na interes wymiaru sprawiedliwości – zwróci się z urzędu do właściwego organu o wydanie dokumentu urzędowego potwierdzającego to twierdzenie. Jeżeli sąd stwierdzi, że twierdzenie dotyczące poufności jest zasadne, zarządzi włączenie dokumentu do akt sprawy, wskazując wyraźnie na kwestie objęte tajemnicą służbową.

Ponadto przed złożeniem zeznań sąd musi odebrać od świadków dane dotyczące ich stosunku do postępowania (pokrewieństwo lub przyjaźń ze stronami lub wrogość w stosunku do nich, interes osobisty w sprawie itd.); na podstawie udzielonych odpowiedzi strony mogą przedstawić sądowi uwagi co do bezstronności świadków.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Wezwani świadkowie mają obowiązek stawić się przed sądem i złożyć przyrzeczenie, że będą mówić prawdę. Sąd poucza świadków o karach przewidzianych za składanie fałszywych zeznań w postępowaniu cywilnym. Świadkowie mają obowiązek składać zeznania w sposób określony w art. 366 kodeksu postępowania cywilnego. Jeżeli świadek odmówi składania zeznań, może to zostać uznane za obrazę sądu, która podlega karze grzywny lub, w zależności od jej wagi, może stanowić przestępstwo.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Każdy może być świadkiem, z wyjątkiem osób trwale niezdolnych do rozumowania lub osób pozbawionych określonych zmysłów (wzroku, słuchu itd.) w odniesieniu do faktów, o których mogłyby się dowiedzieć wyłącznie na podstawie tych zmysłów.

Maloletni poniżej 14. roku życia mogą zeznawać jako świadkowie, jeżeli sąd uzna, że posiadają stopień dojrzałości niezbędny do poznania i stwierdzenia prawdy.

Zgodnie z prawem hiszpańskim pojęcie „świadka” tradycyjnie odnosi się do osób fizycznych, ale na świadków można również powołać przedstawicieli osób prawnych, aby przedstawili oni informacje na temat faktów, które znają ze względu na zajmowane stanowisko. Jak już wspomniano, w przypadku osób prawnych i podmiotów publicznych wyraźnie przewidziano możliwość przekazania sądowi informacji na piśmie (art. 381 kodeksu postępowania cywilnego).

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Pytania dopuszczone przez sąd są zadawane bezpośrednio przez pełnomocników stron, rozpoczynając od strony, która powołała świadka. Po uzyskaniu odpowiedzi na pytania zadane przez pełnomocnika strony, która powołała świadka, pełnomocnicy pozostałych stron mogą zadawać świadkowi kolejne pytania, które ich zdaniem pomogą w wyjaśnieniu faktów. Aby uzyskać wyjaśnienia i dodatkowe informacje, sędzia również może zadawać świadkowi pytania.

Sąd może z urzędu lub na wniosek jednej ze stron zezwolić na konfrontację świadka, który złożył zeznanie istotnie przeciwne do zeznania innego świadka lub któregoś ze stron przesłuchiwanym wcześniej, z tym świadkiem lub stroną.

Na wniosek i pod warunkiem uzyskania zgody sądu świadek może być przesłuchiwany w trybie wideokonferencji. Sąd uwzględni taki wniosek wówczas, gdy wideokonferencja jest najwłaściwszym i najbardziej proporcjonalnym sposobem przeprowadzenia dowodu ze względu na okoliczności (tj. przede wszystkim ze względu na odległość między miejscem zamieszkania świadka a siedzibą sądu), zawsze z zachowaniem zasady kontrydiktoryjności i prawa stron do obrony.

3 Ocena dowodów

Jest to czynność, poprzez którą sąd określa ogólną przydatność materiału dowodowego zgodnie z zasadami rozsądnego krytycyzmu. Jak wskazano jednak powyżej, istnieją pewne rodzaje dowodów, których wartość dowodową określono w prawie, np. dokumenty urzędowe i prywatne oraz – w niektórych przypadkach – zeznania świadków.

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Dowody, które uzyskano niezgodnie z prawem, nie mogą zostać dopuszczone. Podobnie nie wywołują skutków dowody, które uzyskano bezpośrednio lub pośrednio z naruszeniem podstawowych praw lub wolności. W związku z tym sąd nie bierze tych dowodów pod uwagę przy wydawaniu orzeczenia. Jeżeli jedna ze stron uważa, że dopuszczone dowody zostały uzyskane lub ujawnione z naruszeniem praw podstawowych, musi ona niezwłocznie je zakwestionować i – w stosownych przypadkach – powiadomić o tym pozostałe strony. Następnie sąd orzeknie w sprawie legalności tych dowodów. Jeżeli sąd uzna, że dowód uzyskano z naruszeniem prawa podstawowego, odrzuci taki dowód z urzędu. Sąd rozstrzyga tę kwestię, którą może również podnieść z urzędu, w toku postępowania lub – w przypadku postępowania uproszczonego – na początku rozprawy, przed rozpoczęciem przeprowadzania dowodów.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Jeżeli jedna ze stron zostanie wezwana do złożenia zeznań przez drugą stronę, ocena wartości dowodowej jej zeznań zależy od treści udzielonych odpowiedzi. W związku z tym jeżeli pozostałe dowody nie wskazują inaczej, sąd uzna za prawdziwe wszystkie fakty, które strona uznała, pod warunkiem że strona ta osobiście uczestniczyła w tych faktach i jeżeli ich przyznanie przemawia w całości na niekorzyść tej strony. We wszystkich innych przypadkach sąd oceni treść zeznania zgodnie z zasadami rozsądnego krytycyzmu.

Sąd może również uznać za prawdziwe fakty dotyczące spraw osobistych stron, jeżeli nie stawia się one w celu złożenia zeznań lub stawia się, ale odmówi składania zeznań lub będą udzielać wymijających odpowiedzi, pod warunkiem że fakty, w których przesłuchiwana strona osobiście uczestniczyła, i uznanie ich za prawdziwe przemawiałyby w całości lub częściowo na niekorzyść tej strony. Ponadto każda strona, która nie stawia się przed sądem, podlega karze grzywny w wysokości 180–600 EUR.

Ostatnia aktualizacja: 30/10/2020

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Francja

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Zgodnie z art. 1353 kodeksu cywilnego (Code civil) osoba dochodząca wypełnienia zobowiązania musi udowodnić jego istnienie. Natomiast osoba, która twierdzi, że została zwolniona z zobowiązania, musi udowodnić jego wygaśnięcie.

Każda ze stron musi zatem co do zasady przedstawić dowód potwierdzający domniemane fakty. Przykładowo art. 9 kodeksu postępowania cywilnego (Code de procédure civile) stanowi, że: „każda ze stron musi zgodnie z prawem udowodnić niezbędne okoliczności faktyczne w celu uwzględnienia jej roszczenia”.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

W niektórych przypadkach istnieją domniemania wyłączające obowiązek udowodnienia faktu niemożliwego lub trudnego do ustalenia.

Domniemania prawne odwracają w pewnym sensie ciężar dowodu spoczywający na osobie, która musi udowodnić istnienie domniemanego faktu. Co do zasady domniemania są „wzruszalne”, tj. można je obalić dowodem przeciwnym. Na przykład jeżeli dziecko zostaje urodzone w małżeństwie, istnieje domniemanie ojcostwa męża matki, można jednak wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa.

W rzadkich przypadkach domniemania mają charakter niewzruszalny, tj. nie można ich obalić dowodem przeciwnym.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o faktach, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Wydając orzeczenie, sąd opiera się wyłącznie na faktach udowodnionych lub bezspornych.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Sąd przeprowadza dowód na wniosek jednej ze stron lub z urzędu.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Jeżeli sąd zarządzi przeprowadzenie dowodu na wniosek stron, sekretariat sądu informuje wyznaczonego technika o zakresie jego zadań; wzywa on następnie strony do udziału we wszystkich kolejnych czynnościach. W przypadku konieczności wydania opinii przez biegłego przystąpi on do jej sporządzania dopiero wówczas, gdy strona złoży określoną sumę pieniężną (kaucję), której kwotę ustala sędzia, na zabezpieczenie płatności na rzecz biegłego. Wszystkie dowody przeprowadza się w obecności stron.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd może odrzucić wniosek dowodowy, jeżeli uzna, że posłuży on naprawieniu zaniechania strony, na której spoczywa ciężar dowodu, lub że przeprowadzenie dowodu nie jest konieczne.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

We francuskim kodeksie cywilnym przewidziano rozróżnienie. W przypadku faktów prawnych (np. wypadku) zastosowanie ma zasada swobody dowodowej, a zatem można wykorzystać dowolne środki dowodowe (dokumenty, zeznania świadka itd.). W przypadku czynności prawnych (umowy, darowizny itd.) co do zasady wymagany jest dowód z dokumentów, w przepisach dopuszczono jednak wyjątki (na przykład czynności dotyczące sumy pieniężnej poniżej określonej kwoty wyznaczonej w dekrete lub przypadki, w których nie ma możliwości przedstawienia pisemnego dokumentu). Należy zauważyć, że w stosunkach między przedsiębiorcami obowiązuje zasada dowolności środków dowodowych, również w odniesieniu do czynności prawnych.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Dowód z zeznań świadka można przeprowadzić w dwóch odrębnych formach: ustnej – w toku przesłuchania – lub pisemnej – w formie oświadczeń, które muszą być w pewnym stopniu sformalizowane. W pisemnym oświadczeniu należy wskazać w szczególności dane świadka oraz, w stosownych przypadkach, stosunek rodzinny lub stosunek małżeński, stosunek podporządkowania, współpracy lub wspólnoty interesów łączący go z jedną ze stron. W oświadczeniu wskazuje się również, że zostało ono sporządzone w celu wykorzystania w postępowaniu sądowym oraz że jego autor jest świadomy odpowiedzialności karnej grożącej za składanie fałszywych zeznań. Zeznania można również składać w formie potwierdzonych notarialnie oświadczeń świadków (*actes de notoriété* – są to dokumenty sporządzone przez sędziego lub urzędnika publicznego zawierające oświadczenia kilku świadków dotyczące faktów, które należy udowodnić).

Opinia biegłego różni się od zeznań świadka, ponieważ jest to środek dowodowy polegający na powierzeniu osobie o szczególnych kompetencjach zadania sporządzenia czysto technicznej opinii po wezwaniu stron do przedstawienia wyjaśnień. Opinia biegłego ma formę ustną lub pisemną. Pisemne opinie są sporządzane w formie sprawozdania zawierającego w szczególności pisemne uwagi stron. Sąd nie jest związany opinią biegłego.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Dokument urzędowy sporządzony przez urzędnika publicznego (notariusza, komornika) w ramach wykonywanych obowiązków uznaje się za prawdziwy, o ile strona nie zaprzeczy jego prawdziwości.

Dokument prywatny (sporządzony bez interwencji urzędnika publicznego przez same strony oraz opatrzony wyłącznie ich podpisami) uznaje się za prawdziwy w braku dowodów przeciwnych.

Sędzia dysponuje swobodą oceny dowodów z zeznań świadka, jak również innych dowodów.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Jak stwierdzono w pkt 2.4, dowód z dokumentu jest konieczny do udowodnienia czynności prawnej o wartości przekraczającej 1500 euro. Forma dowodu potwierdzającego zaistnienie faktu jest natomiast dowolna.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

W postępowaniu sądowym w celu ustalenia prawdy do współpracy zobowiązana jest każda osoba.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Osoby dysponujące informacjami uzyskanymi w ramach wykonywanej działalności zawodowej i objętymi tajemnicą zawodową muszą odmówić składania zeznań pod rygorem odpowiedzialności karnej. Ponadto świadkowie mogą odmówić złożenia zeznań w konkretnym przypadku, jeżeli mogą udowodnić zaistnienie uzasadnionej przeszkody (na przykład braku możliwości podróżowania, choroby, względów zawodowych itd.). Sąd ocenia zasadność tej przeszkody.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Sąd może wymierzyć świadkom, którzy nie stawili się przed sądem lub którzy bez uzasadnionego powodu odmawiają złożenia zeznań lub złożenia przyrzeczenia, karę porządkową w wysokości do 3000 euro.

Należy również zauważyć, że za składanie fałszywych zeznań grozi odpowiedzialność karna.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

W charakterze świadka można przesłuchać każdą osobę, z wyjątkiem stron postępowania oraz osób, które nie mogą składać zeznań przed sądem, tj. osób pozbawionych zdolności do czynności prawnych (małoletnich i osób dorosłych wymagających szczególnego traktowania) lub skazanych za określone przestępstwa (np. których pozbawiono praw publicznych). Sąd może się jednak zdecydować na wysłuchanie tych osób w celu uzyskania informacji, bez odbierania od nich przyrzeczenia. Ponadto niedopuszczalne jest przesłuchiwanie zstępnych małżonków w sprawach o rozwód lub separację sądową ani składanie przez nich zeznań.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Sąd przeprowadza przesłuchanie świadków i zadaje im pytania. Jeżeli strony są obecne podczas przesłuchania, nie mogą przerywać świadkom, bezpośrednio się do nich zwracać ani na nich wpływać. Jeżeli sąd uzna to za konieczne, zada świadkom pytania zgłoszone przez strony.

Nie ma żadnych przeszkód, by sąd sporządził zapis dźwiękowy, wizualny lub audiowizualny przeprowadzonego dowodu, jeżeli wymagają tego okoliczności (na przykład w przypadku oddalenia geograficznego).

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Sąd nie dopuszcza żadnych dowodów uzyskanych w sposób nieuczciwy (za pośrednictwem ukrytej kamery, nagrania rozmowy telefonicznej bez wiedzy rozmówcy itd.) lub w sposób naruszający prywatność.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Oświadczenia stron postępowania nie korzystają z przymiotu dowodu.

Ostatnia aktualizacja: 07/09/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Chorwacja

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Przepisy regulujące przeprowadzanie dowodu oraz przedstawianie, selekcję, gromadzenie, analizowanie i ocenę dowodów w postępowaniu cywilnym zawierają art. 219–276 kodeksu postępowania cywilnego (Zakon o parničnom postupku)(Dziennik Urzędowy Republiki Chorwacji – Narodne novine nr 53/91, 91/92, 112/99, 129/00, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 25/13, 89/14 i 70/19).

Zgodnie z ogólną zasadą każda ze stron musi przedstawić fakty i dowody, na których opiera swoje roszczenie lub w oparciu o które kwestionuje twierdzenia i dowody strony przeciwnej, co oznacza, że w chorwackim (cywilnym) prawie procesowym zasada kontrydiktoryjności ma nadrzędne znaczenie w kontekście gromadzenia faktów i przedstawiania dowodów.

Każda ze stron musi zatem udowodnić prawdziwość swoich twierdzeń dotyczących istnienia korzystnych dla niej faktów, na których opiera swoje roszczenia (i na podstawie których kwestionuje oświadczenia strony przeciwnej), chyba że prawo stanowi inaczej.

Sąd może zasadniczo brać pod uwagę wyłącznie fakty i dowody przedstawione przez strony. W drodze wyjątku sąd jest uprawniony (i zobowiązany) do ustalenia faktów, które nie zostały przedstawione przez strony, oraz do przeprowadzenia dowodów, których strony nie przedstawiły – dotyczy to jednak wyłącznie sytuacji, w której strony zamierzają dochodzić roszczeń, do dochodzenia których nie są uprawnione.

Jeżeli sąd nie jest w stanie ustalić faktu z całą pewnością na podstawie przedstawionych dowodów (art. 8 kodeksu postępowania cywilnego), rozstrzygnie o istnieniu faktu, stosując zasadę ciężaru dowodu.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Przedmiotem dowodu są wszystkie fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

Udowodnienie prawdziwości faktów, które strona przedstawiła przed sądem w toku postępowania, nie jest konieczne, chociaż sąd może również nakazać udowodnienie tych faktów, jeżeli uzna, że przedstawienie danych faktów przez stronę ma na celu dochodzenie roszczenia, do dochodzenia którego strona ta nie jest uprawniona (art. 3 akapit trzeci kodeksu postępowania cywilnego).

Normy prawne również nie są przedmiotem postępowania dowodowego, ponieważ w Chorwacji obowiązuje zasada domniemania znajomości prawa przez sąd (*iura novit curia*).

Fakty powszechnie znane nie wymagają dowodu. Dopuszcza się jednak możliwość wykazania, że określony fakt nie jest faktem powszechnie znanym. Fakty, w odniesieniu do których istnieje domniemanie prawne, nie wymagają dowodu, ale można udowodnić, że w określonym przypadku dany fakt nie zaistniał, chyba że prawo stanowi inaczej. Podobnie przepisy dotyczące domniemań wzruszalnych (*praesumptio iuris tantum*) usprawniają proces przeprowadzania dowodu, ponieważ strona, która powołuje się na fakt istotny z prawnego punktu widzenia, nie ma obowiązku dowodzić istnienia tego faktu bezpośrednio; wystarczy, że powoła się na ogólną zasadę prawną objętą domniemaniem wzruszalnym – w takiej sytuacji strona, która twierdzi, że ogólna zasada objęta domniemaniem wzruszalnym nie może mieć zastosowania w danym przypadku, musi to udowodnić.

Jednakże w pewnych okolicznościach prawo nie pozwala na wykazanie nieistnienia faktów objętych domniemaniem niewzruszalnym (*praesumptio iuris ac de iure*), jeżeli sąd jest zobowiązany do potwierdzenia istnienia faktu istotnego z prawnego punktu widzenia.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Zadaniem sądu jest potwierdzenie istnienia lub nieistnienia faktów, od których zależy stosowanie prawa. Chociaż kodeks postępowania cywilnego nie zawiera przepisów wyraźnie regulujących kwestię prawdopodobieństwa, stopień prawdopodobieństwa powinien wzrastać proporcjonalnie do wagi czynności, która ma zostać dokonana, biorąc pod uwagę etap postępowania, na którym dana kwestia proceduralna jest omawiana i rozstrzygana, a także skutki procesowe wynikające z ustalenia istnienia lub nieistnienia określonych faktów.

Zgodnie z ogólną zasadą swobodnej oceny dowodów sąd rozstrzyga wedle własnego uznania o tym, które fakty uznaje za udowodnione po przeprowadzeniu wnikliwej i starannej oceny zarówno poszczególnych dowodów z osobna, jak i całego materiału dowodowego łącznie, oraz uwzględniając wyniki całego postępowania.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Jak wspomniano powyżej, chorwackie postępowanie (cywilne) ma zasadniczo charakter kontrydiktoryjny, co oznacza, że strony mogą gromadzić fakty i przeprowadzać dowody z własnej inicjatywy, a sąd ma kompetencję do ustalenia faktów niewskazanych przez strony oraz do przeprowadzenia dowodu wyłącznie w przypadku, gdy podejrzewa, że strony usiłują dochodzić roszczeń, do których dochodzenia nie są uprawnione (art. 3 akapit trzeci kodeksu postępowania cywilnego).

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Sąd rozstrzyga, które spośród przedstawionych dowodów zostaną wzięte pod uwagę w celu ustalenia faktów mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

Co do zasady jeżeli sąd uwzględni wniosek dowodowy złożony przez stronę, przystąpi do przeprowadzenia dowodu.

W sporach rozpoznawanych przez skład sędziowski (*vijeće*) dowody przeprowadza się na rozprawie toczącej się przed składem sędziowskim, przy czym skład może, z ważnych względów, postanowić o przeprowadzeniu niektórych dowodów przed przewodniczącym składem sędziowskim lub przed sędzią sądu wezwanego (wskazany sędzia). W takim przypadku na rozprawie odczytuje się protokół przeprowadzenia dowodu.

Sędzia orzekający w składzie jednoosobowym lub przewodniczący składu sędziowskiego przeprowadza rozprawę, przesłuchuje strony i przeprowadza dowody, przy czym sąd nie jest związany postanowieniem o przeprowadzeniu rozprawy, co oznacza m.in., że nie jest związany postanowieniem o dopuszczeniu lub odrzuceniu dowodów zaproponowanych przez strony.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego sąd oddali wniosek dowodowy, jeżeli uzna dowód za nieistotny dla sprawy, oraz poda w postanowieniu uzasadnienie oddalenia.

Kodeks nie zawiera żadnych przepisów szczególnych regulujących możliwość oddalenia wniosku dowodowego dotyczącego dowodu niedopuszczalnego lub dowodu, którego przeprowadzenie byłoby zbyt kosztowne, biorąc pod uwagę wartość przedmiotu sporu. Jednak w przypadku sporów przed sądem rejonowym (*općinski sud*), w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 10 000 kun chorwackich, oraz w przypadku sporów przed sądem gospodarczym (*trgovački sud*), w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 50 000 kun chorwackich, sąd może – jeżeli uzna, że ustalenie faktów mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sporu byłoby nieproporcjonalnie trudne i kosztowne – orzec o istnieniu takich faktów zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów, biorąc pod uwagę dokumenty przekazane przez strony oraz złożone przez nie zeznania, pod warunkiem że sąd przeprowadził dowód w drodze przesłuchania stron.

Ponadto w przepisach kodeksu postępowania cywilnego przewidziano termin, w którym strony są zobowiązane do przedstawienia wszystkich faktów i złożenia wszystkich wniosków dowodowych. W toku zwykłego postępowania cywilnego każda ze stron musi wskazać w pozwie i w odpowiedzi na pozew, najpóźniej w dniu przeprowadzenia postępowania wstępnego, wszystkie fakty na poparcie swoich twierdzeń, przedstawić dowody niezbędne do potwierdzenia tych faktów oraz określić swoje stanowisko względem złożonych przez stronę przeciwną oświadczeń dotyczących faktów i dowodów. W toku rozprawy strony mogą przedstawić nowe fakty i dowody wyłącznie wtedy, gdy nie były ich w stanie wskazać ani przedstawić przed zakończeniem poprzedniego postępowania z przyczyn od siebie niezależnych.

Sąd nie bierze pod uwagę nowych faktów ani dowodów, które strony z własnej winy wskazały lub przedstawiły dopiero na rozprawie.

Dodatkowe informacje na temat dowodów i przeprowadzania dowodu w toku postępowania w sprawie drobnych roszczeń można znaleźć w sekcji „**Drobne roszczenia – Chorwacja**”.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

W kodeksie postępowania cywilnego przewidziano następujące środki dowodowe: oględziny, dowód z dokumentu, zeznania świadka, opinia biegłego oraz przesłuchanie stron.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Świadkiem może być każda osoba fizyczna zdolna do przekazania informacji na temat faktów, które mają zostać udowodnione w toku postępowania.

Świadków przesłuchuje się indywidualnie, pod nieobecność innych świadków, którzy zostaną przesłuchani w późniejszym terminie, i wymaga się od nich udzielania odpowiedzi ustnie.

Świadka poucza się najpierw o obowiązku mówienia prawdy i niepomijania żadnych faktów, a następnie o konsekwencjach składania fałszywych zeznań. Ponadto świadka zawsze pyta się o to, w jaki sposób uzyskał informacje o faktach, o których zeznaje.

W odniesieniu do biegłego stosuje się takie same kryteria jak w przypadku świadka, tj. musi on posiadać umiejętność obserwacji, zapamiętywania i odtwarzania faktów, a ponadto musi również posiadać odpowiednią wiedzę specjalistyczną.

Niektórzy biegli muszą stawić się na wezwanie przed sądem oraz przedstawić swoje ustalenia i sporządzoną opinię.

Zadaniem biegłego jest zatem dokonanie ustaleń i sporządzenie opinii. Sąd rozstrzyga, czy biegły przedstawi swoje ustalenia i opinię wyłącznie ustnie na rozprawie, czy też będzie musiał również złożyć je na piśmie przed terminem rozprawy. Sąd wyznacza termin na przekazanie wspomnianych powyżej ustaleń i opinii w formie pisemnej, który nie może przekraczać 60 dni.

Biegły musi zawsze uzasadnić swoją opinię.

Sąd doręcza stronom ustalenia biegłego i wydaną przez niego opinię na piśmie najpóźniej na 15 dni przed terminem rozprawy, na której mają one być rozpatrywane.

Ponieważ w kodeksie postępowania cywilnego nie rozróżnia się procedury przesłuchiwania świadków i procedury przesłuchiwania biegłych, kodeks nie zawiera również żadnych szczególnych przepisów procesowych w tym zakresie.

Jeżeli chodzi o dowody z dokumentów, strony muszą samodzielnie przedłożyć dokumenty, na które powołują się, aby udowodnić swoje twierdzenia. Dokument sporządzony w określonej formie przez organ państwowy w zakresie przysługujących mu uprawnień oraz dokument sporządzony w takiej formie przez osobę prawną lub fizyczną działającą w związku z wykonywaniem uprawnień publicznych przysługujących jej z mocy prawa lub na podstawie postanowień mających swoje źródło w przepisach prawa (dokument urzędowy) uznaje się za wystarczający do potwierdzenia prawdziwości faktów, które zostały w nim poświadczone lub uregulowane.

Inne dokumenty posiadają taką samą wartość dowodową, jeżeli – na mocy przepisów szczególnych – są pod względem wartości dowodowej traktowane na równi z dokumentami urzędowymi.

Dopuszczalne jest wykazanie, że fakty zostały błędnie ustalone w dokumencie urzędowym lub że dokument ten nie został prawidłowo ustalony.

Jeżeli sąd będzie miał wątpliwości co do autentyczności dokumentu, może zwrócić się do organu, od którego ma on pochodzić, o przedstawienie jednoznacznej opinii na jego temat.

O ile umowa międzynarodowa nie stanowi inaczej, zagraniczne dokumenty urzędowe należy poświadczone mają, na zasadzie wzajemności, taką samą wartość dowodową jak krajowe dokumenty urzędowe.

Kodeks postępowania cywilnego zawiera również przepisy regulujące obowiązek przekazywania dokumentów, które różnią się w zależności od tego, czy dany dokument znajduje się w posiadaniu strony wezwanej do stawienia się przed sądem, strony przeciwnej, organu publicznego lub organizacji korzystającej z uprawnień organu publicznego lub osoby trzeciej (osoby fizycznej lub prawnej).

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Zgodnie z ogólną zasadą swobodnej oceny dowodów stosowaną w chorwackim prawie (cywilne) procesowym sąd rozstrzyga wedle własnego uznania o tym, które fakty uznaje za udowodnione po przeprowadzeniu wnikliwej i starannej oceny zarówno poszczególnych dowodów z osobna, jak i całego materiału dowodowego łącznie, oraz uwzględniając wyniki całego postępowania.

Nie istnieje zatem żadna zasada przypisująca określonym dowodom większą wartość dowodową lub wagę niż innym, chociaż w praktyce dokumenty uznaje się za bardziej wiarygodne (ale nie ważniejsze) niż inne rodzaje dowodów (zeznania świadków, przesłuchania).

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Nie, kodeks postępowania cywilnego nie zawiera przepisów, zgodnie z którymi dany środek dowodowy byłby obowiązkowy w celu ustalenia określonych faktów. Zgodnie z zasadą kontrydiktoryjności strony są uprawnione do przedstawiania dowodów, a sąd ocenia, które z przedstawionych dowodów należy wziąć pod uwagę przy ustalaniu faktów danej sprawy.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Każdy wezwany do stawienia się przed sądem w charakterze świadka ma obowiązek stawić się na wezwanie oraz, o ile przepisy kodeksu nie stanowią inaczej, złożyć zeznania. Oznacza to, że ogólny obowiązek składania zeznań spoczywa na każdym, co wiąże się z koniecznością stawienia się przed sądem, złożenia zeznań i mówienia prawdy. Przesłuchanie świadków, którzy z racji podeszłego wieku, choroby lub poważnej niepełnosprawności fizycznej nie są w stanie stawić się przed sądem, odbywa się w miejscu, w którym przebywają.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

W charakterze świadka nie można przesłuchać osoby, której zeznania mogłyby stanowić naruszenie tajemnicy zawodowej lub wojskowej, chyba że właściwy organ zwolni taką osobę z obowiązku dochowania tajemnicy.

Świadek może odmówić złożenia zeznań:

- dotyczących informacji, które strona ujawniła mu w zaufaniu jako jej upoważnionemu pełnomocnikowi;
- dotyczących informacji, które strona lub inna osoba ujawniła mu jako spowiednikowi;
- dotyczących faktów, o których świadek dowiedział się w trakcie wykonywania obowiązków adwokata, lekarza, innych obowiązków zawodowych lub innego rodzaju działalności, która wiąże się z obowiązkiem zachowania zachowania poufności wszelkich informacji uzyskiwanych w toku jej wykonywania.

Sędzia orzekający w składzie jednoosobowym lub przewodniczący składu sędziowskiego poucza takie osoby o możliwości odmowy składania zeznań.

Świadek może odmówić odpowiedzi na poszczególne pytania, jeżeli będzie miał ku temu uzasadnione podstawy, a w szczególności jeżeli, udzielając odpowiedzi na takie pytanie, naraziłby siebie lub swojego krewnego w linii prostej dowolnego stopnia lub swojego krewnego w linii bocznej do trzeciego stopnia pokrewieństwa, uwzględniając małżonka lub powinowatych do drugiego stopnia powinowactwa – nawet po zakończeniu małżeństwa – a także opiekuna lub wychowanka, przysposabiającego lub przysposobionego hańbę, dotkliwą szkodę majątkową lub odpowiedzialność karną.

Sędzia orzekający w składzie jednoosobowym lub przewodniczący składu sędziowskiego poucza świadka

o możliwości odmowy udzielenia odpowiedzi na niektóre pytania.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Tak, istnieje taka możliwość. Jeżeli świadek prawidłowo wezwany do stawienia się przed sądem nie stawi się i nie usprawiedliwi swojego niestawiennictwa lub opuści miejsce, w którym miał zostać przesłuchany, bez zgody sądu lub bez uzasadnionego powodu, sąd może wydać nakaz przymusowego doprowadzenia świadka oraz nałożyć na niego grzywnę w wysokości od 500 do 10 000 kun chorwackich.

Jeżeli świadek stawi się przed sądem i odmówi, po uprzednim ostrzeżeniu o konsekwencjach, składania zeznań lub udzielenia odpowiedzi na określone pytania, sąd może, jeśli uzna przyczyny odmowy składania zeznań za nieuzasadnione, ukarać świadka grzywną w wysokości od 500 do 10 000 kun chorwackich; jeżeli świadek będzie nadal odmawiał składania zeznań, sąd może nakazać aresztowanie świadka. Świadek pozostaje w areszcie do czasu, aż zdecyduje się złożyć zeznania lub gdy złożenie przez niego zeznań przestanie być konieczne, ale nie dłużej niż przez okres jednego miesiąca.

Jeżeli świadek usprawiedliwi swoje niestawiennictwo w późniejszym terminie, sąd uchyli postanowienie o nałożeniu grzywny i może zwolnić świadka z obowiązku pokrycia całości lub części kosztów. Sąd może również uchylić swoje postanowienie o nałożeniu grzywny, jeżeli świadek wyrazi następnie zgodę na złożenie zeznań.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Aby uzyskać informacje na temat zwolnienia z ogólnego obowiązku składania zeznań w przypadku tajemnicy urzędowej lub wojskowej, tj. informacje dotyczące prawa osób wykonujących określone funkcje do odmowy składania zeznań lub do odpowiadania wyłącznie na określone pytania, zob. pkt 9. Co do zasady w charakterze świadków można przesłuchiwać wyłącznie osoby, które są w stanie udzielić informacji na temat faktów, które mają zostać dowiedzione, przy czym sąd orzeka o zdolności danej osoby do składania zeznań w zależności od specyfiki danej sprawy.

Strony i ich pełnomocnicy nie mogą być świadkami, podczas gdy upoważnieni przedstawiciele stron mogą być przesłuchiwani w charakterze świadków.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Każdy świadek musi zostać przesłuchany osobno i pod nieobecność świadków, którzy zostaną przesłuchani później. Świadkowie są zobowiązani do udzielania odpowiedzi ustnie.

Świadka poucza się najpierw o obowiązku mówienia prawdy i niepomijania żadnych faktów, a następnie o konsekwencjach składania fałszywych zeznań. W dalszej kolejności świadek jest proszony o podanie swojego imienia i nazwiska, osobistego numeru identyfikacyjnego, imienia ojca, zawodu, adresu, miejsca urodzenia i wieku oraz o określenie stosunku do strony.

Po tych pytaniach ogólnych sąd zwraca się do świadka o przedstawienie wszystkich posiadanych przez niego informacji na temat faktów będących przedmiotem zeznań; następnie sąd może zadawać świadkowi pytania w celu zweryfikowania, uzupełnienia lub wyjaśnienia określonych kwestii. Nie wolno zadawać pytań sugerujących odpowiedź.

Świadka zawsze pyta się o to, w jaki sposób uzyskał informacje o faktach, o których zeznaje.

Dopuszcza się możliwość doprowadzenia do konfrontacji między świadkami, których zeznania dotyczące istotnych faktów sprawy są sprzeczne. Świadków przesłuchuje się osobno, zadając im pytania dotyczące poszczególnych faktów, w związku z którymi doszło do sprzeczności między ich zeznaniami, a udzielane przez nich odpowiedzi zapisuje się w protokole.

W Republice Chorwacji nie ustanowiono żadnych przepisów szczególnych regulujących kwestie związane z przeprowadzaniem dowodu w drodze wideokonferencji. Przepisy art. 126.a–126.c kodeksu postępowania cywilnego zapewniają jednak podstawę do stosowania tej metody przesłuchania, tj. dopuszczają możliwość dźwiękowego rejestrowania przebiegu rozprawy toczącej się przed sądem. Sąd postanawia o rejestrowaniu przebiegu rozprawy z urzędu lub na wniosek strony. Metodę przechowywania i transmisji nagrań dźwiękowych, a także warunki techniczne i sposób zapisu określa regulamin sądu.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera żadnych przepisów szczególnych dotyczących dowodów zgromadzonych w sposób niezgodny z prawem. Art. 29 konstytucji Republiki Chorwacji (Ustav Republike Hrvatske) (Narodne novine nr 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14) zawiera jednak podstawę prawną, która stanowi, że dowody zgromadzone w sposób niezgodny z prawem nie mogą zostać wykorzystane w toku postępowania sądowego.

Kodeks postępowania cywilnego stanowi jedynie, że sąd nie może dopuścić wniosków stron, które są sprzeczne z bezwzględnie obowiązującymi przepisami i porządkiem publicznym.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Strony postępowania nie mogą występować w charakterze świadków; przepisy kodeksu postępowania cywilnego dopuszczają jednak możliwość zastosowania środka dowodowego w postaci przesłuchania stron w przypadku braku innych dowodów lub jeżeli – niezależnie od pozostałych przedstawionych dowodów – sąd uzna to za konieczne do ustalenia istotnych faktów.

Przepisy kodeksu dotyczące przeprowadzania dowodu z zeznań świadków mają zastosowanie do przesłuchiwanie stron, o ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej.

Ostatnia aktualizacja: 13/11/2020

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Włochy

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Należy przede wszystkim podkreślić, że we włoskim systemie prawnym dowody są regulowane przez dwie grupy przepisów: przepisy prawa procesowego określono w art. 228 i 229 kodeksu postępowania cywilnego, natomiast przepisy prawa materialnego – w art. 2730–2735 kodeksu cywilnego. Podział na przepisy prawa procesowego i materialnego wynika z obowiązującego w przeszłości systemu prawnego opartego na Kodeksie Napoleona, w którym dominowało przekonanie, że dowody należy rozpatrywać zarówno z perspektywy statycznej, jak i dynamicznej (czysto procesowej). W komentarzu do kodeksu cywilnego (Relazione al codice civile) wyjaśniono, zgodnie z powyższym uzasadnieniem, że dowody służą wykonywaniu lub ogólnie rozumianej ochronie praw jednostki i to nie tylko w postępowaniu sądowym, lecz również poza takim postępowaniem oraz zanim zostanie ono wszczęte. Stąd właśnie wynika umiejscowienie dowodów w kodyfikacji praw. Ciężar dowodu reguluje wspomniany wyżej komentarz, a nie kodeks postępowania cywilnego. Rozkład ciężaru dowodu regulują zasadniczo przepisy kodeksu cywilnego, którego art. 2697 stanowi, że „osoby zamierzające dochodzić prawa przed sądem mają obowiązek dowiedzenia faktów na poparcie swojego roszczenia. Strona kwestionująca prawdziwość faktów lub twierdząca, że dochodzone prawo uległo zmianie bądź wygasło, ma obowiązek dowiedzenia faktów na poparcie takich twierdzeń”. Zasady te wymagają zatem od powoda dowiedzenia faktów stanowiących podstawę jego roszczenia, tj. faktów mających rzekome skutki prawne. Pozwany musi natomiast dowieść faktów wyłączających jego odpowiedzialność lub świadczących o tym, że odnośne prawo wygasło bądź uległo zmianie w sposób skutkujący oddaleniem roszczenia powoda. Jeżeli powód nie jest w stanie uzasadnić swojego roszczenia, pozew oddala się bez względu na to, czy pozwany przedstawi argumenty na swoją obronę i dowody je potwierdzające. W art. 2698 kodeksu cywilnego uznaje się za nieważne wszelkie porozumienia mające na celu przeniesienie lub zmianę ciężaru dowodu, odnoszące się do niezbywalnych praw lub w nadmiernym stopniu utrudniające jednej ze stron wykonywanie przysługujących jej praw. Niewystarczające dowody działają na szkodę przedstawiającej je strony (zarówno powoda, jak i pozwanego), która ma obowiązek przedstawić dowody na poparcie lub obalenie faktów, gdyż przedstawienie niewystarczających dowodów uważa się za równoznaczne z brakiem dowodów.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Art. 115 kodeksu postępowania cywilnego (zmienionego ustawą nr 69 z 2009 r.) pozwala sądowi uznać fakty za udowodnione, niezależnie od dowodu przedstawionego przez stronę, która występuje z roszczeniem, jeżeli strona przeciwna, która stawiała się w sądzie, nie zaprzeczyła wyraźnie takim faktom. Dlatego też, na zasadzie odstępstwa od art. 2697 kodeksu cywilnego, fakt uznaje się za udowodniony, jeżeli strona przeciwna mu niezwłocznie nie zaprzeczyła. Zasada ta nie obowiązuje w przypadku niestawiennictwa: jeżeli pozwany nie stawia się w sądzie, faktów, na które powołuje się powód, nie uznaje się za „niezaprzeczone”, ponieważ wspomniany przepis regulujący postępowanie zaoczne „jest sprzeczny z tradycjami włoskiego prawa procesowego, zgodnie z którymi niestawiennictwo w sądzie lub spóźnienie nie jest nigdy uznawane za dorozumiane przyznanie faktów niekorzystnych dla

strony” (Trybunał Konstytucyjny, wyrok nr 340 z dnia 12 października 2007 r.). Innymi słowy, zgodnie z włoskimi przepisami postępowania cywilnego, jeżeli strona postępowania nie stawi się w sądzie, nie uznaje się, że strona ta w sposób dorozumiany przyznała niekorzystne dla niej fakty, lecz raczej że w sposób dorozumiany wdała się w spór. W wyjątkowych okolicznościach prawo wyraźnie przewiduje jednak sytuacje, w których niestawiennictwo strony stanowi szczególnie zachowanie objęte domniemaniem: np. w przypadku, o którym mowa w art. 789 kodeksu postępowania cywilnego, brak wyraźnego sprzeciwu jednej ze stron postępowania jest równoznaczny z zatwierdzeniem projektu podziału (zob. wyrok Najwyższego Sądu Kasacyjnego nr 3810, Wydział Cywilny, Izba II z dnia 6 czerwca 1988 r.).

Ciężar dowodu zostaje złagodzony w przypadku domniemań, tj. jeżeli w prawie przewidziano wagę dowodową określonych faktów lub dopuszczono wyprowadzanie przez sąd wniosków dotyczących faktu nieznanego z faktu znanego (art. 2727 kodeksu cywilnego). Domniemania dzielą się na: 1) domniemania prawne, czyli domniemania przewidziane w ustawie, które mogą być wzruszalne (*iuris tantum*), czyli takie, które można obalić przed sądem dowodem przeciwnym, albo niewzruszalne (*iuris et de iure*), czyli takie, w stosunku do których przed sądem nie można przedstawić dowodu przeciwnego; 2) domniemania zwykłe, które pozostawia się ocenie sądu; sąd akceptuje jedynie poważne, szczegółowe i spójne domniemania. Domniemanie zwykłe nie jest dopuszczalne w odniesieniu do faktów, w przypadku których prawo nie dopuszcza dowodów ze świadków (art. 2729 kodeksu cywilnego). Ciężar dowodu zostaje złagodzony również w przypadku faktów powszechnie znanych, tj. faktów ogólnie znanych w czasie i miejscu wydania orzeczenia, przez co nie można podawać ich w wątpliwość (art. 115 kodeksu postępowania cywilnego).

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Sąd ocenia dowody według własnego przekonania, chyba że ustawa stanowi inaczej. Sąd może również wyprowadzić dowody z odpowiedzi udzielonych przez strony, nieuzasadnionej odmowy udzielenia zgody na przeprowadzenie oględzin zarządzonych przez sąd oraz z ogólnego zachowania stron podczas postępowania (art. 116 kodeksu postępowania cywilnego). Orzeczenie sądu o uznaniu roszczenia lub ewentualnego sprzeciwu wobec niego musi opierać się wyłącznie na faktach w pełni udowodnionych albo bezpośrednio, albo na zasadzie domniemania. Wyrok sądu nie może być oparty na nieudowodnionych faktach, nawet jeżeli jest możliwe bądź bardzo prawdopodobne, że fakty te zaistniały.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

We włoskim systemie prawnym przeprowadzanie dowodu reguluje zasada ustanowiona w art. 115 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którą zakres postępowania określają strony (*principio dispositivo*). Sąd rozstrzyga w oparciu o dowody przedstawione przez strony „poza przypadkami przewidzianymi w ustawie”. Pewne wyjątki od tej zasady określono jednak w następujących artykułach kodeksu postępowania cywilnego:

– w art. 117 zezwala się na nieformalne przesłuchanie stron;

– w art. 118 zezwala się na zarządzenie oględzin osób i przedmiotów;

– w art. 61 i 191 zezwala się sądowi na zarządzenie sporządzenia opinii biegłego;

– w art. 257 zezwala się sądowi na powołanie świadka, który został wskazany przez innego świadka;

– w art. 281b zezwala się sądowi powszechnemu (*tribunale*) w składzie jednoosobowym na zarządzenie przeprowadzenia dowodów ze świadków, jeżeli w swoich zeznaniach strony wskazały osoby, które mogą posiadać wiedzę na temat faktów.

W sporach z zakresu prawa pracy zasadę, zgodnie z którą zakres postępowania określają strony, może zastąpić system zawierający elementy inkwizycyjne, szczególnie na podstawie następujących przepisów:

– w art. 420 przewiduje się swobodne przesłuchanie stron podczas rozprawy;

– art. 421 stanowi, że sąd może w każdej chwili zarządzić z urzędu przedstawienie dowolnego rodzaju dowodu, nawet wykraczającego poza granice wyznaczone w kodeksie cywilnym. W postępowaniach dotyczących władzy rodzicielskiej sąd może zarządzić przeprowadzenie dowodu z urzędu, w tym kontrole prowadzone przez policję skarbową (*polizia tributaria*), ale wyłącznie w przypadku nakazów dotyczących małoletnich. W postępowaniu rozwodowym w przypadku jakichkolwiek sporów sąd powszechny podejmuje środki w celu przeprowadzenia czynności wyjaśniających w kwestii dochodów, majątku i faktycznego standardu życia. W stosownych przypadkach sąd wzywa również policję podatkową.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Jeżeli jedna ze stron składa wniosek o przeprowadzenie dowodu, strona przeciwna może zwrócić się z wnioskiem o przeprowadzenie dowodu przeciwnego.

Sąd przychyli się do obu wniosków, jeżeli ma powody sądzić, że przedstawione fakty będą istotne na potrzeby wydania wyroku.

Jeżeli sąd dopuści dowody, przystępuje do ich rozpoznania.

Po przeprowadzeniu dowodów sąd wyda orzeczenie w sprawie.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Tradycyjnie dowód definiuje się jako środek, dzięki któremu fakt staje się znany, a zatem wykazujący ten fakt i określający jego pewność, lub jako narzędzie służące przekonaniu sędziego co do okoliczności faktycznych sprawy. Aby wniosek dowodowy mógł zostać uwzględniony w postępowaniu, proponowany dowód musi być „dopuszczalny” i „istotny”. Aby dowód był dopuszczalny, nie może być on sprzeczny z zakazem przewidzianym w prawie (np. art. 2726 kodeksu cywilnego w odniesieniu do płatności); innymi słowy, sąd ustala, czy konkretny środek dowodowy, który zostały przedstawiony, jest niezgodny z prawem. Zakazy przewidziane w prawie obejmują również tzw. dowody nietypowe, które nie zostały określone w kodeksie cywilnym. Istotność dowodu bada się z kolei pod kątem „faktu stanowiącego przedmiot dowodu”. Aby zdecydować o dopuszczeniu dowodu, sąd sprawdza, czy fakt, który ma być udowodniony, będzie miał faktyczne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. W rezultacie fakty, które nie mają żadnego wpływu na ani na uwzględnienie, ani na oddalenie wniosku dowodowego, nie są dopuszczane, nawet jeśli zostały udowodnione. Aby umożliwić sądowi ocenę znaczenia dowodu, ustawodawca wymaga, by wniosek spełniał minimalne poziomy szczegółowości, dostarczając tym samym co najmniej trzech różnych rodzajów informacji: na temat miejsca – GDZIE; na temat czasu – KIEDY; na temat funkcji – W JAKIM CELU. Udowodnienia nie wymagają fakty, którym wyraźnie nie zaprzeczono (art. 115 kodeksu postępowania cywilnego).

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

W prawie włoskim wyróżnia się dowody z dokumentów i dowody w innej formie niż dokumenty. Dowody uregulowane w kodeksie cywilnym określa się jako „typowe”.

Dowód z dokumentów przeprowadza się na podstawie:

dokumentów urzędowych (art. 2699 i nast. kodeksu postępowania cywilnego);

dokumentów prywatnych (art. 2702 i nast. kodeksu postępowania cywilnego);

telegramów (art. 2705 i nast. kodeksu cywilnego);

dokumentów i zapisków domowych (art. 2707 kodeksu cywilnego);

dokumentacji księgowej przedsiębiorstw (art. 2709 kodeksu cywilnego);

kopii wytworzonych mechanicznie (art. 2712 kodeksu cywilnego);

kopii dokumentów i umów (art. 2714 i nast. kodeksu cywilnego).

Dowodami są również dokumenty komputerowe.

Dowody w innej formie niż dowody z dokumentów przeprowadza się na podstawie:

zeznań świadków (art. 2721 i nast. kodeksu cywilnego);
pisemnych oświadczeń świadków (art. 257-*bis* kodeksu postępowania cywilnego).
przyznania faktów niekorzystnych dla strony (art. 2730 i nast. kodeksu cywilnego);
formalnego przesłuchania (art. 230 kodeksu postępowania cywilnego);
oświadczeń złożonych pod przysięgą (art. 2736 i nast. kodeksu cywilnego);
ogłędzin (art. 258 i nast. kodeksu postępowania cywilnego).

Dowodami są także opinie biegłych, dzięki którym sąd zyskuje wiedzę techniczną, której sam nie posiada. We włoskich przepisach prawa procesowego nie określono zamkniętego katalogu środków dowodowych, dlatego też co do zasady dopuszczalne jest przedstawienie dowolnego dowodu. Zgodnie jednak z włoskim orzecznictwem tzw. dowody nietypowe nie mogą skutkować obejściem zakazów lub wyłączeń określonych w przepisach prawa materialnego albo proceduralnego. W przeciwnym razie możliwe byłoby wprowadzanie w sposób niejawni dowodów, które w innym przypadku nie zostałyby dopuszczone lub których dopuszczenie wymagałoby przedstawienia odpowiednich gwarancji prawnych.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Sąd dopuszcza dowody z zeznań świadków (art. 245 kodeksu postępowania cywilnego). Sąd wzywa świadka do stawienia się w celu złożenia zeznań, pod groźbą zastosowania środków przymusu i grzywny w razie niestawienia się. Sąd wyznacza miejsce, czas i sposób przeprowadzenia dowodu. Na wniosek zainteresowanej strony pracownik sądowy doręczający pisma procesowe doręcza świadkowi wezwanie. Świadek odczytuje zobowiązanie do składania zeznań zgodnych z prawdą, po czym zostaje przesłuchany przez sędziego – strony nie mogą bezpośrednio przesłuchiwać świadków. Zgodnie z prawem sąd może przyjmować zeznania na piśmie za zgodą stron (art. 257-*bis* kodeksu postępowania cywilnego). Biegłych powołuje sąd, który przekazuje im pytania, na które mają udzielić odpowiedzi; biegli stawiają się także na rozprawie i składają przysięgę, że będą mówić prawdę. Co do zasady biegli sporządzają pisemną opinię, sąd może jednak nakazać im także stawienie się w sądzie w celu ustnego przesłuchania na rozprawie (art. 195 kodeksu postępowania cywilnego). Dowody z dokumentów stanowią element postępowania po ich włączeniu do akt dotyczących danej strony, w czasie pierwszej rozprawy lub na późniejszym etapie, z zachowaniem terminów ustawowych (ale nie po upływie terminów określonych dla danej rozprawy zgodnie z art. 183 kodeksu postępowania cywilnego w odniesieniu do zwykłego postępowania wyjaśniającego).

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

We włoskim systemie prawnym największą wagę mają dokumenty urzędowe oraz domniemania niewzruszalne. Dokumentami urzędowymi (art. 2699 i nast. kodeksu cywilnego) są dokumenty sporządzone, z dopełnieniem wymaganych formalności, przez notariusza (*notaio*) lub innego urzędnika państwowego uprawnionego do potwierdzenia urzędowego statusu dokumentów w miejscu, w którym dokument został sporządzony. Dokumenty urzędowe mają pełną wartość dowodową, chyba że zostanie udowodnione, że są fałszywe. Po wykluczeniu tego zarzutu stanowią one dowód bezwzględny i bezwarunkowy. Domniemania niewzruszalne (art. 2727 kodeksu cywilnego) mają jeszcze większą wartość, ponieważ w stosunku do nich nie można przedstawić żadnego dowodu przeciwnego.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Prawo przewiduje wymóg, aby określonych faktów dowodowano wyłącznie za pomocą określonych środków dowodowych, w niektórych przypadkach dokumentów urzędowych, w innych – pisemnych dokumentów, którymi mogą być dokumenty urzędowe lub prywatne.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Świadkowie mają obowiązek składania zeznań, chyba że prawo stanowi inaczej. Następujące przypadki zostały uregulowane przepisami: niezdolność do składania zeznań; zakaz składania zeznań przez określone osoby oraz możliwość uchylenia się od składania zeznań. Obowiązek składania zeznań przez świadków pośrednio wynika z uprawnienia sądu przewidzianego w art. 255 kodeksu postępowania cywilnego, który w przypadku niestawiennictwa może nakazać doprowadzenie świadka do sądu i nałożyć grzywnę.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

W przypadkach określonych w kodeksie postępowania karnego, do których odwołuje się kodeks postępowania cywilnego – dotyczy to osób fizycznych, które mogą odmówić składania zeznań, ponieważ są związane tajemnicą służbową, tajemnicą urzędową lub tajemnicą państwową.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Zgodnie z art. 256 kodeksu postępowania cywilnego sąd składa doniesienie do prokuratury, przekazując kopię protokołu rozprawy, na świadka, który stawi się w sądzie, odmawiając złożenia zeznań bez podania odpowiedniego uzasadnienia, lub wobec którego istnieje uzasadniony powód, by podejrzewać, że składa fałszywe zeznania lub zataja dowody.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Osoby fizyczne, które posiadają osobisty interes związany z okolicznościami faktycznymi sprawy, nie mogą składać zeznań jako świadkowie, ponieważ fakt posiadania przez nie takiego interesu oznacza, że mogą być uprawnione do uczestnictwa w postępowaniu w charakterze strony (art. 246 kodeksu postępowania cywilnego). W odniesieniu do **stron postępowania, które w oczywisty sposób nie mogą występować w charakterze świadków**, włoski system prawny przewiduje możliwość **formalnego przesłuchania** (*interrogatorio formale*), które stanowi środek dowodowy służący uzyskaniu przyznania przez stronę faktu dla niej niekorzystnego, a korzystnego dla strony przeciwnej (art. 228 kodeksu postępowania cywilnego), i musi odbywać się zgodnie z ogólnymi przepisami dowodowymi, a w szczególności (art. 230 i nast. kodeksu postępowania cywilnego) musi być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi i szczególnymi. Przesłuchiwana strona musi sama udzielać odpowiedzi i nie może czytać z notatek, chyba że okaże się to konieczne i sąd wyrazi na to zgodę. Pytania zadawane stronom w trakcie formalnego przesłuchania muszą dotyczyć faktów przedstawionych jako dowód i dopuszczonych w postanowieniu zatwierdzającym formalne przesłuchanie. Pytania dotyczące innych faktów mogą jednak zostać zadane, jeżeli strony wyrażą na to zgodę, a sąd uzna takie pytania za użyteczne. Nieusprawiedliwione niestawiennictwo strony na formalnym przesłuchaniu lub odmowa składania zeznań mogą skutkować **przyznaniem** dowodzonych faktów, jeżeli w ocenie sądu powinny zostać przyznane w świetle innych dowodów. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem odmowa udzielenia odpowiedzi lub niestawiennictwo strony nie jest jednoznaczne z dorozumianym przyznaniem faktów niekorzystnych dla strony, lecz raczej stanowi okoliczność, która – po zbadaniu w kontekście innych dowodów uzyskanych w toku postępowania – może pozwolić sądowi na wyprowadzenie wniosków z okoliczności faktycznych przedstawionych podczas przesłuchania.

Sąd nie dysponuje żadnymi innymi środkami przymusu niż te opisane powyżej.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Sędzia przesłuchuje świadka, zadając mu bezpośrednio pytania dotyczące faktów dopuszczonych jako istotne dla postępowania oraz wszelkie pytania dotyczące tych samych faktów, jakich zażądają adwokaci stron w trakcie przesłuchania.

Nie wyklucza się wideokonferencji, chociaż nie została ona wyraźnie przewidziana w kodeksie postępowania cywilnego. Art. 202 kodeksu postępowania cywilnego stanowi, że zarządzając przeprowadzenie dowodu, sąd „wskazuje czas, miejsce i sposób przeprowadzenia dowodów”, co pozwala sądowi

zarządzić przesłuchanie świadka za pośrednictwem wideokonferencji. Ponadto art. 261 kodeksu postępowania cywilnego stanowi, że sąd może zarządzić sporządzenie nagrania wideo wymagającego wykorzystania środków mechanicznych, narzędzi lub procedur.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Sąd nie bierze pod uwagę żadnych dowodów, które nie zostały formalnie przedstawione i dopuszczone.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Oświadczenia strony sprawy nie traktuje się jako dowodu przemawiającego na jej korzyść. Uznaje się je jednak za dowód przeciwko tej stronie, jeśli stanowi przyznanie niekorzystnego dla niej faktu (niosącego za sobą negatywne skutki) w trakcie **formalnego przesłuchania** (zob. pkt 2.11).

Ostatnia aktualizacja: 26/02/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Cypr

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Na ogół ciężar dowodu w postępowaniu cywilnym spoczywa na stronie, która dochodzi roszczenia, tj. na powodzie lub skarżącym w zależności od sprawy. W wyjątkowych przypadkach ciężar można przenieść na pozwanego lub stronę, przeciwko której wniesiono skargę. Typowym przykładem przeniesienia ciężaru dowodu na pozwanego jest sytuacja, w której powództwo dotyczy niedbalstwa, jeżeli zostanie udowodnione, że powód nie wie lub nie jest w stanie dowiedzieć się, jak doszło do wypadku, szkodę spowodował przedmiot pozostający pod wyłączną kontrolą pozwanego oraz szkoda jest raczej powiązana z niezachowaniem przez pozwanego należytej staranności – w takim przypadku zastosowanie ma zasada *res ipsa loquitur* (rzecz mówi sama za siebie). Na ogół powód lub skarżący musi udowodnić swoje twierdzenia, przedstawiając odpowiednie dowody dotyczące wszystkich faktów, które są niezbędne dla poparcia lub uzasadnienia jego roszczenia.

Sąd ocenia dowody i wydaje wyrok na podstawie wniosków wyciągniętych z okoliczności faktycznych sprawy. Jeżeli w takich warunkach sąd nie jest w stanie wyciągnąć wniosków dotyczących określonych okoliczności faktycznych sprawy, które są istotne dla ustalenia zasadności roszczenia, roszczenie wniesione przez stronę i oparte na takich okolicznościach powinno zostać oddalone.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Niektóre fakty nie wymagają potwierdzenia za pomocą dowodów. Dotyczy to niektórych bezspornych i oczywistych faktów, co do których można uznać, że sąd posiada „odpowiednią wiedzę”. Na przykład może to dotyczyć faktów związanych z jednostkami miary, kwestiami walutowymi, kalendarzem rocznym i różnicą czasu między państwami. Inne przykłady dotyczą faktów, które są powszechnie znane i wynikają z doświadczenia ludzkiego, na przykład wzrost liczby wypadków drogowych, problemy napotymane przez wdowę z małoletnimi dziećmi itp. Podobnie fakty historyczne, naukowe i geograficzne są powszechnie znane i nie wymagają dowodu.

Ponadto w niektórych przypadkach istnieją domniemania. Domniemanie oznacza wniosek, który można lub trzeba wyciągnąć w oparciu o fakty, które zostały potwierdzone. Domniemania mogą być wzruszalne lub niewzruszalne.

Domniemania niewzruszalne są to domniemania wynikające z mocy prawa, których nie można obalić przez dowód przeciwny. Domniemania niewzruszalne występują rzadko. Artykuł 14 kodeksu karnego zawiera przykład, zgodnie z którym istnieje domniemanie, że dziecko w wieku poniżej 14. roku życia nie ponosi żadnej odpowiedzialności karnej za jakiegokolwiek swoje działania lub zaniechania. Domniemania wzruszalne są o wiele bardziej powszechne. Można je obalić przez dowód przeciwny. Na przykład domniemywa się, że ojcem dziecka zrodzonego w małżeństwie jest mąż matki, o ile nie dowiedziono inaczej.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Standard dowodowy w sprawach cywilnych opiera się na zasadzie „bilansu prawdopodobieństw”. Innymi słowy, sąd uzna dany fakt za dowiedziony, jeżeli zostanie on poparty dowodami wskazującymi na większe prawdopodobieństwo wystąpienia danego faktu.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

W postępowaniu cywilnym to strony postępowania decydują o tym, jakie dowody zostaną przedstawione sądowi. Każda strona wezwie tych świadków, których uważa za istotnych dla sprawy. Sąd nie może wzywać świadków z urzędu bez zgody stron.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Procedura jest prosta. Strona, która chce powołać świadka, zwraca się do sądu o wydanie wezwania do stawiennictwa przed sądem. Sąd wydaje następnie wezwanie, które potem doręcza się świadkowi. Każda osoba, która otrzyma wezwanie, jest prawnie zobowiązana do stawienia się przed sądem w dniu i o godzinie wskazanych w wezwaniu.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

W większości przypadków sąd wyda wezwanie do stawiennictwa przed sądem na wniosek strony postępowania. W rzadkich i wyjątkowych przypadkach sąd może odrzucić wniosek strony dotyczący wydania wezwania do stawiennictwa przed sądem, jeżeli zostanie dowiedzione, że wniosek dotyczy sprawy błażej i stanowi nadużycie w odniesieniu do postępowania sądowego.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Istnieją dwa rodzaje środków dowodowych: ustne zeznania świadka składane przed sądem oraz dowody na piśmie lub dowody z dokumentów przedkładane sądowi w postaci dokumentów.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Nie określono żadnych zasad regulujących uzyskiwanie dowodów z biegłych. Strona przedstawiająca dowód powinna zdecydować, czy biegły złoży swoje zeznania osobiście, czy też dowody zostaną przedstawione w formie pisemnej.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Nie ma ogólnej zasady wskazującej, że określone środki dowodowe są lepsze lub bardziej wiarygodne lub przekonujące niż inne rodzaje dowodów. Sąd oceni wszystkie dowody przedstawione podczas procesu w świetle konkretnych okoliczności danej sprawy.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Nie, nie ma żadnych zasad tego rodzaju.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Jeżeli dana osoba otrzyma wezwanie do stawienia się przed sądem i złożenia zeznań, ma ona prawny obowiązek tak uczynić. Niestawiennictwo lub odmowa stawiennictwa w sądzie stanowi obrazę sądu i podlega karze.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Świadek nie może odmówić składania zeznań. Świadek może jednak, w wyjątkowych przypadkach, odmówić odpowiedzi na niektóre pytania lub przedstawienia pewnych dokumentów, powołując się na przywilej, jakim jest tajemnica zawodowa.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Zob. odpowiedź na ppkt a) powyżej.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Wszystkie osoby są uprawnione do składania zeznań w każdym postępowaniu cywilnym, chyba że sąd postanowi, iż ze względu na młody wiek, upośledzenie umysłowe lub z innych podobnych przyczyn dana osoba nie zdaje sobie sprawy z obowiązku mówienia prawdy lub nie jest w stanie zrozumieć kierowanych do niej pytań ani udzielać racjonalnych odpowiedzi na te pytania (zgodnie z art. 13 ustawy o składaniu zeznań).

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Świadek zostanie przesłuchany w ramach przesłuchania głównego przez stronę, która go wezwała. Po zakończeniu przesłuchania głównego świadek zostanie przesłuchany przez stronę przeciwną. Następnie pytania może zadać świadkowi sąd, jeżeli uzna, że niektóre zagadnienia wymagają dalszych wyjaśnień.

Świadek może składać zeznania za pośrednictwem telekonferencji lub innych środków technicznych, jeżeli nie jest w stanie osobiście stawić się w sądzie, pod warunkiem że sąd może zapewnić tego rodzaju urządzenia techniczne. Wszelkie nałożone warunki szczególne będą zależały od konkretnych okoliczności rozpoznawanej sprawy.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Wszelkie dowody uzyskane niezgodnie z prawem, z naruszeniem praw chronionych konstytucyjnie, zostaną wyłączone z postępowania sądowego i sąd nie może się na nich opierać. Typowym przykładem takich dowodów jest nagranie osobistej rozmowy uzyskane niezgodnie z prawem.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Oświadczenie osoby będącej stroną sprawy nie ma wartości dowodowej. Fakt, że takie oświadczenie pochodzi od osoby, która ma bezpośredni interes w rozstrzygnięciu sprawy, jest jednym z wielu czynników, jakie sąd bierze pod uwagę przy ocenie całości materiału dowodowego.

Ostatnia aktualizacja: 19/07/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Łotwa

1 Ciężar dowodu

Każda ze stron ma obowiązek udowodnić fakty, na których opiera swoje twierdzenia, lub uzasadnić podniesione przez nią zarzuty. Powód musi uzasadnić swoje roszczenia, a pozwany – swoje zarzuty.

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Strony oraz inne podmioty biorące udział w postępowaniu przedstawiają dowody. Jeżeli strona postępowania lub inne podmioty biorące udział w postępowaniu nie są w stanie przedstawić określonych dowodów, sąd – na uzasadniony wniosek – może zarządzić ich przeprowadzenie.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Jeżeli sąd uzna fakt za powszechnie znany, nie trzeba przeprowadzać dowodu.

Okoliczności faktyczne ustalone w prawomocnym wyroku cywilnym nie wymagają ponownego przeprowadzenia dowodu w innych sporach cywilnych między tymi samymi stronami.

Prawomocny wyrok karny wiąże sąd rozpoznający sprawę dotyczącą odpowiedzialności cywilnej osoby, której dotyczy wyrok karny, wyłącznie w odniesieniu do ustaleń, czy doszło do popełnienia czynu zabronionego – przez działanie lub zaniechanie – oraz czy dana osoba popełniła ten czyn lub dopuściła do jego popełnienia.

Fakty, które uznaje się za ustalone na podstawie przepisów prawa, nie wymagają przeprowadzenia dowodu. Domniemania te mogą zostać obalone w postępowaniu zwykłym.

Strona nie musi dowodzić faktów, których strona przeciwna nie podważa, zgodnie z zasadami postępowania określonymi w kodeksie postępowania cywilnego.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Sąd musi ocenić dowody według własnego przekonania na podstawie dokładnej, pełnej i obiektywnej analizy materiału zebranego na rozprawie; przy orzekaniu kieruje się on zasadami logicznego rozumowania oraz opiera na ustaleniach naukowych i doświadczeniu życiowym. Sąd musi wskazać w wyroku, dlaczego uznał niektóre dowody za bardziej wiarygodne od innych oraz dlaczego uznał niektóre fakty za udowodnione, a inne nie. Dowody nie mają dla sądu z góry ustalonej mocy dowodowej.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Kodeks postępowania cywilnego stanowi, że strony odpowiadają za przedstawienie dowodów, przewiduje jednak również przypadki, w których sąd może zarządzić przeprowadzenie dowodu z urzędu (na przykład gdy chodzi o dobro dziecka). Jeżeli sąd uzna, że nie przedstawiono żadnych dowodów potwierdzających fakt lub fakty, na których opierają się twierdzenia lub zarzuty strony, wówczas powiadamia o tym strony i w stosownych przypadkach wyznacza termin na przedstawienie dowodów.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Strony składają w sądzie dowody pisemne i rzeczowe. Jeżeli powołują się one na dowody ustne, sąd wzywa na rozprawę świadków wskazanych przez strony w celu wysłuchania ich zeznań. Sąd załącza przedstawione dowody do akt sprawy.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd dopuszcza wyłącznie dowody, które są przewidziane w przepisach prawnych i mają znaczenie dla sprawy. Sąd może odmówić przyjęcia dowodów przedstawionych później niż na 14 dni przed terminem rozprawy sądowej, chyba że sędzia wyznaczy inny termin na ich przedstawienie. W toku postępowania dowód może zostać przeprowadzony na uzasadniony wniosek strony lub innego podmiotu biorącego udział w postępowaniu, jeżeli nie opóźni to rozpatrzenia sprawy lub jeżeli sąd uzna, że zachodzą uzasadnione powody, dla których dowody nie zostały przedstawione w odpowiednim terminie, lub że dotyczą one faktów ujawnionych w toku postępowania.

Nie dopuszcza się w charakterze dowodu zeznań świadków składanych w oparciu o informacje pochodzące z nieznanych źródeł lub informacje uzyskane od osób trzecich, chyba że osoby takie zostały przesłuchane.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Wyjaśnienia przedstawione przez strony i inne podmioty biorące udział w postępowaniu, które zawierają informacje na temat faktów, na których strony opierają swoje twierdzenia lub zarzuty, jeżeli są one potwierdzone przez inne dowody zbadane i ocenione na rozprawie sądowej;

zeznania świadków i biegłych;

pisemne dowody obejmujące dokumenty lub inne materiały tekstowe, w których informacje na temat faktów istotnych dla sprawy są przedstawione za pomocą słowa pisanego, cyfr i innych symboli na piśmie lub zapisane za pośrednictwem innych środków technicznych, oraz wszelkie powiązane nośniki służące do zapisu (taśmy audio lub wideo, dyskietki itp.);

dowody rzeczowe;

ekspertyzy biegłych;

opinie biegłych;

sprawozdania organów publicznych.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Nie ma istotnej różnicy: zeznania biegłych i innych świadków mają moc dowodową, przy czym pisemne oświadczenia biegłych również stanowią dowody.

Świadek lub biegły musi się stawić na rozprawie na wezwanie sądu w celu zeznania prawdy na temat znanych mu okoliczności (świadkowie) lub w celu przedstawienia we własnym imieniu obiektywnej opinii na temat faktów naukowych, technicznych, artystycznych lub innych faktów, które zostały zbadane.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Co do zasady, żadne dowody nie wiążą sądu, ale sąd musi wyjaśnić w swoim wyroku, dlaczego niektóre dowody uznał za bardziej wiarygodne od innych i dlaczego niektóre fakty uznał za udowodnione, a inne nie.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Tak. Faktów, których udowodnienie, zgodnie z prawem, wymaga określonych środków dowodowych, nie można udowodnić za pomocą żadnych innych środków dowodowych.

Sąd dopuszcza jedynie środki dowodowe przewidziane przepisami prawa.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Świadkowi wezwanemu do stawienia się w sądzie nie przysługuje prawo do odmowy zeznań, z wyjątkiem przypadków określonych przepisami prawa.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Następujące osoby mogą odmówić składania zeznań:

krewni w linii prostej i krewni pierwszego lub drugiego stopnia w linii bocznej, małżonkowie, powinowaci pierwszego stopnia oraz członkowie rodzin stron;

opiekunowie i kuratorzy stron oraz osoby pozostające pod opieką lub kuratelą stron;

osoby pozostające w innym sporze prawnym z jedną ze stron.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Świadek w wieku co najmniej 14 lat odmawiający złożenia zeznań z przyczyn uznanych przez sąd za nieważne lub umyślnie składający fałszywe zeznania popełnia przestępstwo w rozumieniu kodeksu karnego.

Jeżeli świadek nie stawia się w sądzie pomimo otrzymania wezwania od sądu lub sędziego i nie jest w stanie usprawiedliwić niestawiennictwa, sąd może wymierzyć grzywnę w wysokości do 60 EUR lub zarządzić doprowadzenie świadka do sądu.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Osoby duchowne nie mają obowiązku składania zeznań w odniesieniu do faktów, o których dowiedziały się w trakcie spowiedzi, a osoby, które przez wzgląd na wykonywany zawód lub zajmowane stanowisko nie mogą ujawniać powierzonych sobie informacji, nie mają obowiązku składania zeznań na ich temat;

małoletni nie mają obowiązku składania zeznań w odniesieniu do faktów stanowiących dowody przeciwko ich rodzicom, dziadkom lub rodzeństwu;

osoby, które na skutek upośledzenia sprawności fizycznej lub psychicznej nie są w stanie dokonać właściwej oceny okoliczności istotnych dla sprawy, nie mają obowiązku składania zeznań;

dzieci poniżej siódmego roku życia nie mają obowiązku składania zeznań.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Osoba wezwana w charakterze świadka musi stawić się w sądzie i złożyć zeznania zgodnie z prawdą na temat znanych jej okoliczności. Świadek musi odpowiadać na pytania zadawane przez sąd i strony. Sąd może przesłuchać świadka w jego miejscu zamieszkania, jeżeli świadek nie może stawić się w sądzie na wezwanie ze względu na chorobę, podeszły wiek lub inwalidztwo lub z innego ważnego powodu. Świadek może również zostać przesłuchany w drodze wideokonferencji w sądzie, w zależności od jego miejsca pobytu, lub w miejscu specjalnie wyposażonym do tego celu.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Strony postępowania mogą podważyć prawdziwość dowodów pisemnych.

Osoba, której podpis widnieje na dowodach pisemnych, nie może ich podważyć. Osoba ta może podważyć dowód, wszczynając odrębne postępowanie, jeżeli podpisała dokument pod wpływem przymusu, groźby lub w drodze oszustwa. Strona może również złożyć uzasadniony wniosek w sprawie domniemanego sfałszowania dowodu pisemnego. Jeżeli sąd uzna, że dowód został sfałszowany, wówczas go wyłączy i powiadomi prokuratora o popełnieniu fałszerstwa. W celu zbadania wniosku w sprawie domniemanego sfałszowania dowodu pisemnego sąd może zarządzić sporządzenie opinii biegłego lub może zażądać przedstawienia innych dowodów. Jeżeli jednak sąd uzna, że strona wszczęła spór dotyczący sfałszowania dowodu pisemnego bez uzasadnionej przyczyny, może wymierzyć grzywnę.

Kodeks postępowania cywilnego zawiera wymóg, aby osoba wezwana w charakterze świadka stawiła się w sądzie i złożyła zeznania zgodnie z prawdą na temat znanych sobie okoliczności. Jeżeli strona pragnie udowodnić określone okoliczności za pomocą zeznań świadka, we wniosku o przesłuchanie świadka skierowanym do sądu strona ta musi wskazać istotne elementy sprawy, które świadek mógłby potwierdzić.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Wyjaśnienia przedstawione przez strony sporu i inne podmioty biorące udział w postępowaniu, które zawierają informacje na temat faktów, na których opierają one swoje twierdzenia lub zarzuty, są dopuszczalne jako dowody, jeżeli są potwierdzone przez inne dowody zbadane i ocenione przez sąd. Jeżeli jedna ze stron uzna fakty, na których oparte są twierdzenia lub zarzuty strony przeciwnej, sąd może uznać takie fakty za udowodnione, pod warunkiem że nie ma wątpliwości, iż uznanie nie miało miejsca w wyniku oszustwa, pod wpływem przemocy, groźby lub na skutek błędu ani w celu ukrycia prawdy.

Ostatnia aktualizacja: 16/04/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Litwa

1 Ciężar dowodu

Strony muszą udowodnić fakty, na których opierają swoje twierdzenia i zarzuty, z wyjątkiem faktów, które nie wymagają dowodu (zob. pkt 1.2).

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Zgodnie z kodeksem postępowania cywilnego Republiki Litewskiej (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas) ciężar dowodu spoczywa na stronach postępowania. Strony muszą udowodnić fakty, na których opierają swoje twierdzenia i zarzuty, z wyjątkiem faktów, które nie wymagają dowodu, zgodnie z kodeksem postępowania cywilnego.

Wszystkie sądy rozpoznają sprawy cywilne zgodnie z zasadą kontradyktoryjności. Każda strona musi udowodnić fakty, na których opiera swoje twierdzenia i zarzuty, z wyjątkiem faktów, które nie wymagają dowodu.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

W art. 182 kodeksu postępowania cywilnego wymieniono następujące rodzaje faktów, które nie wymagają dowodu:

fakty uznane przez sąd za powszechnie znane;

fakty ustalone w prawomocnym orzeczeniu wydanym w innym postępowaniu cywilnym lub administracyjnym z udziałem tych samych osób, chyba że orzeczenie sądowe wywołuje skutki prawne wobec innych osób, które nie biorą udziału w postępowaniu (fakty o charakterze prejudycjalnym (*prejudiciniai faktai*));

skutki czynów stanowiących przestępstwo, jeżeli takie skutki stwierdzono w prawomocnym orzeczeniu wydanym w postępowaniu karnym (fakty o charakterze prejudycjalnym);

fakty objęte domniemaniem prawnym, których nie można zakwestionować zgodnie z zasadami postępowania zwykłego;

fakty przyznane przez strony.

Strona ma prawo przyznać fakty, na których opiera się twierdzenie lub zarzut strony przeciwnej. Sąd może uznać przyznany fakt za ustalony, jeżeli uważa, że przyznanie jest zgodne z okolicznościami sprawy i że strona nie przedstawiła faktu w celu wprowadzenia w błąd, zastosowania przemocy lub groźby ani nie przedstawiła go na skutek błędu lub w celu przeinaczenia prawdy.

Należy również zauważyć, że okoliczności takie można zakwestionować przez przedstawienie dowodów zgodnie z zasadami postępowania zwykłego.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Jeżeli na podstawie przedstawionych dowodów sąd może stwierdzić, że istnieje większe prawdopodobieństwo zaistnienia niż niezastnienia danego faktu, sąd uzna ten fakt za ustalony.

2 Postępowanie dowodowe

Dowód w postępowaniu cywilnym oznacza wszelkie okoliczności faktyczne, na podstawie których sąd może rozstrzygnąć – zgodnie z procedurą ustawową – czy istnieją okoliczności uzasadniające twierdzenia i zarzuty stron, jak również inne fakty mające istotne znaczenie dla sprawiedliwego i właściwego rozstrzygnięcia sprawy. Okoliczności takie można ustalić w następujący sposób: przez twierdzenia stron lub osób trzecich (przedstawione bezpośrednio lub za pośrednictwem pełnomocnika), zeznania świadków, dowody z dokumentów, dowody rzeczowe, protokoły oględzin, opinie biegłych, zdjęcia, materiały wideo i nagrania dźwiękowe uzyskane zgodnie z prawem oraz inne środki dowodowe.

Aby usprawnić, uprościć i przyspieszyć współpracę między sądami w przeprowadzaniu dowodu, sąd może również zwrócić się do państwa członkowskiego UE o zgromadzenie dowodów lub przeprowadzenie dowodu bezpośrednio zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r.

w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych.

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Zgodnie z art. 179 kodeksu postępowania cywilnego strony i inni uczestnicy postępowania mają obowiązek wskazywania dowodów. Jeżeli wskazane dowody nie są wystarczające, sąd może zwrócić się do stron i innych uczestników postępowania o wskazanie sądowi dowodów potwierdzających i wyznacza termin ich przedstawienia. Sąd ma również prawo gromadzić dowody z urzędu, lecz jedynie w przypadkach przewidzianych w prawie.

Na mocy kodeksu postępowania cywilnego sąd jest uprawniony do gromadzenia dowodów z urzędu podczas rozpatrywania spraw z zakresu prawa rodzinnego lub prawa pracy, jeżeli uzna, że jest to konieczne do sprawiedliwego rozstrzygnięcia sprawy (art. 376 i 414).

Ponadto art. 476 kodeksu postępowania cywilnego stanowi, że sąd, przygotowując się do rozpatrzenia sprawy dotyczącej stwierdzenia nabycia przez małoletniego pełnej zdolności do czynności prawnych (uwolnienie spod władzy rodzicielskiej):

wyznacza państwową instytucję zajmującą się ochroną dziecka w miejscu zamieszkania małoletniego, która przedstawia sądowi wnioski na temat gotowości małoletniego do samodzielnego wykonywania wszystkich praw obywatelskich lub wywiązywania się z obowiązków;

zwraca się o przedstawienie danych dotyczących uprzedniej karalności małoletniego (wyrok skazujący lub naruszenie przepisów prawa administracyjnego bądź innych przepisów);

jeżeli konieczne jest ustalenie stopnia rozwoju fizycznego, moralnego, duchowego lub psychicznego małoletniego, zarządza przeprowadzenie badania przez biegłego psychologa lub psychiatrę oraz zwraca się o dokumentację medyczną lub inne materiały konieczne do przeprowadzenia badania;

dokonuje wszelkich innych czynności koniecznych do przygotowania się do rozpatrzenia sprawy.

Art. 582 kodeksu postępowania cywilnego stanowi również, że w sprawach dotyczących udzielenia zezwolenia na przeniesienie prawa własności do majątku rodzinnego, ustanowienie hipoteki na majątku rodzinnym lub jego obciążenie w inny sposób sąd – uwzględniając okoliczności sprawy – może zażądać od wnioskodawcy przedstawienia dowodów potwierdzających sytuację finansową rodziny (dochody, oszczędności, inne składniki majątku, zobowiązania), danych na temat majątku rodzinnego, którego dotyczy przeniesienie, danych zgromadzonych przez służby ochrony praw dziecka dotyczących rodziców dziecka, wstępnych warunków przyszłej czynności prawnej i możliwości jej dokonania, możliwości ochrony praw dziecka w przypadku niedokonania odnośnej czynności prawnej, a także innych dowodów.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Aby zgromadzić dowody (zgodnie z art. 199 i 206 kodeksu postępowania cywilnego), sąd może zwrócić się do osoby prawnej lub fizycznej o przedstawienie dowodu z dokumentu lub dowodu rzeczowego, które to dowody należy dostarczyć bezpośrednio sądowi w wyznaczonych terminach. Jeżeli osoby fizyczne lub prawne nie mogą przedstawić żądanych dowodów z dokumentu lub dowodów rzeczowych bądź nie mogą dochować wyznaczonego terminu, muszą poinformować o tym sąd, podając przyczyny. Sąd może wydać zaświadczenie osobie wnoszącej o przeprowadzenie dowodu z dokumentu lub dowodu rzeczowego uprawniające tę osobę do ich uzyskania, tak aby mogła ona przedstawić je sądowi.

Podczas przygotowań do rozprawy sąd dokonuje również innych czynności procesowych, które są konieczne do prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy (zwraca się o dowody, które nie mogą być uzyskane przez uczestników postępowania, gromadzi dowody z urzędu, jeżeli jest do tego uprawniony na mocy kodeksu postępowania cywilnego, itd.).

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd może odrzucić wniosek dowodowy w następujących przypadkach:

jeżeli dowód jest niedopuszczalny;

jeżeli dowód nie potwierdza ani nie podważa faktów mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie (art. 180 kodeksu postępowania cywilnego);

jeżeli dowód można było przeprowadzić na wcześniejszym etapie, a jego późniejsze przeprowadzenie spowoduje przewlekłość postępowania (art. 181 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego).

Aby pozew został przyjęty przez sąd, należy załączyć do niego wszelkie dokumenty lub inne dowody, na których powód opiera swoje roszczenia, dowód uiszczenia opłaty sądowej oraz wnioski dowodowe dotyczące dowodów, których powód nie jest w stanie przedstawić, wskazujące przyczyny uniemożliwiające przedstawienie takich dowodów (art. 135 kodeksu postępowania cywilnego).

Należy również zauważyć, że sąd apelacyjny nie dopuści nowego dowodu, który strona mogła przedstawić sądowi w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, chyba że sąd pierwszoinstancyjny bezzasadnie odrzucił wniosek dowodowy lub potrzeba przedstawienia dowodu pojawiła się po zakończeniu postępowania pierwszoinstancyjnego (art. 314 kodeksu postępowania cywilnego).

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Zgodnie z definicją zawartą w kodeksie postępowania cywilnego dowód w postępowaniu cywilnym oznacza wszelkie okoliczności faktyczne, na podstawie których sąd może rozstrzygnąć – zgodnie z procedurą ustawową – czy istnieją okoliczności uzasadniające twierdzenia i zarzuty stron, jak również inne okoliczności mające istotne znaczenie dla sprawiedliwego i właściwego rozstrzygnięcia sprawy. Okoliczności takie można ustalić w następujący sposób: przez twierdzenia stron lub osób trzecich (przedstawione bezpośrednio lub za pośrednictwem pełnomocnika), zeznania świadków, dowody z dokumentów, dowody rzeczowe, protokoły oględzin i opinie biegłych.

Uzyskane zgodnie z prawem zdjęcia oraz nagrania dźwiękowe i materiały wideo również można powołać jako dowód.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

W art. 192–217 kodeksu postępowania cywilnego ustanowiono następujące przepisy regulujące metody przeprowadzania dowodów z zeznań świadków i opinii biegłego:

Procedura przesłuchania świadka

Każdego świadka wzywa się na salę rozpraw i przesłuchuje indywidualnie. Świadkowie, którzy nie zostali jeszcze przesłuchani, nie mogą przebywać na sali rozpraw. Świadkowie, którzy zostali już przesłuchani, muszą pozostać na sali rozpraw do chwili zakończenia rozprawy. Na wniosek przesłuchanego świadka sąd może mu zezwolić na opuszczenie sali rozpraw po wysłuchaniu opinii uczestników postępowania.

Sąd może przesłuchać świadka w jego miejscu zamieszkania, jeżeli po otrzymaniu wezwania, świadek nie może się stawić przed sądem z powodu choroby, podeszłego wieku, niepełnosprawności lub z innego istotnego powodu uznanego przez sąd, a uczestnik postępowania, na którego wniosek wezwano świadka, nie może zagwarantować, że świadek stawi się przed sądem.

Sąd musi zadać świadkowi pytania dotyczące jego osoby oraz pouczyć go o jego prawach i obowiązkach, a także o odpowiedzialności za złożenie fałszywych zeznań oraz niewywiązanie się lub nienależyte wywiązanie z któregośkolwiek z obowiązków świadka.

Przed rozpoczęciem przesłuchania świadek składa przyrzeczenie, kładąc rękę na konstytucji Republiki Litewskiej (Lietuvos Respublikos Konstitucija) i wypowiadając następujące słowa: „Ja, (imię i nazwisko), czyniąc zadość zasadom honoru i uczciwości, uroczystie przyrzekam, że będę mówił/mówiła szczerą prawdę, niczego nie ukrywając, nie dodając ani nie zmieniając”. Zaprzysiężony świadek składa podpis pod tekstem przyrzeczenia. Opatrzony podpisem przyrzeczenie zostaje dołączone do akt sprawy.

Ustaliwszy stosunek świadka do stron oraz osób trzecich, a także inne okoliczności istotne dla oceny zeznań (wykształcenie, zawód świadka itd.), sąd pyta świadka, co wiadomo mu w sprawie, a także poucza go, aby nie podawał informacji, których źródła nie jest w stanie wskazać.

Po zakończeniu etapu swobodnej wypowiedzi świadkowi można zadawać pytania. W pierwszej kolejności świadkowi zadaje pytania osoba, która wniosła o jego powołanie, oraz pełnomocnik tej osoby. Następnie pytania mogą zadawać pozostali uczestnicy postępowania. Jeżeli chodzi o świadka powołanego przez sąd z urzędu, prawo do zadawania pytań przysługuje w pierwszej kolejności powodowi. Sąd ma obowiązek uchylić pytania sugerujące oraz pytania nieistotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Sąd ma prawo zadawania pytań w każdym momencie przesłuchania świadka.

W stosownych przypadkach sąd może – na wniosek uczestnika postępowania lub z urzędu – ponownie przesłuchać świadka podczas tej samej rozprawy, wezwać przesłuchanego świadka na kolejną rozprawę prowadzoną przez sąd w tym samym składzie lub przeprowadzić konfrontację świadków.

W wyjątkowych sytuacjach, jeżeli przesłuchanie świadka w sądzie jest niemożliwe lub utrudnione, sąd rozpoznający sprawę może przeprowadzić dowód z pisemnych zeznań świadka, jeżeli zdaniem sądu, biorąc pod uwagę tożsamość świadka oraz charakter okoliczności, w których przedmiocie świadek ma złożyć zeznania, taka forma zeznań pozostanie bez uszczerbku dla możliwości ustalenia kluczowych okoliczności faktycznych sprawy. Na wniosek stron sąd może wezwać świadka do stawienia się na dodatkowym przesłuchaniu, jeżeli jest to konieczne do bardziej szczegółowego ustalenia okoliczności faktycznych sprawy. Przed złożeniem zeznań świadek musi podpisać tekst przyrzeczenia określony w art. 192 ust. 4 kodeksu postępowania cywilnego oraz tekst pouczenia o odpowiedzialności karnej grożącej za złożenie fałszywych zeznań. Zeznania na piśmie muszą zostać złożone w obecności notariusza, który musi je poświadczyć.

Przesłuchanie biegłych

Opinia biegłego jest odczytywana na głos podczas rozprawy sądowej. Przed odczytaniem opinii biegły lub biegli, którzy sporządzili opinię i uczestniczą w rozprawie sądowej, muszą złożyć przyrzeczenie, kładąc rękę na konstytucji Republiki Litewskiej i wypowiadając następujące słowa: „Ja, (imię i nazwisko), uroczystie przyrzekam, że uczciwie wykonam powierzone mi obowiązki biegłego w postępowaniu oraz sporządzę bezstronną i uzasadnioną opinię zgodnie z moją najlepszą wiedzą”. Jeżeli przesłuchanie odbywa się poza rozprawą sądową, tekst przyrzeczenia podpisany przez biegłego stanowi integralną część sprawozdania z czynności biegłego. Biegli wpisani na listę biegłych sądowych Republiki Litewskiej (Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašas), którzy złożyli przyrzeczenie przed wpisaniem na listę, nie muszą składać przyrzeczenia w sądzie i uznaje się, że zostali pouczeni o odpowiedzialności za sporządzenie niezgodnej z prawdą opinii i złożenie fałszywych zeznań.

Sąd może zwrócić się do biegłego o ustne wyjaśnienie opinii. Ustne wyjaśnienie opinii biegłego zostaje uwzględnione w protokole rozprawy sądowej. Biegłemu można zadawać pytania w celu wyjaśnienia lub uzupełnienia sporządzonej opinii. Prawo do zadawania pytań biegłemu przysługuje w pierwszej kolejności osobie, która wniosła o powołanie biegłego. Następnie pytania mogą zadawać pozostali uczestnicy postępowania. W przypadku powołania biegłego przez sąd z urzędu prawo do zadawania pytań biegłemu przysługuje w pierwszej kolejności powodowi.

Sąd ma prawo zadawania pytań biegłemu w każdym momencie jego przesłuchania.

Opinia biegłego jest sporządzana wyłącznie na wniosek sądu (i musi zostać złożona na piśmie w formie sprawozdania z czynności biegłego). Sprawozdanie z czynności biegłego musi zawierać szczegółowy opis przeprowadzonych czynności, wnioski wyciągnięte na podstawie ustaleń oraz odpowiedzi na pytania zadane przez sąd wraz z uzasadnieniem.

W przypadku zarządzenia przez sąd sporządzenia opinii biegłego bez sprawozdania z czynności biegłego opinię biegłego uznaje się za dowód z dokumentu przedstawionego przez biegłego (podobnie jak w przypadku innych uczestników postępowania) lub za dowód, którego zażądał sąd w trybie określonym w kodeksie postępowania cywilnego.

W art. 198 kodeksu postępowania cywilnego ustanowiono następujące zasady przedstawiania dowodów z dokumentów:

Dowód z dokumentów może zostać przedstawiony przez uczestników postępowania lub sąd może zażądać dowodu w trybie określonym w kodeksie.

Dowód z dokumentów musi zostać przedstawiony w formie określonej w kodeksie postępowania cywilnego: uczestnik postępowania, który udowadnia treść pisma procesowego za pomocą dowodu z dokumentów, musi załączyć ich oryginały lub kopie (kopie cyfrowe) poświadczone przez sąd, notariusza (lub inną osobę uprawnioną do dokonywania czynności notarialnych), adwokata uczestniczącego w postępowaniu lub osobę, która wydała (otrzymała) dokument. Sąd może zażądać – z urzędu lub na wniosek uczestnika postępowania – przedstawienia oryginałów dokumentów. Uczestnik postępowania ma obowiązek złożenia wniosku o przedstawienie oryginałów dokumentów wraz z pozwem, pozwem wzajemnym, odpowiedzią na pozew lub innymi pismami procesowymi uczestników postępowania. Uczestnicy postępowania mogą złożyć tego rodzaju wniosek w późniejszym terminie, jeżeli sąd uzna przyczyny niezłożenia wniosku we wcześniejszym terminie za uzasadnione lub jeżeli uwzględnienie wniosku nie spowoduje przewlekłości postępowania. W przypadkach, w których wyłącznie część dokumentu jest związana z treścią pism procesowych, sądowi można przedstawić wyłącznie tę część (odpisy, wyciągi).

Wszystkie pisma procesowe i załączniki do nich należy przedłożyć w sądzie w języku litewskim, z wyjątkiem przypadków określonych w przepisach. Jeżeli uczestnicy postępowania, którym należy doręczyć pisma procesowe, nie rozumieją języka litewskiego, do sądu należy złożyć tłumaczenia tych pism na język, którym się posługują. Jeżeli dokumenty, które należy złożyć, zgodnie z kodeksem muszą zostać przetłumaczone na język obcy, uczestnicy postępowania mają obowiązek złożenia w sądzie ich tłumaczeń poświadczonych zgodnie z ustanowioną w przepisach procedurą.

Oryginały dokumentów należące do akt sprawy mogą zostać zwrócone na wniosek składających. W tym przypadku odpisy dokumentów, które należy zwrócić, poświadczone w trybie określonym w kodeksie, muszą zostać zachowane w aktach sprawy.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Zgodnie z art. 197 kodeksu postępowania cywilnego dokumenty wydane przez organy państwowe i samorządowe, które zostały zatwierdzone przez osoby upoważnione przez państwo w granicach posiadanych kompetencji oraz zgodnie z wymogami określającymi formę poszczególnych dokumentów, można uznać za dowody z dokumentów urzędowych, które mają większą moc dowodową. Fakty stwierdzone w dowodzie z dokumentu urzędowego uznaje się za w pełni udowodnione, o ile nie zostaną obalone innym dowodem w postępowaniu, z wyłączeniem dowodu z zeznań świadka. Zasada niedopuszczalności dowodu z zeznań świadka nie ma jednak zastosowania, gdyby była sprzeczna z zasadami dobrej wiary, sprawiedliwości i rozsądku. Prawo przewiduje, że inne dokumenty również mogą zostać uznane za mające moc dowodową dowodu z dokumentu urzędowego.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Okoliczności sprawy, które na mocy przepisów należy udowodnić za pomocą określonych środków dowodowych, nie mogą zostać udowodnione za pomocą innych środków dowodowych (art. 177 ust. 4 kodeksu postępowania cywilnego).

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Osoba wezwana w charakterze świadka musi stawić się przed sądem i złożyć zgodne z prawdą zeznania. Osoba wezwana w charakterze świadka ponosi odpowiedzialność na mocy prawa za uchybienie obowiązkom świadka (art. 191), tj. może zostać ukarana grzywną.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Świadek może odmówić złożenia zeznań, jeżeli stanowiłyby one dowód przeciwko samemu świadkowi, członkom jego rodziny lub bliskim krewnym.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Jeżeli świadkowie, biegli lub tłumacze ustni nie stawiają się na rozprawie, sąd zwróci się do uczestników postępowania z pytaniem, czy sprawa może zostać rozpoznana pod nieobecność świadków, biegłych lub tłumaczy ustnych, oraz postanowi o kontynuowaniu rozprawy lub jej odroczeniu. Jeżeli wezwany świadek, biegły lub tłumacz ustny nie stawi się przed sądem bez uzasadnionej przyczyny, może zostać ukarany grzywną w wysokości do jednego tysiąca litów litewskich. Sąd może również zarządzić przymusowe doprowadzenie świadka (art. 248 kodeksu postępowania cywilnego).

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Następujące osoby nie mogą zostać przesłuchane w charakterze świadka:

pełnomocnicy w sprawach cywilnych i administracyjnych lub obrońcy w postępowaniu karnym – w odniesieniu do kwestii objętych tajemnicą adwokacką lub radcowską;

osoby niezdolne do zrozumienia okoliczności sprawy lub złożenia zgodnych z prawdą zeznań z powodu niepełnosprawności fizycznej lub umysłowej;

duchowni – co do okoliczności powierzonych im na spowiedzi;

przedstawiciele zawodów medycznych – co do okoliczności objętych tajemnicą lekarską;

mediatorzy – co do okoliczności ujawnionych w toku postępowania mediacyjnego.

Przepisy mogą również wyłączać możliwość przeprowadzenia dowodu z zeznań innych osób.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Ustaliwszy stosunek świadka do stron oraz osób trzecich, a także inne okoliczności istotne dla oceny zeznań (wysztalcenie, zawód świadka itd.), sąd pyta świadka, co wiadomo mu w sprawie, a także poucza go, aby nie podawał żadnych informacji, których źródła nie jest w stanie wskazać.

Po zakończeniu etapu swobodnej wypowiedzi świadkowi można zadawać pytania. W pierwszej kolejności świadkowi zadaje pytania osoba, która wniosła o jego powołanie, oraz pełnomocnik tej osoby, a następnie pozostali uczestnicy postępowania. Jeżeli chodzi o świadka powołanego przez sąd z urzędu, prawo do zadawania pytań przysługuje w pierwszej kolejności powodowi. Sąd ma obowiązek uchylić pytania sugerujące oraz pytania nieistotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Sąd ma prawo zadawania pytań w każdym momencie przesłuchania świadka. W stosownych przypadkach sąd może – na wniosek uczestnika postępowania lub z urzędu – ponownie przesłuchać świadka podczas tej samej rozprawy, wezwać przesłuchanego świadka na kolejną rozprawę prowadzoną przez sąd w tym samym składzie lub przeprowadzić konfrontację świadków.

W wyjątkowych sytuacjach, jeżeli przesłuchanie świadka w sądzie jest niemożliwe lub utrudnione, sąd rozpoznający sprawę może przeprowadzić dowód z pisemnych zeznań świadka, jeżeli zdaniem sądu, biorąc pod uwagę tożsamość świadka oraz charakter okoliczności, w których przedmiocie świadek ma

złożyć zeznania, taka forma zeznań pozostanie bez uszczerbku dla możliwości ustalenia kluczowych okoliczności faktycznych sprawy. Na wniosek stron sąd może wezwać świadka do stawienia się na dodatkowym przesłuchaniu, jeżeli jest to konieczne do bardziej szczegółowego ustalenia okoliczności faktycznych sprawy. Przed złożeniem zeznań świadek musi podpisać ustalony tekst przyrzeczenia oraz tekst pouczenia o odpowiedzialności karnej grożącej za złożenie fałszywych zeznań. Zeznania na piśmie muszą zostać złożone w obecności notariusza, który musi je poświadczyć.

Uczestnictwo w rozprawach sądowych przez uczestników oraz przesłuchiwanie świadków w miejscu zamieszkania można zapewnić za pośrednictwem technologii informacyjnych i technologii łączności elektronicznej (za pośrednictwem wideokonferencji, telekonferencji itd.). W przypadku wykorzystywania takich technologii – zgodnie z procedurą określoną przez Ministra Sprawiedliwości – należy zapewnić wiarygodną identyfikację uczestników postępowania oraz możliwość obiektywnego rejestrowania i przekazywania danych (dowodów).

Ponadto w art. 803 kodeksu postępowania cywilnego przewidziano możliwość zwrócenia się przez sądy Republiki Litewskiej do sądu innego państwa o zastosowanie technologii komunikacyjnych (wideokonferencji, telekonferencji itd.) do celów zgromadzenia dowodów.

3 Ocena dowodów

Sąd dokonuje swobodnej oceny dowodów w toku postępowania według własnego przekonania, na podstawie kompleksowego i bezstronnego rozważenia okoliczności faktycznych, które były przedmiotem dowodów przeprowadzanych w postępowaniu, oraz zgodnie z prawem.

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Okoliczności faktyczne można ustalić w następujący sposób: przez twierdzenia stron lub osób trzecich (przedstawione bezpośrednio lub za pośrednictwem pełnomocnika), zeznania świadków, dowody z dokumentów, dowody rzeczowe, protokoły oględzin, wnioski biegłych, zdjęcia, materiały wideo i nagrania dźwiękowe uzyskane zgodnie z prawem oraz za pośrednictwem innych środków dowodowych. Co do zasady niedopuszczalne jest dowodzenie okoliczności faktycznych objętych tajemnicą państwową lub zawodową, chyba że świadek zostanie zwolniony od obowiązku zachowania tajemnicy zgodnie z procedurą ustawową. Danych uzyskanych w toku postępowania mediacyjnego nie można wykorzystywać jako dowodów w postępowaniu cywilnym, z wyjątkiem sytuacji przewidzianych w ustawie o mediacji w sporach cywilnych.

Należy również zauważyć, że zgodnie z art. 185 kodeksu postępowania cywilnego sąd dokonuje swobodnej oceny dowodów w toku postępowania według własnego przekonania, na podstawie kompleksowego i bezstronnego rozważenia okoliczności faktycznych, które były przedmiotem dowodów przeprowadzanych w postępowaniu, oraz zgodnie z prawem. Dowody nie mają z góry określonej wartości dowodowej, chyba że jest to przewidziane w kodeksie postępowania cywilnego.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Tak (zob. pkt 2.4).

Ostatnia aktualizacja: 21/11/2018

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Luksemburg

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

W prawie luksemburskim obowiązuje zasada, że osoba domagająca się wykonania zobowiązania musi dowieść istnienia tego zobowiązania. Podobnie osoba twierdząca, że nie jest związana zobowiązaniem, musi udowodnić, że dokonała płatności lub wykonała czynność zwalniającą ją ze zobowiązania.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Prawo luksemburskie przewiduje w niektórych przypadkach domniemania zwalniające osobę z obowiązku udowodnienia danej okoliczności faktycznej, jeżeli byłoby to trudne lub niemożliwe. Domniemania to przewidziane w prawie lub ustalone przez sędziego konsekwencje faktu znanego w odniesieniu do faktu nieznanego.

Ustawodawca rozróżnia dwa rodzaje domniemań. Po pierwsze istnieją domniemania prawne, powiązane z niektórymi czynnościami lub okolicznościami faktycznymi na podstawie przepisów szczególnych; Po drugie istnieją domniemania, które nie są przewidziane w prawie. Ich zastosowanie pozostawia się uznaniu sędziego, który dopuszcza je jedynie wówczas, gdy są one znaczące, szczegółowe i spójne.

Co do zasady istnieje możliwość przedstawienia dowodów w celu obalenia domniemań. Na przykład istnieje domniemanie, że ojcem dziecka urodzonego podczas trwania związku małżeńskiego jest mąż matki. Można jednak wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa.

Rzadziej występują domniemania niewzruszalne. Przeciwno takim domniemaniom nie można przedstawić dowodów.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Ocenę okoliczności faktycznych pozostawia się wyłącznemu uznaniu sądu. W razie wątpliwości sędzia sprawdza, czy istnieją znaczące, szczegółowe i spójne dowody, a także przyjmuje lub odrzuca dowody w zależności od stopnia prawdopodobieństwa domniemanych faktów.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Sędzia może zarządzić przeprowadzenie dowodu na wniosek strony. W niektórych przypadkach sędzia może jednak również przeprowadzić dowód z własnej inicjatywy.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Sędzia informuje wyznaczonego biegłego o zakresie powierzonych mu zadań. Biegły wzywa strony i osoby trzecie, od których wymaga się udziału w postępowaniu dowodowym. Zgodnie z zasadą kontrydiktoryjności postępowanie dowodowe przeprowadza się w obecności stron.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Postępowanie dowodowe można zarządzić w każdym przypadku, w którym sąd nie dysponuje wystarczającymi informacjami do wydania orzeczenia. Nie można zarządzić postępowania dowodowego w sprawie danej okoliczności faktycznej, jeżeli strona formułująca zarzut nie posiada wystarczających dowodów na jego poparcie. W żadnym wypadku nie można zarządzić postępowania dowodowego, aby zrekomensować zaniechanie przedstawienia dowodów przez stronę.

Sąd musi ograniczyć wybór środków do tych, które są wystarczające do rozwiązania sporu, oraz opowiedzieć się za najprostszym i najtańszym rozwiązaniem.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Różne środki dowodowe obejmują dowody z dokumentów, dowody ustne, domniemania, przyznanie się do winy i zeznania składane pod przysięgą.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Sposoby przeprowadzania dowodów w celu uzyskania zeznań świadków i biegłych:

Jeżeli dowód w formie zeznania świadka jest dopuszczalny, sąd może przyjąć od osób trzecich oświadczenia zawierające wyjaśnienia na temat spornych okoliczności, o których osoby takie mają osobistą wiedzę. Oświadczenia mogą być złożone w postaci dokumentu lub zebrane przy użyciu metod dochodzeniowych, w zależności od tego, czy chodzi o oświadczenia ustne czy pisemne.

Sędzia może wyznaczyć wybraną osobę do przedstawienia mu wyjaśnień w formie stwierdzeń, konsultacji lub ekspertyzy w kwestii okoliczności faktycznej, która wymaga wiedzy specjalistycznej. Jeżeli opinia nie wymaga formy pisemnej, sędzia może wezwać biegłego do złożenia wyjaśnień ustnych na rozprawie; zostają one uwzględnione w protokole, który podpisują sędzia i protokolant.

Zasady przedkładania dowodów na piśmie oraz sprawozdań lub opinii biegłych:

Dowody na piśmie:

Strona, która zgłasza dowód, ma obowiązek udostępnić go wszystkim pozostałym stronom postępowania. Udostępnienia dokonuje się za potwierdzeniem odbioru lub poprzez złożenie w kancelarii. Dowody należy przekazać z własnej inicjatywy.

Sprawozdania lub opinie biegłych:

Biegły składa sprawozdanie w kancelarii sądu. Sporządza się wyłącznie jedno sprawozdanie, nawet jeżeli wyznaczono kilku biegłych; w razie rozbieżności każdy biegły przedstawia swoją opinię. Jeżeli wyznaczony biegły zasięgnął opinii innego biegłego o innej specjalizacji, opinię tę załącza się, w zależności od przypadku, do protokołu rozprawy lub do akt.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Niektóre środki dowodowe są silniejsze od innych:

dokument urzędowy (*acte authentique*) sporządza urzędnik państwowy (notariusz, komornik sądowy) w ramach czynności służbowych. Stanowi on dowód, chyba że zostanie udowodnione fałszerstwo.

Dokument prywatny sporządzają i podpisują osobiście strony, bez udziału urzędnika państwowego. Stanowi on dowód w braku dowodów przeciwnych.

Dowody ustne oraz pozostałe środki dowodowe pozostawia się swobodnemu uznaniu sądu.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Dowody pisemne są konieczne do sporządzenia aktu prawnego (umowy), którego wartość przekracza 2500 euro. Dowód potwierdzający zdarzenie prawne (wypadek itp.) może mieć jednak dowolną formę.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Ustawodawca zobowiązuje świadka do współpracy z wymiarem sprawiedliwości w celu ujawnienia prawdy.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Z obowiązku składania zeznań mogą być zwolnione osoby, które są w stanie udowodnić, że mają ku temu uzasadniony powód. Składania zeznań mogą odmówić rodzice lub inni krewni w linii prostej jednej ze stron lub współmałżonek, nawet jeżeli małżonkowie są rozwiedzeni.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Świadków odmawiających złożenia zeznań można wezwać do stawienia się na własny koszt, jeżeli ich przesłuchanie wydaje się konieczne. Świadkowie odmawiający złożenia zeznań oraz osoby, które bez uzasadnionego powodu odmawiają zeznań lub złożenia przysięgi, podlegają karze cywilnej w wysokości od 50 do 2500 euro.

Osoba, która może udowodnić, że nie była w stanie stawić się w wyznaczonym dniu, może zostać zwolniona z kary i kosztów wezwania.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Na świadka można powołać każdego, z wyjątkiem osób, które uznaje się za niezdolne do złożenia zeznań.

Osoby, które są niezdolne do złożenia zeznań, można przesłuchać na takich samych warunkach, lecz bez składania przysięgi. Zstępni nie mogą jednak składać zeznań w sprawie roszczeń przedstawionych przez małżonków w ramach postępowania o rozwód lub separację.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Rola sędziego i stron w przesłuchaniu świadka

Sędzia przesłuchuje świadków osobno, w kolejności wyznaczonej w obecności stron lub po ich wezwaniu. Świadkowie nie mogą odczytywać wcześniej przygotowanych zeznań.

Sędzia może wysłuchać zeznań świadków lub przesłuchać ich w związku z każdą okolicznością faktyczną, której dowód jest dopuszczony prawem, nawet jeżeli okoliczności tych nie wymieniono w decyzji zarządzającej dochodzenie. Sędzia może ponownie wysłuchać zeznań świadków, skonfrontować ich ze sobą lub ze stronami, a w stosownym przypadku, przesłuchać ich w obecności biegłego.

Pod rygorem wykluczenia z rozprawy strony nie mogą przerywać świadkom składającym zeznania, zadawać im pytań, próbować wywierać na nich wpływu ani zwracać się bezpośrednio do nich. W razie potrzeby sąd zadaje pytania, które strony przekazały mu po przesłuchaniu świadka.

Wideokonferencja i inne środki techniczne

Rozporządzenie Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych zostało przyjęte w celu usprawnienia, uproszczenia i przyspieszenia współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów. W prawie luksemburskim nie ma specjalnych przepisów dotyczących wideokonferencji. W tym przypadku zastosowanie mają artykuły nowego kodeksu postępowania cywilnego dotyczące przesłuchania świadków, osobistej oceny przez sędziego i osobistego stawiennictwa. Sądy są wyposażone w odpowiedni sprzęt. W dniu wyznaczonym na wideokonferencję obecni są sędzia, protokolant, tłumacz ustny i technik. Sędzia może zlecić wykonanie nagrania dźwięku, obrazu lub dźwięku i obrazu całości lub części przeprowadzanych czynności postępowania wstępnego. Nagranie jest przechowywane w kancelarii sądu. Każda ze stron może zwrócić się o kopię lub transkrypcję nagrania na własny koszt.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Sąd nie uwzględnia dowodów uzyskanych w sposób niezgodny z prawem, na przykład za pomocą ukrytej kamery lub podsłuchu telefonicznego założonego bez wiedzy osoby przeprowadzającej rozmowę.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Oświadczenia złożone przez stronę w postępowaniu nie mają co do zasady wartości dowodowej.

Powiązane strony

<http://www.legilux.lu/>

Ostatnia aktualizacja: 13/05/2020

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Węgry

1 Ciężar dowodu

Ciężar dowodu spoczywa na stronie, której interesy zostaną naruszone, jeżeli starania podjęte w celu przedstawienia dowodów potwierdzających jej twierdzenia zakończą się niepowodzeniem.

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Strony mają obowiązek przytoczenia odpowiednich okoliczności faktycznych sprawy oraz przedstawienia dowodów na poparcie swoich twierdzeń, chyba że przepisy stanowią inaczej. O ile przepisy nie stanowią inaczej, fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy musi udowodnić strona, w której interesie leży przekonanie sądu o ich prawdziwości i która ponosi również konsekwencje braku dowodów lub nieudowodnienia takich faktów. W sporze z zakresu prawa pracy pracodawca musi udowodnić treść wszelkich układów zbiorowych pracy, wszelkich wewnętrznych regulaminów i instrukcji, które są niezbędne do rozpatrzenia roszczenia, a także wszelkich innych dokumentów sporządzonych w ramach działalności pracodawcy, które są niezbędne do rozstrzygnięcia sporu prawnego. Musi on również udowodnić prawidłowość wyliczeń związanych z dochodzonymi świadczeniami, jeżeli są one przedmiotem sporu, a także wypłatę wszelkich świadczeń, jeżeli spór dotyczy wynagrodzenia.

W sporze dotyczącym stosunku pracy w służbie cywilnej organ sektora publicznego musi udowodnić treść powszechnie stosowanych przepisów i instrukcji, które są niezbędne do rozpatrzenia roszczenia, a także wszelkich dokumentów sporządzonych w ramach działalności organu sektora publicznego, które są niezbędne do rozstrzygnięcia sporu. Organ ten musi również udowodnić prawidłowość będących przedmiotem sporu wyliczeń związanych z dochodzonymi świadczeniami oraz wypłatę wszelkich świadczeń, jeżeli spór dotyczy wynagrodzenia.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Jeżeli strona nie jest w stanie udowodnić określonego faktu, sąd może przyjąć fakt, który strona ta miała udowodnić, za prawdziwy, jeżeli sąd nie ma żadnych wątpliwości co do jego prawdziwości. Sąd może uznać oświadczenie dotyczące faktu za prawdziwe, jeżeli sąd nie ma żadnych wątpliwości co do jego prawdziwości oraz, w przypadku przyznania tego faktu przez stronę przeciwną, jeżeli obie strony przedstawiły go w jednakowy sposób, jeżeli strona przeciwna nie podważyła go mimo wezwania sądu lub jeżeli na podstawie ustawy uznaje się go za niepodważalny. Fakty, które sąd uzna za powszechnie znane lub które są znane sądowi urzędowo, sąd uwzględni, nawet jeśli żadna ze stron nie powoła się na takie fakty. Sąd uwzględni domniemania prawne z urzędu, w tym okoliczności, które – z mocy prawa i w braku dowodów przeciwnych – należy uznać za prawdziwe. Na przykład w prawie rodzinnym istnieje ograniczona liczba domniemań niewzruszalnych i faktów, których przepisy prawa nie pozwalają obalić.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

W węgierskich przepisach postępowania cywilnego nie określa się minimalnego stopnia pewności, jaką powinien osiągnąć sąd. O ile ustawa nie stanowi inaczej, sąd nie musi ograniczać się do stosowania szczególnych formalnych wymogów, metod ani środków dowodowych i może opierać się na dowodach przedstawionych przez strony lub na innych dowodach, które są odpowiednie do ustalenia okoliczności faktycznych sprawy. Nie ma to jednak zastosowania do domniemań ustawowych, w tym przepisów prawnych stanowiących, że niektóre fakty muszą być uznawane za prawdziwe, chyba że zostaną przedstawione dowody przeciwnie. Sąd ustala fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, porównując oraz pojedynczo i łącznie oceniając oświadczenia i zachowanie stron w toku postępowania, a także dowody uzyskane podczas przesłuchania oraz inne informacje związane z postępowaniem według własnego przekonania.

2 Postępowanie dowodowe

Sąd przeprowadza dowód w celu ustalenia faktów niezbędnych do wydania orzeczenia.

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

O ile przepisy nie stanowią inaczej, fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy musi udowodnić strona, w której interesie leży przekonanie sądu o ich prawdziwości i która ponosi również konsekwencje braku dowodów lub nieudowodnienia takich faktów. W postępowaniu cywilnym sąd może przeprowadzić dowód z urzędu, jeżeli jest to prawnie dozwolone.

W postępowaniach administracyjnych sąd może przeprowadzić dowód z urzędu w przypadku faktów lub dowodów potwierdzających okoliczności, które sąd uwzględni z urzędu, jeżeli sprawa dotyczy naruszenia prawa zagrażającego małoletniemu lub osobie uprawnionej do renty inwalidzkiej lub jeżeli wymagają tego przepisy prawa.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Przesłuchuje się świadków, zasięga się opinii biegłych i, w razie potrzeby, przesłuchuje się ich, przeprowadza się oględziny oraz wzywa się osoby będące w posiadaniu dokumentów, nagrań wideo, nagrań dźwiękowych, nagrań audiowizualnych lub innych dowodów rzeczowych do ich przedstawienia.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd nie jest związany żadnym wnioskiem dowodowym złożonym przez stronę ani postanowieniem dowodowym. Sąd może odrzucić wniosek dowodowy, jeżeli wniosku nie złożono zgodnie z przepisami ustawy nr CXXX z 2016 r. Kodeks postępowania cywilnego, chyba że przepisy stanowią inaczej, lub jeżeli strona zobowiązana do wniesienia zaliczki na poczet przeprowadzenia dowodu nie wypełniła ciążącego na niej obowiązku mimo wezwania sądu. Sąd odrzuca wniosek dowodowy lub przerywa rozpoczęte już postępowanie dowodowe, jeżeli przeprowadzenie dowodu nie jest niezbędne do wydania orzeczenia w sporze prawnym.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Środki dowodowe obejmują w szczególności dowody z zeznań świadków, opinie biegłych, dokumenty, nagrania wideo, nagrania dźwiękowe, nagrania audiowizualne oraz inne dowody rzeczowe. Środków dowodowych nie można dopuścić, jeżeli wykluczają je przepisy prawa lub – w przypadku gdy ich dopuszczenie jest warunkowe – jeżeli odpowiednie warunki nie zostały spełnione. Możliwe jest również przeprowadzenie dowodu z oględzin.

W postępowaniu nie można składać oświadczeń pod przysięgą.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Zgodnie z zasadą bezpośredniego przeprowadzania dowodu świadkowie i biegli co do zasady składają ustne zeznania na rozprawie. Jeżeli strona postanowi poprzeć swoje twierdzenia dokumentami, musi załączyć te dokumenty do wniosku lub przedstawić je na rozprawie. Do dokumentu sporządzonego w języku obcym należy dołączyć przynajmniej jego tłumaczenie zwykłe na język węgierski. Jeżeli pojawiają się jakiegokolwiek wątpliwości co do poprawności lub kompletności treści tłumaczenia, należy posłużyć się tłumaczeniem uwierzytelnionym, a w przypadku braku takiego tłumaczenia sąd nie uwzględni dokumentu. Na wniosek strony przedstawiającej dowody sąd może nakazać stronie przeciwnej udostępnienie dowolnego dokumentu, który

znajduje się w jej posiadaniu i który na podstawie przepisów cywilnoprawnych strona ta i tak musiałaby wydać lub przedstawić. W szczególności obowiązek taki spoczywa na stronie przeciwnej, jeżeli dokument wydano w interesie strony przedstawiającej dowody lub jeżeli dokument poświadcza stosunek prawny, którego uczestnikiem jest ta strona, bądź jest związany z przesłuchaniem związanym z takim stosunkiem prawnym. Jeżeli dokument znajduje się w posiadaniu osoby, która nie bierze udziału w postępowaniu, dokument taki zostanie udostępniony sądowi zgodnie z przepisami dotyczącymi oględzin. Jeżeli strona złożyła wniosek dowodowy, sąd pozyskuje dokumenty lub informacje znajdujące się w posiadaniu sądu, notariusza, innego organu publicznego, organu administracji lub innej organizacji, pod warunkiem że strona nie może osobiście wnieść o wydanie takiego dokumentu lub udostępnienie takich informacji. Nie ma konieczności pozyskania oryginału dokumentu, jeżeli nie istnieje potrzeba dokonania jego oględzin, a na rozprawie strona przedstawiła jego poświadczoną lub zwykłą kopię. Przesłanie dokumentu można odmówić wyłącznie wówczas, gdy zawiera on informacje niejawne.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Zasadniczo nie.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Zasadniczo nie ma takiego obowiązku. W wyjątkowych przypadkach, na przykład w postępowaniu o ubezwłasnowolnienie, sąd ma obowiązek wezwać biegłego psychiatrę w celu przeprowadzenia oceny stanu psychicznego pozwanego.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Tak, ale w niektórych przypadkach mogą odmówić składania zeznań.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Składania zeznań mogą odmówić następujące osoby:

osoby bliskie stron;

osoba, która swoim zeznaniem obciążałaby siebie samą lub osobę bliską winą za popełnienie przestępstwa w danej sprawie;

osoba zobowiązana do zachowania tajemnicy zawodowej, jeżeli jej zeznania spowodowałyby naruszenie tego obowiązku, o ile nie zostanie ona z niego zwolniona przez zainteresowaną stronę;

osoba zobowiązana do zachowania poufności tajemnic handlowych w kwestiach, w których złożenie zeznań oznaczałoby naruszenie obowiązku zachowania poufności, chyba że informacje, których dotyczy zeznanie, nie spełniają definicji tajemnicy handlowej w rozumieniu ustawy o dostępności informacji istotnych z punktu widzenia interesu publicznego i informacji dostępnych przez wzgląd na interes publiczny lub przedmiotem postępowania jest ustalenie, czy dane informacje są informacjami istotnymi z punktu widzenia interesu publicznego lub są dostępne przez wzgląd na interes publiczny;

mediator/biegły w postępowaniu mediacyjnym dotyczącym danego sporu, dostawcy treści medialnych i osoby pozostające w stosunku pracy lub w innym stosunku z tymi dostawcami w zakresie, w jakim ich zeznania oznaczałyby ujawnienie tożsamości osoby, która dostarczyła im informacji w ramach ich działalności jako dostawcy treści medialnych.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Świadkowie, biegli powołani przez sąd, właściciele dokumentu lub przedmiotu będącego przedmiotem oględzin oraz inne osoby, których udział w postępowaniu dowodowym sąd uzna za niezbędny (zwani dalej łącznie „uczestnikami postępowania dowodowego”), mają obowiązek wzięcia udziału w postępowaniu dowodowym. Jeżeli uczestnik postępowania dowodowego uchybi swojemu obowiązkowi bez uprzedniego złożenia wniosku o zwolnienie z tego obowiązku ze względu na istotny powód, który uczestnik ten jest w stanie udowodnić, sąd zobowiązuje uczestnika postępowania dowodowego do zwrotu poniesionych kosztów, może nałożyć na niego grzywnę, zarządzić jego przymusowe sprowadzenie, obniżyć jego wynagrodzenie oraz poinformować jego przełożonego, zwierzchnika lub pracodawcę o jego niestawiennictwie. Sąd może zastosować jednocześnie więcej niż jeden spośród tych środków przymusu.

Środków przymusu nie można stosować w stosunku do małoletniego poniżej czternastego roku życia, ale jego przedstawiciela ustawowego można zobowiązać do zwrotu poniesionych kosztów oraz nałożyć na niego grzywnę.

Jeżeli po zastosowaniu środka przymusu uczestnik postępowania dowodowego wywiąże się ze swojego obowiązku lub złoży wniosek o zwolnienie z tego obowiązku ze względu na istotny powód, który jest w stanie udowodnić, sąd może uchylić postanowienie o zastosowaniu środka przymusu.

Świadek może wnieść odrębne zażalenie na postanowienie zobowiązujące go do złożenia zeznań. Wniesienie zażalenia skutkuje zawieszeniem wykonania czynności przesłuchania świadka. Jeżeli odmowa składania zeznań przez świadka jest w oczywisty sposób nieuzasadniona, sąd rozpoznający zażalenie może nałożyć na niego grzywnę, a sąd prowadzący postępowanie może zobowiązać świadka do zwrotu poniesionych kosztów.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Pełnomocnika świadka nie można przesłuchać w charakterze świadka, chyba że osoba fizyczna, którą reprezentuje, posiada zdolność procesową.

Nie można przesłuchać w charakterze świadka osoby, która działała w charakterze obrońcy w sprawie, o której dowiedziała się w charakterze obrońcy, lub która nie została zwolniona z obowiązku zachowania poufności w sprawie dotyczącej informacji niejawnych.

Osobą małoletnią poniżej czternastego roku życia można przesłuchać w charakterze świadka wyłącznie wówczas, gdy dowodów z jej zeznań nie można w żaden sposób zastąpić.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Świadkowie stawiają się na rozprawie na wezwanie sądu, gdzie co do zasady zostaną przesłuchani przez sędziego przewodniczącego lub, w przypadku składu jednoosobowego, przez sędziego prowadzącego sprawę.

Przewodniczący składu sędziowskiego może zezwolić stronie wnoszącej o przesłuchanie świadka – na jej wniosek – aby jako pierwsza bezpośrednio zadała świadkowi pytania, zanim zezwoli na zadanie pytań przez stronę przeciwną, jeżeli strona przeciwna złoży wniosek w tym zakresie. W takich przypadkach przewodniczący składu sędziowskiego i pozostali jego członkowskiego mogą zadać świadkowi pytania po zadaniu pytań przez strony.

3 Ocena dowodów

Sąd ustala fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, porównując oraz pojedynczo i łącznie oceniając oświadczenia i zachowanie stron w toku postępowania, a także dowody uzyskane podczas przesłuchania oraz inne informacje związane z postępowaniem według własnego przekonania.

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Dowody lub ich wszelkie możliwe do wyodrębnienia elementy są niezgodne z prawem i niedopuszczalne w postępowaniu, jeżeli:

- a) uzyskano je lub przedstawiono w sposób naruszający prawo do życia i do integralności cielesnej osoby lub zagrażający jej prawu do życia i do integralności cielesnej;
- b) przeprowadzono je w jakikolwiek inny sposób niezgodny z prawem;
- c) uzyskano je w sposób niezgodny z prawem;
- d) ich przedstawienie sądowi wiązałoby się z naruszeniem dóbr osobistych.

Z wyjątkiem sytuacji, w których dowód uzyskano lub przedstawiono w sposób naruszający prawo do życia i do integralności cielesnej osoby, sąd może uwzględnić dowód niezgodny z prawem w drodze wyjątku i z należyтым uwzględnieniem konkretnych okoliczności oraz zakresu naruszenia prawa, interesu prawnego, na który wpływ miało naruszenie prawa, wpływu takiego dowodu na ustalenie faktów, wagi innych dostępnych dowodów oraz wszystkich innych okoliczności sprawy.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Oświadczeń strony nie uznaje się za dowód. Przy ustalaniu okoliczności faktycznych sprawy sąd ocenia jednak również twierdzenia stron, jak opisano w odpowiedzi na pytanie 3.

Ostatnia aktualizacja: 18/11/2020

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służbę Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Malta

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Ciężar dowodu spoczywa na osobie, która się na niego powołuje, co wyraźnie wynika z art. 562 maltańskiego kodeksu organizacji i postępowania cywilnego: „ciężar udowodnienia faktu spoczywa we wszystkich przypadkach na stronie, która się na niego powołuje”.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Tak, istnieją takie przepisy i można je znaleźć w art. 627 i nast. kodeksu organizacji i postępowania cywilnego. W art. 627 wymienia się dokumenty, które nie wymagają przedstawienia żadnego innego dowodu ich autentyczności niż ten, który znajduje się na ich pierwszej stronie, w tym:

akty rządu maltańskiego, podpisane przez ministra lub dyrektora departamentu, z którego pochodzą, lub w przypadku jego nieobecności przez zastępcę, asystenta lub innego urzędnika niższego rangą, upoważnionego do podpisywania takich aktów;

rejstry dowolnego departamentu rządu maltańskiego;

wszelkie akty rządowe podpisane przez właściwe organy i zawarte w dzienniku urzędowym;

akty rządu maltańskiego wydrukowane z upoważnienia rządu i należycie opublikowane;

akty i rejestry sądów państwowych i kościelnych na Malcie;

zaświadczenia wydane przez Państwowy Urząd Ewidencji (Public Registry Office) i Urząd Ksiąg Wieczystych (Land Registry);

protest morski sporządzony z upoważnienia Pierwszej Izby Sądu Cywilnego;

inne dokumenty, o których mowa w ustawie o żegludze handlowej (w tym świadectwa rejestracji podpisane przez sekretarza lub innego upoważnionego urzędnika i każda inna treść zapisana na świadectwie rejestracji, która wydaje się być podpisana przez sekretarza lub innego upoważnionego urzędnika).

Można przedłożyć inne dokumenty, których treść jest zwolniona z ciężaru dowodu, niemniej wymagają one przedstawienia dowodu ich autentyczności, tj.:

akty i rejestry dowolnego podmiotu lub organu publicznego, umocowanego lub uznanego przez prawo lub rząd;

akty i rejestry parafialne dotyczące narodzin, małżeństw i zgonów, a także dyspozycje wydane zgodnie z prawem w obecności proboszcza;

akty i rejestry notariuszy na Malcie;

księgi handlowe przechowywane zgodnie z prawem, tylko w odniesieniu do umowy lub transakcji o charakterze handlowym;

księgi pośredników publicznych przechowywane zgodnie z prawem, w odniesieniu do dowolnej sytuacji, jaka może mieć miejsce między umawiającymi się stronami w sprawach handlowych.

Istnieje możliwość przedstawienia dowodów, które są sprzeczne z treścią tego rodzaju dokumentów.

Oprócz wspomnianych dokumentów istnieje inne domniemanie regulowane w rozdziale 16 zbioru praw Malty, tj. kodeksie cywilnym, mianowicie że dziecko zrodzone z małżeństwa pochodzi od męża matki. Powyższe domniemanie prawne można obalić za pomocą pozwu sporządzonego pod przysięgą złożonego w Wydziale Rodzinnym Sądu Cywilnego oraz przedstawienia dowodów obalających takie domniemanie.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Aby wydać orzeczenie w sprawach cywilnych, sąd musi stwierdzić, w oparciu o ocenę prawdopodobieństwa, że przedstawione dowody są wystarczające.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Każda ze stron postępowania, bez względu na jej interesy, może złożyć wyjaśnienia na własny wniosek, na wniosek którejkolwiek ze stron lub w przypadku wezwania przez sąd z urzędu. W przypadku gdy postępowanie wszczynają się na podstawie pozwu sporządzonego pod przysięgą, należy sporządzić listę świadków. Ta sama reguła ma zastosowanie do odpowiedzi sporządzonej pod przysięgą – musi ona zawierać listę świadków. Jeżeli strona zamierza powołać świadka, który nie został wcześniej wskazany w ten sposób, należy złożyć odpowiedni wniosek.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Po przyjęciu wniosku o przeprowadzenie dowodu wzywa się świadków do stawienia się w sądzie za pośrednictwem wezwania wydanego na wniosek strony, która chce przeprowadzić dowody z zeznań tych świadków. Wnioski o wydanie takiego wezwania można składać w Sądzie Pokoju (dla Malty) i w Niższej Izbie Sądu Pokoju (dla Gozo) w formie ustnej.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd może odrzucić wniosek strony o przeprowadzenie dowodu, w przypadku gdy osobą wezwaną jest adwokat, reprezentant prawny lub duchowny.

Ponadto, co do zasady, żadna osoba obecna na posiedzeniu nie może zostać wezwana jako świadek w tej samej sprawie. Sąd wedle swojego uznania może jednak odstąpić od tej zasady w szczególnych przypadkach, jeżeli istnieją ku temu uzasadnione powody. Istnieją także specjalne przepisy, które regulują zachowanie tajemnicy służbowej i nie pozwalają na ujawnianie tajnych i poufnych informacji. Ponadto wniosek może zostać odrzucony, jeżeli sąd uzna, że zeznanie świadka jest nieistotne.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Istnieją trzy sposoby przedstawienia dowodów tj. w postaci dokumentów, osobiście i własnymi słowami (*viva voce*) oraz w postaci pisemnych oświadczeń pod przysięgą.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Zgodnie z ogólną zasadą świadkowie zeznają na rozprawie jawnej podczas posiedzenia sądu i *viva voce*. Prawo przewiduje jednak możliwość korzystania z innych metod przeprowadzania dowodów, przedstawionych poniżej.

Dowody można przedstawiać za pomocą pisemnego oświadczenia pod przysięgą zarówno w przypadku świadków zamieszkujących na Malcie, jak i tych zamieszkujących za granicą.

W przypadku osoby, która zamierza wyjechać z Malty, jest w złym stanie zdrowia lub w podeszłym wieku lub która może umrzeć lub stać się niezdolna do złożenia zeznań, zanim sprawa trafi na wokandę, lub która nie jest w stanie stawić się na rozprawę, sąd może wyznaczyć asystenta sądowego, który przesłucha taką osobę. W takim przypadku pytania stawiane świadkowi wraz z jego odpowiedziami odnotowuje się na piśmie, a następnie świadek podpisuje swoje zeznanie lub stawia krzyżyk zamiast podpisu.

Sąd może także wyznaczyć dodatkowego sędziego, aby przesłuchał określonego świadka, jeżeli nie może on opuścić swojego domu ze względu na wiek. Jeżeli świadek mieszka za granicą, adwokat może złożyć wniosek o przesłuchanie danej osoby za pośrednictwem wniosku o pomoc prawną – strona wnosząca o przesłuchanie danego świadka sporządza pytania na piśmie oraz dołącza imię i nazwisko oraz adres osoby, która będzie obecna w jej imieniu przy przesłuchaniu świadka.

Jeżeli sąd uzna za to stosowne, może zezwolić na sporządzenie nagrania audio lub wideo z zeznań świadka.

Sąd może powołać biegłych sądowych, upoważniając ich do przesłuchiwania i zaprzysięgania świadków.

W przypadku powołania biegłego sądowego do przesłuchania świadków dysponuje on takimi samymi środkami jak sąd.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Wszystkie środki dowodowe uważa się za jednakowo ważne.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Nie, ale zawsze należy przedstawić najlepszy możliwy dowód.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Tak, prawo zobowiązuje wszystkich wezwanych świadków do złożenia zeznań. Nie można jednak zmusić świadka do odpowiedzi na pytania, które mogą spowodować wszczęcie wobec niego postępowania karnego.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Małżonek jednej ze stron postępowania może być świadkiem i może zostać zobowiązany do złożenia zeznań w sprawie na wniosek którejkolwiek strony. Nie można jednak zmusić męża, aby ujawnił informacje, które żona powierzyła mu w zaufaniu w trakcie ich małżeństwa, i na odwrót, nie można też zmusić jednego z małżonków do odpowiedzi na pytania, które mogą spowodować wszczęcie postępowania karnego wobec drugiego małżonka.

Inne przypadki zwolnienia dotyczą adwokatów, reprezentantów prawnych lub duchownych. Jeżeli adwokat lub reprezentant prawny uzyska zgodę swojego klienta lub jeżeli duchowny uzyska zgodę osoby, którą spowiadał, wówczas można ich przesłuchać na okoliczność znanych im kwestii (za ich zgodą); adwokata i reprezentanta prawnego – na okoliczność faktów, jakie mógł podać im klient w związku ze sprawą, oraz duchownego – na okoliczność faktów, jakie mogły się stać się znane duchownemu w ramach tajemnicy spowiedzi lub w trakcie spowiedzi.

Bez zarządzenia sądu nie można wzywać księgowych, lekarzy, pracowników socjalnych, psychologów i pracowników poradni małżeńskich do ujawnienia informacji przekazanych im przez klientów, które są objęte tajemnicą zawodową lub które osoby takie pozyskały, wypełniając swoje obowiązki zawodowe. Ograniczenie to obejmuje także tłumaczy ustnych, którzy zostali zatrudnieni do przekazywania tego rodzaju poufnych informacji.

Świadek związany tajemnicą służbową nie może ujawniać tajnych i poufnych informacji, z wyjątkiem określonych okoliczności przewidzianych w przepisach prawa mających zastosowanie do danej sprawy.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Jeżeli prawidłowo wezwany świadek nie stawia się na wezwanie, jest on winny obrazy sądu i zostaje w trybie natychmiastowym skazany i ukarany grzywną.

Sąd może również wydać nakaz doprowadzenia do sądu lub zatrzymania w celu zmuszenia świadka do stawienia się w sądzie celem złożenia przed nim zeznań. Sąd może jednak uchylić grzywnę nałożoną na świadka, jeżeli przedstawi on dostateczne powody, które doprowadziły do jego niestawiennictwa.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

W charakterze świadków mogą wystąpić wszystkie osoby będące w pełni władz umysłowych, o ile nie ma zastrzeżeń co do ich kompetencji. Wiek świadka jest bez znaczenia, pod warunkiem że rozumie on, iż nie należy składać fałszywych zeznań.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Podczas przesłuchania bezpośredniego lub przesłuchania przez drugą stronę (przesłuchania krzyżowego) sąd może zadać świadkowi każde pytanie, jakie uzna za konieczne lub wskazane. Z kolei każda ze stron postępowania, bez względu na jej interesy, może złożyć wyjaśnienia na własny wniosek, na wniosek którejkolwiek ze stron lub w przypadku wezwania przez sąd z urzędu.

W sprawach z udziałem małoletnich sąd co do zasady przesłuchuje nieletnich przy drzwiach zamkniętych lub wyznacza adwokata dziecięcego do przesłuchania małoletniego.

Świadków zamieszkujących poza granicami Malty można przesłuchać za pomocą wideokonferencji.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Jeżeli dowodów nie przeprowadzono za pomocą środków niezgodnych z prawem, nie istnieją żadne przeszkody, aby sąd wydał wyrok. Jedynym wyjątkiem jest fakt, że co do zasady sąd nie uwzględnia dowodów dotyczących okoliczności faktycznych, o których świadek dowiedział się od osób trzecich, ani okoliczności faktycznych zgłoszonych przez inne strony, których nie można wezwać do złożenia zeznań w tej sprawie.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Tak, oświadczenia składane przez stronę w sprawie są dopuszczalne.

Ostatnia aktualizacja: 22/03/2017

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Niderlandy

1 Ciężar dowodu

Niderlandzkie prawo procesowe opiera się na zasadzie „kto powołuje się na fakt, musi go udowodnić”. Innymi słowy, na stronie powołującej się na skutki prawne faktów i praw spoczywa ciężar udowodnienia tych faktów lub praw. Ciężar dowodu może jednak zostać przesunięty na podstawie przepisów szczególnych lub zgodnie z zasadami racjonalności i słuszności.

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego (Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering) dotyczące dowodów mają zastosowanie zarówno w postępowaniach wszczynanych w drodze pozwu (*dagvaardingsprocedure*), jak i w postępowaniach wszczynanych na wniosek (*verzoekschriftprocedure*), chyba że wyklucza to charakter sprawy. Ich stosowanie nie jest obowiązkowe w postępowaniu zabezpieczającym (*kort geding procedure*). Również w postępowaniu arbitrażowym nie mają one zastosowania automatycznie; strony mogą się jednak zgodzić na ich stosowanie.

Przepisy dotyczące dowodów można znaleźć w art. 149–207 kodeksu postępowania cywilnego.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Fakty, na które powołuje się jedna ze stron i które nie zostały (w wystarczającym stopniu) zaprzeczone przez stronę przeciwną, uznaje się za udowodnione. Wyjątkiem od tej zasady jest sytuacja, w której przyjęcie tego rozwiązania pociągałoby za sobą skutki prawne, które nie są swobodnie dostępne dla stron. W takim przypadku sąd może zażądać dowodów.

Nie trzeba udowadniać faktów ani okoliczności, które uważa się za powszechnie znane, ani zasad ogólnych. Sąd może je wykorzystać bez względu na to, czy zostały one podniesione przez strony. Pojęcie „faktów lub okoliczności, które uważa się za powszechnie znane”, oznacza takie fakty lub okoliczności, które są zwykle znane lub mogą być znane każdemu. „Zasady ogólne” oznaczają wiedzę i doświadczenie, jakie posiada każdy członek społeczeństwa niderlandzkiego. Nie wymagają również dowodu fakty, o których sąd sam dowiadyuje się w toku postępowania.

Niekiedy prawo przewiduje określone domniemanie. Niektóre fakty lub okoliczności uważa się za na tyle prawdopodobne, że powołująca się na nie strona nie musi ich (dodatkowo) udowadniać. Sąd może również na podstawie zasad ogólnych przyjąć domniemanie co do pewności niektórych faktów wskazanych przez stronę. W takim przypadku strona przeciwna może obalić to domniemanie. Ponadto występuje kilka przypadków szczególnych. Na przykład: zgodnie z prawem o ruchu drogowym motocyklista, który potrąci rowerzystę lub pieszego, musi zapłacić odszkodowanie za wyrządzone szkody, chyba że można udowodnić, że wypadek został spowodowany wskutek działania siły wyższej. Innym przykładem jest sytuacja, w której pracownik dochodzi odszkodowania za uszczerbek na zdrowiu powstały w pracy. Wówczas pracodawca jest zobowiązany wypłacić pracownikowi odszkodowanie, chyba że można udowodnić, że pracodawca dołożył należytej staranności lub że pracownik dopuścił się zamierzonego działania lub lekkomyślności.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Sąd ma prawo do swobodnej oceny dowodów, chyba że przepisy stanowią inaczej. Wyjątek dotyczy przepisów na temat rozstrzygającej mocy dowodowej poszczególnych środków dowodowych. W przypadku dowodów rozstrzygających sąd ma obowiązek uznać za prawdziwe niektóre formy dowodów lub przynajmniej uznać ich moc dowodową. W tym przypadku istnieje jednak również możliwość obalenia dowodów.

Sąd może oprzeć swoje orzeczenie wyłącznie na faktach, które zostały ustalone w wystarczającym stopniu zgodnie z zasadami wartości dowodowej.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

W niektórych przypadkach (ogłędziny rachunków, zeznania świadków) na wniosek jednej ze stron sąd nakazuje stronie przeciwnej przedstawienie dowodów. Sąd może to również zarządzić z urzędu.

Podobnie na wniosek jednej ze stron lub z urzędu sąd może zarządzić przedstawienie opinii biegłego lub wizytę na miejscu bądź oględziny. Biegły jest wyznaczany przez sąd i przedstawia mu swoje opinie, zaś wizyty w lokalach przeprowadza sąd. Strony mają obowiązek współpracować przy sporządzeniu opinii biegłego.

Strony mają prawo przedstawić swoje opinie i wnioski zarówno w przypadku opinii biegłego, jak i w przypadku wizyty na miejscu.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Strona, której sąd zezwolił na przedstawienie dowodów lub na której spoczywa ciężar dowodu, zobowiązana jest do udowodnienia faktów lub okoliczności, na które się powołuje. Strona przeciwna może zawsze przedstawić dowody przeciwne, chyba że zabrania tego prawo.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd nie uwzględni wniosku dowodowego, jeżeli dowody są nieistotne dla sprawy, niewystarczająco precyzyjne (zbyt ogólne), nieaktualne (zostały przedstawione zbyt późno) lub błahe. Sąd nie może oddalić wniosku dowodowego na podstawie przewidywanych skutków przeprowadzenia dowodów.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

W Niderlandach ma zastosowanie zasada swobody dowodowej, zgodnie z którą dowody można zasadniczo przedstawiać w dowolnej właściwej formie, chyba że prawo stanowi inaczej. W przepisach prawa określono również otwarty katalog dowodów:

dokumenty urzędowe i wyroki;

ogłędziny rachunków, zapisów i dokumentów;

zeznania świadków;

opinie na piśmie lub ustne wyjaśnienia biegłych oraz

ogłędziny i wizyty na miejscu.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Dowody z zeznań świadków muszą być dopuszczalne przez prawo i są przedstawiane na wniosek jednej ze stron; sąd może również z urzędu nakazać jednej ze stron ich przedstawienie. Strony również mogą zeznawać jako świadkowe (zob. pkt 3 poniżej). Strony wzywają świadków, jeżeli mają być przeprowadzone dowody ze świadków.

Dowody ze świadków są przedstawiane w formie zeznań. Przeprowadza się je na posiedzeniu sądu w formie zeznań ustnych. Oświadczenie świadka jest dopuszczalne jako dowód wyłącznie w zakresie, w jakim dotyczy faktów, na temat których świadek posiada osobistą wiedzę. Strona, która wnosi o możliwość przeprowadzenia dowodu z zeznań świadka, otrzyma takie pozwolenie, jeżeli fakty, które mają zostać udowodnione, są przedmiotem sporu i mogą pomóc w rozstrzygnięciu sprawy.

Na wniosek jednej ze stron lub na podstawie decyzji sądu z urzędu biegli mogą przedstawiać opinie na piśmie lub ustnie (art. 194 kodeksu postępowania cywilnego). W przypadku opinii pisemnej sąd wyznacza termin jej przedstawienia. W przypadku opinii ustnej biegły zeznaje w wyznaczonym dniu rozprawy.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Rozróżnia się dowody rozstrzygające i nierozstrzygające. W przypadku dowodów rozstrzygających sąd uznaje treść dowodów za prawdziwą lub uznaje nadaną im przez prawo moc dowodową. W odniesieniu do dowodów rozstrzygających można również wskazać dowody przeciwne, chyba że zabrania tego prawo. Przykładem dowodów rozstrzygających są dokumenty urzędowe i wyroki wydane przez sądy karne. Sąd może natomiast swobodnie ustalać moc dowodową dowodów nierozstrzygających.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

W niektórych przypadkach za dowód uznaje się wyłącznie dokument pisemny. W niektórych okolicznościach dokument jest również niezbędny do powstania określonego prawa. Przykładem jest umowa majątkowa małżeńska lub testament. Istnienie umowy majątkowej małżeńskiej lub testamentu, które zostały sporządzone przez notariusza, dowodzi się przez przedstawienie aktu notarialnego. Dowodem może być również kodycył. Kodycył jest to odrębnie

sporządzony dokument opatrzony datą i podpisem, zawierający życzenia spadkodawcy. Życzenia te mogą dotyczyć przekazania m.in. odzieży, biżuterii oraz wskazanych przedmiotów gospodarstwa domowego i książek. Kodycył nie wymaga potwierdzenia aktem notarialnym.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Zgodnie z podstawową zasadą każdy wezwany do stawienia się w sposób zgodny z prawem ma obowiązek składania zeznań. Świadek ma obowiązek stawienia się na rozprawie i złożenia w sądzie prawdziwych zeznań.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

W niektórych okolicznościach można zostać zwolnionym z obowiązku składania zeznań.

Osoby, które mają bliskie stosunki osobiste z jedną ze stron, mogą złożyć wniosek o zwolnienie z obowiązku składania zeznań. Należą do nich (byli) małżonkowie i (byli) zarejestrowani partnerzy strony, krewni i powinowaci strony oraz ich małżonkowie lub zarejestrowani partnerzy do drugiego stopnia włącznie, tj. rodzice, dzieci, dziadkowie, wnuki i rodzeństwo.

Świadek może również powołać się na prawo do odmowy złożenia zeznań w celu uniknięcia udzielenia odpowiedzi na konkretne pytanie w sposób, który naraziłby na odpowiedzialność karną tę osobę – krewnego w linii bocznej bądź powinowatego, w linii wstępnej lub zstępnej, do drugiego lub trzeciego stopnia lub (byłego) małżonka bądź (byłego) zarejestrowanego partnera tej osoby (art. 165 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego).

Można również odmówić składania zeznań z powodu sprawowanej funkcji. Na prawo to mogą powoływać się osoby, które z racji swojego zawodu, zajmowanego stanowiska lub innego statusu (np. duchowni, lekarze, adwokaci i notariusze) są związani tajemnicą zawodową.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Jeżeli świadek wezwany listem poleconym nie stawia się na rozprawę, sąd może – na wniosek zainteresowanej strony – wyznaczyć datę, w której świadek może zostać wezwany za pomocą pisma doręczonego przez pracownika sądowego doręczającego pisma sądowe. W razie ponownego niestawienia się świadka sąd może nakazać doprowadzenie go do sądu przez policję. Jeżeli świadek stawia się przed sądem, ale odmówi składania zeznań, zainteresowana strona może wnieść do sądu o osadzenie tego świadka w areszcie za obrazę sądu. Strona wnioskująca będzie wówczas musiała pokryć koszty osadzenia w areszcie. Sąd zarządzi osadzenie w areszcie wyłącznie wtedy, gdy uzna, że jest to uzasadnione w celu ustalenia prawdy.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Co do zasady na każdej osobie spoczywa obowiązek składania zeznań, z wyjątkiem osób, które mogą powoływać się na prawo do odmowy składania zeznań (zob. pkt 2.9).

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Świadek przesłuchuje sąd. Strony i ich prawnicy również mogą zadawać świadkom pytania. Sąd może z urzędu lub na wniosek jednej ze stron nakazać konfrontację świadków z innymi świadkami i ze stronami. Po wysłuchaniu zeznań świadka sąd może zadawać stronom pytania, a strony mogą zadawać sobie pytania nawzajem.

Niderlandzkie prawo w zakresie dowodów nie zawiera przepisów szczególnych dotyczących wideokonferencji. Prawo niderlandzkie nie wyklucza tej możliwości i nie ma praktycznych przeszkód w przeprowadzaniu wideokonferencji. Decyzję w tej kwestii podejmuje sąd.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Dowody niezgodne z prawem można podzielić na dowody uzyskane w sposób niezgodny z prawem i dowody wykorzystane w sposób niezgodny z prawem. Jeżeli dowody uzyskano w sposób niezgodny z prawem, nie oznacza to, że ich wykorzystanie jest zawsze niezgodne z prawem. Sąd zawsze dysponuje swobodą uznania w kwestii ustalenia niezgodności dowodów z prawem.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Strony mogą zostać przesłuchane w charakterze stron postępowania, ale ich zeznania nie będą traktowane jako dowód przemawiający na korzyść strony zeznającej jako świadek, chyba że służą uzupełnieniu innych niepełnych dowodów (art. 164 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego).

Ostatnia aktualizacja: 02/03/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Austria

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Zasadniczo każda strona jest zobowiązana do przedstawienia wykazu wszystkich okoliczności faktycznych uzasadniających jej wniosek (ciężar twierdzenia – *Behauptungslast*) oraz do przedstawienia odpowiednich dowodów (§ 226 ust. 1 i § 239 ust. 1 austriackiego kodeksu postępowania cywilnego – *Zivilprozessordnung*, ZPO). Jeżeli okoliczności faktyczne sprawy są nadal niejasne (sytuacja *non liquet*), sąd i tak musi wydać orzeczenie. W takich przypadkach mają zastosowanie zasady dotyczące ciężaru dowodu. Na każdej ze stron spoczywa ciężar udowodnienia, że spełnione są wszystkie przesłanki zastosowania przepisów, które są dla niej korzystne. W zwykłych okolicznościach powód musi przedstawić wszystkie fakty na poparcie swojego roszczenia, natomiast pozwany musi przedstawić wszystkie fakty na poparcie zgłoszonego sprzeciwu. Na powodzie spoczywa także ciężar udowodnienia, że zostały spełnione wymogi procesowe.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Należy udowodnić fakty, które mają znaczenie na potrzeby wydania wyroku, chyba że zostały one wyłączone z konieczności dowiedzenia. Nie ma wymogu dowodzenia faktów przyznaných (§§ 266 i 267 ZPO), faktów powszechnie znanych (§ 269 ZPO) ani faktów, co do których istnieje domniemanie prawne (§ 270 ZPO).

Fakt przyznany jest to fakt, który strona akceptuje jako prawidłowe twierdzenie strony przeciwnej. Co do zasady od sądu wymaga się przyjęcia faktu przyznanego za prawdziwy i wydania wyroku bez konieczności jego dalszego badania.

Fakt uznaje się za powszechnie znany, jeżeli jest znany lub bez trudu postrzegalny w dowolnej chwili przez większą liczbę osób lub znany sądowi rozpoznającemu sprawę (na podstawie jego własnych oficjalnych ustaleń lub z akt sprawy).

Sąd jest obowiązany uwzględnić fakty powszechnie znane w swoim orzeczeniu z urzędu – faktów takich nie trzeba ani przedstawiać, ani dowodzić.

Domniemanie prawne wynika bezpośrednio z przepisów prawa i skutkuje odwróceniem ciężaru dowodu. Strona przeciwna w stosunku do strony korzystającej z takiego domniemania musi przedstawić dowód przeciwny, aby udowodnić, iż pomimo istnienia podstaw domniemania prawnego objęte domniemaniami fakty lub sytuacja prawna nie występują.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Celem postępowania sądowego jest przekonanie sędziego o danym fakcie. Ogólnie rzecz biorąc, konieczne jest ustalenie „wysokiego prawdopodobieństwa” zaistnienia faktu; do przekonania sędziego nie jest wymagana „absolutna pewność”.

Poziomy standard dowodu ustala się na podstawie przepisów ustaw lub orzecznictwa. Mieszczą się one w skali od „wysokiego prawdopodobieństwa” do „prawdopodobieństwa na granicy pewności”. W pierwszym przypadku zgodnie z kodeksem postępowania cywilnego wystarczający standard dowodu stanowią domniemanie lub zaświadczenie (§ 274 ZPO). Dowody *prima facie* także powodują obniżenie standardu dowodu i są istotne przy pokonywaniu trudności związanych z przedstawianiem dowodów w przypadku roszczeń odszkodowawczych. Przy zwykłym rozwoju wypadków, gdy z doświadczenia życiowego wynika, że istnieje określony związek przyczynowy lub wina, warunki te uważa się za udowodnione na podstawie dowodu *prima facie* nawet w indywidualnych przypadkach.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Sędzia może przeprowadzić dowód z urzędu lub na wniosek strony. W postępowaniu o charakterze czysto inkwizycyjnym (gdy sąd ma obowiązek ustalenia decydujących okoliczności faktycznych sprawy z własnej inicjatywy) strony nie muszą składać wniosków. W standardowym postępowaniu prowadzonym zgodnie z austriackim kodeksem postępowania cywilnego sędzia może z urzędu przeprowadzić każdy dowód, jeżeli spodziewa się, że pozwoli on wyjaśnić istotne fakty (§ 183 ZPO). Sąd może polecić stronom przedstawienie dowodów z dokumentów, zażądać przeprowadzenia wizji lokalnej lub też nakazać przeprowadzenie dowodu w formie opinii biegłych lub przesłuchania stron. Dowody z dokumentów można jednak przedstawić jedynie w sytuacji, gdy co najmniej jedna ze stron powołała się na te dokumenty; nie można dopuścić dowodów z dokumentów ani przesłuchania świadków, jeżeli sprzeciwiają się temu obie strony. We wszystkich pozostałych przypadkach przeprowadzenie dowodu odbywa się na wniosek dowodowy jednej ze stron.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Zasadniczo dowód przeprowadza się na rozprawie. W trakcie tzw. „posiedzenia przygotowawczego” (*vorbereitende Tagsatzung*, § 258 ZPO) sąd i strony lub ich pełnomocnicy wspólnie sporządzają harmonogram procesu, który zawiera także harmonogram przeprowadzania dowodów. W razie potrzeby w dowolnym czasie można jednak po raz kolejny omówić przebieg postępowania. Po przeprowadzeniu dowodu wynik omawia się ze stronami (§ 278 ZPO). Dowód przeprowadza bezpośrednio sędzia, który wyda wyrok w sprawie. W wyraźnie określonych w prawie przypadkach przeprowadzenie dowodu może się także odbyć w drodze pomocy sądowej. Strony należy wezwać na posiedzenie, na którym następuje przeprowadzenie dowodu. Stronom przysługują różne uprawnienia w ramach przeprowadzania dowodów, takie jak prawo do zadawania pytań świadkom i biegłym. Przeprowadzenie dowodu następuje zawsze z własnej inicjatywy sędziego, zasadniczo nawet wtedy, gdy strony nie stawiają się pomimo wezwania.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd odrzuca wniosek dowodowy strony, jeżeli uzna go za nieistotny (§ 275 ust. 1 ZPO) lub jeżeli wniosek złożono z zamiarem opóźnienia postępowania (§ 178 ust. 2, § 179 i § 275 ust. 2 ZPO). Możliwe jest także wyznaczenie terminu na przeprowadzenie dowodu, jeżeli prawdopodobne jest, że spowoduje ono zwłokę w postępowaniu (§ 279 ust. 1 ZPO). Po upływie takiego terminu wniosek dowodowy może zostać odrzucony. Wniosek może także zostać odrzucony, jeżeli nie jest konieczny, ponieważ sąd został już przekonany, nie ma potrzeby udowodniania danego faktu lub przeprowadzenie dowodu jest zabronione. Jeżeli przeprowadzenie dowodu wiąże się z kosztami (np. dowody z opinii biegłych), strona przedstawiająca wniosek musi uiścić zaliczkę. Jeżeli zaliczka nie zostanie wpłacona w wyznaczonym terminie, dowód można przedłożyć w terminie późniejszym jedynie wówczas, gdy nie spowoduje to zwłoki w postępowaniu.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

W austriackim kodeksie postępowania cywilnego wyróżnia się pięć „klasycznych” środków dowodowych: dowody z dokumentów (§§ 292–319), dowody z zeznań świadków (§§ 320–350), dowody z opinii biegłego (§§ 351–367), oględziny (§§ 368–370) oraz dowody z przesłuchania stron (§§ 371–383). Co do zasady każde źródło informacji może być dopuszczone jako dowód i zaklasyfikowane jako jeden z powyższych środków dowodowych w zależności od jego formy.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Świadków przesłuchuje się indywidualnie pod nieobecność innych świadków, którzy mają zostać przesłuchani później. W ten sposób zapobiega się wpływowi przez świadków na zeznania innych świadków. W przypadku sprzeczności między zeznaniami świadków sąd może doprowadzić do konfrontacji. Przesłuchanie świadków rozpoczyna się od pytań ogólnych mających na celu ustalenie, czy dany świadek jest niezdolny do składania zeznań z jakichkolwiek względów, ma prawo zachować milczenie lub czy istnieją jakiegokolwiek czynniki uniemożliwiające złożenie przez niego przysięgi. Po pouczeniu świadka o obowiązku mówienia prawdy oraz o przewidzianych w prawie karnym skutkach składania fałszywych zeznań rozpoczyna się faktyczne przesłuchanie. Na początku zadaje się świadkowi pytania dotyczące jego danych osobowych. Następnie świadek jest przesłuchiwany na okoliczność samej sprawy. Strony mogą uczestniczyć w przesłuchaniu świadka oraz zadawać pytania, jeżeli sąd wyrazi na to zgodę. Sędzia może odrzucić niewłaściwe pytania. Chociaż co do zasady świadkowie muszą być przesłuchiwanymi bezpośrednio przed sądem, który wyda orzeczenie, to jednak w określonych okolicznościach można przesłuchiwać świadków w ramach procedur pomocy sądowej (§ 328 ZPO).

Uznaje się, że biegli „wspomagają” sąd. Świadek składa zeznania co do faktów, a biegły dostarcza sędziemu wiedzy, której ten nie posiada. Dowody z opinii biegłego należy zasadniczo przeprowadzać przed sądem rozpoznającym sprawę. Sędzia może także bez ograniczeń powoływać biegłego z urzędu. Biegli muszą przedstawić swoje ustalenia i opinię. Opinia ustna musi zostać przedstawiona na rozprawie. Na wniosek stron biegły musi wyjaśnić swoją opinię pisemną na rozprawie. Ustalenia i opinia biegłego wymagają uzasadnienia. Ekspertyzy prywatne nie są uznawane za opinie biegłego w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego i mają status dokumentów prywatnych.

W prawie austriackim nie dopuszcza się przeprowadzania postępowania w całości w trybie procedury pisemnej. Ponieważ jednak nie istnieją żadne ograniczenia dotyczące środków dowodowych, istnieje możliwość złożenia przez świadków zeznań na piśmie. Pisemne zeznania świadków są jednak traktowane jak dowody z dokumentów i podlegają osobnej ocenie sądu. Świadek musi stawić się przed sądem, jeżeli sąd uzna to za konieczne, chyba że obie strony sprzeciwiają się przesłuchaniu danego świadka.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

W kodeksie postępowania cywilnego (§ 272) zapisano zasadę „swobodnej oceny dowodów”. Ocena dowodów polega na zbadaniu wyników dowodu przeprowadzonego przez sędziego. Podczas przeprowadzania tej oceny sędzia nie jest związany żadnymi przepisami ustawowymi dotyczącymi dowodów, lecz musi dokonać osądu zgodnie z osobistym przekonaniem co do prawidłowości dowodu. Środki dowodowe nie podlegają jakiegokolwiek hierarchizacji. Dowody pisemne uznaje się za dowody z dokumentów, chyba że jest to opinia biegłego. Domniemywa się, że dokumenty urzędowe wydane w Austrii są autentyczne, tj. uznaje się, że ich autorstwo można rzeczywiście przypisać wskazanemu wystawcy. Do celów dowodowych przyjmuje się także

domniemanie, że dokumenty te są w pełni rzetelne. Dokumenty prywatne, o ile są podpisane, są w pełni dopuszczalne jako dowody na to, iż znajdujące się w nich oświadczenia można przypisać osobie, która je podpisała. Ich rzetelność każdorazowo podlega zasadzie swobodnej oceny dowodów.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Austriacki kodeks postępowania cywilnego nie zawiera wymogu stosowania określonych rodzajów dowodów w konkretnych przypadkach. Wartość przedmiotu sporu nie ma wpływu na wybór środka dowodowego.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Świadkowie są zobowiązani do stawienia się przed sądem, złożenia zeznań i na żądanie, do złożenia przysięgi. Jeżeli należycie wezwany świadek nie stawia się na rozprawie bez uzasadnionego powodu, sąd może najpierw obciążyć go grzywną administracyjną, a w przypadku ponownego niestawiennictwa zarządzić przymusowe doprowadzenie świadka na rozprawę. Jeżeli świadek odmawia złożenia zeznań bez wskazania powodów lub powody te są nieuzasadnione, może zostać zmuszony do złożenia zeznań. Fałszywe zeznania świadka przed sądem będą skutkować wszczęciem postępowania karnego.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Jeżeli istnieją powody odmowy złożenia zeznań (§ 321 ZPO), świadek ma prawo do odmowy odpowiedzi na pytanie lub poszczególne pytania. Nie istnieje prawo do całkowitej odmowy złożenia zeznań. Prawo odmowy zeznań przysługuje w następujących przypadkach: ryzyko skandalu lub wszczęcia postępowania karnego przeciwko świadkowi lub bliskiej mu osobie, bezpośrednia szkoda finansowa poniesiona przez te osoby, uznane przez państwo zobowiązanie do zachowania milczenia, potencjalne ujawnienie tajemnicy zawodowej lub handlowej oraz skorzystanie z prawa głosu, które uznaje się za tajne na podstawie przepisów ustawowych. Przed przesłuchaniem sąd poucza świadka o powyższych podstawach odmowy zeznań. Świadkowie, którzy chcą skorzystać z przysługującego im prawa odmowy zeznań, muszą wskazać podstawy takiej odmowy.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Stwierdzenie, czy odmowa złożenia zeznań przez świadka jest zgodna z prawem, leży w gestii sądu. Świadkowie, którzy odmawiają złożenia zeznań bez wskazania przyczyn lub wskazują przyczyny, które zdaniem sądu są nieuzasadnione, mogą zostać zmuszeni do złożenia zeznań (§ 354 kodeksu postępowania egzekucyjnego – Exekutionsordnung). Świadkowie mogą zostać zmuszeni do złożenia zeznań za pomocą grzywnien oraz, w ograniczonym zakresie, pozbawienia wolności, a ponadto odpowiadają oni wobec stron za wszelkie szkody wynikłe z nieuzasadnionej odmowy złożenia zeznań.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Zeznań nie można uzyskać od osób, które nie były lub nie są zdolne do poświadczenia faktów dowodzonych lub do przekazania informacji na temat sytuacji, których były świadkami. Osoby takie uznaje się za całkowicie fizycznie niezdolne do złożenia zeznań (§ 320 pkt 1 ZPO). W przypadku małoletnich lub osób chorych psychicznie sąd musi orzec o ich zdolności do złożenia zeznań odrębnie dla każdego przypadku. Jeżeli przesłuchiwany jest osobą małoletnią, sąd może, na wniosek lub z urzędu, zrezygnować z przesłuchania w całości lub w części, jeżeli zagrażałoby ono dobru małoletniego, uwzględniając dojrzałość psychiczną małoletniego, przedmiot przesłuchania i stosunki łączące małoletniego ze stronami sporu (§ 289b ust. 1 ZPO); ma to również zastosowanie do postępowań nieprocesowych (§ 35 ustawy o postępowaniu nieprocesowym – Außerstreitgesetz, AußStrG). Ponadto istnieją trzy kategorie osób o „względnej” niezdolności do składania zeznań (§ 320 ust. 2–4 ZPO), mianowicie: osoby sprawujące funkcje religijne w zakresie informacji powierzonych im w trakcie spowiedzi lub w innym kontekście objętym tajemnicą wynikającą z pełnionej przez nie funkcji, urzędnicy państwowi w zakresie informacji poufnych związanych z pełnionym przez nich urzędem, chyba że zostali zwolnieni z obowiązku dochowania tajemnicy, oraz mediatorzy w zakresie informacji, które zostały im powierzone lub które uzyskali w inny sposób w trakcie mediacji.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Sąd ma obowiązek zadawać świadkom właściwe pytania dotyczące faktów, które mają zostać dowiedzione na podstawie ich zeznań, oraz dotyczące okoliczności, w jakich pozyskali swoją wiedzę. Strony mogą uczestniczyć w przesłuchaniu świadków oraz, za zgodą sądu, zadawać świadkom pytania mające na celu wyjaśnienie lub uzupełnienie ich zeznań. Sędzia może odrzucić niewłaściwe pytania. Należy zarejestrować zasadniczą treść zeznań świadków lub, w razie potrzeby, zaprotokołować je dosłownie. Sprzęt audio-wideo oraz przechowywane na nim dane uważa się zazwyczaj za przedmioty podlegające oględzinom. Dowód z oględzin jest wynikiem bezpośredniego zmysłowego postrzegania cech charakterystycznych lub stanów rzeczy przez sąd. Zasadniczo dowód taki należy jednak przeprowadzać bezpośrednio i jest on dopuszczalny jedynie w sytuacji niedostępności dowodu bezpośredniego, np. zeznań świadka. Co do zasady przesłuchanie świadków z zastosowaniem technologii wideo jest możliwe i należy korzystać z tej możliwości zamiast przesłuchania bezpośredniego w przypadku wniosków o pomoc sądową ze względów oszczędnościowych. Od 2011 r. wszystkie sądy są wyposażone w sprzęt do przeprowadzania wideokonferencji.

Jeżeli przedmiot postępowania cywilnego jest związany z postępowaniem karnym, w ramach przesłuchania strony będącej ofiarą w tym postępowaniu karnym w rozumieniu § 65 ust. 1 lit. a) austriackiego kodeksu postępowania karnego (Strafprozessordnung, StPO), na wniosek tej strony można ograniczyć udział stron i ich pełnomocników w przesłuchaniu w taki sposób, aby umożliwić im obserwowanie przesłuchania przy użyciu sprzętu technicznego do transmisji mowy i obrazu oraz wykonywanie prawa do zadawania pytań bez fizycznej obecności na przesłuchaniu. Jeżeli ofiara przestępstwa jest osobą małoletnią, która nie ukończyła 14. roku życia (*unmündige Minderjährige*), przesłuchanie związane z postępowaniem karnym przeprowadza odpowiedni biegły (§ 289a ust. 1 ZPO). Sąd może, na wniosek, przesłuchać osobę w sposób opisany w pierwszym akapicie, jeżeli w świetle dowodów lub osobistego związku tej osoby ze sprawą nie można oczekiwać, że złoży ona oświadczenie w obecności stron postępowania i ich pełnomocników (§ 289a ust. 2 ZPO). Sąd może, na wniosek lub z urzędu, zlecić przeprowadzenie przesłuchania w sposób opisany w § 289a ust. 1 ZPO oraz, w razie konieczności, przez odpowiedniego biegłego, nawet wówczas, gdy dobro małoletniego nie byłoby zagrożone samym przesłuchaniem, ale przeprowadzenie przesłuchania w obecności stron lub ich pełnomocników wpłynęłoby negatywnie na dobro małoletniego, uwzględniając jego dojrzałość psychiczną, przedmiot przesłuchania i stosunki łączące go ze stronami sporu (§ 289b ust. 2 ZPO). Przepisy §§ 289a i 289b ZPO mają zastosowanie również w postępowaniach nieprocesowych (§ 35 AußStrG).

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Jeżeli w celu uzyskania dowodu strona naruszy zobowiązanie umowne, przepis prawa prywatnego lub zasady współżycia społecznego, sąd może przyjąć i ocenić taki dowód, strona będzie jednak zobowiązana do zapłaty odszkodowania. Jeżeli w celu uzyskania dowodu strona naruszy przepis prawa karnego chroniący główne podstawowe prawa i wolności określone w konstytucji (np. spowoduje uszkodzenie ciała, dopuści się uprowadzenia świadka lub użyje wobec niego przymusu w celu uzyskania zeznań), uzyskany w ten sposób dowód jest niedopuszczalny i nie może zostać przyjęty przez sąd. Jeżeli istnieje wątpliwość, czy doszło do popełnienia przestępstwa, sąd może zawiesić postępowanie cywilne do czasu wydania prawomocnego wyroku w postępowaniu karnym. Jeżeli przestępstwo popełnione w celu uzyskania dowodu nie stanowi naruszenia głównych podstawowych praw i wolności określonych w konstytucji, stronę uznaje się za podlegającą odpowiedzialności karnej, ale dowód nie jest niedopuszczalny. Niedopuszczalny jest jedynie dowód uzyskany niezgodnie z prawem, który negatywnie wpływa na obowiązek sądu w zakresie ustalenia prawdy i podważa tym samym zasadę gwarancji sprawiedliwości i rzetelności wyroku.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Przesłuchanie stron także stanowi dowód. Podobnie jak świadkowie, strony również mają obowiązek stawiennictwa, złożenia wyjaśnień i przysięgi. Stron nie można jednak zmusić do stawiennictwa w sądzie lub złożenia wyjaśnień. Sąd, należycie uwzględniając wszystkie okoliczności sprawy, musi ocenić każdy przypadek nieuzasadnionego niestawiennictwa strony w postępowaniu lub niezłożenie przez stronę wyjaśnień przed sądem. Przymusowe doprowadzenie stron do sądu jest możliwe wyłącznie w postępowaniu dotyczącym ustalenia ojcostwa lub w postępowaniu rozwodowym. Niedopełnienie przez stronę obowiązku mówienia prawdy (inaczej niż w przypadku świadków) nie jest przestępstwem, chyba że strona złożyła fałszywe oświadczenie pod przysięgą. Sąd może zarządzić przesłuchanie stron z urzędu.

Ostatnia aktualizacja: 11/03/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Polska

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Kwestie związane z dowodami oraz postępowaniem dowodowym uregulowane są w kodeksie cywilnym (6 kc) oraz kodeksie postępowania cywilnego (art. 227 – 315 kpc).

Zgodnie z artykułem 6 kc go ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne. Ciężar dowodu co do pewnych faktów będzie spoczywał na powodzie, co do innych na pozwanym.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Wyjątki od zasady, że ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne muszą wynikać wprost z ustawy.

W niektórych szczególnych wypadkach możliwe jest przerzucenie ciężaru dowodu na stronę drugą, tzw. odwrócenie ciężaru dowodu. Może to mieć miejsce w przypadku np. zniszczenia dowodów lub udaremnienia postępowania dowodowego. W orzecznictwie ukształtował się pogląd, że ilekroć jedna ze stron swoim postępowaniem spowoduje uniemożliwienie lub poważne utrudnienie wykazania okoliczności przeciwnikowi, na którym spoczywał ciężar ich udowodnienia, wówczas na tę stronę przechodzi ciężar dowodu co do tego, że okoliczności takie nie zachodziły.

Z problematyką ciężaru dowodu w sposób ścisły wiąże się instytucja domniemań prawnych. Domniemanie prawne zgodnie z art. 234 kpc jest dla sądu wiążące. Zgodnie z ogólną zasadą obalenie domniemania prawnego jest dopuszczalne.

Domniemania prawne zmieniające regułę dowodową dotyczą m.in.: dobrej lub złej wiary (art. 7 kc), urodzenia się żywego dziecka (art. 9 kc), bezprawności (art. 24 §1 kc), równości udziałów współwłaścicieli (art. 197 kc), działania dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli (art. 527 § 3 i 529 kc), jednakowej wartości wkładów wspólników w spółce cywilnej (art. 826 § 2 kc).

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów (art. 233 kpc) sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału.

Sąd może oprzeć swe przekonanie jedynie na dowodach prawidłowo przeprowadzonych, z zachowaniem wymagań dotyczących źródeł dowodzenia oraz zasady bezpośredniości.

Swobodnej ocenie sądu podlega także opinia biegłych.

Kpc przewiduje ponadto instytucję uprawdopodobnienia w art. 243. Uprawdopodobnienie jest środkiem zastępczym dowodu w ścisłym znaczeniu i nie daje pewności, lecz tylko prawdopodobieństwo twierdzenia o pewnym fakcie. Regułą jest przeprowadzenie formalne dowodu, uprawdopodobnienie jest wyjątkiem, na korzyść tej strony, która powołuje się na pewien fakt. Na uprawdopodobnieniu można poprzestać w kwestiach z natury rzeczy incydentalnych i w wypadkach wyraźnie w ustawie przewidzianych.

2 Postępowanie dowodowe

Każde twierdzenie zarówno powoda, jak i pozwanego powinno być poparte dowodami.

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Sąd może dopuścić dowód nie powołany przez stronę, jednakże dowód ten powinien dotyczyć wyłącznie twierdzeń strony co do istotnych i spornych okoliczności faktycznych, gdyby według oceny sądu zebrany w toku sprawy materiał dowodowy nie wystarczał do jej rozstrzygnięcia (art. 232 kpc)

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Sąd dopuszcza dowód w zasadzie na wniosek stron, gdyż to one są zobowiązane wskazać dowody potrzebne do rozstrzygnięcia sprawy. Sąd rozważa jednak, czy dopuszczenie dowodów powołanych przez strony jest wskazane i niezbędne (art. 236 kpc).

Sąd powinien wydać postanowienie dowodowe w każdym wypadku przeprowadzenia postępowania dowodowego, także wtedy, gdy dopuszcza dowód z urzędu.

Decydując o dopuszczeniu dowodu przedstawionego przez stronę procesową, sąd powinien rozważyć:

czy dany fakt ma istotne znaczenie dla sprawy (art. 227 kpc),

czy fakt ten wymaga udowodnienia (może być np. notoryjnie znany art. 228 § 1 kpc lub przyznany przez strony art. 229 kpc),

czy dany środek dowodowy nie jest w konkretnym wypadku wykluczony (np. art. 246 i 247 kpc),

czy okoliczność, na którą dowód został zgłoszony, nie została już dostatecznie wyjaśniona lub dowód został powołany wyłącznie w celu przewleczenia sprawy (art. 217 § 2 kpc).

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd odrzuci wniosek dowodowy stron jeśli dotyczy faktów nie mających istotnego znaczenia dla sprawy (art. 227 kpc), faktów powszechnie znanych, faktów przyznanych w toku postępowania przez stronę przeciwną, jeżeli przyznanie nie budzi wątpliwości, a także faktów znanych sądowi z urzędu, jednakże sąd powinien wtedy na rozprawie zwrócić na nie uwagę stron (art. 228 i 229 kpc).

Sąd może uznać za ustalone fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, jeżeli wniosek taki można wyprowadzić z innych ustalonych faktów (domniemanie faktyczne, art. 231 kpc).

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

dokumenty (244 -257 kpc)

Dokumentami są oświadczenia w formie pisemnej, i dzieli się na urzędowe i prywatne. Dokumenty urzędowe sporządzone w odpowiedniej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej korzystają z domniemania zgodności z prawdą tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone oraz z domniemania autentyczności pochodzenia takiego dokumentu od jego wystawcy.

zeznania świadków (258 – 277 kpc)

Nikt nie ma prawa odmówić zeznań w charakterze świadka, z wyjątkiem małżonków stron, ich wstępnych, zstępnych i rodzeństwa oraz powinowatych w tej samej linii lub stopniu, jak również osób pozostających ze stronami w stosunku przysposobienia. Prawo odmowy zeznań trwa po ustaniu małżeństwa lub rozwiązaniu stosunku przysposobienia.

opinia biegłych (278-291 kpc)

Opinią biegłego jest sąd o okolicznościach faktycznych, stanach lub zdarzeniach, dla których poznanie i wyjaśnienie wymagany jest określony zasób wiadomości specjalnych ułatwiający sądowi właściwą ocenę faktów i rozstrzygnięcie konkretnej sprawy.

ogłędziny (292-298 kpc)

Ogłędziny polegają na bezpośrednim, zmysłowym zbadaniu przez organ sądowy właściwości lub stanu osób, miejsca czy rzeczy.

przesłuchanie stron (299-304 kpc)

Jeżeli po wyczerpaniu środków dowodowych lub w ich braku pozostały nie wyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, sąd dla wyjaśnienia tych faktów zarządzi dowód z przesłuchania stron.

Za osobę prawną sąd przesłuchuje osoby wchodzące w skład organu uprawnionego do jej reprezentowania.

Ponadto, sąd może dopuścić dowód z grupowego badania krwi, z filmu, telewizji, fotokopii, fotografii, planów, rysunków oraz płyt lub taśm dźwiękowych i innych przyrządów utrwalających albo przenoszących obrazy lub dźwięki.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Zgodnie z art. 266 kpc przed przesłuchaniem świadka uprzedza się go o prawie do odmowy zeznań i odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych zeznań. Sąd odbiera od świadka, który ma składać zeznania przyrzeczenie.

Zgodnie z art. 271 § 1 kpc świadek składa zeznanie ustnie. Zeznanie świadka, odczytuję się mu i stosownie do okoliczności na podstawie jego uwag uzupełnia.

Zasadą jest, że świadkowie jeszcze nie przesłuchani nie mogą być obecni przy przesłuchaniu innych świadków (art. 264 kpc), a świadkowie składający sprzeczne zeznania mogą zostać skonfrontowani (art. 272 kpc).

Sąd może wezwać jednego lub kilku biegłych, informując czy opinia ma być przedstawiona ustnie, czy pisemnie (art. 278 kpc). Biegły może odmówić zeznań z tych samych powodów co świadkowie (art. 280 i 261 kpc). Biegły również składa przyrzeczenie, chyba, że strony zwolnią go z tego obowiązku. Każda opinia powinna zawierać uzasadnienie (art. 285 kpc). Biegli mogą żądać wynagrodzenia za swoją pracę (art. 288 kpc).

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Brak jest podstaw do przyjęcia formalnej hierarchii środków dowodowych z punktu widzenia ich wiarygodności i mocy w oderwaniu od konkretnego stanu faktycznego. Zasadą jest, że sąd dokonuje oceny dowodów według uznania (art. 233 kpc). W swej ocenie powinien brać pod uwagę zasadę z art. 246 i 247 kpc, o wyższości dowodu z dokumentu nad dowodem z przesłuchania świadków lub stron.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Niektóre z czynności prawnych wymagają odpowiedniej formy, a obowiązek takiej formy szczególnej może wprowadzić ustawa albo umowa stron. Istota formy pisemnej do celów dowodowych z art. 74 § 1 kc (*ad probationem*) polega na tym, że w razie niezastosowania się do wymagania ustawy lub umowy obciąża osobę, która nie dokonała czynności w formie właściwej, ujemnymi następstwami o charakterze procesowym — są nimi ograniczenia w możliwości przeprowadzenia dowodów.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Zasadą jest, że nikt nie może odmawiać zeznań w charakterze świadka. Złożenie zeznań jest bowiem obowiązkiem ustawowym. Na obowiązek ten składają się trzy powinności:

obowiązek osobistego stawiennictwa w sądzie w wyznaczonym terminie,

obowiązek składania zeznań,

obowiązek złożenia przyrzeczenia.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Ustawa przewiduje jednak pewne odstępstwa od zasady, że nikt nie może odmówić składania zeznań w art. 261 kpc, na mocy którego małżonkowie stron, wstępni, zstępni, rodzeństwo oraz powinowaci w tej samej linii lub stopniu, jak również osoby pozostające ze stronami w stosunku przysposobienia mają prawo do odmowy zeznań. Prawo odmowy zeznań trwa także po ustaniu małżeństwa lub rozwiązaniu stosunku przysposobienia.

Odmowa zeznań nie jest dopuszczalna w sprawach o prawa stanu, z wyjątkiem spraw o rozwód.

O prawie odmowy zeznań, jak i odmowy odpowiedzi na zadane pytania sąd powinien uprzedzić świadka przed jego przesłuchaniem. Okoliczności odmowy zeznań (sformułowane na piśmie lub przedstawione ustnie z powołaniem się na ustawowe przyczyny) podlegają sprawdzeniu przez sąd.

Oświadczenie o skorzystaniu z prawa odmowy zeznań może być odwołane. Po złożeniu zeznań świadek, jednak nie może już skorzystać z prawa ich odmowy, chyba że nie został uprzednio pouczone o prawie odmowy zeznań.

Świadek może również odmówić odpowiedzi na zadane mu pytanie, jeżeli zeznanie mogłoby narazić jego lub jego bliskich (małżonków, wstępnych, zstępnych, rodzeństwa, powinowatych w tej samej linii lub stopniu, osób pozostających ze stronami w stosunku przysposobienia) na odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową albo jeżeli zeznanie miałoby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej. Przeważa pogląd, że pojęcie osób bliskich nie rozciąga się na osoby faktycznie pozostające we wspólnym pożyciu (konkubinat).

Duchowny może odmówić zeznań co do faktów powierzonych mu na spowiedzi.

Każdy obowiązany jest przedstawić na zarządzenie sądu w oznaczonym terminie i miejscu dokument znajdujący się w jego posiadaniu i stanowiący dowód faktu istotnego dla rozstrzygnięcia sprawy, chyba że dokument zawiera informacje niejawne. Od powyższego obowiązku może uchylić się ten, kto co do okoliczności objętych treścią dokumentu mógłby jako świadek odmówić zeznania albo kto posiada dokument w imieniu osoby trzeciej, która mogłaby z takich samych przyczyn sprzeciwić się przedstawieniu dokumentu. Jednakże i wówczas nie można odmówić przedstawienia dokumentu, gdy jego posiadacz lub osoba trzecia obowiązani są do tego względem chociażby jednej ze stron albo gdy dokument wystawiony jest w interesie strony, która żąda przeprowadzenia dowodu. Strona nie może ponadto odmówić przedstawienia dokumentu, jeżeli szkoda, na którą byłaby przez to narażona, polega na przegraniu procesu (art. 248 kpc).

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

W przypadku nieuzasadnionej odmowy zeznań lub przyrzeczenia sąd, po wysłuchaniu obecnych stron co do zasadności odmowy, skáže świadka na grzywnę (art. 274 kpc).

Niezależnie od powyższej grzywny sąd może nakazać aresztowanie świadka na czas nie przekraczający tygodnia. Sąd uchyla areszt, jeżeli świadek złoży zeznanie lub przyrzeczenie albo jeżeli sprawę ukończono w instancji, w której dowód z tego świadka został dopuszczony (art. 276 kpc).

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Sąd z urzędu powinien nie dopuścić do zeznań osoby niezdolnej do spostrzegania lub komunikowania swych spostrzeżeń. Ustąpienie przyczyn powodujących tę niemożność może prowadzić do uchylenia zakazu przesłuchania. Sam fakt leczenia psychiatrycznego bądź ubezwłasnowolnienia nie może automatycznie przesądzać o niewiarygodności zeznań (art. 259 kpc).

Ustawa nie wprowadza granicy wieku od którego uznaje się, że dziecko posiada możliwość postrzegania lub komunikowania spostrzeżeń. Możliwość przesłuchania dziecka, zatem zależy od jego indywidualnych zdolności oraz stopnia rozwoju. W przypadku postępowania w sprawach małżeńskich ustawa wprowadza ograniczenia przesłuchiwanie w charakterze świadka co do małoletnich, którzy nie ukończyli lat trzynastu oraz zstępnych stron, którzy nie ukończyli lat siedemnastu (art. 430 kpc).

Z art. 259 kpc wynika ogólna zasada, że nikt nie może być przesłuchany w tej samej sprawie raz jako świadek, a raz jako strona procesowa. Przedstawiciel ustawy strony może, zatem być przesłuchany w ramach przesłuchania stron. Pełnomocnik natomiast może być przesłuchany w charakterze świadka, z tym że powinien się w takiej sytuacji zrzec pełnomocnictwa.

Świadkiem nie może być również interwenient uboczny (art. 81 kpc).

Wojskowi i urzędnicy niezwolnieni od zachowania w tajemnicy informacji niejawnych klauzuli "zastrzeżone" lub "poufne", jeżeli ich zeznanie miałyby być połączone z jej naruszeniem nie mogą składać zeznań, chyba że zostaną zwolnieni z tajemnicy służbowej.

Mediator nie może być świadkiem co do faktów, o których dowiedział się w związku z prowadzeniem mediacji, chyba że strony zwolnią go z obowiązku zachowania tajemnicy mediacji (art. 2591 kpc).

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Przesłuchanie świadka prowadzi sąd. W niektórych przypadkach sąd może zlecić przesłuchanie sędziemu wyznaczonemu (art. 235 kpc). Jeżeli charakter dowodu się temu nie sprzeciwia, sąd orzekający może postanowić, że jego przeprowadzenie nastąpi przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających dokonanie tej czynności na odległość.

Strony mają prawo być obecne w trakcie przesłuchania świadków i mogą zadawać im pytania.

Świadkowie mogą być przesłuchiwanie za pomocą video-konferencji lub telekonferencji (art. 10 § 4 Rozporządzenia Rady (WE) 1206/2001 w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych).

3 Ocena dowodów

Co do zasady dowodem może być wszystko co zmierza do ustalenia okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. K.p.c. nie zawiera ogólnego zakazu wykorzystywania w postępowaniu cywilnym dowodów uzyskanych w sposób sprzeczny z prawem. Analiza przepisów Konstytucji, poszczególnych przepisów kodeksu cywilnego i k.p.c., ustawy o ochronie informacji niejawnych oraz umów międzynarodowych, ratyfikowanych przez Polskę, uzasadnia jednak tezę o niedopuszczalności wykorzystywania w postępowaniu cywilnym dowodów uzyskanych w sposób nielegalny.

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

W postępowaniu cywilnym za niedopuszczalne należy uznać wykorzystanie dowodów uzyskanych w sposób skutkujący naruszeniem i tym samym pozbawieniem osoby możliwości korzystania z prawa do wolności myśli, słowa, do intymności i do wolności osobistej. Za nielegalne uznaje się dowody uzyskane na skutek podstępu oraz uzyskane za pomocą obietnicy, której spełnienie stanowiłoby naruszenie prawa np. udzielenie korzyści majątkowej w zamian za zainstalowanie podsłuchu.

Art. 403 § 1 pkt 2 kpc stanowi, że wyrok uzyskany za pomocą przestępstwa może pociągać za sobą wznowienie postępowania. Żądanie przewidziane w art. 403 § 1 pkt 2 kpc jest możliwe tylko wówczas, gdy fakt jego popełnienia zostanie stwierdzony prawomocnym wyrokiem skazującym. Wyrok musi być prawomocny, aby dawał gwarancję trwałości podstawy wznowienia. Odpis wyroku należy dołączyć do skargi o wznowienie postępowania.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Jeśli po wyczerpaniu środków dowodowych lub ich braku pozostały nie wyjaśnione fakty, będące istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, wówczas sąd może przesłuchać strony (art. 299 kpc).

Ostatnia aktualizacja: 28/02/2017

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Portugalia

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Uwaga wstępna: ogólne zasady regulujące kwestie związane z dopuszczalnością dowodów, ich wartością dowodową, ciężarem dowodu oraz formami przeprowadzania dowodu zawarto w wymienionych poniżej przepisach portugalskiego kodeksu cywilnego i kodeksu postępowania cywilnego. Na końcu tego arkusza informacyjnego znajdują się linki do wersji skonsolidowanych tych dwóch dokumentów prawnych w języku portugalskim.

Zgodnie z art. 342 kodeksu cywilnego:

Osoba powołująca się na określone prawo musi zasadniczo dowieść prawdziwości faktów leżących u jego podstaw.

Strona przeciwna musi wykazać, że zaszły okoliczności faktyczne ograniczające, zmieniające lub uchylające takie prawo.

W razie wątpliwości okoliczności faktyczne muszą zostać uznane za elementy warunkujące powstanie prawa.

W przypadku powództwa o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego lub prawa (art. 10 ust. 3 lit. a) kodeksu postępowania cywilnego i art. 343 kodeksu cywilnego), w ramach którego jedna ze stron nie dąży do wydania wyroku przeciwko stronie przeciwnej, a wyłącznie wnosi do sądu o stwierdzenie nieistnienia danego prawa lub okoliczności faktycznej, do pozwanego należy udowodnienie elementów warunkujących powstanie prawa będącego przedmiotem roszczenia.

W przypadku powództw sądowych, które należy wytoczyć w określonym terminie po dniu, w którym powód dowiedział się o zaistnieniu określonej okoliczności faktycznej, do pozwanego należy udowodnienie, że termin ten już upłynął, chyba że w przepisach szczególnych przewidziano inne rozwiązanie (art. 343 ust. 2 kodeksu cywilnego).

Jeżeli prawo, na które powołuje się powód, podlega warunkowi zawieszającemu (niepewne przyszłe zdarzenie, od którego wystąpienia strony uzależniły skutki czynności prawnej – art. 270 kodeksu cywilnego) lub jeżeli obowiązuje w stosunku do niego termin początkowy (moment, po którym takie prawo może

powstać – art. 278 kodeksu cywilnego), obowiązek wykazania, że taki warunek został spełniony lub że taki termin początkowy upłynął, spoczywa na powodzie (art. 343 ust. 3 kodeksu cywilnego).

Jeżeli prawo, na które powołuje się powód, podlega warunkowi rozwiązującemu (zdarzenie przyszłe i niepewne, od którego wystąpienia strony uzależniły skutki czynności prawnej – art. 270 kodeksu cywilnego) lub jeżeli obowiązuje w stosunku do niego termin ostateczny (chwila, z której upływem prawo wygasa – art. 278 kodeksu cywilnego), obowiązek wykazania, że taki warunek został spełniony lub że taki termin ostateczny upłynął, spoczywa na pozwanych (art. 343 ust. 3 kodeksu cywilnego).

Powyższe zasady ulegają odwróceniu w przypadku istnienia domniemania prawnego (gdy na podstawie przepisów prawa wywodzi się ze znanego faktu określony skutek lub wniosek w celu ustalenia faktu nieznanego), wyłączenia lub zwolnienia z obowiązku postępowania zgodnie z zasadą dotyczącą ciężaru dowodu lub ważnego porozumienia o takim samym skutku i zasadniczo w każdym innym przypadku określonym prawem (art. 344 ust. 1 kodeksu cywilnego). Ciężar dowodu podlega odwróceniu również wtedy, gdy strona przeciwna umyślnie uniemożliwiła przedstawienie dowodu przez zobowiązaną do tego stronę (art. 344 ust. 2 kodeksu cywilnego).

Porozumienie w sprawie odwrócenia ciężaru dowodu jest nieważne:

gdy chodzi o niezbywalne prawo (tj. prawo, którego strona nie może się zrzec wyłącznie na podstawie oświadczenia woli) lub w przypadku gdy może to nadmiernie utrudnić jednej ze stron wykonanie prawa (art. 345 ust. 1 kodeksu cywilnego);

podobnie nieważne jest porozumienie o wyłączeniu jakiegokolwiek zgodnego z prawem środka dowodowego lub dopuszczeniu innego środka dowodowego niż środek przewidziany w obowiązujących przepisach. Jeżeli jednak postanowienia sądów w przedmiocie dowodów opierają się na względach porządku publicznego, porozumienia takie są nieważne niezależnie do okoliczności (art. 345 ust. 2 kodeksu cywilnego).

W przypadku przedstawienia dowodu przez stronę, na której spoczywa obowiązek wykazania prawdziwości danej okoliczności faktycznej, strona przeciwna może przedstawić dowód przeciwny w celu podania takiego dowodu w wątpliwość. W przypadku wystąpienia dostatecznie dużych wątpliwości rozstrzygnięcie zapadnie przeciwko stronie, na której spoczywał obowiązek udowodnienia danej okoliczności faktycznej (art. 346 kodeksu cywilnego). Niezbity dowód można podważyć wyłącznie poprzez przedstawienie dowodu na to, że okoliczność faktyczna leżąca u podstaw takiego dowodu nie jest prawdziwa, bez uszczerbku dla innych ograniczeń przewidzianych w prawie (art. 347 kodeksu cywilnego).

Każda osobowa powołująca się na prawo zwyczajowe, miejscowe lub na prawo państwa trzeciego jest zobowiązana do przedstawienia dowodów potwierdzających istnienie i treść takiego prawa, przy czym sąd podejmuje z urzędu działania na rzecz uzyskania stosownych informacji (art. 348 ust. 1 kodeksu cywilnego). Sąd gromadzi również takie informacje z urzędu, jeżeli ma wydać orzeczenie na podstawie prawa zwyczajowego lub miejscowego lub na podstawie prawa obcego, w przypadku gdy żadna ze stron nie powołała się na takie prawo, w przypadku gdy strona przeciwna potwierdziła istnienie takiego prawa i treść tego prawa lub w przypadku gdy strona przeciwna nie wniosła sprzeciwu (art. 348 ust. 2 kodeksu cywilnego). Jeżeli sąd nie jest w stanie ustalić treści mającego zastosowanie prawa, stosuje przepisy portugalskiego prawa zwyczajowego (art. 348 ust. 3 kodeksu cywilnego).

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Tak, ustanowiono przepisy zwalniające z obowiązku udowodnienia pewnych faktów.

Zgodnie z art. 412 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego nie wymagają dowodu:

fakty powszechnie znane;

fakty znane sądowi z urzędu; jeżeli sąd wezwie do przedstawienia tych faktów, strona musi załączyć stosowne dowody z dokumentów do akt sprawy.

W prawie portugalskim dopuszcza się domniemania prawne i faktyczne (art. 349 kodeksu cywilnego).

Strona, na której korzyść przemawia domniemanie prawne, nie musi udowadniać domnianego faktu (art. 350 ust. 1 kodeksu cywilnego).

Domniemania prawne można obalić, przedstawiając dowód przeciwny, poza przypadkami, w których nie jest to dozwolone na mocy przepisów prawa, tj. poza sytuacjami, w których nie dopuszcza się możliwości przedstawienia dowodu przeciwnego (art. 350 ust. 2 kodeksu cywilnego).

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Wartość poszczególnych środków dowodowych różni się w zależności od ich charakteru.

Dokumenty urzędowe mają pełną moc dowodową w odniesieniu do określonych faktów i można je obalić wyłącznie za pomocą dowodu przeciwnego (art. 369–372 kodeksu cywilnego).

Dokumenty prywatne mają pełną moc dowodową, jeżeli autentyczność charakteru pisma odręcznego i podpisu albo samego podpisu zostanie potwierdzona lub nie zostanie zakwestionowana, chyba że podniesiony zostanie zarzut ich sfalszowania (art. 373–379 kodeksu cywilnego).

W Portugalii obowiązują przepisy szczególne dotyczące mocy dowodowej wyciągów z rejestrów, pism, notatek, zaświadczeń, wyciągów z zaświadczeń, odpisów uwierzytelnionych i kserokopii (art. 380–387 kodeksu cywilnego).

Sąd dokonuje swobodnej oceny dowodów z opinii biegłych, dowodów uzyskanych w toku wizji lokalnych przeprowadzonych przez sąd oraz dowodów z zeznań świadków (art. 389, 391 i 396 kodeksu cywilnego).

Domniemania prawne są dozwolone wyłącznie w takich samych sytuacjach i na takich samych warunkach jak w przypadku dowodów z zeznań świadków (art. 351 kodeksu cywilnego).

Swobodna ocena dowodów przez sąd nie obejmuje faktów, których udowodnienie wymaga spełnienia przewidzianych w prawie szczególnych wymogów formalnych, ani faktów, które można udowodnić wyłącznie poprzez przeprowadzenie dowodu z dokumentów, lub faktów, które zostały w niezbity sposób udowodnione na podstawie dokumentów, umowy albo przyznania przez strony (art. 607 ust. 5 kodeksu postępowania cywilnego).

Sąd uwzględni wszystkie przedstawione dowody, niezależnie od tego, czy przedstawiła je strona, na której spoczywał ciężar dowodu, nie naruszając przepisów, zgodnie z którym dowód potwierdzający fakt jest nieistotny, jeżeli został przedstawiony przez określoną zainteresowaną stronę (art. 413 kodeksu postępowania cywilnego).

Wszelkie wątpliwości dotyczące okoliczności faktycznej lub ciężaru dowodu rozstrzyga się na niekorzyść strony, która odniosłaby korzyści z danego faktu (art. 414 kodeksu postępowania cywilnego).

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

W prawie portugalskim ustanowiono „zasadę inkwizycyjności”, zgodnie z którą sędzia z urzędu dokonuje wszelkich czynności lub zleca dokonanie wszelkich czynności niezbędnych do ustalenia prawdy i sprawiedliwego rozstrzygnięcia sporu w odniesieniu do faktów, do których badania jest on uprawniony na mocy przepisów prawa (art. 411 kodeksu postępowania cywilnego).

Sędzia może, na dowolnym etapie postępowania, wezwać strony do stawienia się osobiście w sądzie w celu złożenia zeznań dotyczących faktów istotnych dla wydania orzeczenia w sprawie (art. 452 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego).

Sąd ma obowiązek zażądać, z urzędu lub na wniosek jednej ze stron, przekazania informacji, opinii technicznych, planów, zdjęć, rysunków, przedmiotów lub innych dokumentów niezbędnych do ustalenia prawdy. Żądania takie mogą być kierowane do organów publicznych stron sporu lub osób trzecich (art. 436 ust. 1 i 2 kodeksu postępowania cywilnego).

Sąd, o ile uzna to za stosowne, może zarządzić, z urzędu lub na wniosek jednej ze stron, przeprowadzenie czynności wyjaśniających w sprawie przedmiotów lub osób. Czynności te muszą zostać przeprowadzone z poszanowaniem prawa do prywatności i życia rodzinnego oraz godności człowieka oraz powinny mieć na celu wyjaśnienie każdego faktu istotnego dla wydania orzeczenia w sprawie. Sąd może przeprowadzić wizję lokalną lub zarządzić przeprowadzenie rekonstrukcji wydarzeń, jeżeli uzna to za konieczne (art. 490 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego).

Jeżeli w toku postępowania sądowego pojawią się powody, by przypuszczać, że osoba, która nie została wezwana do stawienia się przed sądem w charakterze świadka, może dysponować wiedzą na temat faktów istotnych dla wydania prawidłowego orzeczenia w sprawie, sędzia powinien zarządzić wezwanie takiej osoby do złożenia zeznań w sądzie (art. 526 ust. 1. kodeksu postępowania cywilnego).

Sędzia może również z urzędu zarządzić przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego (art. 477 kodeksu postępowania cywilnego).

Zgodnie z art. 417 kodeksu postępowania cywilnego każdy ma obowiązek współpracy w celu ustalenia prawdy.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Strony z reguły przedstawiają dowody w swoich pismach procesowych, w szczególności w pozwie i odpowiedzi na pozew (np. art. 552 i 572 kodeksu cywilnego).

Wniosek dowodowy można zmienić na etapie przedprocesowych czynności dowodowych, natomiast termin na wprowadzenie zmian na liście świadków upływa na 20 dni przed datą rozprawy (art. 598 kodeksu postępowania cywilnego).

Na etapie przedprocesowych czynności dowodowych lub, w stosownych przypadkach, w drodze postanowienia sąd wskazuje środki dowodowe, które są dopuszczalne i na które strony mogą się powołać (art. 591 i 593 kodeksu postępowania cywilnego).

Zasadniczo dowody przeprowadza się na rozprawie końcowej. W wyjątkowych przypadkach sąd może jednak dopuścić możliwość przeprowadzenia dowodu na wcześniejszym etapie postępowania (art. 419 kodeksu postępowania cywilnego).

Poza przypadkami, w których sędzia zmienia porządek czynności prawnych, zgodnie z art. 604 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego dowody przeprowadza się w następującym porządku:

- oświadczenia stron;
- nagrania wideo lub audio;
- ustne wyjaśnienia biegłych;
- zeznanie świadków.

Jeżeli po zakończeniu rozprawy sędzia stwierdzi, że nie dysponuje wystarczającymi informacjami, może wznowić rozprawę w celu przesłuchania wybranych osób lub nakazania przedstawienia innych środków dowodowych (art. 607 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego).

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuca wniosek dowodowy strony?

Wniosek o przeprowadzenie dowodu może zostać odrzucony, jeżeli został złożony po upływie odpowiedniego terminu ustawowego lub jeżeli dowód jest niedopuszczalny.

Poniżej przedstawiono pewne przykładowe sytuacje, które mogą skutkować całkowitym lub częściowym odrzuceniem wniosku o przeprowadzenie dowodu: jeżeli liczba świadków przekracza wartość dopuszczalną na mocy przepisów prawa, dodatkowo świadkowie nie zostaną dopuszczeni, bez uszczerbku dla możliwości wyrażenia przez sędziego zgody na przesłuchanie tych świadków w wyjątkowych okolicznościach (art. 511 kodeksu postępowania cywilnego); jeżeli strona figuruje na liście świadków (art. 496 kodeksu postępowania cywilnego);

jeżeli w trakcie wstępnego przesłuchania świadka sędzia uzna go za niezdolnego do składania zeznań (art. 513 kodeksu postępowania cywilnego);

jeżeli strona ma składać zeznania dotyczące faktów, które nie mogą stanowić dowodu (art. 454 kodeksu postępowania cywilnego);

ogólnie rzecz biorąc, jeżeli sędzia – kierując się swoim uznaniem – stwierdzi, że dowód jest nieistotny lub jego przeprowadzenie ma na celu opóźnienie postępowania (art. 6 kodeksu postępowania cywilnego).

Zgodnie z art. 417 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego, jeżeli środek dowodowy prowadzi do naruszenia integralności fizycznej lub moralnej osoby, stanowi ingerencję w jej życie prywatne lub rodzinne, narusza jej mir domowy, poufność korespondencji lub poufność komunikacji drogą elektroniczną, a także jeżeli narusza tajemnicę zawodową, tajemnicę urzędową lub tajemnicę państwową, osoba wezwana do złożenia zeznań przed sądem może odmówić współpracy z sądem. Jeżeli jednak u podstaw wspomnianej odmowy współpracy leży obowiązek dochowania tajemnicy, sąd może zbadać, czy odmowa ta jest uzasadniona, i zwołać daną osobę z obowiązku dochowania tajemnicy.

Dlatego też w sytuacji, w której do sądu portugalskiego wniesiono o przeprowadzenie dowodu mogącego skutkować naruszeniem tajemnicy, sąd w państwie członkowskim pochodzenia wskazuje w formularzu wniosku, czy życzy sobie, aby sąd portugalski postanowił o uchyleniu obowiązku dochowania tajemnicy.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Istnieją następujące środki dowodowe:

domniemania (art. 349 kodeksu cywilnego);

przyznania uzyskane w toku zeznań składanych przez stronę (art. 352 kodeksu cywilnego);

oświadczenia strony, które nie odpowiadają uzyskanym przyznaniam (art. 466 kodeksu postępowania cywilnego);

dokumenty (art. 362 kodeksu cywilnego i art. 423 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego). Dowody z dokumentów obejmują opinie adwokatów, innych prawników lub ekspertów, których sąd nie pozyskał w toku przeprowadzania dowodu z opinii biegłego (art. 426 kodeksu postępowania cywilnego);

dowody z opinii biegłych (art. 388 kodeksu cywilnego i art. 467 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego);

wizje lokalne przeprowadzane przez sąd (art. 390 kodeksu cywilnego i art. 490 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego). Dowody pozyskane w toku wizji lokalnych przeprowadzanych przez sąd obejmują weryfikację sądową bez zastrzeżeń (art. 494 kodeksu postępowania cywilnego);

dowody z zeznań świadków (art. 392 kodeksu cywilnego i art. 495 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego);

dowody rzeczowe (art. 416 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego).

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Portugalskie prawo procesowe cywilne opiera się na zasadach ustności i bezpośredniości. Z tego względu co do zasady w toku przesłuchania i rozprawy: świadków i strony przesłuchuje osobiście przewodniczący składu sędziowskiego (art. 452, 456, 457, 466, 500, 501, 503, 506, 518 i 520 kodeksu postępowania cywilnego). Jeżeli świadkowie i strony zamieszkują poza okręgiem podlegającym właściwości danego sądu, przesłuchuje się ich w drodze wideokonferencji. W określonych sytuacjach (np. choroba lub bardzo duże trudności w stawieniu się przed sądem) świadków i strony można przesłuchać drogą telefoniczną lub za pośrednictwem dowolnej innej metody komunikacji bezpośredniej wskazanej przez sąd bądź w formie pisemnej. Sędzia może również przesłuchać świadków lub strony w miejscu, w którym się one aktualnie znajdują. W wyjątkowych przypadkach niektórzy świadkowie są uprawnieni do składania zeznań w formie pisemnej;

sąd może wezwać biegłych do złożenia ustnych wyjaśnień na rozprawie. Biegli z zakładów pracy mogą być również przesłuchiwani w drodze wideokonferencji z ich miejsca pracy (art. 486 kodeksu postępowania cywilnego);

sąd może przeprowadzać oględziny na miejscu lub zarządzić zorganizowanie wizji lokalnej – w takiej sytuacji w stosownych przypadkach towarzyszy mu odpowiedni specjalista (art. 490 i 492 kodeksu postępowania cywilnego); adwokaci wygłaszają mowy końcowe przed sędzią. Z kolei ekspertyzy, dokumenty, opinie i – ogólnie rzecz biorąc – dowody w formie pisemnej, a także zdjęcia, materiały wideo, materiały audio oraz przedstawienie dowodów rzeczowych uwzględnia się w aktach sprawy z wyprzedzeniem, aby zapewnić możliwość ich zakwestionowania i zbadania podczas rozprawy (art. 416 kodeksu postępowania cywilnego).

Nieruchomości lub ruchomości, których nie można uwzględnić w postępowaniu, mogą zostać poddane oględzinom przez sąd w trakcie rozprawy końcowej. Sąd może również nakazać dokonanie ich oględzin przez biegłego lub poddanie ich weryfikacji sądowej bez zastrzeżeń (art. 416 kodeksu postępowania cywilnego).

W pilnych i uzasadnionych przypadkach sędzia może nakazać przedstawienie dowolnego środka dowodowego na wcześniejszym etapie (art. 419 kodeksu postępowania cywilnego).

Jeżeli osoby, które mają zostać przesłuchane, zamieszkują za granicą, można je przesłuchać przed przeprowadzeniem rozprawy na podstawie wniosku o pomoc sądową lub – jeżeli są one obywatelami portugalskimi – na podstawie wniosku o pomoc sądową przesłanego na adres konsulatu Portugalii (art. 500 lit. b) kodeksu postępowania cywilnego). Dowody z przesłuchania osoby przebywającej za granicą w drodze wideokonferencji przeprowadza się zazwyczaj na rozprawie.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Tak, wartość dowodowa różni się w zależności od specyfiki danego środka dowodowego (zob. odpowiedź na pytanie 1.3).

Poniżej przedstawiono przykłady sytuacji, w których określone środki dowodowe mają większą moc dowodową od innych.

Dowody z zeznań świadków nie są dopuszczalne, jeżeli zgodnie z prawem lub według ustaleń pomiędzy stronami oświadczenie handlowe musi mieć formę pisemną lub musi zostać potwierdzone na piśmie (art. 393 ust. 1 kodeksu cywilnego).

Dowody z zeznań świadków nie są dopuszczalne również wówczas, gdy zdarzenie zostało w pełni dowiedzione za pomocą dowodów z dokumentów lub innych środków dowodowych o pełnej mocy dowodowej (art. 393 ust. 2 kodeksu cywilnego).

Dowody z zeznań świadków są niedopuszczalne, jeżeli opierają się na jakichkolwiek umowach, które są sprzeczne w stosunku do treści dokumentów urzędowych lub prywatnych o pełnej mocy dowodowej lub je uzupełniają, niezależnie od tego, czy takie umowy zostały zawarte przed sporządzeniem dokumentu, w tym samym czasie, w którym został on sporządzony czy po jego sporządzeniu (art. 394 ust. 1 kodeksu cywilnego).

Pisemne przyznanie się sądowe ma pełną moc dowodową względem osoby przyznającej określony fakt (art. 358 ust. 1 kodeksu cywilnego).

Przyznanie pozasądowe, w formie dokumentu urzędowego lub prywatnego, uznaje się za udowodnione po spełnieniu warunków przewidzianych dla takich dokumentów oraz, jeżeli zostało skierowane do strony przeciwnej lub jej pełnomocnika, ma pełną moc dowodową (art. 358 ust. 2 kodeksu cywilnego).

Przyznanie pozasądowe, które nie przybiera formy dokumentu, nie może zostać potwierdzone przez świadków jeżeli dowód z zeznań świadków jest niedopuszczalny; jeżeli jednak taki dowód jest dopuszczalny, sąd ocenia jego moc dowodową wedle swobodnego uznania (art. 358 ust. 3 kodeksu cywilnego).

Przyznanie sądowe w formie innej niż pisemna i przyznanie pozasądowe skierowane do osoby trzeciej lub zawarte w testamencie podlega swobodnej ocenie przez sąd (art. 358 ust. 4 kodeksu cywilnego).

Przyznanie nie stanowi dowodu przeciwko osobie przyznającej określony fakt (art. 354 kodeksu cywilnego), jeżeli: zostanie ono uznane za niewystarczające w świetle przepisów prawa lub jeżeli opiera się na okolicznościach faktycznych, których uznanie lub zbadanie jest zakazane na mocy prawa; opiera się na okolicznościach faktycznych związanych z prawami niezwykłymi; fakt, którego dotyczy przyznanie, jest niemożliwy lub w sposób oczywisty nie istnieje.

Dowód z zeznań świadków na okoliczność pozornej umowy lub transakcji nie jest dopuszczalny, jeżeli powołują się na niego strony takiej umowy lub transakcji (art. 394 kodeksu cywilnego).

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Tak, zwłaszcza w następujących przypadkach:

gdy w przepisach prawa nałożono wymóg sporządzenia dokumentu o określonej formie, takiego dokumentu nie można zastąpić innym środkiem dowodowym ani innym dokumentem, chyba że taki środek dowodowy lub dokument ma większą moc dowodową (art. 364 ust. 1 kodeksu cywilnego);

gdy w przepisach prawa nałożono wymóg dopełnienia szczególnych formalności na potrzeby stwierdzenia lub dowiedzenia faktu prawnego, nie można zrezygnować z dopełnienia takich formalności (art. 220 kodeksu cywilnego).

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Każdy, niezależnie od tego, czy jest stroną sprawy, ma obowiązek współpracy w celu ustalenia prawdy poprzez udzielanie odpowiedzi na zadawane pytania, poddanie się czynnościom wyjaśniającym, dostarczenie tego, o co zwrócił się sąd, oraz dokonywanie czynności zarządzonych przez sąd (art. 417 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego).

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Następujące osoby mogą odmówić składania zeznań w charakterze świadków, z wyjątkiem postępowania służącego potwierdzeniu narodzin lub śmierci dziecka (art. 497 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego):

wstępni w sprawach z udziałem zstępnych oraz rodzice adopcyjni w sprawach z udziałem dzieci przysposobionych i odwrotnie;

teść lub teściowa w sprawach z udziałem zięcia lub synowej i odwrotnie;

małżonek lub były małżonek w sprawach, w których jedną ze stron jest drugi małżonek lub były małżonek;

osoba, która pozostaje lub pozostawała w związku nieformalnym o charakterze zbliżonym do związku małżeńskiego z którąkolwiek ze stron postępowania.

Do obowiązków sędziego należy poinformowanie osób, o których mowa powyżej, o prawie do odmowy składania zeznań (art. 497 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego).

Świadkowie związani tajemnicą zawodową, tajemnicą urzędową i tajemnicą państwową mogą zgodnie z prawem odmówić składania zeznań w zakresie, w jakim dotyczą one faktów objętych taką tajemnicą (art. 497 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego).

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Odmowę złożenia przyrzeczenia uznaje się za równoważną odmowie złożenia zeznań – w każdym z tych przypadków sąd może nałożyć na świadka grzywnę (art. 417 ust. 2, art. 459 i art. 513 kodeksu postępowania cywilnego).

Jeżeli świadek nie stawia się przed sądem bez uzasadnionej przyczyny, sąd może ukarać go grzywną lub nakazać jego doprowadzenie (art. 508 ust. 4 kodeksu postępowania cywilnego).

Składanie fałszywych zeznań stanowi przestępstwo (art. 360 kodeksu karnego).

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Osoby, które nie są w stanie zeznawać w sprawie faktów ze względu na stan psychiczny, nie mogą występować w charakterze świadków (art. 495 kodeksu postępowania cywilnego). Do obowiązków sędziego należy ocena zdolności osób wezwanych do zeznawania w charakterze świadków.

Osobom, które mogą składać zeznania jako strony w sprawie, zabrania się składania zeznań w charakterze świadków (art. 496 kodeksu postępowania cywilnego).

Zgodnie z art. 453 kodeksu postępowania cywilnego zeznania jako strony w sprawie mogą składać osoby posiadające zdolność do czynności prawnych, osoby dorosłe korzystające ze wsparcia, opiekunowie dzieci, osoby prawne oraz spółki.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Świadkowie składają zeznania podczas rozprawy kończącej postępowanie w sprawie osobiście lub w drodze wideokonferencji (art. 500 kodeksu postępowania cywilnego) z wyjątkiem następujących sytuacji:

gdy dowody przeprowadza się na wcześniejszym etapie (można to zrobić, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że uzyskanie zeznań od danej osoby może być niemożliwe lub bardzo utrudnione);

gdy dowody przeprowadza się za pośrednictwem wniosku o pomoc sądową przesłanego do portugalskiego konsulatu;

gdy dowody przeprowadza się w miejscu zamieszkania lub pracy danej osoby (przywilej nadany Prezydentowi Republiki Portugalskiej i przedstawicielom dyplomatycznym państw obcych na warunkach wzajemności);

gdy nie mogą stawić się w sądzie;

gdy istnieje możliwość składania zeznań na piśmie.

Zeznania świadka muszą być dokładne; świadek wskazuje powód i okoliczności uzasadniające jego wiedzę na temat faktów; należy w miarę możliwości szczegółowo określić i dobrze uzasadnić powód posiadania danej wiedzy (art. 516 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego).

Przesłuchanie prowadzi adwokat strony, która wezwała świadka. Adwokat drugiej strony może zadawać świadkowi pytania w celu uzupełnienia lub wyjaśnienia zeznań (art. 516 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego).

Sędzia dba o to, aby adwokaci nie byli nieuprzejmi w stosunku do świadków oraz aby nie zadawali pytań ani nie formułowali uwag, które nie mają związku ze sprawą, są tendencyjne, wprowadzające w błąd czy złośliwe (art. 516 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego).

Przesłuchanie przez stronę, która powołała świadka, oraz przez stronę przeciwną przeprowadzają pełnomocnicy stron, bez uszczerbku dla jakichkolwiek informacji żądanych przez sędziego lub dla jakichkolwiek pytań, których zadanie sędzia może uznać za stosowane w celu ustalenia prawdy (art. 516 ust. 4 kodeksu postępowania cywilnego).

Sędzia prowadzi przesłuchanie osobiście, jeżeli jest to konieczne do zapewnienia, aby świadek się opanował, lub w celu przerwania niewłaściwego przesłuchania przez stronę przeciwną (art. 516 ust. 5 kodeksu postępowania cywilnego).

Przed udzieleniem odpowiedzi na zadane mu pytania świadek może zapoznać się z aktami sprawy, zażądać przedstawienia mu określonych dokumentów włączonych do akt sprawy lub przedstawić dokumenty na poparcie swoich zeznań; przedstawione i włączone do akt sprawy mogą być wyłącznie te dokumenty, których dana strona nie była w stanie przedłożyć (art. 516 ust. 6 kodeksu postępowania cywilnego).

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Tak, w szczególności w sytuacjach przewidzianych w poniższych artykułach kodeksu postępowania cywilnego:

art. 421 – ograniczenia w zakresie pozaprocesowej wartości dowodów;

art. 444, 446 i 451 – kwestionowanie dokumentów i podważanie ich autentyczności oraz podnoszenie zarzutu fałszywości dokumentów sądowych;

art. 464 – stwierdzanie nieważności przyznań;

art. 490 – przypadki naruszenia prawa do prywatności i życia rodzinnego oraz godności ludzkiej;

art. 514 – podważanie dowodów z zeznań świadków w oparciu o te same przesłanki, w przypadku wystąpienia których sędzia ma obowiązek odmówić składania zeznań.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Tak, przyznanie faktów niekorzystnych dla strony, a korzystnych dla strony przeciwnej, uzyskuje się w toku składania zeznań przez stronę (art. 352 kodeksu cywilnego i art. 452 kodeksu postępowania cywilnego).

To samo tyczy się oświadczeń stron dotyczących okoliczności faktycznych, w które były osobiście zaangażowane, lub faktów, na temat których posiadają bezpośrednią wiedzę, których złożenia strony mogą żądać do chwili rozpoczęcia wystąpień ustnych w pierwszej instancji (art. 466 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego).

Sąd dokonuje swobodnej oceny oświadczeń złożonych przez strony, z wyjątkiem przypadków, w których obejmują one przyznanie (art. 466 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego).

Dodatkowe informacje w tym zakresie można znaleźć w odpowiedzi na pytanie 2.6.

Powiązane strony

[Portugalski kodeks cywilny](#)

[Portugalski kodeks postępowania cywilnego](#)

Ostatnia aktualizacja: 23/11/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Rumunia

1 Ciężar dowodu

Główna podstawa prawna: art. 249–365 kodeksu postępowania cywilnego (Codul de procedură civilă).

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Twierdzenie zgłoszone w toku postępowania musi udowodnić strona zgłaszająca, z wyjątkiem przypadków wyraźnie wskazanych w przepisach prawa.

Powód musi udowodnić zarzucane przez siebie fakty. Jeżeli chodzi o zarzuty podnoszone przez pozwanego, ciężar dowodu spoczywa na pozwanym.

Istnienie domniemania może jednak przenieść ciężar dowodu ze strony, na której co do zasady by spoczywał, na stronę przeciwną.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Nie wymagają dowodu fakty, które muszą być sądowni znane.

Domniemywa się, że sąd zna prawo obowiązujące w Rumunii. Zainteresowana strona musi jednak udowodnić treść prawa, które nie zostało opublikowane w Dzienniku Urzędowym Rumunii (Monitorul Oficial) ani ogłoszone za pomocą innych środków, konwencji międzynarodowych, traktatów i umów, które obowiązują w Rumunii, ale nie zostały włączone do rumuńskiego ustawodawstwa, jak również międzynarodowego prawa zwyczajowego. Przepisy wykonawcze zawarte w dokumentach tajnych mogą być przedmiotem dowodu i można się z nimi zapoznawać wyłącznie na warunkach określonych przez prawo. Sąd może z urzędu ustalić treść prawa obcego, pod warunkiem że strony powołały się na to prawo przed sądem. Prawo obce musi zostać udowodnione zgodnie z przepisami [art. 1017 kodeksu cywilnego](#) (Codul civil) odnoszącymi się do treści prawa obcego.

Jeżeli fakt jest powszechnie znany lub nie został zakwestionowany, sąd może postanowić, że – biorąc pod uwagę okoliczności sprawy – nie wymaga on dowodu. Zwyczaje, zasady postępowania i praktyki uzgodnione między stronami muszą zostać udowodnione przez stronę, która się na nie powołuje. Przepisy prawa miejscowego muszą zostać udowodnione przez stronę, która się na nie powołuje, wyłącznie na wniosek sądu.

Domniemanie jest to wniosek wyciągnięty w przepisach prawa lub przez sąd z faktu znanego w celu ustalenia faktu nieznanego. Domniemanie prawne (*prezumție legală*) zwalnia powołującą się na nie stronę z ciężaru udowodnienia faktu, który prawo uznaje za stwierdzony. Domniemanie prawne można obalić dowodem przeciwnym, chyba że prawo stanowi inaczej.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Dowody muszą być dopuszczalne i istotne dla wyniku postępowania. Po dopuszczeniu przez sąd dowodów na potwierdzenie konkretnych faktów sąd dysponuje swobodą uznania w kwestii oceny, czy fakty te zostały udowodnione, chyba że prawo stanowi inaczej.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Dowody muszą zostać przedstawione przez powoda w pozwie i przez pozwanego w odpowiedzi na pozew, chyba że prawo stanowi inaczej; w przeciwnym razie mogą zostać uznane za niedopuszczalne. Jeżeli przedstawione dowody okażą się niewystarczające do ostatecznego rozstrzygnięcia sporu, sąd nakaże stronom ich uzupełnienie. Sąd może z urzędu zwrócić uwagę stronom na konieczność przedstawienia dodatkowych dowodów i może nakazać przeprowadzenie dodatkowych dowodów nawet wówczas, gdy strony nie wyrażą na to zgody.

Strony mogą wystąpić o przeprowadzenie następujących rodzajów dowodów: z dokumentów, z opinii biegłego, z zeznań świadka, z oględzin miejsca zdarzenia i z zeznań strony, jeżeli o jej przesłuchanie wniosła strona przeciwna. W nowym kodeksie postępowania cywilnego uregulowano również dowody rzeczowe; może to być istotne w przypadku niektórych kategorii powództw cywilnych (np. pozwów o rozwód).

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

W pierwszej kolejności sąd rozstrzyga o dopuszczalności dowodów przedstawionych przez strony, po czym wydaje postanowienie wyszczególniające fakty, które wymagają dowodu, dopuszczalne dowody oraz obowiązki stron w zakresie przeprowadzania dowodu. Dowody przeprowadza się w miarę możliwości na tej samej rozprawie, na której zostały dopuszczone.

Przeprowadzanie dowodów odbywa się zgodnie z pewnymi podstawowymi zasadami: dowody przeprowadza się w kolejności ustalonej przez sąd; dowody powinny w miarę możliwości zostać przeprowadzone na tej samej rozprawie; dowody przeprowadza się przed rozpoznaniem sprawy co do jej istoty; dowody i dowody przeciwne przeprowadza się w miarę możliwości w tym samym czasie.

Dowody przeprowadza się na posiedzeniu jawnym (*în ședință publică*) przed sądem rozpoznającym sprawę, chyba że prawo stanowi inaczej. Jeżeli z obiektywnych względów dowody można przeprowadzić wyłącznie w innym miejscu, może je przeprowadzić na podstawie wniosku o pomoc prawną sąd tej samej instancji lub sąd niższej instancji, jeżeli w danym okręgu nie ma sądu tej samej instancji.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Dowody mogą zostać wykorzystane wyłącznie wówczas, gdy spełniają określone przesłanki dotyczące ich legalności (*legalitate*), wiarygodności (*verosimilitate*), istotności (*pertinență*) i rozstrzygającego charakteru (*concludentă*). Jeżeli chodzi o legalność, przedstawione dowody muszą stanowić dowody w rozumieniu przepisów prawa i nie mogą być zabronione na mocy prawa. Jeżeli chodzi o wiarygodność, żądane dowody nie mogą być sprzeczne z powszechnie uznanym prawem naturalnym. Jeżeli chodzi o istotność, dowody muszą odnosić się do przedmiotu sporu, tj. do faktów, które należy udowodnić na poparcie pozwu lub odpowiedzi na pozew, które złożyły strony. Aby dowody były dopuszczalne, muszą również uprawdopodobniać daną okoliczność i przyczyniać się do rozstrzygnięcia sporu.

Sąd odrzuca wniosek o powołanie dowodu z dokumentu, jeżeli treść takiego dokumentu dotyczy kwestii o ściśle osobistym charakterze związanych z godnością lub prywatnością osoby; jeżeli powołanie dowodu z dokumentu wiązałoby się z naruszeniem obowiązku zachowania poufności; lub jeżeli powołanie takiego dowodu dawałoby podstawy do wszczęcia postępowania karnego przeciwko stronie, małżonkowi strony lub dowolnemu krewnemu lub powinowatemu strony do trzeciego stopnia pokrewieństwa lub powinowactwa włącznie.

Dowód z zeznań świadka jest niedopuszczalny na potwierdzenie czynności prawnych o wartości powyżej 250 lei, ponieważ zgodnie z przepisami prawa w tym przypadku wymagany jest dowód z dokumentu. Ponadto dowód z zeznań świadka jest niedopuszczalny również wówczas, gdy jest sprzeczny z treścią dokumentu urzędowego lub wykracza poza treść takiego dokumentu.

Dowody przedstawia powód w pozwie lub pozwany w odpowiedzi na pozew. Sąd może wezwać o przeprowadzenie dowodu niepowołanego przez strony lub dopuścić taki dowód w dowolnej z następujących sytuacji: gdy konieczność przeprowadzenia dowodu wynika z faktu zmiany treści pozwu; gdy konieczność przeprowadzenia dowodu powstała w toku postępowania, a strona nie mogła tego przewidzieć; gdy strona wykaże przed sądem, że z uzasadnionej przyczyny nie była w stanie powołać żądanego dowodu w wyznaczonym terminie; gdy przeprowadzenie dowodu nie doprowadzi do odroczenia postępowania; gdy wszystkie strony wyrażą na to wyraźną zgodę.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Czynność prawną lub fakt można udowodnić za pomocą dokumentów, zeznań świadków, domniemań, przyznania faktów przez jedną ze stron (dokonanego dobrowolnie lub w toku przesłuchania), opinii biegłego, rzeczy, oględzin miejsca zdarzenia lub innego dowolnego środka przewidzianego w przepisach prawa.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Świadków powołują strony, tj. powód w pozwie albo pozwany w odpowiedzi na pozew. Po dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka sąd wzywa świadków na rozprawę.

Jeżeli sąd – z urzędu lub na wniosek stron – uzna, że wyjaśnienie okoliczności faktycznych sprawy wymaga przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego, powoła od jednego do trzech biegłych i wyda postanowienie określające kwestie, które mają być przedmiotem ich opinii, oraz termin na wydanie tych opinii. Biegli formułują swoje wnioski w opinii biegłego. Sąd – z urzędu lub na wniosek stron – może zwrócić się o sporządzenie nowej opinii do innego biegłego, przedstawiając stosowne uzasadnienie.

Jeżeli chodzi o dowody z dokumentów, każda ze stron musi przedstawić dokumenty, które zamierza wykorzystać w toku postępowania, w postaci odpisu poświadczonego za zgodność z oryginałem. Strona musi również mieć przy sobie oryginał dokumentu, aby móc okazać go na żądanie sądu – w przeciwnym wypadku taki dokument nie zostanie dopuszczony jako dowód w postępowaniu. Sąd może nakazać stronie przeciwnej okazanie dokumentu znajdującego

się w jej posiadaniu, jeżeli dokument ten jest wspólny dla stron postępowania, jeżeli strona przeciwna sama powołała się na ten dokument w toku postępowania lub jeżeli ma ona obowiązek powołać się na ten dowód. Jeżeli dokument znajduje się w posiadaniu strony i nie można okazać go przed sądem, sąd może oddelegować sędziego do udania się w miejsce, w którym znajduje się ten dokument, i strony mogą zapoznać się z treścią dokumentu w obecności takiego sędziego. Jeżeli dokument znajduje się w posiadaniu osoby trzeciej, osoba ta może zostać wezwana do stawienia się przed sądem w charakterze świadka i okazania stosownego dokumentu.

Dowód przeprowadza właściwy sąd na posiedzeniu niejawnym. Jeżeli dowód ma zostać przeprowadzony w innym miejscu, przeprowadzi go wyznaczony sąd tej samej instancji lub niższej instancji, jeżeli w danym okręgu nie ma sądu tej samej instancji. Jeżeli rodzaj dowodu na to pozwala i strony wyrażają zgodę, sąd odpowiedzialny za przeprowadzenie dowodu może odstąpić od wzywania stron do stawienia się przed sądem.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Poza przypadkami bezpośrednio wskazanymi w przepisach prawa wszystkie metody przeprowadzania dowodu mają taką samą wartość dowodową. Strony często akceptują dokumenty urzędowe (*forma autentică*) z uwagi na korzyści związane z tymi dokumentami, w tym domniemanie autentyczności, które oznacza, że osoba powołująca się na dokument urzędowy jest zwolniona z ciężaru dowodu.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

W przypadku czynności prawnej o wartości przekraczającej 250 lei jedynym dopuszczalnym dowodem jest dowód z dokumentu, chociaż istnieją pewne wyjątki, w których sąd dopuszcza również dowód z zeznań świadka.

Dokument urzędowy stanowi niezbitą dowód na potwierdzenie ustaleń faktycznych poczynionych osobiście przez osobę, która poświadczyła dany dokument zgodnie z prawem. Z kolei twierdzenia stron zapisane w dokumencie urzędowym stanowią dowód wyłącznie do chwili przeprowadzenia dowodu przeciwnego.

Jeżeli chodzi o domniemania, których rozstrzygnięcie pozostawiono w gestii sądu, sąd może oprzeć się na nich wyłącznie w przypadku, gdy mają one wagę i moc dowodową wystarczającą do tego, by uprawdopodobnić dany fakt; domniemania takie mogą zostać zaakceptowane wyłącznie w przypadku, gdy prawo dopuszcza dowód z zeznań świadka.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Zob. odpowiedź na pytanie 2.11.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Kodeks postępowania cywilnego nie wskazuje żadnych podstaw uzasadniających odmowę złożenia zeznań przez świadka, a jedynie określa kategorie osób, które nie mogą zostać przesłuchane w charakterze świadka, oraz osób, które są zwolnione z obowiązku stawienia się przed sądem w charakterze świadka.

Zob. odpowiedź na pytanie 2.11.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Sąd nakłada grzywnę na świadka, który nie stawia się na wezwanie lub odmówi składania zeznań. Jeżeli świadek nie stawia się na pierwsze wezwanie do stawienia się przed sądem, sąd może wydać nakaz doprowadzenia świadka do sądu (*mandat de aducere*). W nagłych przypadkach sąd może wydać taki nakaz nawet w odniesieniu do pierwszej rozprawy.

Jeżeli wezwany nie stawia się na rozprawie lub odmówi odpowiedzi na pytania, sąd może uznać taką postawę za równoznaczną z pełnym przyznaniem faktu lub potraktować ją wyłącznie jako uprawdopodobnienie na korzyść strony, która wniosła o wezwanie danego świadka.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Następujące kategorie osób nie mogą występować przed sądem w charakterze świadków: krewni i powinowaci do trzeciego stopnia pokrewieństwa i powinowactwa włącznego; małżonkowie, byli małżonkowie, nupturieni lub konkubenci; osoby wrogo względem siebie nastawione lub osoby, które mają wspólny interes; osoby ubezwłasnowolnione (*sub interdicție judecătorească*) oraz osoby skazane za krzywoprzysięstwo. W postępowaniach sądowych dotyczących ustalenia ojcostwa, rozwodu i innych stosunków rodzinnych sąd może przesłuchiwać krewnych i powinowatych, z wyjątkiem zstępnych.

Następujące kategorie osób są zwolnione z obowiązku stawienia się przed sądem w charakterze świadków:

duchowni, lekarze, farmaceuci, adwokaci, notariusze, komornicy sądowi, mediatorzy, położne i pielęgniarki oraz przedstawiciele wszelkich innych grup zawodowych, które na mocy prawa są zobowiązane do przestrzegania tajemnicy zawodowej i zachowania w poufności faktów poznanych w toku pełnienia powierzonych im obowiązków lub wykonywania danego zawodu, nawet po zaprzestaniu jego wykonywania;

sędziowie, prokuratorzy i urzędnicy publiczni, nawet po zakończeniu wykonywania zawodu, w kwestiach dotyczących informacji poufnych uzyskanych w toku pełnienia powierzonych im obowiązków;

osoby, które poprzez udzielenie odpowiedzi na zadawane im pytania mogłyby narazić siebie, swojego małżonka, byłego małżonka itp. na odpowiedzialność karną lub hańbę.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Sąd wzywa świadków do stawienia się na rozprawie i ustala kolejność ich przesłuchiwania. Przed rozpoczęciem przesłuchania sędzia potwierdza tożsamość świadka i odbiera od niego przyrzeczenie. Poszczególne świadkowie są przesłuchiwani osobno. Świadek najpierw odpowiada na pytania zadawane przez przewodniczącego składu sędziowskiego, a następnie – za zgodą przewodniczącego – na pytania zadawane przez stronę, która wniosła o powołanie świadka, lub na pytania zadawane przez stronę przeciwną. Świadek, który nie jest w stanie stawić się przed sądem, może zostać przesłuchany w miejscu, w którym zwyczajowo przebywa.

W Rumunii nie przyjęto żadnych przepisów prawnych regulujących kwestie związane ze sporządzeniem nagrań audio lub wideo z przebiegu przesłuchań, ale sporządzanie takich nagrań jest dopuszczalne. Następnie z materiałów tych można sporządzić protokół na wniosek zainteresowanej strony zgodnie z przepisami prawa.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Jeżeli strona przedstawiająca dokument nalega na jego wykorzystanie, mimo że podniesiono zarzut jego fałszywości i zarzut taki nie został wycofany, oraz jeżeli istnieją przesłanki wskazujące na sprawcę lub współsprawcę fałszerstwa, sąd może zawiesić postępowanie i niezwłocznie przekazać dokument, co do którego istnieje podejrzenie, że może być fałszywy, właściwemu prokuratorowi wraz ze sporządzonym w tym celu protokołem uzasadniającym to twierdzenie, aby mógł on wszcząć śledztwo w przedmiocie fałszerstwa. W przypadku braku możliwości wszczęcia lub kontynuowania postępowania karnego czynności wyjaśniające w sprawie fałszerstwa będzie prowadził sąd cywilny.

Z drugiej strony sąd nałoży grzywnę na osobę, która w złej wierze kwestionuje wiarygodność dokumentu lub złożonego na nim podpisu lub autentyczność nagrania audio lub wideo.

Oceniając zeznania świadków, sąd weźmie pod uwagę ich szczerść oraz okoliczności, w jakich dowiedzieli się o faktach stanowiących przedmiot ich zeznań. Jeżeli w toku postępowania sąd podejrzewa, że świadek dopuścił się krzywoprzysięstwa lub został przekupiony, sporządza protokół i przekazuje sprawę właściwemu organowi ścigania.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Jeżeli którakolwiek ze stron przyzna fakt, na którym strona przeciwna oparła swój pozew albo swoją odpowiedź na pozew, przyznanie takie stanowi dowód. Przyznanie przed sądem stanowi rozstrzygający dowód przeciwko osobie przyznającej; sąd nie może wyodrębnić jego części, chyba że odnoszą się one do odrębnych faktów, które nie mają ze sobą związku. Sąd dysponuje swobodą uznania w kwestii dopuszczenia przyznania dokonanego poza salą sądową. Przyznania takie podlegają wymogom dotyczącym dopuszczalności i przeprowadzania dowodów regulującym inne dowody zgodnie z przepisami prawa powszechnego (łac. *ius commune*).

Sąd może wyrazić zgodę na przesłuchanie każdej ze stron w przedmiocie okoliczności osobistych, jeżeli będzie to istotne dla rozstrzygnięcia sprawy.

Powiązane strony

<http://www.just.ro/>

Ostatnia aktualizacja: 08/09/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Słowenia

1 Ciężar dowodu

Zasady przeprowadzania i przedstawiania dowodów oraz metody prowadzenia postępowania dowodowego w procesie cywilnym reguluje ustawa o postępowaniu cywilnym (Zakon o pravdnem postopku, ZPP).

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Zgodnie z ogólną zasadą strony mają obowiązek wskazać wszystkie fakty, na których opierają swoje roszczenia i zarzuty, oraz przedstawić dowody na potwierdzenie tych faktów (art. 7 i 212 ZPP).

Powodowie muszą udowodnić wszystkie fakty stanowiące podstawę ich roszczeń, natomiast pozwani mają obowiązek udowodnić fakty stanowiące podstawę ich sprzeciwu. W przepisach prawa materialnego wskazano, która ze stron jest zobowiązana do przedstawienia i udowodnienia danego faktu. Konsekwencje nieudowodnienia faktu spoczywają na tej stronie, która zgodnie z zasadami prawa materialnego ma obowiązek przedstawić i udowodnić dany fakt (art. 7 i 215 ZPP).

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Postępowanie dowodowe obejmuje fakty, na których opierają się roszczenia i zarzuty, reguły naukowe i zawodowe oraz zasady wynikające z doświadczenia. Strona nie musi udowadniać norm prawnych, ponieważ sąd ma obowiązek zapoznać się z nimi z urzędu (*iura novit curia*).

Dowód nie jest wymagany w przypadku faktów przyznanych przez stronę przeciwną w toku postępowania przed sądem. Sąd może nakazać udowodnienie faktów przyznanych, jeżeli stwierdzi, że strona przyznała je z zamiarem skorzystania z uprawnienia, które jej nie przysługuje (art. 3 akapit trzeci ZPP).

Fakty, których strona nie kwestionuje lub które kwestionuje bez podania przyczyn, uznaje się za przyznane, chyba że cel zakwestionowania takich faktów wynika z innych oświadczeń strony. Strona może również zapobiec skutkom takiego domniemania przyznania faktów, oświadczając, że nie uznaje tych faktów; dotyczy to jednak wyłącznie faktów, które nie dotyczą postępowania tej strony ani sposobu jej postrzegania.

Dowód nie jest wymagany w przypadku faktów, które zostały przyznane i są powszechnie znane (art. 214 akapit pierwszy i szósty ZPP).

Sąd przyjmuje fakt przyznany bez badania jego prawdziwości (art. 214 akapit pierwszy ZPP), chyba że stwierdzi, że strona przyznała fakt z zamiarem skorzystania z uprawnienia, które jej nie przysługuje (art. 3 akapit trzeci ZPP).

Fakty, co do których istnieje domniemanie prawne, nie wymagają dowodu. Można jednak argumentować, że fakty takie nie istnieją, chyba że odpowiednie przepisy stanowią inaczej (art. 214 akapit piąty ZPP).

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Aby wydać orzeczenie rozstrzygające co do istoty sprawy, sąd musi dysponować znacznym stopniem pewności co do prawdziwości danego faktu (dowód rzeczowy), tj. sąd musi być przekonany o prawdziwości faktów mających istotne znaczenie z punktu widzenia obowiązującego prawa.

W niektórych przypadkach do wydania orzeczenia wystarczy już samo uprawdopodobnienie faktu – dotyczy to w szczególności niektórych tymczasowych postanowień procesowych, które nie skutkują zakończeniem postępowania, lecz służą sądowi do rozwiązywania bieżących kwestii proceduralnych. Aby sędzia mógł zastosować określony przepis procesowy, konieczne jest uprawdopodobnienie faktów istotnych z punktu widzenia prawa. Sędzia nie musi jednak być przekonany o ich istnieniu. W ZPP nie definiuje się faktów, których uprawdopodobnienie wystarcza do uwzględnienia określonej normy prawnej.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Zgodnie z obowiązującą zasadą kontrydiktoryjności o przeprowadzenie dowodu występują głównie strony.

Sąd może również przeprowadzić dowód z urzędu (art. 7 akapit drugi ZPP), jeżeli uzna, że strony zamierzają wykorzystać swoje uprawnienia w niedozwolony sposób (art. 3 akapit trzeci ZPP).

Sąd przeprowadza dowód z urzędu w sporach rodzicielskich, w przypadku których nie jest związany żądaniem strony, a nawet jeśli określone żądanie nie zostało zgłoszone; sąd może również przeprowadzić dowód pomimo tego, że żadna ze stron nie wskazała takich dowodów, jeżeli jest to niezbędne do zapewnienia ochrony interesów dziecka (art. 408 ZPP).

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Sąd wskazuje, jakie dowody należy przeprowadzić w celu ustalenia istotnych okoliczności faktycznych (art. 213 akapit drugi i art. 287 ZPP). Wydając postanowienie w sprawie dowodów, sąd przyjmuje lub odrzuca wnioski złożone przez strony oraz może zarządzić przeprowadzenie określonego dowodu z urzędu.

Jeżeli sąd przychylił się do wniosku dowodowego złożonego przez stronę, postanowienie sądu zostaje następnie wykonane i dowód zostaje faktycznie przeprowadzony. Postanowienie sądu w sprawie przeprowadzenia dowodu nie jest dla sądu wiążące. Sąd może zmienić treść takiego postanowienia w toku postępowania i przeprowadzić dowód będący przedmiotem odrzuconego wcześniej wniosku dowodowego, a także przeprowadzić nowy dowód (art. 287 akapit czwarty ZPP).

Co do zasady dowód przeprowadza się na rozprawie w obecności sędziego, który wydaje orzeczenie kończące postępowanie w sprawie (art. 217 akapit pierwszy ZPP). Na wniosek strony, o ile zachodzą istotne przesłanki, dowód może zostać przeprowadzony w obecności wyznaczonego sędziego (art. 217

akapit pierwszy ZPP). W drodze wyjątku dowód może zostać przeprowadzony po zamknięciu rozprawy, jeżeli skład sędziowski orzeknie o otwarciu zamkniętej już rozprawy na nowo. Następuje to wówczas, gdy konieczne jest uzupełnienie postępowania lub wyjaśnienie istotnych kwestii (art. 292 ZPP).

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

W ZPP wyraźnie stwierdzono, że wniosek o przeprowadzenie dowodu może zostać odrzucony wyłącznie w przypadku, gdy dowód nie ma istotnego znaczenia dla wydania orzeczenia (art. 287 ZPP), tj. nie służy on ustaleniu faktów istotnych z punktu widzenia prawa. ZPP nie zawiera jednak żadnych przepisów szczegółowych dotyczących możliwości odrzucenia niedopuszczalnych dowodów lub dowodów, których nie można przeprowadzić w opłacalny sposób lub których przeprowadzenie jest niewykonalne.

Najpóźniej do dnia przeprowadzenia pierwszej rozprawy strona musi przedstawić wszystkie niezbędne fakty na poparcie swoich roszczeń, przedstawić dowody niezbędne do potwierdzenia prawdziwości składanych oświadczeń oraz zająć stanowisko w kwestii oświadczeń i dowodów przedstawionych przez stronę przeciwną. Oznacza to, że sąd nie weźmie pod uwagę dowodów, które strona przedstawiła zbyt późno. Zazwyczaj skutkuje to utratą prawa strony do przedstawienia tych dowodów (art. 286 ZPP). Jedyne wyjątki od tej zasady dotyczą przypadków, w których strona jest w stanie udowodnić, że nie mogła przedstawić dowodów na pierwszej rozprawie z przyczyn od niej niezależnych lub gdy w opinii sądu dopuszczenie dowodu nie opóźniłoby rozstrzygnięcia sporu (art. 286 akapit trzeci ZPP).

W przypadku dowodów niedopuszczalnych lub niemożliwych do uzyskania należy zapewnić zgodność z przepisami art. 3 akapit trzeci ZPP, który stanowi, że sąd nie dopuszcza wniosków stron, które są sprzeczne z obowiązującymi przepisami lub z normami moralnymi.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

W ZPP wyróżnia się następujące środki dowodowe: oględziny, dowody z dokumentów, przesłuchanie świadków, przesłuchanie biegłych oraz przesłuchanie stron.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Świadkowie: każda osoba wezwana do sądu w charakterze świadka ma obowiązek stawienia się, o ile przepisy nie stanowią inaczej, i złożenia zeznań (art. 229 akapit pierwszy ZPP). Świadkowie są przesłuchiwani na wniosek strony, która musi określić przedmiot zeznań oraz podać dane osobowe świadka (art. 236 ZPP). Świadkowie są wzywani na rozprawę za pomocą specjalnego wezwania, w którego treści musi się znaleźć pouczenie o obowiązku złożenia zeznań, konsekwencjach nieusprawiedliwionego niestawienia się oraz o prawie do zwrotu kosztów (art. 237 ZPP).

Świadkowie są przesłuchiwani na rozprawie. Osoby, które ze względu na wiek, zły stan zdrowia lub znaczny stopień niepełnosprawności fizycznej nie mogą stawić się na wezwanie, mogą zostać przesłuchane w miejscu zamieszkania (art. 237 akapit drugi ZPP). Każdy ze świadków jest przesłuchiwany indywidualnie i pod nieobecność świadków, którzy mają zeznawać później (art. 238 akapit pierwszy ZPP). Sąd poucza świadków o obowiązku mówienia prawdy i niezatajania faktów; poucza ich również o konsekwencjach składania fałszywych zeznań. W pierwszej kolejności świadek zeznaje, co mu wiadomo w sprawie; następnie przewodniczący lub członkowie składu sędziowskiego, strony oraz ich pełnomocnicy i przedstawiciele zadają świadkowi pytania w celu zweryfikowania, uzupełnienia lub wyjaśnienia zeznań świadka. Możliwa jest konfrontacja świadków składających sprzeczne zeznania (art. 239 akapit trzeci ZPP). Obecnie w ZPP nie przewiduje się zaprzysięgania świadków.

W ZPP nie przewiduje się odrębnego trybu przesłuchania zwykłych świadków i biegłych ani nie ustanawia się żadnych szczególnych przepisów procesowych w tym zakresie. Tryb przesłuchania świadków i biegłych niczym się nie różni.

Dokumenty: choć w ZPP nie określono hierarchii poszczególnych środków dowodowych, za najbardziej wiarygodny środek dowodowy uznaje się dokumenty. Dokumenty dzielą się na dokumenty urzędowe i dokumenty prywatne. Dokumentami urzędowymi są dokumenty sporządzone w określonej formie przez organ państwowy, działający w ramach własnego zakresu kompetencji, lub dokumenty sporządzane w takiej formie przez organ samorządowy, spółkę lub inną organizację lub osobę fizyczną w ramach wykonywania funkcji publicznej powierzonej im na mocy obowiązujących przepisów (art. 224 akapit pierwszy ZPP). Dokumenty prywatne to wszystkie dokumenty, które nie są dokumentami urzędowymi. Podpis złożony na dokumencie prywatnym może zostać poświadczony przez uprawniony do tego organ państwowy lub osobę prawną lub fizyczną pełniącą funkcję publiczną (np. notariusza). Takie klauzule poświadczające na dokumencie prywatnym mają znaczenie urzędowe i ta część dokumentu również może zostać uznana za dokument urzędowy. Wartość dowodowa dokumentów urzędowych jest określona w ZPP odrębnymi przepisami. Dokument urzędowy stanowi dowód prawdziwości faktów, które potwierdza lub przedstawia (art. 224 akapit pierwszy ZPP). Choć w ZPP zakłada się prawdziwość treści dokumentu urzędowego, dopuszczalna jest argumentacja, że dany dokument urzędowy niewłaściwie przedstawia fakty lub że został sporządzony w sposób nieprawidłowy (art. 224 akapit czwarty ZPP). Jest to jedyna zasada dowodowa obowiązująca w słożeńskim postępowaniu cywilnym.

Zagraniczne dokumenty urzędowe uwierzytelnione zgodnie z odpowiednimi przepisami mają taką samą wartość dowodową jak dokumenty słożeńskie, o ile zastosowanie mają uzgodnienia dotyczące wzajemnego uznawania dokumentów, chyba że postanowienia umowy międzynarodowej stanowią inaczej (art. 225 ZPP).

W ZPP ustanowiono również przepisy dotyczące doręczania dokumentów (obowiązek przedstawienia dokumentów) w zależności od tego, czy dany dokument znajduje się w posiadaniu strony, która się na niego powołuje, strony przeciwnej, organu państwowego lub organizacji pełniącej funkcję publiczną czy osoby trzeciej (osoby fizycznej lub prawnej).

Biegli: sąd przeprowadza dowód z opinii biegłego, jeżeli ustalenie lub wyjaśnienie danego faktu wymaga wiedzy technicznej, którą sąd nie dysponuje (art. 243 ZPP). Sąd cywilny powołuje biegłego w drodze szczególnego postanowienia, przy czym przed powołaniem może umożliwić stronom przedstawienie ich opinii na ten temat. Biegłego może również powołać przewodniczący składu sędziowskiego lub sędzia wyznaczony do rozpoznania sprawy na wniosek, o ile posiadają oni uprawnienia do przeprowadzenia takiego dowodu (art. 244 ZPP). Biegli powoływani są zazwyczaj ze specjalnej listy biegłych sądowych; zadanie to można również powierzyć wyspecjalizowanej instytucji. Biegłymi mogą być wyłącznie osoby fizyczne. Biegli mają obowiązek przyjąć powierzone zadania oraz przedstawić swoje ustalenia i opinię (art. 246 akapit pierwszy ZPP). Sąd może ukarać grzywną biegłego, który: nie stawi się na rozprawie bez usprawiedliwienia mimo prawidłowo doręczonego wezwania; odmawia wykonania zadań bez podania uzasadnionego powodu; nie zawiadomi sądu niezwłocznie o przyczynach uniemożliwiających mu (terminowe) wykonywanie zadań biegłego; bez podania uzasadnionej przyczyny nie wykona zadań biegłego w terminie wyznaczonym przez sąd (art. 248 akapit pierwszy ZPP). Biegli mogą zostać zwolnieni z obowiązku wykonania zadań na własny wniosek wyłącznie z przyczyn stanowiących podstawę do odmowy składania zeznań lub odpowiedzi na dane pytanie. Sąd może również zwolnić biegłych z obowiązku wykonania zadań na ich własny wniosek z innych uzasadnionych przyczyn (np. nadmierne obciążenie pracą). O zwolnienie biegłego z powierzonych mu obowiązków z takiej przyczyny może również wystąpić upoważniony pracownik instytucji lub organizacji, w której zatrudniony jest biegły (art. 246 akapit drugi i trzeci ZPP). Biegły może również zostać wyłączony w takim samym trybie jak sędzia; jedyny wyjątek polega na tym, że osoba wcześniej przesłuchiwana w charakterze świadka może występować w charakterze biegłego (art. 247 akapit pierwszy ZPP).

Zadaniem biegłego jest przedstawienie własnych ustaleń i opinii. Sąd decyduje również, czy biegły ma przedstawić swoje ustalenia i opinię wyłącznie w formie ustnej w trakcie rozprawy, czy też dodatkowo w formie pisemnej przed rozprawą. Sąd wyznacza również termin w którym biegły ma obowiązek przedstawić swoje ustalenia i opinię. Jeżeli powołano więcej niż jednego biegłego, mogą oni przedstawić swoje ustalenia i opinie wspólnie, o ile są one zgodne. W przypadku braku zgodności każdy z biegłych przedstawia własne ustalenia indywidualnie (art. 254 ZPP). W przypadku wystąpienia zasadniczych

rozbieżności między informacjami przedstawianymi przez biegłych lub gdy ustalenia jednego lub większej liczby biegłych są niejasne, niepełne lub wewnętrznie sprzeczne lub stoją w sprzeczności z ustalonym stanem faktycznym, a ponowne przesłuchanie biegłych nie prowadzi do wyeliminowania takich niespójności, sąd ponownie przeprowadza dowód z udziałem tych samych lub innych biegłych (art. 254 akapit drugi). Jeżeli jednak opinia jednego lub większej liczby biegłych zawiera sprzeczności lub nieprawidłowości lub jeżeli wydana opinia budzi uzasadnione wątpliwości, sąd zwraca się o wydanie opinii do innych biegłych (art. 254 akapit trzeci ZPP). Biegli mają prawo do otrzymania zwrotu kosztów oraz do wynagrodzenia za wykonaną pracę (art. 249 akapit pierwszy ZPP).

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Przy ocenie dowodów stosuje się zasadę swobodnej oceny dowodów. Sąd, działając zgodnie ze swoimi przekonaniem, stwierdza, które fakty uznaje za udowodnione, opierając się na wynikach dogłębnej i dokładnej oceny każdego dowodu z osobna i całego materiału dowodowego łącznie oraz wyniku całego postępowania (art. 8 ZPP). Z tego względu w słożeńskim postępowaniu cywilnym nie stosuje się „reguły dowodowych”, w których ustawodawca w sposób abstrakcyjny wskazuje z góry wartość określonych rodzajów dowodów. Jedynym wyjątkiem jest zasada oceny dokumentów urzędowych (zob. pkt 2.5). W praktyce stosuje się jednak zasadę, zgodnie z którą dowód z dokumentu jest na przykład bardziej wiarygodny (lecz nie silniejszy) niż inne sposoby przeprowadzania dowodu, takie jak zeznania świadków lub oświadczenia stron.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

W ZPP nie wskazano, czy określone dowody lub środki dowodowe są obowiązkowe w celu udowodnienia istnienia określonych faktów.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Tak. Każda osoba wezwana do sądu w charakterze świadka ma obowiązek stawiennictwa oraz, o ile przepisy nie stanowią inaczej, złożenia zeznań (art. 229 akapit pierwszy ZPP).

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

W charakterze świadka nie można przesłuchać osoby, której zeznanie naruszyłoby obowiązek zachowania tajemnicy urzędowej lub wojskowej, chyba że właściwy organ zwolni ją z tego obowiązku (art. 230 ZPP).

Sędzia przewodniczący izbie może w drodze wyjątku wyrazić zgodę na przesłuchanie świadka naruszające tajemnicę urzędową lub wojskową, jeżeli spełnione są warunki ujawnienia informacji poufnych w postępowaniu sądowym (w zależności od wagi tych informacji i treści dokumentu w kontekście danego postępowania; charakteru i wrażliwości informacji niejawnych; znaczenia i wagi praw materialnych, których sprawa dotyczy oraz tego, czy ujawnienie informacji niejawnych powodowałoby zagrożenie dla funkcjonowania organu lub dla bezpieczeństwa narodowego).

Świadek może odmówić złożenia zeznań (art. 231 ZPP):

dotyczących spraw, które strona wyjawiała mu jako upoważnionemu pełnomocnikowi;

dotyczących spraw, które strona lub inna osoba wyjawiała mu jako spowiednikowi;

dotyczących spraw, o których dowiedział się, pełniąc obowiązki adwokata lub lekarza lub podczas wykonywania innego zawodu lub czynności, w ramach których objęty był obowiązkiem zachowania w tajemnicy wszelkich faktów poznanych w trakcie wykonywania takiego zawodu lub czynności.

Świadek może odmówić odpowiedzi na konkretne pytania, o ile ma ku temu ważny powód, szczególnie jeśli odpowiedź spowodowałaby znaczne szkody moralne lub finansowe bądź wszczęcie postępowania karnego przeciwko niemu samemu lub jego krewnym w linii prostej dowolnego stopnia lub krewnym w linii bocznej do trzeciego stopnia lub jeśli odpowiedź spowodowałaby znaczne szkody moralne lub finansowe bądź wszczęcie postępowania karnego przeciwko jego małżonkowi lub powinowatemu do drugiego stopnia włącznie (nawet jeśli małżeństwo zostało uprzednio rozwiązane), jego opiekunowi lub podopiecznemu, bądź też przysposabiającemu rodzicowi lub przysposobionemu dziecku (art. 233 akapit pierwszy ZPP).

Ryzyko spowodowania szkód finansowych nie może jednak być podstawą odmowy zeznań przez świadka w sprawie czynności prawnych, w których uczestniczył w charakterze wezwanego świadka, w sprawie czynności podjętych w związku ze sporem, w których występował jako poprzeknik prawny lub przedstawiciel jednej ze stron, w sprawie faktów dotyczących stosunków majątkowych wynikających z więzów rodzinnych lub małżeńskich, faktów dotyczących urodzenia, małżeństwa lub śmierci lub w każdej innej sprawie, w której na mocy obowiązujących przepisów świadek ma obowiązek złożenia wniosku lub zeznania (art. 234 ZPP). Świadek nie może również odmówić złożenia zeznań z uwagi na konieczność ochrony tajemnicy handlowej, jeżeli ujawnienie określonych faktów leży w interesie społeczeństwa lub innej osoby, o ile interes taki przeważa nad szkodami spowodowanymi ujawnieniem tajemnicy (art. 232 ZPP).

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Tak. Jeżeli świadek pomimo wezwania w prawidłowy sposób nie stawia się na rozprawie i nie przedstawi usprawiedliwienia lub jeżeli bez pozwolenia opuści miejsce przesłuchania, sąd może nakazać doprowadzenie świadka na jego koszt oraz wymierzyć mu grzywnę w wysokości do 1300 euro. Sąd może również ukarać grzywną świadka, który stawia się na rozprawie, lecz pouczonej o konsekwencjach odmawia zeznań lub odpowiedzi na konkretne pytania z przyczyn, które sąd uznaje za nieuzasadnione. W takim przypadku wobec świadka, który w dalszym ciągu odmawia zeznań, sąd może zastosować areszt do chwili zgłoszenia chęci złożenia zeznań lub do chwili, gdy jego przesłuchanie stanie się zbędne, przy czym okres aresztowania nie może przekroczyć jednego miesiąca (art. 241 akapit pierwszy i drugi ZPP).

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Świadkiem może być każda osoba zdolna do udzielenia informacji na temat faktów wymagających udowodnienia (art. 229 akapit drugi ZPP). Zdolność do występowania w charakterze świadka nie jest uzależniona od zdolności do czynności prawnych. Dziecko lub osoba częściowo lub całkowicie pozbawiona zdolności do czynności prawnych może występować w charakterze świadka, jeżeli jest w stanie udzielić informacji na temat faktów o istotnym znaczeniu z punktu widzenia prawa. Kwestia zdolności świadka do złożenia zeznań jest rozstrzygana przez sąd indywidualnie w każdym przypadku.

Świadkiem nie może być strona ani jej pełnomocnik procesowy; świadkiem może być jednak zwykły przedstawiciel (*pooblaščenec*) lub interwenient uboczny (*stranski intervenient*).

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

W odniesieniu do przesłuchania świadków zob. odpowiedź powyżej.

Kwestię wideokonferencji reguluje art. 114a ZPP, zgodnie z którym za zgodą stron sąd może zezwolić na to, aby strony i ich pełnomocnicy znajdowali się w innym miejscu w trakcie przesłuchania i aby podejmowali z takiego miejsca czynności procesowe, jeżeli istnieje możliwość transmitowania dźwięku i obrazu z miejsca, w którym odbywa się przesłuchanie, do miejsca lub miejsc, w których znajdują się strony lub ich pełnomocnicy. Takie same warunki obowiązują przy przeprowadzaniu dowodów z oględzin i dokumentów oraz przesłuchania stron, świadków i biegłych.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Zasadniczo dowody uzyskane niezgodnie z prawem (np. poprzez korzystanie z nielegalnych podsłuchów telefonicznych) nie mogą zostać wykorzystane w postępowaniu cywilnym. W orzecznictwie dopuszcza się jednak możliwość wykorzystania takich dowodów w drodze wyjątku, jeżeli istnieją ważne

przyczyny lub jeżeli przeprowadzenie takiego dowodu ma szczególne znaczenie dla wykonania prawa zagwarantowanego na mocy konstytucji. W takim przypadku poza faktem, że niektóre dowody mogły zostać uzyskane niezgodnie z prawem, decydującą rolę odgrywa to, czy przedstawienie dowodu w postępowaniu cywilnym doprowadziłoby do ponownego naruszenia praw człowieka.

Jeżeli chodzi o niedopuszczalne dowody i dowody, których pozyskanie jest niewykonalne, art. 3 akapit trzeci ZPP stanowi, że sąd nie uwzględni wniosków stron, które są sprzeczne z obowiązującymi przepisami lub normami moralnymi.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Jeżeli oświadczenie stanowi element pozwu lub wniosku, nie zostanie uznane za dowód, lecz będzie miało status twierdzenia strony dotyczącego okoliczności faktycznych, na poparcie którego strona będzie również musiała przedstawić odpowiednie dowody. Jeżeli oświadczenie jest zawarte w dokumencie przedłożonym jako dowód na poparcie twierdzeń strony, oświadczenie takie będzie miało status dowodu z dokumentu.

Oświadczenie złożone przez stronę w trakcie jej przesłuchania również uznaje się za dowód, ponieważ w ZPP przesłuchanie stron uznaje się za jeden ze środków dowodowych (art. 257 ZPP).

Powiązane strony

<http://www.pisrs.si/Pis.web/>

<https://www.uradni-list.si/>

<http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/preciscenaBesedilaZakonov>

<http://www.sodisce.si/>

Ostatnia aktualizacja: 09/01/2020

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Słowacja

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Zasada, zgodnie z którą sąd przeprowadza dowód na rozprawie, wywodzi się z art. 48 ust. 2 konstytucji.

W stosownych przypadkach można wnieść o przeprowadzenie dowodu przez inny sąd lub poza rozprawą. Sąd zwykle powiadamia strony postępowania o przeprowadzaniu dowodu poza rozprawą z pięciodniowym wyprzedzeniem. Strony postępowania mają prawo uczestniczyć w takiej czynności.

Strony mają obowiązek przedstawić dowody na poparcie swoich twierdzeń. Sąd podejmuje decyzję dotyczącą tego, które z wnioskowanych dowodów przeprowadzi.

W drodze wyjątku sąd może przeprowadzić inne dowody niż te wnioskowane przez strony, jeżeli jest to niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy.

Sąd może podjąć decyzję o uzupełnieniu przeprowadzonych dowodów lub o ich powtórnym przeprowadzeniu.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Wyjątkiem od przeprowadzania dowodu na rozprawie jest spełnienie przesłanek wydania orzeczenia bez przeprowadzenia rozprawy. Nie oznacza to bynajmniej, że w takich przypadkach nie przeprowadza się dowodu – dowód jest przeprowadzany wówczas poza rozprawą. Pod względem jakościowym przeprowadzenie dowodu jest podobne do wykazania roszczenia.

Tego rodzaju wyjątki obejmują następujące przypadki:

zbadanie istoty sprawy, jeżeli przeprowadza się zwykłą ocenę prawną;

fakty podnoszone przez strony nie są sporne, a wartość sporu z wyłączeniem kosztów dodatkowych nie przekracza 2000 EUR;

na podstawie zgody stron; jeżeli sąd wydał nakaz zapłaty, wyrok zaoczny lub wyrok deklaratoryjny i jeżeli zrzeczono się roszczenia.

Ponadto nie istnieje konieczność zarządzenia rozprawy w postępowaniu dotyczącym kontroli abstrakcyjnej w sprawach konsumenckich, jeżeli sąd wydał wyrok zaoczny na korzyść konsumenta, w sporach antydyskryminacyjnych, jeżeli zgodzi się na to powód, w indywidualnych sporach z zakresu prawa pracy oraz w przypadku wniosku o zarządzenie środka tymczasowego.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Przy ocenie dowodów sąd zasadniczo nie jest związany żadnymi przepisami w zakresie sposobu oceny poszczególnych dowodów pod kątem prawdziwości. W związku z tym ma zastosowanie zasada swobodnej oceny dowodów. Jedyne w wyjątkowych przypadkach prawo nakłada na sąd pewne ograniczenia w zakresie oceny dowodów; na przykład sąd musi przyjąć jako udowodniony każdy fakt, w odniesieniu do którego przepisy prawa przewidują domniemanie wrzuszalne, chyba że w postępowaniu udowodniony zostanie fakt przeciwny (zob. art. 133 kodeksu cywilnego).

Sąd jest związany orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Jest on również związany orzeczeniami Trybunału Konstytucyjnego dotyczącymi zgodności danego aktu prawnego z konstytucją, ustawą lub umową międzynarodową, której Republika Słowacka jest stroną. Sąd jest również związany orzeczeniami Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczącymi podstawowych praw i wolności człowieka. Ponadto sąd jest związany decyzjami właściwych organów, w których stwierdzono popełnienie przestępstwa lub wykroczenia bądź innego przestępstwa administracyjnego podlegającego karze zgodnie z przepisami szczególnymi; sąd nie jest jednak związany podejmowanymi na miejscu decyzjami o nałożeniu grzywny.

Poza tym sąd może zbadać kwestie, które wchodzą w zakres kompetencji decyzyjnych innego organu. Jeżeli jednak właściwy organ podjął decyzję w danej sprawie, sąd bierze tę decyzję pod uwagę i rozpatruje ją w uzasadnieniu (pytanie prejudycjalne).

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Strony postępowania mają obowiązek przedstawić dowody na poparcie swoich twierdzeń. Sąd podejmuje decyzję dotyczącą tego, które z wnioskowanych dowodów przeprowadzi. Sąd może również przeprowadzić dowód z urzędu w przypadku dowodów pochodzących z publicznych rejestrów i wykazów, jeżeli takie rejestry i wykazy wskazują, że fakty podnoszone przez strony odbiegają od rzeczywistości; sąd nie przeprowadza innych dowodów z urzędu.

Sąd może przeprowadzić dowód z urzędu, aby ustalić, czy spełniono wymogi procesowe lub czy proponowana decyzja jest wykonalna, a także w celu ustalenia przepisów prawa obcego.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Sąd przeprowadza dowody na rozprawie, chyba że spełnione są warunki do wydania orzeczenia bez konieczności przeprowadzania rozprawy.

Strony mają prawo przedstawić swoje uwagi dotyczące wniosków dowodowych i wszelkich przeprowadzonych dowodów.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Przy ocenie dowodów sąd korzysta ze swobody uznania, badając każdy dowód oddzielnie i wszystkie dowody łącznie z uwzględnieniem ich wzajemnych powiązań, a zarazem starannie uwzględni wszelkie kwestie, które wyszły na jaw w toku postępowania. Wiarygodność każdego przeprowadzonego dowodu może zostać zakwestionowana, chyba że prawo stanowi inaczej.

Pewne ograniczenia w swobodzie oceny dowodów mają zastosowanie do sądów apelacyjnych i kasacyjnych, ponieważ sądy te nie są związane okolicznościami faktycznymi sprawy ustalonymi przez sąd pierwszej instancji. Sąd ten może zatem dojść do innych wniosków dotyczących faktów. Nie może on jednak odbiegać w swojej ocenie od oceny poszczególnych dowodów dokonanej przez sąd pierwszej instancji. Sąd ten może inaczej ocenić dowody przeprowadzone przez sąd pierwszej instancji jedynie wówczas, gdy ponownie przeprowadzi te dowody. W przeciwieństwie jednak do sądu pierwszej instancji może on inaczej oceniać dowody przeprowadzone przez sąd niższej instancji w trybie pomocy sądowej.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Dowodem może być wszystko, co może przyczynić się do właściwego wyjaśnienia sprawy i co zostało uzyskane w sposób zgodny z prawem na podstawie środków dowodowych. Środki dowodowe obejmują przesłuchanie stron i świadków, dokumenty, opinie biegłych, zeznania biegłych i oględziny. Jeżeli przepisy prawa nie określają sposobu przeprowadzenia dowodu, określa go sąd.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Świadek to osoba niezwiązana z sądem i stronami postępowania, zeznająca co do faktów, o których dowiedziała się dzięki swoim zmysłom. Świadcami mogą być wyłącznie osoby fizyczne.

W sprawach wchodzących w zakres właściwości sądów cywilnych często wymagane są opinie biegłych na temat faktów, na których opiera się orzeczenie co do istoty sprawy. Jeżeli zatem rozstrzygnięcie co do istoty sprawy zależy od oceny faktów, do której wymagana jest wiedza specjalistyczna, sąd powołuje biegłego. W takim przypadku sąd musi powołać biegłego, nawet jeżeli sędzia posiada wiedzę specjalistyczną, która umożliwiłaby mu dokonanie oceny przedmiotu postępowania w sposób fachowy. Wiedza ta nie może zastąpić obiektywnego ustalenia faktów przez osobę, która jest niezależna od organu orzekającego.

Podstawowym zadaniem sądu jest właściwe sformułowanie pytań kierowanych do biegłego. Sąd ma obowiązek zadawania biegłemu wyłącznie pytań dotyczących stanu faktycznego oraz unikania pytań związanych z oceną prawną przedmiotu opinii biegłego.

Sąd może przekazać opinię biegłego do oceny przez innego biegłego, instytucję naukową lub inną instytucję. Przedmiotem drugiej opinii jest ocena uprzednio sporządzonej opinii. Czasami nazywa się ją opinią kontrolną (*kontrolny posudok*). Sąd bada opinie biegłych podobnie jak wszystkie inne dowody.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Sąd ocenia poszczególne dowody pod kątem ich wiarygodności i prawdziwości. Sąd zasadniczo nie jest związany żadnymi przepisami w zakresie sposobu oceny poszczególnych dowodów zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów. Ocena sądu nie może być jednak arbitralna; sąd musi uwzględnić wszelkie kwestie, które wyszły na jaw w toku postępowania. Sąd powinien uwzględnić te fakty i właściwie ocenić wzajemne powiązania między nimi. Sąd nie jest przy tym związany hierarchią dowodów lub ich mocą dowodową.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

W sprawach, w których postępowanie może również zostać wszczęte z urzędu, oraz w sprawach dotyczących zezwolenia na zawarcie małżeństwa, ustalenia i zaprzeczenia ojcostwa, zdolności do przysposobienia i przysposobienia, a także w sprawach dotyczących rejestru handlowego sąd jest zobowiązany do przeprowadzenia dodatkowych dowodów wymaganych do ustalenia stanu faktycznego, nawet jeśli strony nie zgłosiły takiego wniosku.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Każda osoba fizyczna ma obowiązek stawienia się na wezwanie sądu i złożenia zeznań w charakterze świadka (zob. art. 196 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego procesowego). Świadek ma obowiązek mówić prawdę i nie może zatajać żadnych faktów. Sąd ma obowiązek pouczyć świadka o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań oraz o przysługującym mu prawie do odmowy składania zeznań.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Świadek może odmówić składania zeznań jedynie wówczas, gdy mógłby tym samym obciążyć siebie lub swoich bliskich. Sąd decyduje o tym, czy odmowa składania zeznań jest uzasadniona. Świadek może również odmówić składania zeznań, jeżeli jego zeznania naruszyłyby tajemnicę spowiedzi lub poufność informacji przekazanych mu jako duszpasterzowi ustnie lub na piśmie pod warunkiem zachowania poufności.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Sąd rozstrzyga, czy odmowa składania zeznań jest uzasadniona. Na postanowienie sądu nie przysługuje zażalenie. Jeżeli wbrew postanowieniu sądu świadek odmawia składania zeznań, sąd może nałożyć na niego karę porządkową.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Sądy mają zawsze obowiązek przesłuchać przedstawiciela ustawowego organizacji, która jest stroną postępowania cywilnego, jako stronę takiego postępowania, a nie w charakterze świadka (art. 185 kodeksu postępowania cywilnego procesowego).

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Na początku przesłuchania świadka sąd musi ustalić jego tożsamość i stosunek do stron. Ponadto świadka należy pouczyć o znaczeniu składanych zeznań, o jego prawach i obowiązkach, o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań oraz o prawie do uzyskania wynagrodzenia za utracony zarobek. Sąd wzywa świadka do spójnego opisanie wszystkiego, co wie na temat przedmiotu sprawy. Następnie sąd zadaje świadkowi pytania, które są niezbędne do uzupełnienia i wyjaśnienia jego zeznań.

Świadcowi nie można zadawać pytań tendencyjnych ani sugerujących. W razie zadawania stronom postępowania lub biegłym takich pytań lub pytań niezwiązanych ze sprawą przewodniczący składu orzekającego uznaje dane pytanie za niedopuszczalne. Przewodniczący składu orzekającego orzeka o niedopuszczalności pytań w drodze postanowienia, które nie jest doręczane stronom i na które nie przysługuje zażalenie. Postanowienie takie jest jedynie odnotowywane w protokole rozprawy.

Sąd może, za zgodą stron, przeprowadzić rozprawę w drodze wideokonferencji lub przy użyciu innych narzędzi technologii komunikacyjnej.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Należy przypomnieć, że sąd nie jest związany żadnymi przepisami w zakresie sposobu oceny poszczególnych dowodów zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów przewidzianą w art. 191 kodeksu postępowania cywilnego procesowego.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Sąd ocenia czynności dokonywane przez strony i ich pełnomocników oraz inne osoby uczestniczące w postępowaniu wyłącznie pod względem treści tych czynności, a nie ich nazwy. Czynności podejmowane przez strony podlegają zasadzie braku formalizmu. Co do zasady strony mogą swobodnie dokonywać czynności procesowych: zeznania stron, czy to złożone na piśmie, czy ustnie do protokołu, wywołują takie same skutki prawne; zeznania należy jednak sformułować wyraźnie lub w sposób uniemożliwiający pojawienia się wątpliwości co do prawdziwych intencji składających je osób.

Ostatnia aktualizacja: 16/02/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Finlandia

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Powód musi dowieść faktów, które są niezbędne do poparcia pozwu, natomiast na pozwanym spoczywa ciężar przedstawienia dowodów, na których opiera on swoje zarzuty. Strona, która nie przedstawi dowodów, ponosi ryzyko, że fakty, na które się powołuje, zostaną uznane za niedowiedzione.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Faktów przyznanych nie trzeba dowodzić. Ponadto nie trzeba dowodzić faktów powszechnie znanych ani faktów, które są znane sądowni z urzędu. Można oczywiście przedstawiać dowody przeciwnie.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

W tym zakresie prawo zawiera jedynie przepis stanowiący, że sąd, po uważnym rozważeniu wszystkich przedstawionych faktów, musi orzec, co ma zostać uznane za prawdę w danej sprawie. W Finlandii stosuje się zasadę swobodnej oceny dowodów, a zatem istotne jest przedstawienie sądowni odpowiedniego materiału dowodowego.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

W praktyce zainteresowane strony muszą same uzyskać dowody, na które chcą się powołać. Zgodnie z prawem sąd może również podjąć decyzję o przeprowadzeniu dowodów z urzędu. Sąd nie może jednak zarządzić przesłuchania nowego świadka lub przedstawienia dokumentu z urzędu i wbrew woli obu zainteresowanych stron, jeżeli dana sprawa może zostać rozstrzygnięta w postępowaniu pozasądowym.

W niektórych sprawach, np. w sprawach dotyczących ojcostwa, obowiązkiem sądu jest również zapewnienie uzyskania wszystkich niezbędnych dowodów.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Dowód przeprowadza się na rozprawie.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd może odrzucić taki wniosek między innymi w przypadku, gdy dowód jest nieistotny lub gdy dany fakt został już udowodniony. Ponadto wniosek dowodowy może zostać odrzucony, jeżeli został złożony zbyt późno.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Środki dowodowe obejmują przesłuchanie zainteresowanych stron, świadków oraz biegłych, przedstawienie dowodów pisemnych oraz opinii biegłych, jak również oględziny.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Nie ma różnicy pomiędzy oceną ustnego zeznania świadka lub biegłego a oceną pisemnej opinii biegłego. Sądy nie przyjmują jednak pisemnych zeznań świadków.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Nie. Sąd ma pełną swobodę uznania przy ocenie dowodów.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Nie.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Co do zasady świadek nie może odmówić składania zeznań.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Prawo do odmowy zeznań przysługuje małżonkowi, narzeczonemu lub narzeczonej i bezpośrednim wstępnym lub zstępnym zainteresowanej strony oraz rodzeństwu i małżonkom rodzeństwa zainteresowanej strony, a także rodzicom adopcyjnym i dzieciom przysposobionym zainteresowanej strony. Ponadto w prawie przewiduje się różne inne sytuacje, w których świadek ma prawo lub obowiązek odmowy składania zeznań.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Świadek, który bez przewidzianej prawem przyczyny odmawia złożenia zeznań, może zostać zobowiązany do wypełnienia tego obowiązku pod groźbą grzywny. Jeżeli świadek nadal odmawia złożenia zeznań, sąd może nakazać zatrzymanie świadka do czasu wyrażenia przez niego zgody na złożenie zeznań.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Decyzja o przesłuchaniu w charakterze świadka na przykład osoby poniżej 15 roku życia lub osoby cierpiącej na zaburzenia psychiczne pozostaje w gestii sądu.

Niektóre grupy osób, takie jak lekarze i adwokaci, nie mogą składać zeznań w sprawach związanych z wykonywaniem przez nich zawodu zaufania publicznego.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Z reguły przesłuchanie świadka rozpoczyna strona, która go powołała. Następnie prawo zadawania pytań ma strona przeciwna. Po przesłuchaniu świadka przez stronę przeciwną dalsze pytania mogą zadawać świadkowi sąd i zainteresowane strony.

Świadka można przesłuchać w drodze wideokonferencji lub z zastosowaniem innej odpowiedniej technologii telekomunikacyjnej zapewniającej łącze audiowizualne pomiędzy osobami uczestniczącymi w rozprawie, jeżeli sąd uzna to za stosowne. Istnieje możliwość zastosowania takiej procedury, jeżeli na przykład świadek nie może osobiście stawić się w sądzie, jeżeli jego stawiennictwo w sądzie wiązałoby się z nadmiernymi kosztami lub jeżeli świadek nie ukończył 15 roku życia. W niektórych przypadkach świadka można również przesłuchać telefonicznie.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Prawo nie zawiera szczególnych wytycznych dotyczących takich okoliczności. Sąd, korzystając z przysługującej mu swobody uznania, musi postanowić, jakie znaczenie będzie miał dany dowód.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Tak. Zainteresowane strony można bez przeszkód przesłuchać celem przedstawienia przez nie dowodów, a w sprawie cywilnej można je przesłuchać pod przysięgą w zakresie faktów szczególnie istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Oświadczenie złożone przez zainteresowaną stronę jako dowód zostanie ocenione według tych samych kryteriów, co zeznanie świadka.

Powiązane strony

 [Przeprowadzanie dowodu](#) (Ministerstwo Sprawiedliwości, Finlandia)

[Broszura](#): [Składanie zeznań w sądzie](#) (Ministerstwo Sprawiedliwości, Finlandia)

Ostatnia aktualizacja: 31/05/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Szwecja

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Szwedzkie prawo opiera się na zasadzie swobody dowodowej oraz zasadzie swobodnej oceny dowodów. Po przeprowadzeniu szczegółowej oceny wszystkich dowodów przedstawionych w sprawie sąd musi orzec, które fakty zostały udowodnione. O wadze dowodów decyduje sąd.

Niektóre zasady dotyczące dopuszczalności dowodów zostały ustanowione w orzecznictwie. Dotyczą one między innymi kwestii, na kim spoczywa ciężar dowodu. Zgodnie z ogólną, znacznie uproszczoną zasadą, od której istnieje wiele wyjątków, każdy, kto występuje z jakimś twierdzeniem, musi je także udowodnić. Jeżeli jednej ze stron łatwiej jest udowodnić dany fakt, ciężar dowodu spoczywa wówczas często na takiej stronie. Istotne znaczenie przy ustalaniu, na kim spoczywa ciężar dowodu, mogą mieć także trudności związane z przedstawieniem przez daną stronę dowodu dotyczącego konkretnych okoliczności. Jeżeli na przykład osoba żąda spłaty długu, musi ona udowodnić, że jej roszczenie w stosunku do strony przeciwnej nie jest bezpodstawne. Jeżeli strona przeciwna twierdzi, że płatność została już dokonana, wówczas to na niej spoczywa ciężar udowodnienia, że płatności dokonano. W przypadku roszczeń odszkodowawczych ciężar dowodu spoczywa zwykle na stronie, która twierdzi, że poniosła szkodę. Może się również zdarzyć, że ciężar dowodu w odniesieniu do danego faktu można odwrócić.

Jeżeli przedstawiony dowód jest niewystarczający, sąd nie może uwzględnić danej okoliczności jako podstawy swojej oceny. Jeżeli sprawa dotyczy oszacowania wartości zaistniałej szkody, istnieje wyjątek, zgodnie z którym sąd może, jeżeli przedstawienie dowodów dotyczących wysokości szkody jest niemożliwe lub bardzo trudne, oszacować wartość szkody na rozsądną kwotę.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Zob. odpowiedź na pytanie 1.1.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Rodzaj sprawy warunkuje wymagania dotyczące wagi dowodu. W sprawach cywilnych zwykłym wymogiem jest potwierdzenie przedmiotowego faktu. W niektórych sprawach cywilnych wymóg dowodowy może być mniej restrykcyjny. Za przykład posłużyć mogą sprawy o ubezpieczenie konsumenckie, w przypadku których za wystarczające uważa się dowiedzenie większego prawdopodobieństwa wystąpienia zdarzenia objętego ubezpieczeniem.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Za przedstawienie dowodów odpowiadają strony. W tzw. sprawach spornych, tj. w sprawach dotyczących kwestii, co do których strony nie są w stanie dojść do porozumienia, istnieje możliwość przeprowadzenia dowodu w sprawie przez sąd z urzędu. W sprawach o prawo do pieczy lub odwiedzin sąd może zatem zdecydować, że konieczne jest przeprowadzenie dalszych dowodów. W sprawach cywilnych, w których strony mogą osiągnąć porozumienie, zwanych sprawami bezspornymi, sąd nie może przeprowadzać nowych dowodów z urzędu.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Dowód przedstawia się na głównej rozprawie.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd może odrzucić dowód, jeżeli fakty, które strona chce udowodnić, są nieistotne dla sprawy. Dotyczy to również sytuacji, w której dowód nie jest wymagany lub w oczywisty sposób nie przyniesie skutku. Ponadto istnieją przepisy stanowiące, że na zeznania na piśmie można powoływać się tylko w wyjątkowych okolicznościach.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

W Szwecji istnieje zasadniczo pięć różnych podstawowych form dowodów (środków dowodowych). Są to:

- dowód z dokumentu;
- przesłuchanie świadków;
- przesłuchanie strony;
- przesłuchanie biegłego;
- oględziny.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Świadka zasadniczo przesłuchuje się ustnie i w obecności sądu. Nie wolno powoływać się na pisemne zeznania świadka. Za zgodą sądu świadek może jednak posiłkować się notatkami, aby przypomnieć sobie istotne fakty. Strona powołująca świadka rozpoczyna przesłuchanie (jest to tak zwane przesłuchanie bezpośrednie), chyba że sąd zarządzi inaczej. Następnie strona przeciwna ma możliwość przesłuchania świadka.

Zgodnie z podstawową zasadą w przypadku dowodu z opinii biegłego biegły powinien złożyć oświadczenie na piśmie. Jeżeli wnioskuje o to jedna ze stron i nie jest to w oczywisty sposób nieistotne dla sprawy, biegłego należy również przesłuchać ustnie podczas postępowania. Przesłuchanie ustne należy także przeprowadzić, jeżeli konieczne jest bezpośrednie przesłuchanie w obecności sądu.

Jeżeli sprawa ma zostać rozstrzygnięta po zakończeniu rozprawy głównej – np. w celu przesłuchania świadka – dowody z dokumentów i opinie biegłego należy zasadniczo odczytać na głos podczas rozprawy, aby sąd był w stanie uwzględnić ten materiał w swoim orzeczeniu. Sąd może jednak postanowić, że dowód z dokumentu uznaje się za przedstawiony na rozprawie głównej bez konieczności jego odczytania na rozprawie.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Zgodnie z prawem szwedzkim zastosowanie ma zasada swobody dowodowej. Oznacza ona między innymi, że w prawie nie określono żadnych zasad dotyczących wagi różnych rodzajów dowodów. Sąd dysponuje natomiast swobodą oceny całego przedstawionego materiału i podejmuje decyzję w sprawie dopuszczenia poszczególnych dowodów w sprawie.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Zasada dopuszczalności dowodów oznacza, że nie ma przepisów stanowiących, że dowiedzenie określonych okoliczności wymaga przedstawienia określonych rodzajów dowodów. Zamiast tego sąd przeprowadza ogólną ocenę okoliczności sprawy, analizując to, co zostało już udowodnione.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Zgodnie z prawem szwedzkim zastosowanie ma ogólny obowiązek składania zeznań. Oznacza to, że zasadniczo osoba wezwana na świadka ma obowiązek zeznawać.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Obowiązkiem zeznawania w danej sprawie nie jest objęta osoba będąca bliskim krewnym strony. Świadek może odmówić komentarza na temat określonego faktu, jeżeli oświadczenie takie oznaczałoby, że świadek byłby tym samym zmuszony do ujawnienia, że popełnił przestępstwo lub postąpił nieuczciwie. W określonych okolicznościach świadek może również odmówić ujawnienia tajemnic handlowych. Istnieją pewne ograniczenia obowiązku zeznawania w przypadku określonych kategorii przedstawicieli wolnych zawodów, takich jak pracownicy służby zdrowia.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Osoba, która ma zostać przesłuchana jako świadek, zostaje wezwana do stawienia się w sądzie pod karą grzywny. Jeżeli świadek nie stawi się na rozprawie, nakłada się na niego grzywnę, chyba że jego niestawiennictwo wynikało z ważnej przyczyny, np. choroby. W przypadku niestawiennictwa świadka sąd może również zdecydować o doprowadzeniu świadka do sądu przez policję. Ponadto sąd może zarządzić aresztowanie osoby, która odmawia składania zeznań bez ważnego powodu.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Jeżeli osoba powołana na świadka ma mniej niż 15 lat lub cierpi na zaburzenia psychiczne, sąd sprawdzi, czy osobę tę można przesłuchać jako świadka, biorąc pod uwagę okoliczności sprawy. Zob. także część 2.9.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Przesłuchanie świadków zwykle rozpoczyna strona powołująca świadka (przesłuchanie bezpośrednie). Następnie strona przeciwna ma możliwość zadania pytań świadkowi (przesłuchanie krzyżowe). Po przesłuchaniu przez stronę przeciwną strona, która wezwała świadka, oraz sąd mogą zadawać dodatkowe pytania. Sąd ma obowiązek oddalenia pytań, które w oczywisty sposób nie mają związku ze sprawą lub które wprowadzają w błąd lub są z innego względu niewłaściwe.

Strony, świadkowie i inni uczestnicy rozprawy sądowej muszą mieć możliwość udziału w rozprawie na odległość za pośrednictwem wideokonferencji, jeżeli nie jest to niewłaściwe. Nadal obowiązuje jednak główna zasada, zgodnie z którą uczestnicy rozprawy muszą stawić się w sądzie osobiście.

Przesłuchanie świadka może odbyć się drogą telefoniczną, jeśli jest to odpowiednie w danej sprawie, biorąc pod uwagę koszty związane z pojawieniem się świadka na sali sądowej oraz znaczenie osobistego przesłuchania świadka podczas rozprawy.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Zasada swobody dowodowej oznacza, że tylko w nielicznych wyjątkowych sytuacjach wykorzystywanie określonych rodzajów dowodów jest zabronione. Zatem fakt, że dowód zdobyto w sposób niedozwolony, zasadniczo nie uniemożliwia powołania się na ten dowód podczas procesu. Może mieć to jednak znaczenie, jeżeli takiemu dowodowi przypisuje się ograniczoną wartość dowodową przy ustalaniu wagi dowodów.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Strona nie może zeznawać; można ją jednak przesłuchać pod przysięgą i w takim przypadku strona ponosi odpowiedzialność karną za prawdziwość przekazywanych informacji.

Ostatnia aktualizacja: 05/11/2015

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Anglia i Walla

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Zgodnie z zasadą ogólną ciężar dowodu w sprawach cywilnych spoczywa na stronie, która z określonego faktu wywodzi skutki prawne. Strona musi przedstawić takie dowody, które przekonają sędziego (lub ławę przysięgłych), że dowodzony fakt jest prawdziwy na zasadzie uprawdopodobnienia. Ciężar dowodu spoczywa na obu stronach, z wyjątkiem sytuacji, w których fakt jest powszechnie znany i nie wymaga udowodnienia przez powoda; w takim przypadku sędzia może kontynuować postępowanie z pominięciem dowodów strony przeciwnej.

W praktyce oznacza to, że sąd jest przekonany na zasadzie uprawdopodobnienia, że zdarzenie miało miejsce. Standard ten modyfikuje fakt, że im rzadsze zdarzenie, tym większy jest ciężar dowodu, jak wyjaśnił sędzia sądu apelacyjnego Hoffman w sprawie [Sekretarz Stanu przy Departamencie Spraw Wewnętrznych przeciwko Rehmanow](#)^[1].

[1] [2001] UKHL 47.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Fakty przyznane, powszechnie znane lub nieistotne dla rozstrzygnięcia sprawy nie wymagają dowodu.

W przepisach przewidziano różne domniemania, które można obalić dowodem przeciwnym, takie jak domniemanie ojcostwa męża matki, ważności małżeństwa, zdolności umysłowej osób fizycznych czy uznanie za zmarłe osób zaginionych. Przyjmuje się domniemanie niewinności, lecz w toku postępowania cywilnego dopuszczalne jest przeprowadzenie dowodu z wyroku skazującego na potwierdzenie, że strona popełniła przestępstwo, (co oznacza, że na stronie tej spoczywa ciężar udowodnienia własnej niewinności).

Domniemanie niedbalstwa stosuje się, gdy powód udowodni, że poniósł szkodę w wyniku zdarzenia spowodowanego przez przyczynę, która pozostawała pod wyłączną kontrolą pozwanego, a zdarzenie miało charakter zdarzenia, do którego zazwyczaj dochodzi wskutek niedbalstwa [1]. Podobne domniemanie powstaje, gdy osobie powierzono rzecz, która następnie została utracona lub zniszczona. W obu przypadkach pozwany może obalić przyjęte domniemanie. Jedynym obszarem, w którym stosuje się odwrócony ciężar dowodu, jest obszar prawa dotyczącego dyskryminacji w miejscu pracy. W przypadku postawienia uprawdopodobnionego zarzutu dyskryminacji ciężar dowodu zostaje przerzucony na stronę przeciwną, która musi udowodnić, że do dyskryminacji nie doszło. Praktyka ta wywodzi się z unijnych przepisów dotyczących dyskryminacji i obecnie jest przewidziana w ustawie o równości z 2010 r. Ponadto istnieje kilka rodzajów spraw cywilnych, zasadniczo dotyczących przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, w których stosuje się zasadę odpowiedzialności na zasadzie ryzyka. Oznacza to, że jeżeli doszło do wypadku, pracodawca ponosi odpowiedzialność z uwagi na ścisły obowiązek dochowania należytej staranności.

[1] [2001] UKHL 47.

[2] Paremia *res ipsa loquitur* (rzecz mówi sama za siebie).

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Standard dowodowy w sprawach cywilnych opiera się na zasadzie uprawdopodobnienia. Innymi słowy, sąd uzna fakt za dowiedziony, jeżeli przedstawione dowody wskazują – zdaniem sądu – na większe prawdopodobieństwo jego wystąpienia niż niewystąpienia. Jak wskazano powyżej, standard ten stosuje się w sposób elastyczny: bardziej przekonujące dowody są wymagane do uprawdopodobnienia poważnych zarzutów, takich jak zarzut oszustwa, ponieważ zarzuty takie uznaje się zazwyczaj za mniej prawdopodobne.

Kryterium to ulega zmianie w dwóch sytuacjach. W sytuacjach, gdy przy braku niepodważalnych dowodów istnieją jednak dowody przeciwnie, sędzia może stwierdzić, że faktu nie dowiedziono [1]. Ponadto we wnioskach o wszczęcie postępowania nieprocesowego [2] standard dowodu jest dość niski, a sąd wydaje orzeczenie bez pełnego ujawnienia lub przesłuchania przez stronę przeciwną.

[1] Taką sytuację zbadano w sprawie *Rhesa Shipping* [1985] 1WLR.

[2] Często składane do sądu technologiczno-budowlanego w celu wykonania wyroku sądu polubownego zasądzającego zapłatę sumy pieniężnej.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Środki dowodowe [1] w postępowaniu cywilnym obejmują ujawnienie (*disclosure*) dokumentów przez strony oraz zeznania świadków i dowody z opinii biegłego. Dowody przeprowadza się przed sądem.

W każdym z przypadków obowiązują inne zasady.

Ujawnienie

Strony postępowania cywilnego mają obowiązek ujawnić [2] istnienie dokumentów znajdujących się pod ich kontrolą lub w ich posiadaniu w zakresie nakazanym przez sąd oraz umożliwić stronie przeciwnej zapoznanie się z takimi dokumentami. Sąd zwykle nakazuje „standardowe ujawnienie” (*standard disclosure*), zgodnie z którym strony muszą dołożyć należytej staranności, aby przedstawić dokumenty potwierdzające albo podważające twierdzenia którejkolwiek ze stron, przy czym strony nie muszą składać do sądu wniosku w tym zakresie. W przypadku innego rodzaju ujawnienia strona musi złożyć wniosek o zezwolenie sądu. Sąd może również wydać nakaz w celu zabezpieczenia dowodów i majątku.

Świadkowie

Strony nie potrzebują zgody sądu na powołanie dowodu z zeznań świadka na poparcie swoich twierdzeń. Niemniej strona, która chce powołać się na dowód z zeznań świadka, ma obowiązek dostarczyć opatrzone podpisem oświadczenie świadka zawierające treść jego zeznań oraz wezwać świadka do złożenia ustnych zeznań podczas rozprawy. Jeżeli strona nie dostarczy oświadczenia świadka ani streszczenia zeznań świadka (*witness summary*) przed rozprawą, nie może wezwać tego świadka bez zezwolenia sądu. Dodatkowo sąd ma szerokie kompetencje w zakresie kontroli dopuszczonych dowodów, na przykład może wykluczyć dowody, które w przeciwnym razie byłyby dopuszczalne, i ograniczyć możliwości przesłuchania przez stronę przeciwną.

Strona może również wnieść do sądu o wydanie postanowienia dopuszczającego złożenie przez świadka zeznań pod przyrzeczeniem odebranych przez wyznaczonego przez sąd przesłuchującego [3] przed rozprawą sądową.

Do sędziego należy zasadniczo ocena dowodów powołanych przez strony, a nie niezależne ustalenie faktów.

Biegli

Strona nie może powołać się na dowód z opinii biegłego [4] bez zezwolenia sądu. Sąd może określić zakres opinii biegłego, formę, w której opinia zostanie sporządzona, oraz wynagrodzenie należne biegłemu.

Jeżeli więcej niż jedna strona chce przedstawić dowód z opinii biegłego w tym samym przedmiocie, sąd może zarządzić, aby opinię przygotował jeden biegły wspólnie poinstruowany przez strony, a nie odrębni biegli poinstruowani przez każdą ze stron. Sąd może zarządzić to z urzędu, bez zgody stron.

Sąd nie wymaga z urzędu od stron przedstawienia dowodu z opinii biegłego. Sąd może jednak z urzędu powołać biegłego jako „doradcę” (*assessor*) w celu udzielenia sądowi pomocy w rozstrzygnięciu sprawy. Sąd może polecić doradcy sporządzenie opinii, których odpis doręcza się stronom, oraz stawienie się na rozprawie w celu udzielenia porady sądowi.

W części 35 regulaminu postępowania cywilnego (Civil Procedure Rules, CPR) przewidziano możliwość przygotowania opinii przez różnych biegłych w podobnych dziedzinach. Ogólnie rzecz biorąc, w takich okolicznościach strony przesłuchują nawzajem swoich świadków, a następnie sędzia podsumowuje stanowisko i zwraca się do biegłych o jego potwierdzenie.

[1] Zob. część 32 CPR.

[2] Zob. część 31 CPR.

[3] Zob. część 34.8 CPR.

[4] Zob. część 35 CPR.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Ujawnienie

Po wydaniu przez sąd nakazu ujawnienia każda ze stron ma obowiązek doręczenia stronie przeciwnej wykazu mających znaczenie w sprawie dokumentów, które znajdują się lub znajdowały się w jej posiadaniu lub pod jej kontrolą. Następnie strona przeciwna ma prawo do zapoznania się z dokumentami i sporządzenia ich kopii. Za wykonanie fotokopii mogą obowiązywać opłaty.

Świadkowie

Sąd nakazuje stronom doręczenie podpisanych oświadczeń od każdego świadka, na którego zeznania mają zamiar powołać się na rozprawie. Oświadczenie może sporządzić świadek, lecz często przygotowuje je prawnik strony, która wniosła o wezwanie świadka. Oświadczenie powinno zawierać pełne zeznania świadka, w miarę możliwości z użyciem słów samego świadka.

Jeżeli sąd nakazał stronie doręczenie oświadczenia świadka, lecz strona nie jest w stanie go uzyskać, strona ta może wnieść do sądu o zezwolenie na dostarczenie streszczenia zeznań świadka, w którym zostaną opisane zeznania, które zgodnie z oczekiwaniami ma złożyć świadek, lub kwestie, o które strona zamierza zapytać świadka.

Jeżeli sąd zarządzi przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka przed rozprawą (*deposition*), świadek złoży zeznania ustnie przed wyznaczonym przez sąd przesłuchującym. Przesłuchanie zostanie przeprowadzone w taki sposób jak na rozprawie, przy zachowaniu pełnej możliwości przesłuchania świadka przez stronę przeciwną oraz sporządzeniu protokołu przesłuchania.

Biegli

Jeżeli sąd zezwoli na przeprowadzenie dowodu z zeznań biegłego, strony przygotowują instrukcje dla biegłego lub biegłych. W przypadku powołania wspólnego biegłego strony mogą oddzielnie poinstruować biegłego, jeżeli nie ma możliwości uzgodnienia wspólnych instrukcji. Biegły, którego zobowiązanie wobec sądu jest nadrzędne względem zobowiązań wobec strony przekazującej instrukcje, sporządza opinię na piśmie. Strona może następnie skierować pytania w formie pisemnej do biegłego, który otrzymał wspólne instrukcje lub instrukcje strony przeciwnej. W przypadku powołania odrębnych biegłych sąd może również zarządzić konfrontację biegłych w celu ustalenia obszarów, co do których opinie biegłych są zbieżne i rozbieżne. Biegłym przysługuje prawo do wynagrodzenia za czynności, zazwyczaj należnego od strony lub stron, które przekazały im instrukcje.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Gdy strony składają wniosek o przeprowadzenie dowodu, sąd wydaje postanowienie o dopuszczeniu dowodu, pod warunkiem że jest przekonany, iż dany dowód prawdopodobnie będzie istotny dla rozstrzygnięcia sprawy i dopuszczalny. Podejmując decyzję dotyczącą sposobu skorzystania ze swoich uprawnień, sąd dąży jednocześnie do właściwego rozstrzygnięcia spraw, co obejmuje ograniczanie wydatków oraz rozstrzyganie spraw w sposób sprawiedliwy, szybki i proporcjonalny do wagi, stopnia złożoności oraz wartości przedmiotu sporu. Takie względy mogą skutkować oddaleniem przez sąd wniosków lub wydaniem postanowień z urzędu (np. w sprawie powołania jednego wspólnego biegłego zamiast powołania odrębnych biegłych na wniosek każdej ze stron).

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Fakty można udowodnić, przedstawiając dowody na ich poparcie, powołując się na domniemania oraz wnioski wynikające z dowodów, a także poprzez uwzględnienie przez sąd powszechnie znanych faktów (zob. powyżej). W postępowaniu cywilnym można się powoływać na takie dowody jak: zeznania świadków, dowody z dokumentów oraz dowody rzeczowe. Dokumenty mogą obejmować dokumenty w formie papierowej, dane komputerowe, zdjęcia i nagrania dźwiękowe. Dowody rzeczowe obejmują inne przedstawione sądowi przedmioty mające znaczenie dla przedmiotu sporu, takie jak produkty stanowiące przedmiot sporu w sprawie dotyczącej własności intelektualnej. Mogą one również obejmować przeprowadzenie przez sędziego wizji lokalnej miejsca wypadku lub innego miejsca istotnego dla sprawy.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Co do zasady świadkowie składają zeznania ustnie podczas rozprawy. Niemniej, jak wskazano powyżej, każda ze stron ma obowiązek doręczenia oświadczenia każdego świadka, na którego zeznania chce się powołać. Na rozprawie sąd wzywa świadka do potwierdzenia zgodności z prawdą i dokładności jego oświadczenia, które od tej pory będzie stanowić dowód z zeznań świadka dla strony, która wniosła o jego wezwanie. W przypadku doręczenia wyłącznie streszczenia zeznań świadka świadek będzie musiał złożyć bardziej szczegółowe zeznania ustne.

Biegli składają zeznania w formie opinii na piśmie, chyba że sąd zarządzi inaczej. W opinii biegłego należy wskazać wnioski, fakty i założenia, na których się ona opiera, a także treść instrukcji otrzymanych przez biegłego. Sąd rozstrzyga, czy konieczne jest również stawiennictwo biegłego na rozprawie w celu złożenia ustnych zeznań. Wyznaczony przez sąd doradca nie będzie zobowiązany do złożenia ustnych zeznań.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Sądowi przysługuje szeroki zakres swobody uznania, jeżeli chodzi o wagę lub wiarygodność, jaką należy przypisać poszczególnym dowodom. Nie obowiązuje zasada zakazująca przeprowadzenia dowodu z oświadczenia złożonego poza sądem na potwierdzenie zawartych w nim faktów (dowód ze słyszenia)[1], wobec czego strona może powołać się na pismo jako dowód na zawartą w nim treść lub na relację świadka dotyczącą oświadczenia złożonego przez inną osobę. Dowód ze słyszenia często ma jednak mniejszą wagę niż dowód bezpośredni, w szczególności jeżeli do złożenia zeznań można było wezwać samego twierdzącego.

Niektóre dokumenty i zapisy uznaje się za autentyczne. Przykładowo dokumentację przedsiębiorstw i organów publicznych uznaje się za autentyczną w przypadku jej poświadczenia przez pracownika przedsiębiorstwa lub organ publiczny. Natomiast powołanie się na różne rodzaje dokumentów urzędowych (takie jak ustawy, akty prawa miejscowego, zarządzenia, traktaty i protokoły sądowe) polega na przedstawieniu ich wydruków lub poświadczonych odpisów, bez konieczności powoływania się na dodatkowe dowody.

[1] Zob. część 33 CPR oraz towarzysząca jej wskazówka praktyczna (*Practice Direction*).

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Niektóre czynności prawne (np. sporządzenie testamentu i sprzedaż gruntu) wymagają formy pisemnej, a do ich udowodnienia niezbędne jest przedstawienie dowodu z dokumentu.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Ogólnie rzecz biorąc, sąd może zobowiązać do stawiennictwa świadków, którzy mają możliwość złożenia zeznań. Strona, która pragnie zapewnić stawiennictwo świadka na rozprawie, przygotowuje wezwanie świadka do stawienia się przed sądem celem złożenia zeznań. Wezwanie do stawienia się przed sądem, które zostało wydane przez sąd i prawidłowo doręczone, zobowiązuje świadka do czasu zakończenia rozprawy.

Jeżeli sąd zarządził przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka przed rozprawą, lecz świadek nie stawia się lub odmówi udzielenia odpowiedzi na istotne pytania, strona wnosząca o przesłuchanie świadka przed rozprawą może złożyć kolejny wniosek w sprawie stawienia się świadka lub udzielenia przez niego odpowiedzi na pytania.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Ogólna zasada, zgodnie z którą świadka posiadającego istotne informacje można wezwać do stawienia się przed sądem celem złożenia zeznań, nie ma zastosowania do Królowej, zagranicznych władców i członków ich rodzin, zagranicznych przedstawicieli dyplomatycznych i urzędników konsularnych, przedstawicieli określonych organizacji międzynarodowych oraz sędziów zawodowych i przysięgłych (w odniesieniu do ich działalności w tym charakterze). W postępowaniu cywilnym sąd może wezwać małżonków i innych członków rodziny stron do stawienia się przed sądem celem złożenia zeznań. Świadkowie, od których można co do zasady wymagać złożenia zeznań, mają jednak prawo do nieudostępnienia do wglądu niektórych dokumentów oraz do odmowy odpowiedzi na niektóre pytania w oparciu o przysługujące im tajemnicę lub prawo uchylenia się od odpowiedzi (*privilege*). Główne rodzaje tajemnic obejmują tajemnicę adwokacką (która ma zastosowanie do wymiany informacji na potrzeby udzielenia lub uzyskania porady prawnej lub na potrzeby

zgromadzenia dowodów na potrzeby postępowania), tajemnicę dotyczącą oświadczeń składanych na etapie polubownego rozwiązywania sporu („*without prejudice*” *privilege*) (która ma zastosowanie do wymiany informacji w ramach należytych starań dołożonych w celu polubownego rozwiązania sporu, takich jak złożenie propozycji zawarcia ugody) oraz prawo do uchylenia się od odpowiedzi, jeżeli jej udzielenie mogłoby narażać świadka na odpowiedzialność karną (co oznacza, że świadek może być zwolniony z obowiązku złożenia zeznań, jeżeli istnieje realne ryzyko, że narażony to świadka lub małżonka świadka na przedstawienie zarzutów karnych lub wyrok skazujący w Zjednoczonym Królestwie). Sąd może zwolnić świadka od obowiązku zachowania tajemnicy.

Można również odmówić przedstawienia dowodu w oparciu o klauzulę interesu publicznego, jeżeli jego przeprowadzenie byłoby sprzeczne z interesem publicznym. Dowody, które mogą być objęte wspomnianą klauzulą, obejmują dowody związane z bezpieczeństwem narodowym, stosunkami dyplomatycznymi, funkcjonowaniem instytucji rządowych na szczeblu centralnym, dobrem dziecka, ściganiem przestępstw oraz ochroną informatorów. Ponadto dziennikarze nie są zobowiązani do ujawniania swoich źródeł, chyba że ich ujawnienie jest konieczne ze względu na interes wymiaru sprawiedliwości, bezpieczeństwa narodowego lub w celu zapobiegania zakłóceniom porządku lub przestępstwom.

Sąd nie może zarządzić, aby pracownicy banków przedstawili księgi rachunkowe banku ani złożyli zeznania dotyczące ich zawartości, chyba że sąd ma szczególne podstawy do wydania takiego zarządzenia, natomiast sąd może zarządzić, aby określonej osobie umożliwiono dokonanie oględzin i sporządzenie kopii pozycji na rachunku bankowym.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Świadka, który otrzymał wezwanie do stawienia się przed sądem, nie stawia się w sądzie lub odmawia złożenia zeznań, sąd może skazać za obrazę sądu na karę pozbawienia wolności (Wysoki Trybunał) lub na karę grzywny (sąd hrabstwa).

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

W postępowaniu cywilnym sąd dopuszcza dowód z zeznań wszystkich osób pełnoletnich, chyba że nie są one w stanie zrozumieć treści przyrzeczenia, które muszą złożyć świadkowie, lub nie są w stanie złożyć racjonalnych zeznań, na przykład ze względu na chorobę psychiczną. Jeżeli małoletni świadek nie rozumie treści przyrzeczenia, sąd może mimo to dopuścić dowód z jego zeznań, lecz wyłącznie wówczas, gdy jest przekonany, że dziecko rozumie obowiązek mówienia prawdy i jest „wystarczająco świadome, aby uzasadnić składane przez siebie zeznania”.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Rola sędziego i stron

Tradycyjnie świadków na rozprawie w pierwszej kolejności przesłuchiwała strona powołująca (*evidence-in-chief*), której pełnomocnik prawny zadawał świadkowi niesugerujące pytania. Obecnie oświadczenie świadka pełni funkcję zeznań złożonych na rozprawie w czasie przesłuchania przez stronę powołującą, chyba że sąd postanowi inaczej. Następnie świadka może przesłuchać pełnomocnik strony przeciwnej, który może zadawać mu sugerujące pytania. Biegłych składających ustne zeznania na rozprawie również może przesłuchać strona przeciwna, natomiast wyznaczonego przez sąd doradcę strony nie mogą przesłuchiwać. Sędzia może zadawać pytania świadkom, zazwyczaj w celu wyjaśnienia odpowiedzi udzielonych przez nich na pytania pełnomocnika.

Przesłuchanie świadka w trybie wideokonferencji

Przesłuchanie świadka może odbyć się w trybie wideokonferencji wyłącznie za zezwoleniem sądu. Wydając postanowienie w sprawie dopuszczenia dowodu z zeznań złożonych w ten sposób, sąd bierze pod uwagę zalety skorzystania z wideokonferencji (w szczególności gdy świadek jest chory lub przebywa za granicą), koszty lub oszczędności związane z przeprowadzeniem wideokonferencji oraz wpływ na rzetelność procesu sądowego (w tym bardziej ograniczony zakres, w jakim sąd może kontrolować i ocenić świadka).

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Jeżeli wiadomości przesłane pocztą lub za pośrednictwem systemu telekomunikacyjnego (co obejmuje rozmowy telefoniczne, faksy i wiadomości e-mail) przechwycono w sposób nielegalny, dowody z treści takich wiadomości są niedopuszczalne w toku postępowania. W przeciwnym razie dowody są zasadniczo dopuszczalne, nawet jeżeli uzyskano je w sposób nieodpowiedni. Sąd ma jednak możliwość niedopuszczenia dowodu, który w innym wypadku byłby dopuszczalny. Rozpoznając wniosek dowodowy, sąd uwzględni wagę dowodu oraz powagę niewłaściwego postępowania. Jeżeli okoliczności nie uzasadniają niedopuszczenia dowodu, sąd może zastosować inne sankcje wobec osoby, która dopuściła się niewłaściwego postępowania, na przykład zasądzać od niej koszty.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Pisma procesowe (tj. oficjalne dokumenty zawierające oświadczenia każdej ze stron postępowania) można wykorzystać jako dowód na rozprawie wstępnej, lecz nie na rozprawie właściwej.

Dowód z przesłuchania stron postępowania jest dopuszczalny w tym samym zakresie co dowód z zeznań osób trzecich.

Powiązane strony:

[Ministerstwo Sprawiedliwości](#)

[Regulamin postępowania cywilnego](#)

Ostatnia aktualizacja: 08/09/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Irlandia Północna

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Co do zasady ciężar dowodu spoczywa na stronie, która zamierza powołać się na konkretny fakt. Powód musi udowodnić okoliczności faktyczne będące podstawą roszczenia, a pozwany musi udowodnić fakty, na które chce się powołać, aby zakwestionować to roszczenie.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Wyłączenie konieczności przedstawienia dowodów na potwierdzenie faktów może wynikać z przepisów prawa lub z zawartej wcześniej umowy między stronami. Dodatkowo sąd może uznać za udowodnione fakty powszechnie znane. Niektóre domniemania uznaje się za niewzruszalne, na przykład, jeżeli tak stanowi ustawa, podczas gdy inne można obalić – na przykład domniemanie, że osoba jest w pełni władz umysłowych.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Sąd musi uzyskać przekonanie o fakcie na zasadzie uprawdopodobnienia, tj. że istnieje co najmniej 51% prawdopodobieństwa, że fakt jest prawdziwy, i 49% – że jest nieprawdziwy. Fakt, który udowodniono na zasadzie uprawdopodobnienia, uznaje się za ustalony.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Obowiązuje ogólna zasada, zgodnie z którą sędzia nie może żądać stawienia świadka, z wyjątkiem ściśle określonych przypadków, ale może wezwać świadka oraz ponownie wezwać uprzednio wezwanego świadka. Na mocy przepisów regulujących postępowanie sądowe w Irlandii Północnej sąd ma prawo nakazać dowolnej osobie udział w postępowaniu oraz okazanie dokumentu.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Jeżeli strona, zazwyczaj za pośrednictwem swoich pełnomocników, ma prawo wezwać konkretnego świadka do złożenia zeznań, powołanego świadka przesłuchuje w pierwszej kolejności prawnik strony powołującej (*evidence-in-chief*), a następnie prawnik strony przeciwnej. Sędzia może przesłuchać świadka, a następnie przekazuje głos pełnomocnikom stron, którzy mogą zadawać pytania dotyczące kwestii wynikających z odpowiedzi udzielonych na pytania sędziego.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

W niektórych przypadkach, na przykład gdy przesłuchanie świadka ma się odbyć na posiedzeniu niejawnym, przed oficjalnym wezwaniem świadka do stawienia się przed sądem należy uzyskać zgodę sądu. W przeciwnym razie sąd nie ma żadnej kontroli na tym, których świadków wezwano do złożenia zeznań, chociaż może obciążyć grzywną strony wzywając świadków, których zeznania nie są konieczne.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Dowody przeprowadza się przede wszystkim z zeznań ustnych. Wykorzystuje się również zeznania na piśmie, takie jak opinie biegłych, oraz dowody z dokumentów, np. mapy.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Głównym środkiem dowodowym są ustne zeznania stron i wskazanych przez nich świadków. Dowód z opinii biegłych, np. lekarzy i inżynierów, można – za porozumieniem – przeprowadzić na podstawie opinii sporządzonej na piśmie. Wówczas pytania do świadka mogą dotyczyć konkretnych kwestii. Regulamin sądów w Irlandii Północnej ogranicza liczbę biegłych, którzy mogą składać zeznania ustne, do dwóch biegłych lekarzy i jednego biegłego z innej dziedziny, chyba że sąd zezwoli na powołanie większej liczby biegłych.

Dowód można również przeprowadzić z map i dokumentów, przy czym należy udowodnić ich autentyczność w sposób zadowalający dla sądu. Sąd może również przeprowadzić wizję lokalną lub dokonać oględzin przedmiotu, jeżeli w jego mniemaniu niesie to ze sobą wartość dowodową.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

O mocy dowodowej poszczególnych dowodów decyduje zawsze sąd.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Istnieje domniemanie, że fakty zostaną udowodnione ustnie i na posiedzeniu jawnym.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Świadek posiadający istotne informacje, którego sąd wezwał do złożenia zeznań, ma obowiązek stawienia się na rozprawie, a niedopełnienie tego obowiązku stanowi obrazę sądu.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Strona może odmówić składania zeznań ze względu na: istniejący prawny stosunek zawodowy; możliwość narażenia siebie lub małżonka na odpowiedzialność karną; interes publiczny i wymiar sprawiedliwości. Na mocy ustawy odmowa składania zeznań przysługuje też np. osobom objętym immunitetem dyplomatycznym. Świadek może również powołać się na tajemnicę służbową w odniesieniu do informacji przekazanych mu na zasadzie poufności.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Tak. Świadek może zostać uznany za winnego obrazy sądu, jeżeli nie stawia się w sądzie po tym, jak doręczono mu we właściwy sposób wezwanie do stawienia się przed sądem. W takim przypadku sędzia może nałożyć karę grzywny lub pozbawienia wolności i zobowiązać świadka do oczyszczenia się z zarzutu obrazy sądu przez stawienie się w sądzie i złożenie zeznań.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Ogólnym kryterium stosowanym w kontekście składania zeznań jest rozeznanie świadka. Uznaje się, że osoba jest zdolna do składania zeznań, chyba że: nie jest świadoma obowiązku wynikającego ze złożenia przysięgi ze względu na niepełnoletność lub, na przykład, niepoczytalność; jest sędzią w sprawie lub może odmówić składania zeznań.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Rola stron – reprezentowanych zwykle przez pełnomocników (choć istnieje możliwość samodzielnego działania) – polega na przedstawieniu sądowi dowodów potwierdzających wysunięte twierdzenia na zasadzie uprawdopodobnienia. Sędzia pełni rolę arbitra, który czuwa nad tym, aby przesłuchanie świadków było sprawiedliwe i zgodne z prawem oraz aby dotyczyło kwestii istotnych dla przedmiotu sporu. Sędzia może przesłuchać świadków osobiście, ale następnie umożliwia pełnomocnikom stron zadawanie pytań dotyczących kwestii wynikających z odpowiedzi świadka na pytania zadane przez sąd. Obecnie, na przykład w High Court w Belfaście, w ograniczonym zakresie korzysta się z możliwości przeprowadzania dowodów z opinii biegłego za pośrednictwem łącza wideo lub aplikacji Skype, w przypadku gdy biegły nie jest w stanie szybko stawić się na wezwanie sądu.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Sąd nie dysponuje ogólną swobodą uznania w kwestii wykluczenia dowodów uzyskanych w sposób nieuczciwy. Dowody można wykluczyć wyłącznie w przypadku, gdy przewiduje to ustawa, lub w przypadku usunięcia dowodów z akt sprawy ze względu na ich skandaliczny charakter lub naruszenie przepisów procesowych.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Tak, strony postępowania mogą składać zeznania we własnym imieniu.

Powiązane strony

 [Służba Sądów i Trybunałów Irlandii Północnej](#)

Ostatnia aktualizacja: 09/09/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Szkocja

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Standard dowodowy w sprawach cywilnych w Szkocji opiera się na zasadzie uprawdopodobnienia przy założeniu, że ciężar dowodu spoczywa na stronie, która dąży do korzystnego dla niej rozstrzygnięcia określonej kwestii. W tym celu strona musi przedstawić wystarczające dowody na poparcie swojego twierdzenia. W przypadku przedstawienia dowodów dotyczących określonej kwestii, które nie prowadzą wyraźnie do rozstrzygnięcia przedmiotu sporu na korzyść powołującej strony, strona powołująca się na te dowody może przegrać sprawę.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

W pewnych okolicznościach, mimo że ciężar udowodnienia określonego faktu spoczywa na jednej ze stron, strona ta nie ma obowiązku przedstawienia wszystkich ani jakichkolwiek bezpośrednich dowodów na jego potwierdzenie. Sytuacja taka ma miejsce przede wszystkim w czterech przypadkach:

- (i) kiedy domniemanie działa na korzyść jednej ze stron,
- (ii) kiedy fakty są znane sądowi z urzędu, tj. można je niezwłocznie potwierdzić w źródłach o niekwestionowanej wiarygodności,
- (iii) kiedy sprawa będąca przedmiotem sporu między stronami została już prawomocnie osądzona, tj. w celu uniknięcia powtórnego osądzania spraw, w przypadku których sąd wydał już prawomocny wyrok,
- (iv) kiedy na początku postępowania strona przeciwna w sposób formalny przyzna prawdziwość faktów.

Wyróżnia się trzy ogólne kategorie domniemań.

Są to:
niewzruszalne domniemania prawne – stałe zasady prawa, których nie można obalić ani zakwestionować dowodem przeciwnym;
wzruszalne domniemania prawne – można je obalić dowodem przeciwnym, który potwierdza, że w danej sprawie nie można bezpiecznie wyprowadzić określonego wniosku wyłącznie na podstawie danego faktu. O ile jednak strony nie przedstawią dowodów obalających, sąd prawdopodobnie wyprowadzi taki wniosek;
wzruszalne domniemania faktyczne – wynikają z faktów ustalonych na podstawie powszechnej wiedzy. W przypadku wzruszalnego domniemania faktycznego fakt A oznacza zwykle fakt B, ale ponieważ nie jest tak zawsze, sąd wysłucha dowodów obalających.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Nie przewidziano żadnych przepisów prawa regulujących „wagę” poszczególnych dowodów – decydują o tym sędzia i ława przysięgłych. Strona, na której spoczywa ciężar dowodu w danej kwestii, musi przekonać sąd, że przedstawiona przez nią wersja faktów jest bardziej prawdopodobna niż wersja strony przeciwnej.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Sędzia nie może z urzędu prowadzić czynności dochodzeniowych w sprawie, wzywać świadków ani przesłuchiwać ich na posiedzeniu niejawnym. W każdym przypadku, kiedy sprawa wymaga przeprowadzenia dowodu, sędzia wysłucha dowodów, które strony postanowiły przedstawić, i wydaje rozstrzygnięcie.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Co do zasady po złożeniu wszystkich pism procesowych strony mogą wystąpić do sądu z wnioskiem o wyznaczenie terminu posiedzenia w celu przeprowadzenia dowodów (*proof*). Na posiedzeniu strony przedstawiają sędziemu dowody na poparcie swoich twierdzeń.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Sąd odrzuca wniosek dowodowy w przypadkach, w których uzna konkretny dowód za niedopuszczalny. Dopuszczalne są wyłącznie dowody, które spełniają dwa wymogi: mają istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy i są zgodne z regułą dowodową.

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Wyróżnia się trzy rodzaje posiedzeń, podczas których można przeprowadzić dowody: posiedzenie w celu przedstawienia dowodów (*proof*), posiedzenie w celu ustalenia okoliczności faktycznych przed rozstrzygnięciem kwestii prawnych (*proof before answer*) oraz postępowanie z udziałem ławy przysięgłych. Posiedzenie *proof before answer* przeprowadza się w przypadku, gdy zdaniem sądu konieczne jest zapoznanie się dowodami obu stron przed rozstrzygnięciem wszelkich kwestii prawnych, które są istotne dla wydania orzeczenia w sprawie. W niemal wszystkich przypadkach sąd zapoznaje się z dowodami w toku dwóch pierwszych z wymienionych rodzajów posiedzenia i tylko w bardzo rzadkich przypadkach przeprowadza się posiedzenie z udziałem ławy przysięgłych. Posiedzenia z udziałem ławy przysięgłych mogą się odbywać wyłącznie przed Court of Session w przypadku określonych rodzajów spraw oraz przed sądem ds. uszczerbków na zdrowiu (Sheriff Personal Injury Court).

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Dowody przeprowadza się zazwyczaj na jeden z trzech sposobów: dowody z zeznań ustnych świadków, dowody rzeczowe oraz dowody z dokumentów.

Zeznania ustne obejmują dowód ze słyszenia, którego istotą jest relacja świadka o tym, co inna osoba zobaczyła lub usłyszała. Praktyką jest – w miarę możliwości – stawienie świadka w sądzie w celu złożenia zeznań oraz przesłuchania (również przez stronę przeciwną).

Pojęcie dowodu rzeczowego obejmuje rzeczy materialne i fizyczne, które należy przedstawić jako dowód w sprawie. Zwykle, aby dowód był dopuszczalny, musi się na niego powołać co najmniej jeden świadek.

Dowody z dokumentu mogą być sporządzone pismem odręcznym lub drukowanym lub mogą być zarejestrowane w inny wiarygodny sposób, np. na taśmie audio lub wideo, na płycie CD lub nośniku elektronicznym; należy je również przedstawić jako dowód w sprawie. Biegli mają zwykle obowiązek stawienia się w sądzie w celu złożenia zeznań, np. potwierdzających opinię przedstawioną jako dowód w sprawie.

Jako dowody w postępowaniu cywilnym sądy regularnie dopuszczają i akceptują dowody pisemne, takie jak oświadczenia z mocą przysięgi. Biegli zwykle stawiają się w sądzie w celu przedstawienia swojej opinii jako dowodu w sprawie. W wielu przypadkach biegły będzie wypowiadał się na potwierdzenie opinii przedstawionej jako dowód w sprawie.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Obowiązuje ogólna zasada, zgodnie z którą należy przedstawić najlepszy dowód w sprawie. W Szkocji dużą wagę przywiązuje się raczej do zeznań ustnych świadka niż do innych form dowodów, ponieważ świadek jest w stanie przedstawić sądowi relację z pierwszej ręki z tego, co zobaczył lub usłyszał.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

W niektórych okolicznościach wymagany jest dokument na piśmie. Na przykład w celu zawarcia umowy dotyczącej gruntów; w przypadku trustu, w ramach którego osoba fizyczna ogłasza się jedynym powiernikiem swojego majątku albo dowolnego majątku, który może nabyć, lub w przypadku sporządzenia testamentu, powołania trustu w testamencie (*trust disposition and settlement*) lub kodycyłu.

Również w przypadku przywołania dowodu z dokumentu należy przedstawić oryginał dokumentu stanowiącego dowód, chyba że strony akceptują jego odpis albo kopię poświadczoną za zgodność z oryginałem przez osobę wykonującą kopię.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Co do zasady każda osoba wezwana do złożenia zeznań w charakterze świadka ma taki obowiązek.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Świadek może odmówić składania zeznań w przypadkach, w których przysługuje mu prawo do odmowy udzielenia odpowiedzi na pytania, np. w odniesieniu do kontaktów między prawnikiem a jego klientem. W prawie szkockim obowiązuje również zasada, zgodnie z którą nikogo nie można zmusić do składania zeznań, które mogłyby narazić tę osobę na odpowiedzialność karną. Świadek ma prawo odmówić odpowiedzi na pytanie, jeżeli odpowiedź zgodna z prawdą może go narazić na odpowiedzialność za przestępstwo lub wiąże się z przyznaniem się do zdrady małżeńskiej, zaś odpowiedź niezgodna z prawdą może prowadzić do postawienia mu zarzutu krzywoprzysięstwa.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Osoba odmawiająca złożenia zeznań może zostać do tego zmuszona pod groźbą postawienia zarzutu obrazy sądu. Przewidziano również możliwość przedstawienia jako dowód wcześniejszego zeznania świadka, jeżeli w danym momencie odmawia on składania zeznań.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Nie. W ustawie z 2004 r. o świadkach wymagających szczególnego traktowania w Szkocji [Vulnerable Witnesses (Scotland) Act 2004] zniesiono kryterium rozeznania w przypadku świadków w postępowaniu karnym i cywilnym, aby wykluczyć możliwość niedopuszczenia dowodu wyłącznie dlatego, że świadek nie rozumie obowiązku składania zeznań zgodnych z prawdą lub różnicy między prawdą a kłamstwem. Do sędziego lub ławy przysięgłych należy ocena wiarygodności i mocy dowodowej zeznań w świetle wszystkich dowodów przedstawionych w sprawie.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Rolą sędziego jest dopilnowanie, aby strony w sprawiedliwy sposób przesłuchiwały świadka składającego zeznania. Sędzia również musi zachować bezstronność. Sędzia może także zadawać pytania, na przykład w celu wyjaśnienia kwestii, która pozostaje niejasna, lub w celu otwarcia nowego wątku postępowania, który wydaje się istotny. Rola stron polega na doprowadzeniu po kolei zgłoszonych przez siebie świadków, którzy następnie mogą być przesłuchiwani przez stronę przeciwną.

Na mocy ustawy z 2004 r. o świadkach wymagających szczególnego traktowania w Szkocji świadkowie wymagający szczególnego traktowania (zgodnie z definicją zawartą w ustawie) mają prawo do środków szczególnych (np. połączenia wideo na żywo, ekranu, obecności osoby udzielającej wsparcia). W przypadku niektórych postępowań wszczętych na podstawie ustawy z 1995 r. o dzieciach w Szkocji [Children (Scotland) Act 1995] świadek może składać zeznania również w drodze połączenia wideo na żywo.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Sąd dysponuje swobodą uznania w kwestii wykluczenia dowodów, które uzyskano w niewłaściwy sposób, z zastrzeżeniem nadrzędnego celu, jakim jest interes wymiaru sprawiedliwości.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Jeżeli strona postępowania w sprawie cywilnej składa zeznania, wówczas przy wydawaniu orzeczenia w sprawie sąd uwzględni je wraz z pozostałym materiałem dowodowym, z którym się zapoznał.

Ostatnia aktualizacja: 09/09/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Przeprowadzanie dowodów - Gibraltár

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Co do zasady ciężar udowodnienia spornego faktu spoczywa na stronie, która z tego faktu wywodzi skutki prawne. W związku z tym powód ponosi ciężar udowodnienia faktów, które są niezbędne do ustalenia roszczenia, natomiast pozwany musi zasadniczo dowieść prawdziwości zarzutów kwestionujących to roszczenie.

Jeżeli rozstrzygnięcie wątpliwości co do faktu okaże się niemożliwe, strona ponosząca ciężar jego udowodnienia nie wypełniła ciężącego na niej obowiązku dowodowego, a sąd uzna fakt za nieudowodniony. Sędzia ma jednak obowiązek rozstrzygnięcia istotnych okoliczności faktycznych i powinien stwierdzać, że nie wypełniono obowiązku dowodowego, wyłącznie w wyjątkowych przypadkach.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Nie jest konieczne udowadnianie faktów przyznaných. Sędziowie mogą również polegać na swojej wiedzy ogólnej lub uwzględnić fakty powszechnie znane lub jednoznacznie ustalone, które nie wymagają dowodu.

W przepisach przewidziano różne domniemania, które można obalić dowodem przeciwnym, takie jak domniemanie ojcostwa męża matki, ważności małżeństwa, zdolności umysłowej osób fizycznych czy uznanie za zmarłe osób zaginionych. Przyjmuje się domniemanie niewinności, lecz w toku postępowania cywilnego dopuszczalne jest przeprowadzenie dowodu z wyroku skazującego na potwierdzenie, że strona popełniła przestępstwo, (co oznacza, że na stronie tej spoczywa ciężar udowodnienia własnej niewinności).

Domniemanie niedbalstwa stosuje się, gdy powód udowodni, że poniósł szkodę w wyniku zdarzenia spowodowanego przez przyczynę, która pozostawała pod wyłączną kontrolą pozwanego, a zdarzenie miało charakter zdarzenia, do którego zazwyczaj dochodzi wskutek niedbalstwa. Podobne domniemanie powstaje, gdy osobie powierzono rzecz, która następnie została utracona lub zniszczona.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

Standard dowodowy w sprawach cywilnych opiera się na zasadzie uprawdopodobnienia. Innymi słowy, sąd uzna fakt za dowiedziony, jeżeli przedstawione dowody wskazują – zdaniem sądu – na większe prawdopodobieństwo jego wystąpienia niż niewystąpienia. Standard ten stosuje się w sposób elastyczny: bardziej przekonujące dowody są wymagane uprawdopodobnienia poważnych zarzutów, takich jak zarzut oszustwa, ponieważ zarzuty takie uznaje się zazwyczaj za mniej prawdopodobne.

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Środki dowodowe w postępowaniu cywilnym obejmują ujawnienie (*disclosure*) dokumentów przez strony oraz zeznania świadków i dowody z opinii biegłego. W każdym z przypadków obowiązują inne zasady.

Ujawnienie

Strony postępowania cywilnego mają obowiązek ujawnić istnienie dokumentów znajdujących się pod ich kontrolą lub w ich posiadaniu w zakresie nakazanym przez sąd oraz umożliwić stronie przeciwnej zapoznanie się z takimi dokumentami. Sąd zwykle nakazuje „standardowe ujawnienie” (*standard disclosure*), zgodnie z którym strony muszą dołożyć należytej staranności, aby przedstawić dokumenty potwierdzające albo podważające twierdzenia którejkolwiek ze stron, przy czym strony nie muszą składać do sądu wniosku w tym zakresie. W przypadku innego rodzaju ujawnienia strona musi złożyć wniosek o zezwolenie sądu. Sąd może również wydać nakaz w celu zabezpieczenia dowodów i majątku.

Świadkowie

Strony nie potrzebują zgody sądu na powołanie dowodu z zeznań świadka na poparcie swoich twierdzeń. Niemniej strona, która chce powołać się na dowód z zeznań świadka, ma obowiązek dostarczyć opatrzone podpisem oświadczenie świadka zawierające treść jego zeznań oraz wezwać świadka do złożenia ustnych zeznań podczas rozprawy. Jeżeli strona nie dostarczy oświadczenia świadka ani streszczenia zeznań świadka (*witness summary*) przed rozprawą, nie może wezwać tego świadka bez zezwolenia sądu. Dodatkowo sąd ma szerokie kompetencje w zakresie kontroli dopuszczonych dowodów, na przykład może wykluczyć dowody, które w przeciwnym razie byłyby dopuszczalne, i ograniczyć możliwości przesłuchania przez stronę przeciwną.

Strona może również wnieść do sądu o wydanie postanowienia dopuszczającego złożenie przez świadka zeznań pod przyrzeczeniem odebranych przez wyznaczonego przez sąd przesłuchującego przed rozprawą sądową.

Do sędziego należy zasadniczo ocena dowodów powołanych przez strony, a nie niezależne ustalenie faktów.

Biegli

Strona nie może powołać się na dowód z opinii biegłego bez zezwolenia sądu. Sąd może określić zakres opinii biegłego, formę, w której opinia zostanie sporządzona, oraz wynagrodzenie należne biegłemu.

Jeżeli więcej niż jedna strona chce przedstawić dowód z opinii biegłego w tym samym przedmiocie, sąd może zarządzić, aby opinię przygotował jeden biegły wspólnie poinstruowany przez strony, a nie odrębni biegli poinstruowani przez każdą ze stron. Sąd może zarządzić to z urzędu, bez zgody stron.

Sąd nie wymaga z urzędu od stron przedstawienia dowodu z opinii biegłego. Sąd może jednak z urzędu powołać biegłego jako „doradcę” (*assessor*) w celu udzielenia sądowi pomocy w rozstrzygnięciu sprawy. Sąd może polecić doradcy sporządzenie opinii, których odpis doręcza się stronom, oraz stawienie się na rozprawie w celu udzielenia porady sądowi.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Ujawnienie

Po wydaniu przez sąd nakazu ujawnienia każda ze stron ma obowiązek doręczenia stronie przeciwnej wykazu mających znaczenie w sprawie dokumentów, które znajdują się lub znajdowały się w jej posiadaniu lub pod jej kontrolą. Następnie strona przeciwna ma prawo do zapoznania się z dokumentami i sporządzenia ich kopii. Za wykonanie fotokopii mogą obowiązywać opłaty.

Świadkowie

Sąd nakazuje stronom doręczenie podpisanych oświadczeń od każdego świadka, na którego zeznania mają zamiar powołać się na rozprawie. Oświadczenie może sporządzić świadek, lecz często przygotowuje je prawnik strony, która wniosła o wezwanie świadka. Oświadczenie powinno zawierać pełne zeznania świadka, w miarę możliwości z użyciem słów samego świadka.

Jeżeli sąd nakazał stronie doręczenie oświadczenia świadka, lecz strona nie jest w stanie go uzyskać, strona ta może wnieść do sądu o zezwolenie na dostarczenie streszczenia zeznań świadka, w którym zostaną opisane zeznania, które zgodnie z oczekiwaniami ma złożyć świadek, lub kwestie, o które strona zamierza zapytać świadka.

Jeżeli sąd zarządzi przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka przed rozprawą (*deposition*), świadek złoży zeznania ustnie przed wyznaczonym przez sąd przesłuchującym. Przesłuchanie zostanie przeprowadzone w taki sposób jak na rozprawie, przy zachowaniu pełnej możliwości przesłuchania świadka przez stronę przeciwną oraz sporządzeniu protokołu przesłuchania.

Biegli

Jeżeli sąd zezwoli na przeprowadzenie dowodu z zeznań biegłego, strony przygotowują instrukcje dla biegłego lub biegłych. W przypadku powołania wspólnego biegłego strony mogą oddzielnie poinstruować biegłego, jeżeli nie ma możliwości uzgodnienia wspólnych instrukcji. Biegły, którego zobowiązanie wobec sądu jest nadrzędne względem zobowiązań wobec strony przekazującej instrukcje, sporządza opinię na piśmie. Strona może następnie skierować pytania w formie pisemnej do biegłego, który otrzymał wspólne instrukcje lub instrukcje strony przeciwnej. W przypadku powołania odrębnych biegłych sąd może również zarządzić konfrontację biegłych w celu ustalenia obszarów, co do których opinie biegłych są zbieżne i rozbieżne. Biegłym przysługuje prawo do wynagrodzenia za czynności, zazwyczaj należnego od strony lub stron, które przekazały im instrukcje.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Gdy strony składają wniosek o przeprowadzenie dowodu, sąd wydaje postanowienie o dopuszczeniu dowodu, pod warunkiem że jest przekonany, iż dany dowód prawdopodobnie będzie istotny dla rozstrzygnięcia sprawy i dopuszczalny. Podejmując decyzję dotyczącą sposobu skorzystania ze swoich uprawnień, sąd dąży jednocześnie do właściwego rozstrzygnięcia spraw, co obejmuje ograniczanie wydatków oraz rozstrzyganie spraw w sposób sprawiedliwy, szybki i proporcjonalny do wagi, stopnia złożoności oraz wartości przedmiotu sporu. Takie względy mogą skutkować oddaleniem przez sąd wniosków lub wydaniem postanowień z urzędu (np. w sprawie powołania jednego wspólnego biegłego zamiast powołania odrębnych biegłych na wniosek każdej ze stron).

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Fakty można udowodnić, przedstawiając dowody na ich poparcie, powołując się na domniemania oraz wnioski wynikające z dowodów, a także poprzez uwzględnienie przez sąd powszechnie znanych faktów (zob. powyżej). W postępowaniu cywilnym można się powoływać na takie dowody jak: zeznania świadków, dowody z dokumentów oraz dowody rzeczowe. Dokumenty mogą obejmować dokumenty w formie papierowej, dane komputerowe, zdjęcia i nagrania dźwiękowe. Dowody rzeczowe obejmują inne przedstawione sądowi przedmioty mające znaczenie dla przedmiotu sporu, takie jak produkty stanowiące przedmiot sporu w sprawie dotyczącej własności intelektualnej. Mogą one również obejmować przeprowadzenie przez sędziego wizji lokalnej miejsca wypadku.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Co do zasady świadkowie składają zeznania ustnie podczas rozprawy. Niemniej, jak wskazano powyżej, każda ze stron ma obowiązek doręczenia oświadczenia każdego świadka, na którego zeznania chce się powołać. Na rozprawie sąd wzywa świadka do potwierdzenia zgodności z prawdą i dokładności jego oświadczenia, które od tej pory będzie stanowić dowód z zeznań świadka dla strony, która wniosła o jego wezwanie. W przypadku doręczenia wyłącznie streszczenia zeznań świadka świadek będzie musiał złożyć bardziej szczegółowe zeznania ustne.

Biegli składają zeznania w formie opinii na piśmie, chyba że sąd zarządzi inaczej. W opinii biegłego należy wskazać wnioski, fakty i założenia, na których się ona opiera, a także treść instrukcji otrzymanych przez biegłego. Sąd rozstrzyga, czy konieczne jest również stawiennictwo biegłego na rozprawie w celu złożenia ustnych zeznań. Wyznaczony przez sąd doradca nie będzie zobowiązany do złożenia ustnych zeznań.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Sądowi przysługuje szeroki zakres swobody uznania, jeżeli chodzi o wagę lub wiarygodność, jaką należy przypisać poszczególnym dowodom. Nie obowiązuje zasada zakazująca przeprowadzenia dowodu z oświadczenia złożonego poza sądem na potwierdzenie zawartych w nim faktów (dowód ze słyszenia), wobec czego strona może powołać się na pismo jako dowód na zawartą w nim treść lub na relację świadka dotyczącą oświadczenia złożonego przez inną osobę. Dowód ze słyszenia często ma jednak mniejszą wagę niż dowód bezpośredni, w szczególności jeżeli do złożenia zeznań można było wezwać samego twierdzącego.

Niektóre dokumenty i zapisy uznaje się za autentyczne. Przykładowo dokumentację przedsiębiorstw i organów publicznych uznaje się za autentyczną w przypadku jej poświadczenia przez pracownika przedsiębiorstwa lub organ publiczny. Natomiast powołanie się na różne rodzaje dokumentów urzędowych (takie jak ustawy, akty prawa miejscowego, zarządzenia, traktaty i protokoły sądowe) polega na przedstawieniu ich wydruków lub poświadczonych odpisów, bez konieczności powoływania się na dodatkowe dowody.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Niektóre czynności prawne (np. sporządzenie testamentu i sprzedaż gruntu) wymagają formy pisemnej, a do ich udowodnienia niezbędne jest przedstawienie dowodu z dokumentu.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Ogólnie rzecz biorąc, w postępowaniu cywilnym sąd może zobowiązać do stawiennictwa świadków, którzy mają możliwość złożenia zeznań. Strona, która pragnie zapewnić stawiennictwo świadka na rozprawie, przygotowuje wezwanie świadka do stawienia się przed sądem celem złożenia zeznań. Wezwanie do stawienia się przed sądem, które zostało wydane przez sąd i prawidłowo doręczone, zobowiązuje świadka do czasu zakończenia rozprawy.

Jeżeli sąd zarządził przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka przed rozprawą, lecz świadek nie stawia się lub odmówi udzielenia odpowiedzi na istotne pytania, strona wnosząca o przesłuchanie świadka przed rozprawą może złożyć kolejny wniosek w sprawie stawienia się świadka lub udzielenia przez niego odpowiedzi na pytania.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Ogólna zasada, zgodnie z którą świadka posiadającego istotne informacje można wezwać do stawienia się przed sądem celem złożenia zeznań, nie ma zastosowania do Królowej, zagranicznych władców i członków ich rodzin, zagranicznych przedstawicieli dyplomatycznych i urzędników konsularnych, przedstawicieli określonych organizacji międzynarodowych oraz sędziów zawodowych i przysięgłych (w odniesieniu do ich działalności w tym charakterze). W postępowaniu cywilnym sąd może wezwać małżonków i innych członków rodziny stron do stawienia się przed sądem celem złożenia zeznań. Świadkowie, od których można co do zasady wymagać złożenia zeznań, mają jednak prawo do nieudostępnienia do wglądu niektórych dokumentów oraz do odmowy odpowiedzi na niektóre pytania w oparciu o przysługujące im tajemnicę lub prawo uchylenia się od odpowiedzi (*privilege*). Główne rodzaje tajemnic obejmują tajemnicę adwokacką (która ma zastosowanie do wymiany informacji na potrzeby udzielenia lub uzyskania porady prawnej lub na potrzeby zgromadzenia dowodów na potrzeby postępowania), tajemnicę dotyczącą oświadczeń składanych na etapie polubownego rozwiązywania sporu („*without prejudice*” *privilege*) (która ma zastosowanie do wymiany informacji w ramach należytych starań dołożonych w celu polubownego rozwiązania sporu, takich jak złożenie propozycji zawarcia ugody) oraz prawo do uchylenia się od odpowiedzi, jeżeli jej udzielenie mogłoby narażać świadka na odpowiedzialność karną (co oznacza, że świadek może być zwolniony z obowiązku złożenia zeznań, jeżeli istnieje realne ryzyko, że naraziłoby to świadka lub małżonka świadka na przedstawienie zarzutów karnych lub wyrok skazujący w Gibraltarze). Sąd może zwolnić świadka od obowiązku zachowania tajemnicy. Można również odmówić przedstawienia dowodu w oparciu o klauzulę interesu publicznego, jeżeli jego przeprowadzenie byłoby sprzeczne z interesem publicznym. Dowody, które mogą być objęte wspomnianą klauzulą, obejmują dowody związane z bezpieczeństwem narodowym, stosunkami dyplomatycznymi, funkcjonowaniem instytucji rządowych na szczeblu centralnym, dobrem dziecka, ściganiem przestępstw oraz ochroną informatorów. Ponadto dziennikarze nie są zobowiązani do ujawniania swoich źródeł, chyba że ich ujawnienie jest konieczne ze względu na interes wymiaru sprawiedliwości, bezpieczeństwa narodowego lub w celu zapobiegania zakłóceniom porządku lub przestępstwom.

Sąd nie może zarządzić, aby pracownicy banków przedstawili księgi rachunkowe banku ani złożyli zeznania dotyczące ich zawartości, chyba że sąd ma szczególne podstawy do wydania takiego zarządzenia, natomiast sąd może zarządzić, aby określonej osobie umożliwiono dokonanie oględzin i sporządzenie kopii pozycji na rachunku bankowym.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Świadka, który otrzymał wezwanie do stawienia się przed sądem, nie stawia się w sądzie lub odmawia złożenia zeznań, sąd może skazać za obrazę sądu na karę pozbawienia wolności.

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

W postępowaniu cywilnym sąd dopuszcza dowód z zeznań wszystkich osób pełnoletnich, chyba że nie są one w stanie zrozumieć treści przyrzeczenia, które muszą złożyć świadkowie, lub nie są w stanie złożyć racjonalnych zeznań, na przykład ze względu na chorobę psychiczną. Jeżeli małoletni świadek nie rozumie treści przyrzeczenia, sąd może mimo to dopuścić dowód z jego zeznań, lecz wyłącznie wówczas, gdy jest przekonany, że dziecko rozumie obowiązek mówienia prawdy i jest „wystarczająco świadome, aby uzasadnić składane przez siebie zeznania”.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Rola sędziego i stron

Tradycyjnie świadków na rozprawie w pierwszej kolejności przesłuchiwała strona powołująca (*evidence-in-chief*), której pełnomocnik prawny zadawał świadkowi niesugerujące pytania. Obecnie oświadczenie świadka pełni funkcję zeznań złożonych na rozprawie w czasie przesłuchania przez stronę powołującą, chyba że sąd postanowi inaczej. Następnie świadka może przesłuchać pełnomocnik strony przeciwnej, który może zadawać mu sugerujące pytania. Biegłych składających ustne zeznania na rozprawie również może przesłuchać strona przeciwna, natomiast wyznaczonego przez sąd doradcę strony nie mogą przesłuchiwać. Sędzia może zadawać pytania świadkom, zazwyczaj w celu wyjaśnienia odpowiedzi udzielonych przez nich na pytania pełnomocnika.

Przesłuchanie świadka w trybie wideokonferencji

Przesłuchanie świadka może odbyć się w trybie wideokonferencji wyłącznie za zezwoleniem sądu. Wydając postanowienie w sprawie dopuszczenia dowodu z zeznań złożonych w ten sposób, sąd bierze pod uwagę zalety skorzystania z wideokonferencji (w szczególności gdy świadek jest chory lub przebywa za granicą), koszty lub oszczędności związane z przeprowadzeniem wideokonferencji oraz wpływ na rzetelność procesu sądowego (w tym bardziej ograniczony zakres, w jakim sąd może kontrolować i ocenić świadka).

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Jeżeli wiadomości przesłane pocztą lub za pośrednictwem systemu telekomunikacyjnego (co obejmuje rozmowy telefoniczne, faksy i wiadomości e-mail) przechwycono w sposób nielegalny, dowody z treści takich wiadomości są niedopuszczalne w toku postępowania. W przeciwnym razie dowody są zasadniczo dopuszczalne, nawet jeżeli uzyskano je w sposób nieodpowiedni. Sąd ma jednak możliwość niedopuszczenia dowodu, który w innym wypadku byłby dopuszczalny. Rozpoznając wniosek dowodowy, sąd uwzględnia wagę dowodu oraz powagę niewłaściwego postępowania. Jeżeli okoliczności nie uzasadniają niedopuszczenia dowodu, sąd może zastosować inne sankcje wobec osoby, która dopuściła się niewłaściwego postępowania, na przykład zasądzać od niej koszty.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Pisma procesowe (tj. oficjalne dokumenty zawierające oświadczenia każdej ze stron postępowania) można wykorzystać jako dowód na rozprawie wstępnej, lecz nie na rozprawie właściwej.

Dowód z przesłuchania stron postępowania jest dopuszczalny w tym samym zakresie co dowód z zeznań osób trzecich.

Ostatnia aktualizacja: 09/09/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.